

MODERN GÜNEYDOĞU AVRUPA TARİHİ ÖĞRETİMİ
Alternatif Eğitim Materyalleri

ÇALIŞMA KİTABI 2

Güneydoğu Avrupa'da Milletler ve Devletler

MODERN GÜNEYDOĞU AVRUPA TARİHİ ÖĞRETİMİ
Alternatif Eğitim Materyalleri

Güneydoğu Avrupa'da Milletler ve Devletler

Özgün başlık: Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, Nations and States in Southeast Europe, Thessaloniki 2005.

Dil Editörü: Dr. Selçuk Erez

Düzeltilen: Niyal Akmanalp

Tasarım (Türkçe Uygulama): APA Tasarım Yayıncılık ve Baskı Hizmetleri A.Ş., İstanbul Türkiye

Baskı: Petros Ballidis and Co., Atina, Yunanistan

Baskı adedi: 1000

Ortak Tarih Projesi Yönetim Kurulu'na karşı sorumlu CDRSEE Raportörü: Costa Carras

İcra Direktörü: Nenad Šebek

Program Direktörü: Corinna Noack-Aetopulos

Proje Koordinatörleri: George Georgoudis ve Biljana Meškowska

Ortak Tarih Projesi'nin Türkçe basımın yayına hazırlanmasındaki düşünsel ve mesleki katkılarından dolayı Dr. Selçuk Erez'e en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Türkçe basımın sponsorları:

Özgün İngilizce basımın sponsorları: ABD Dışişleri Bakanlığı, ABD Uluslararası Gelişme Kurumu (USIAD), Almanya Dışişleri Bakanlığı, Güney Avrupa İstikrar Pakti (SPC).

Yasal Uyarı: Bu kitapta kullanılan tanımlamalar ve materyalin sunuluşu, yayıncı (Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe – Güneydoğu Avrupa Demokrasi ve Uzlaşma Merkezi) ya da sponsorlar (ABD Dışişleri Bakanlığı, ABD Uluslararası Gelişme Kurumu, USIAD, Almanya Dışişleri Bakanlığı, Güney Avrupa İstikrar Pakti ve UNDP) tarafından bir görüş bildirimi anlamını taşımamaktadır. Kitapta yer alan görüşler yazarların kendilerine aittir ve her zaman CDRSEE ve sponsor kuruluşların görüşleriyle örtüşmeyebilir.

Yayın hakkı: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe - Güneydoğu Avrupa Demokrasi ve Uzlaşma Merkezi (CDRSEE)

Krispou 9, Ano Poli, 54634 Selanik, Yunanistan

tel.: +30 2310 960820-1, fax: +30 2310 960822

email: info@cdsee.org, web: www.cdsee.org

ISBN SET: 978-960-88963-2-1

ISBN: 978-960-88963-4-5

MODERN GÜNEYDOĞU AVRUPA TARİHİ ÖĞRETİMİ
Alternatif Eğitim Materyalleri

ÇALIŞMA KİTABI 2

Güneydoğu Avrupa'da Milletler ve Devletler

Editör: MIRELA-LUMINITA MURGESCU

Dizi Editörü: CHRISTINA KOULOURI

Türkçe Editörü: HAYRETTİN KAYA, MUTLU ÖZTÜRK

Türkçe'ye Çeviren: SAADET ÖZEN

Selanik 2008

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	13
KRONOLOJİ	17
Harita 1: Modern Balkan devletlerinin doğuşu	25
I.BÖLÜM: Ulus-Devletleri Yaratmak: Hedeflenenler ve Elde Edilenler	26
I-1. Iosipois Moesiodax'ın gözünden Yunanistan'la Avrupa arasındaki ilişkiler (1761).....	27
I-2. Paisiy Hylandarski'nin kaleminden Bulgar ulusunun tarihsel temelleri (1762).....	28
I-3. Evgenios Vulgaris bir Yunan devletinin kurulması gerektiğini savunuyor (tahmini 1770)	28
I-4. Dimitrios Katartzis, Yunanların bir devletleri bile olmamasına rağmen neden bir ulus oluşturduğunu açıklıyor (1783).....	29
I-5. Rumenlerin Transilvanya'da ulusal eşitlik için dilekçesi - Supplex Libellus Valachorum (1791).....	29
I-6. Fransız Devrimi hakkında bir Osmanlı layihası (1798)	30
I-7. Fransız Devrimi'nin Güneydoğu Avrupa'daki entelektüeller üzerindeki etkisi – Adamantios Korais'ten Savaş Şiiri (1800)	31
I-8. Aleksandros Ipsilanti'nin manifestosu: <i>İnanç ve Anavatan Uğruna Savaş</i> (1821)	32
I-9. Bosna'nın önde gelenlerinin muhafazakâr talepleri (1826).....	32
I-10. Gülhane Hatt-ı Humayun'u (1839) (Günümüz Türkçe'siyle).....	33
I-11. Ion Codru-Drăguşanu'nun ulus-devlet lehindeki görüşleri (1844)	33
I-12. Ilija Garašanin'in bir Sırp-Slav İmparatorluğu kurma planı (1844).....	34
I-13. 1848 Devrimleri'nde ulusal talepler	35
A. Slovenlerin talepleri	
B. Hırvat Meclisi tarafından Zagreb'de kabul edilen Halkın Talepleri	
C. Rumen Milli Meclisi tarafından Transilvanya, Blaj'da kabul edilen ulusal dilekçe	
I-14. Fransisken keşişi Ivan Frano Jukic'in kaleminden Bosnalı Hristiyanların Osmanlı idaresinden duyduğu hoşnutsuzluk (1850)	36
I-15. Dine bakılmaksızın bütün Osmanlı uyruklarına (tebaasına) eşitlik getiren Osmanlı Hatt-ı Hümayun'u (1856) (İslahat Fermanı, günümüz Türkçe'siyle).....	37
I-16. İki odaklı bir Bulgar-Osmanlı devletinin kurulması planı hakkında farklı görüşler (1867).....	38
A. Gizli Merkezi Bulgar Komitesi'nin Sultan Abdülaziz'e muhtırası	
B. Hristo Stambolski'nin anılarında anlatıldığı şekliyle Fuad Paşa'nın tepkisi	
I-17. Bulgarlarla Sırpları, Sırp prensi Mihail Obrenoviç'in hükümlerindeki bir Güney Slav çarlığında birleştirme projesi (1867).....	39

I-18. Ortak bir Rumen-Bulgar devleti kurma planları konusunda Ruslar tarafından yazılmış bir rapor (1867).....	40
I-19. Siyasi özgürlükle ulus arasındaki ilişki hakkında 19. yüzyıldan bir görüş – Svoboda gazetesinde Ljuven Karavelov imzasıyla yayımlanmış bir makale (Kasım 1869)	40
G1. Slovenya: Tabor Hareketi (1869)	41
I-20. Bulgar Eksarhhanesi'nin Kuruluş Fermanı (1870) (Günümüz Türkçe'siyle).....	41
I-21. Üsküp ve Ohri Episkoposlukları'nın bağlanacağı yerin belirlenmesi için yapılan halk oylamasının sonuçları (1874).....	42
I-22. Bulgarların ulusal bağımsızlık için savaşmaları gerektiği konusunda Hristo Botev'in görüşleri (1875).....	42
I-23. Merkezi Bulgar Hayır Cemiyeti'nin siyasi programı (Bükreş, Kasım 1876)	43
I-24. Berlin Kongresi (1878) sırasında bir Arnaut tarafından yazılmış olan bir şiir	43
I-25. Berlin Barış Konferansı (1878)	44
Harita II: Berlin Balkanları, Temmuz 1878	46
G2. Yunanistan, Türkiye'yle Avrupa arasında. Aristophanes gazetesinden bir karikatür (1882)	47
I-26. Bir Arnaut'un ayrı bir Arnaut devletini savunan görüşleri (1886).....	48
I-27. Ivan Hacı-Nikolov'un anılarında, 1892'de, Dahili Makedonya Devrimci Örgütü'nün (DMDÖ) kurulmasıyla sonuçlanacak olan tartışmalar (1893).....	48
I-28. Dahili Makedonya Devrimci Örgütü'nün (DMDÖ) silahlı bir ayaklanma başlatma kararını Büyük Güçler'e duyurduğu bildiri (1903)	49
I-29. Krste Misirkov'un Makedonya meselesine Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde siyasi çözüm getirilmesi gerektiği konusundaki görüşü (1903)	50
I-30. Aurel C. Popovici'nin Avusturya-Macaristan'ı "Büyük Avusturya Birleşik Devletleri" adıyla federal bir devlet halinde yeniden yapılandırma projesi (1906).....	51
I-31. Arnautların kendi ulus-devletlerine erişmek için verdikleri mücadelenin İngiliz elçisi tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na takdimi (1912)	52
G3. Vlor'a'da, Arnautluk'un bağımsızlığının ilanı (1912) – o dönemden bir gravür	52
I-32. Cemal Paşa'nın Türklerle Araplar arasındaki ilişkiler hakkında Şam'da yaptığı konuşma (1913)	53
I-33. Dimitrija Čupovski'nin bir Federal Demokratik Balkan Cumhuriyeti kurma projesi (Saint Petersburg, 1917)	53
I-34. Sırp, Hırvat ve Sloven birliğinin ilkeleri üzerine Korfu Beyannamesi (1917)	54
I-35. Başkan Woodrow Wilson'un 14 Maddesi (1918) – Güneydoğu Avrupa'yla ilgili hükümler	55
I-36. Alba Iulia Millet Meclisi'nin Transilvanya'nın Romanya'yla birleşmesi yönündeki kararı (1918).....	56
I-37. Iuliu Maniu'nun Alba Iulia Rumen Millet Meclisi'nde yaptığı konuşma (1918)	57
Harita III: Versay ve Lozan'dan sonra Güneydoğu Avrupa, 1923.....	58
I-38. Makedonya devletinin, İsviçre'nin kanton modelindeki gibi örgütlenmesi yolunda bir öneri (1919)	59
I-39. Yunanistan'la Türkiye arasında Kıbrıs'la ilgili Zürich Antlaşması (1959)	61
I-40. Franjo Tuđman her ulusun kendi devletine sahip olma hakkını savunuyor (1982)	62
Harita IV: I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa.....	62

II. BÖLÜM: Ulus-Devleti Örgütlemek	63
Ila. Devlet Örgütlenmesinin Genel Özellikleri	63
II-1. Rigas Velestinlis'in kaleme aldığı anayasa taslağı (1797)	63
II-2. Sırp Konseyi'nin ilk oturumunda Boza Grujeviç'in konuşması (1805)	64
II-3. Vuk Karadziç'in Prens Miloş Obrenoviç'e mektubu (1832)	65
II-4. 1835 tarihli Sırbistan Anayasası'na göre iktidarın yapısı	66
II-5. 1866 tarihli Romanya Anayasası'nda genel hükümler	66
II-6. İstanbul'daki Britanya elçisi, Osmanlı'nın Anayasa'ya karşı tavrını anlatıyor (1876)	67
II-7. 1876 Osmanlı Anayasası (Kanun-i Esasi)	67
II-8. Karadağ Anayasası'nın kabulü nedeniyle Prens Nikola'nın yaptığı konuşma (1905)	69
II-9. Jöntürk Beyannamesi (1908)	69
Tablo 1: Güneydoğu Avrupa Devletlerinde Anayasalar	71
Tablo 2: Güneydoğu Avrupa'da Genel Seçim Hakkının Kabul Edilmesi	72
G4. Atina'da Anayasa Meydanı (1863)	73
IIb. Yurttaşlık	73
II-10. Epidaurus'ta kabul edilen Yunan Anayasası'nda yurttaşlığın tanımı (1822)	73
II-11. Troezen'de kabul edilen Yunan Anayasası'nda yurttaşlığın tanımı (1827)	74
II-12. 1835 tarihli Sırbistan Anayasası'nda yurttaşlık tanımı	74
II-13. Karadağ ve Brda'da I. Danilo'nun Yasaları	75
II-14. Romanya Anayasası'nın 7. Maddesi'nde yurttaşlığın yeniden tanımlanması (1879)	75
II-15. Romanya ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Azınlıklar Anlaşması (1919)	76
II-16. 1923 Romanya Anayasası'nda yurttaşlığın yeniden tanımlanması	77
IIc. Uluslar ve Kiliseler	79
II-17. İstanbul Ortodoks Patriği, çocuklara Hristiyan adları yerine antik Yunan isimleri verilmesi âdetini kınıyor (1819)	79
II-18. İstanbul'daki Ortodoks Patrikhanesi'ne karşı Yunan Kilisesi'nin özerkliğinin tesisi hakkında farklı görüşler (1833)	79
A. Bir taraftar: Theokletos Farmakides	
B. Bir muhalif: Konstantinos Oekonomos	
II-19. Romanya'da Ortodoks Kilisesi'nin ruhani otoritesinin tesisi üzerine karar (1864)	80
II-20. Fransız gazeteci Charles Yriarte'in, Ortodoks ve Katolik din adamlarının Bosna'da din ve ulus ilişkisi üzerine görüşleri hakkında yorumları (1875-1876)	80
II-21. 1879 Bulgar Anayasası'nda Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin konumu	81
II-22. Nikola Pasiç'in Sırp ulusuyla Ortodoks Kilisesi arasındaki ilişki hakkındaki görüşleri (1890)	81
IId. Ulus-devletlerin Altyapıları	82
II-23. Küçük bir ulus için endüstriyel gelişmenin önemi üzerine bir Yunan tezi (1841)	82
G5. Bir ülkenin ekonomik durumuyla ulusal temsiller arasındaki ilişkiyi gösteren nakit para:	

Yunanistan Ulusal Bankası'nın çıkardığı ilk 500 drahmi'lik kağıt para (1841).....	82
II-24. Ulus-devletin güçlenmesinde demiryollarının rolü üzerine bir Rumen'in görüşü (1870).....	82
II-25. Bulgar prensi (1879-1886) Alexander Battenberg'in demiryollarının önemi hakkındaki görüşü	83
II-26. 19. yüzyıl sonlarında bir Bulgaristan demiryolunun durumu	83
II-27. Bulgaristan Ölçü Birimleri Yasası (1889).....	84
G6. Yeni teknolojiler ve ulusal semboller: Dikiş makinesi reklamının yapıldığı bir poster (Yunanistan, 19. yüzyıl sonları)	84
IIe. Ulus-kuruculuğu	85
II-28. Ivan Kukuljevic, Hırvat dilinin yetersiz kullanımın nasıl acınası bir şey olduğunu belirtiyor (1843).....	85
II-29. Ulusal kimlik için dilin önemi üzerine bir Sloven görüşü (1861).....	86
II-30. Rumen kimliğinde dilin önemi üzerine Titu Maiorescu'nun görüşleri (1866).....	86
II-31. Hırvat Parlamentosu'nun İmparator-Kral Francis Joseph'e Yugoslav Bilim ve Sanat Akademisi'nin kuruluşuna onay vermesi için yazdığı dilekçe (1867).....	87
G7. Ön yüzünde Bükreş'teki Ulusal Tiyatro'nun yer aldığı bir kartpostal (1890'lar).....	87
II-32. Devletlerin gelişmesinde dilin ve edebiyatın önemi- Arnautça yazıların basılması için kurulan derneğin tüzüğünden bir madde (1879).....	87
II-33. Saint Petersburg'taki Makedon öğrencilerin Makedonca edebi dili hakkındaki memorandumları 1902).....	87
II-34. Transilvanya'da Rumenlerin ulusal duygularını yeşertme planları- Dr. I. C. Dragescu'nun Emilia Ratiu'ya mektubu (1874).....	88
II-35. Arnaut ulusal hareketini yapılandırma planı- Gazeteci Faik Konitza'dan Baron Goluchowski'ye mektup (Brüksel, 1897).....	88
II-36. Yunanistan'da tarih öğretiminin temel amaçları (1881).....	89
G8. Tarihsel giysiler içindeki çocuklar (Yunanistan, tahmini 1875)	90
II-37. Romanya'da ulusal sporu yaratma hamlesi (1898).....	90
G9. "Gazeta Sporturilor" gazetesinin erkek çocuklar için düzenlediği bir liseler arası spor müsabakasında verilen sertifika (Romanya, iki dünya savaşı arası dönem).....	91
II-38. Arnautluk Kralı I. Zogu'nun, zorunlu askerliğin ulus inşasındaki rolü hakkındaki görüşleri (1928)	91
G10. Asker kıyafeti giydirilmiş Rumen çocuğu (1916).....	92
II-39. Ziya Gökalp'e göre Türk eğitiminin amaçları (1914).....	92
II-40. Bir muhalifi, Atatürk'ün tarih ve dil politikasını eleştiriyor (özel günlük, 1932)	92
II-41. Mahmud Esad Bozkurt'un "Atatürk Devrimi"nin milliyetçi özü hakkındaki anıları	93
III. BÖLÜM: Milliyetçi İdeolojiler	94
IIIa. Ulus Nedir?	94
III-1. Şair ve siyasetçi Dimitrie Bolintineau'nun tanımıyla Rumen ulusunun hakları ve görevleri (1869).....	94
III-2. Ulusların temel özelliklerine ilişkin bir Sırp ders kitabı (1870)	95

III-3. Ziya Gökalp'in ulus tanımı (1923).....	96
III-4. Mustafa Kemal Paşa'nın ulus tanımındaki değişimler	96
A. Savaş sırasında dinin öne çıkarılması (1920)	
B. Kültürün eklenmesi (1922)	
C. Birliğin vurgulanması (1924)	
D. Tanımın genelleşmesi ve sadeleşmesi (1929)	
IIIb. Benlik tanımları	97
III-5. Bulgar olmak – Yordan Hacıkonstantinov'un The Tarigradski Vestnik gazetesi editörlerine mektubu (1851).....	97
III-6. Arnavut olmak – Paško Vasa'nın görüşü (1879).....	97
G11. Resimlerde ulusal benlik – Sloven kartpostalları (20. yüzyıl başları)	98
G12. Resimlerde ulusal benlik – Rumen kartpostalları (20. yüzyıl başları)	98
III-7. Türk olmak - Rıza Nur'un görüşü (1932).....	98
III-8. Sloven olmak – Dimitrij Rupel'in Slovenlerin karakteri hakkındaki görüşleri (1987).....	99
III-9. Rumen köylülerinin gayrimillî benlik tanımı – George Ionescu-Gion'un hatıralarından (1889).....	99
III-10. Makedonya'da gayrimillî benlik tanımı –H. N. Brailsford'un gördükleri (1905)	100
G13. Uluslararası Paris Sergisi'nde Bosna-Hersek Pavyonu (1900).....	100
IIIc. Ulusal Semboller	101
III-11. Rigas Velestinlis, hayalindeki Yunan Cumhuriyeti'nin bayrağını ve sembollerini tarif ediyor (1797)	101
G14. Bağımsızlık Savaşı sırasında bir Yunan adası olan Psara'nın bayrağının üzerinde "Ya özgürlük, ya ölüm" sloganı, haç ve "Filiki Etaireia" adlı gizli örgütün sembolleri yer alıyor.	102
G15. Üzerinde "Birlikten kuvvet doğar" yazan, Bükreş Şehir Muhafızları'na ait Rumen bayrağı (1867) ...	102
G16. Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın / Yugoslavya Krallığı'nın bayrağı ve arması (1929).....	103
III-12. Piskopos Fan Stylian Noli, Faik Konitza'nın cenazesinde yaptığı konuşmada Arnavut bayrağının anlam ve öneminden bahsediyor (1942).....	103
G17. Güneydoğu Avrupa'daki devletlerin bugünkü bayrakları.....	104
III-13. Milli marşlar	104
A. Yunan Milli Marşı (1823)	104
B. Hırvat Milli Marşı (1835)	105
C. Arnavut Milli Marşı (1912)	105
G18. Bulgar armasının evrimi (1741'den bugüne).....	106
G19. Pavao Ritter Vitezović'in tasarladığı Sırbistan arması (1701)	106
G20. Sırbistan Krallığı'nın arması (1880'ler)	106
G21. Karadağ arması	107
G22. Monarşi ve devlet – Romanya'dan Kral I. Carol'un (1866-1914) tasvir edildiği kartpostal.....	107
III-14. Yunanistan'da bir millî kıyafet yaratma girişimi (1843).....	107

G23. Milli kıyafetleri içinde Sırp köylü kızı (1865).....	107
Tablo 3: Bugünkü Güneydoğu Avrupa Devletlerinde Belli Başlı Milli Bayramlar.....	108
IIId. Ulusal Mitoloji	109
G24. Ulus"un görsel tasviri	109
A. Hür Bulgaristan – Georgy Danchoy imzalı taşbaskı (1879)	
B. Sırbistan ve Karadağ'ı resmeden Fransız kartpostalları (1917)	
III-15. Makedon ulusunun tarihi kökenleri – Gjorgji Pulevski, <i>Makedonlar İçin</i> (1879)	110
G25. Bugüne model olarak sunulan tarihi kahramanlar	111
A. Antik Sparta kralı Leonidas, Perslere teslim olmayacaklarını bildiriyor: "Μολὼν λαβέ" ..	
("Gel de al") – bir Yunan ders kitabından (1901)	
B. Vasa Čarapič'in 1806'da, Belgrad Kalesi'nin alınışı sırasındaki ölümü – Anastas Jovanoviç imzalı tablo (1817-1899)	
III-16. Dr. Rıza Nur'un halk destanlarının etkisi hakkındaki anıları.....	111
G26. Siyasi olayların sembolik olarak tasviri	112
A. <i>Karadağlıların isyanı</i> – Dura Jakšić imzalı resim (1832-1878)	
B. <i>Birleşik Bulgaristan</i> – Nikolay Pavloviç imzalı resim (1885)	
III-17. Kadın savaş kahramanı Ekaterina Teodoroiu'nun anılması için Romanya'da çıkarılan yasa (1921)	113
G27. Romanya'dan modern devletin 70. yıldönümünü kutlamak üzere hazırlanmış afiş (1929).....	114
G28. Üzerinde ünlü basketbol oyuncusu Drazen Petroviç'in resminin yer aldığı bir Hırvatistan pulu (1994)	114
III-18. Çağdaş bir tarihçinin ifadesiyle, Arnautluk armasının tarihsel kökeni (2000).....	115
IV. BÖLÜM: Çatışan Milliyetçilikler	116
IVa. Çatışma İçin Seferberlik Çağrısı Yapan İdeolojiler	116
IV-1. Hırvatistan'da Almanlara karşı ulusal önyargı (1866)	116
IV-2. Dr. Rıza Nur'un yabancı bir kızla evlenmeyi reddetmesi hakkındaki anıları (1910).....	117
IV-3. Yunan Megali İdea'sı hususunda fikir ayrılığı: Profesör Nikolaos Saripolos'la Kral I. George arasında bir tartışma (1877)	117
IV-4. Tarihçi Alexandru D. Xenopol, Rumen milli uzamını tanımlıyor (1888).....	117
IV-5. Osmanlı meclisinde ulusal bölünmeler (1908-1914).....	118
IV-6. Kıbrıslı Rumlardan, sömürgecilik-karşıtı mücadele bildirileri (1955)	119
IVb. Somut Çatışmalar	120
IV-7. Stjepan Radic: <i>Hırvat Ülkesini Yugoslav Birliği içinde görmek istiyoruz</i> (1918)	120
IV-8. Bosnalı Sırpların, Hırvatların ve Müslümanların Bildirisi (1943)	121
IV-9. Makedon Halkının Kurtuluşu İçin İlk Antifaşist Meclisi'nin Bildirgesi (1944)	121

IV-10. EOKA'nın lideri George Grivas (Dighenis)'in, Kıbrıs'ta sömürgecilik-karşıtı mücadelenin zorluklarına ilişkin analizi (1955-1959).....	122
G29. Kıbrıs'ın Birleşmiş Milletler'e müracaatı (1950'ler).....	122
IV-11. Kıbrıs Rumlarının solcu partisinin (AKEL) bakış açısı, 1955	123
IV-12. EOKA karşıtı Kıbrıslı Türkler, 1960	124
IV-13. Yazar Vlado Gutovac'ın anılarından, 1970'ler başındaki "Hırvat Baharı"nın hedefleri.....	125
IV-14. Sırbistan Sanatlar ve Bilimler Akademisi'nin (SANU) Memorandumu (1986).....	126
IV-15. Bir Sloven'in Komünist Yugoslavya'daki dil meselesine ilişkin tavrı (1987).....	127
IV-16. Sloven Demokratik Birliği'nin Mayıs Duyurusu (1989).....	128
IV-17. Futbol ve milliyetçilik- Fanatik bir Hırvat taraftar, Partizan Belgrade - Dinamo Zagreb maçına gidişini anlatıyor (1989).....	129
IV-18. Yazar Dubravka Ugresic 1990'lardaki bölünmeler ve savaşlardan duyduğu üzüntüyü anlatıyor	129
IV-19. Hırvat ve Sırp dilleri arasındaki ilişki hakkında Hırvat dilbilimci Stjepan Babic'in (2003) görüşleri ...	130
IV-20. Bir Sırp filminin Hırvatistan'da Hırvatça altyazılarla gösterilmesine tepkiler (1999)	130
IV-21. Hırvatistan'da bir genç kızın bölünmüş kimliği	131
IVc. Milliyetçiliği Alt Etmek?	132
IV-22. Bosna ve Hersek'te Barış'ı sağlamak için Genel Çerçeve Anlaşma (1995).....	132
IV-23. Macaristan Cumhuriyeti ve Romanya arasında, Anlayış, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması (1996)	133
IV-24. Nüfusun karma olduğu bölgelerde yaşayan Rumenler ve Macarlar arasındaki ilişkiler deneyimi temelinde bir değerlendirme (2001).....	134
IV-25. Milliyetçiliğin üstesinden gelmenin bir yolu olarak spor. Kıbrıslı Türklerden oluşan mahalli bir futbol takımını tutan Kıbrıslı Rumlar (2003).....	135
G30. Lefkoşe'yi ayıran sınır çizgisi ("Yeşil Hat").....	135
IV-26. Kıbrıs'ın Rum ve Türk bölgelerini ayıran Yeşil Hat'ın açılışı üzerine iki görüş (23 Nisan 2003)	135
A. Nicos Anastasiou'nun internetten yolladığı değerlendirme	
B. Magosa'dan bir Türk öğretmen Kıbrıslı Rum bir ailenin ziyaretini anlatıyor (2003)	
KAYNAKÇA	137

Uluslar, modern Avrupa'nın, ayrıca Avrupa dışındaki dünyanın büyük bir kısmının temel bileşenlerindendir. 19. yüzyıldan beri milliyetçi ideolojilerin gücü gerek geniş kitlelerin eylemlerine gerek devletlerin işleyişine yön vermiştir. Bu bakımdan Güneydoğu Avrupa da bir istisna değildir. Bölgede 19. yüzyıl boyunca beş ulus-devlet doğdu. Bunlardan bazıları, önceden doğrudan Osmanlı idaresinde olan topraklarda ortaya çıkmış olan yepyeni devletlerdi: Sırbistan (özgürlük mücadelesine 1804'te başladı; 1815 ile 1830 arasında kademeli olarak muhtariyet, 1878'de resmen bağımsızlık kazandı), Yunanistan (1821'de özgürlük için savaşımaya başladı; 1830'da bağımsızlığına kavuştu) ve Bulgaristan (1876'da Osmanlı'ya isyan etti; 1878'de özerklik, 1908'de bağımsızlık kazandı). Diğerleri, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Hristiyan devletlerden doğan ulus-devletlerdi, sözgelimi Romanya (Eflak ve Boğdan'ın 1859'da birleşmesiyle oluştu, 1877/1878'den itibaren bağımsız oldu) ve Karadağ (18. yüzyıldan beri din adamı-prensler tarafından idare edilen özerk bir bölge olan Karadağ 1852'de hükümdarlığın babadan oğula geçtiği bir prenslik haline geldi; 1878'te bağımsızlığa ulaştı). 20. yüzyılın başında iki ulus-devlet daha sahneye çıktı: Balkan Savaşları'nın bir sonucu olarak 1912/1913'te kurulan Arnavutluk ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne bağlı olarak ortaya çıkan Türkiye (1919'dan itibaren fiili olarak ulusal hükümete kavuştu; 1923'te Türkiye Cumhuriyeti resmen ilan edildi). 1960'da İngiltere Krallığı'nın bir sömürgesi olan Kıbrıs bağımsız bir devlete dönüşürken, 1991'de de Yugoslavya'nın dağılması pek çok yeni devletin ortaya çıkmasına neden oldu: Slovenya, Hırvatistan, Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, Bosna-Hersek; ve -2002'de reorganize edilen ama sürüp sürmeyeceği bugünlerde bir soru işareti olan – Sırbistan-Karadağ federasyonu.

Elbette, geçmişte de bugün de Güneydoğu Avrupa'daki yegâne devlet türü ulus-devlet değildir. Çok uluslu imparatorluklar ve pek çok etnik grubu barındıran başka devlet biçimleri de mevcuttu; çeşitli uluslar ise uzun süre kendilerine ait bir devletleri olmaksızın varlıklarını sürdürdüler. Bununla birlikte, uluslarla devletler arasındaki karmaşık ilişki bölgenin tarihine yön verdi ve ulus-devlet Güneydoğu Avrupa'nın temel özelliklerinden biri haline geldi. Her ne kadar bu ulus-devletler Fransa, İspanya ya da İngiltere gibi kimi başka Avrupa devletlerine kıyasla gençse de (fakat ilginçtir ki, Sırbistan ile Yunanistan, İtalya ya da Almanya'dan önce ulus-devlete dönüşmüştür), sarsıntılı geçmişleri ve bunun getirdiği milliyetçi temeldeki çatışmalar, Güneydoğu Avrupa'nın son iki yüzyıldaki bütün tarihsel gelişimi için can alıcı öneme sahip kabul ediliyor.

Güneydoğu Avrupa'da yaşayanların çoğu için, etnik köken üzerinden tanımlanan ulus-devlet, devlet yapısının "normal" şekline dönüştü. İnsanlara kendilerini "kendi" uluslarıyla özdeşleştirmeleri, kendi ulus-devletlerini kurmak/korumak için savaşmaları öğretili. Güneydoğu Avrupa'daki ulus-devletler yakın sayılabilecek bir zamanda ortaya çıktığı için, gerek tarihçiler gerek politikacılar onlarla antik ve/veya Ortaçağ'a ait devletler arasında bağ kurarak meşruiyetlerini pekiştirmeye çalıştılar. Böylece, rakip ya da rakip olma potansiyeli taşıyan uluslara karşı ideolojik yarışta "daha eski olmak" gibi bir gerekçe edinilmiş oluyordu (sözgelimi "kronolojik olarak ilk önce biz vardık..."). Bu durumda çoğu zaman, bölgedeki her halkın bütün bir tarihi, ulusal idealler uğruna yürütülen (ve teleolojik olarak, ulus-devlete varacak) bir mücadele olarak ele alındı; tarihin bütün karakterlerine, anlarına ve süreçlerine, ulusal ideale ulaşmaya olan katkılarına bakılarak değer biçilir oldu. Bu türden çarpıtılmış söylem kalıpları, tarihi büyük-anlatılar, hem toplumu modernleştirme girişimlerini güçlendirmek hem de ulusal birlik ve bütünlüğün inşası için kullanılıyordu. Bu modernleştirme çabalarının tarihinde önemli başarılarla, tartışmasız başarısızlıklar yan yanadır ve Güneydoğu Avrupa'nın ulus-devletleri, bu tarihsel bilançodaki bütün kalemlerin sorumluluğunu üstlenmek zorundadır. Öte yandan, bu tarihsel kurguların kimi zaman halkı düşmana, içerideki ve/veya dışarıdaki gerçek ya da bir hayalden ibaret çeşitli düşmanlara

karşı harekete geçirmek adına kötü yönde kullanılmış olduğu da açıktır. Kısa süre önce eski Yugoslavya'da yaşanan tecrübenin de gösterdiği gibi, tarihin politikaya bu şekilde alet edilmesi savaflara yol açabilmiş, farklı uluslar ve etnik gruplar arasında düşmanlıklar yaratabilmiştir.

Son zamanlarda milliyetçilik üzerine çalışmalarda kayda değer bir ilerleme görülüyor. Tarihçiler ve sosyal bilimciler hem ulus-devletlerin yapısını oluşturan öğeleri, hem bunların tarihsel gelişimini mercek altına aldılar. Ulusların ve milliyetçiliğin niteliği hakkında, özcü etnosantrizmden, ulusların oldukça yakın bir zamanda "icat edilmiş" zihinsel kurgulardan ibaret olduğunun ileri sürüldüğü konstrüktivist yaklaşımlara dek uzanan pek çok teori ortaya atıldı. Konu hâlâ yoğun bir biçimde tartışılmaya devam etmekteyse de, akademisyenler arasında "ulusların" ve ulusal kimliklerin "ebedi öğeler" değil, tarihsel olarak gelişmiş, özel bir tarihsel bağlamda ortaya çıkmış olgular olduğu ve zaman içinde geliştikleri, kesintilere uğradıkları, inşa, çözülme, yeniden inşa edilme süreçlerinden geçtikleri görüşü, giderek daha çok taraftar buluyor. Modern milliyetçilikler çoğunlukla eski etnik hassasiyet ve simgeleri, yeni unsurlarla harmanlayarak ve bunlara yeni anlamlar yükleyerek kullanmış ve ortaya çıkan bütünü yeni bir zihinsel ve ideolojik iskeletin içine oturtmuşlardır. Bu bakımdan modern uluslar gerçekten de Benedict Anderson'un formüle ettiği gibi "hayali cemaatlerdir" ("hayali"nin "uydurma" anlamına gelmediğine dikkat edelim). Bu şablon salt Güneydoğu Avrupa'ya özgü değildir; modern dünyanın ortak bir özelliğidir.

Tarihçiler modern ulusların "yaratılmış olduğu" konusunda temelde fikir birliğine varmanın yanı sıra, çeşitli ulus-devletleri şekillendiren genel unsurlar ve özel durumlara dair pek çok yeni bilgiye de ulaştılar. Güneydoğu Avrupa özel örneğinde, ulus-devletler Avrupa'nın kimi başka yerlerine kıyasla daha geç ortaya çıkmış ve özgürlüklerini kazanmak için hem mevcut çok uluslu imparatorluklara, hem de rakip ulus-devletlere karşı uzun, karmaşık savaflar vermeleri gerekmiştir. Dolayısıyla bu bölgede, çeşitli biçimleriyle milliyetçilikler, ulus-devletlerin yaratılmasından önce ortaya çıkar. Ancak yeni politik ve kültürel elitin mensupları, mevcut ulusal değerler setini yeni devletlerin işleyişi için yetersiz bulacak ve yurttaşlarını milliyetçi değerlere göre yeniden şekillendirmek üzere harekete geçecektir. Bu "ulusun devlet önderliğinde inşa edilmesi" durumu da Güneydoğu Avrupa'ya özgü değildir. Tam tersine, Batı Avrupa'nın bazı yerlerinde, daha erken dönemlerde ve çok daha büyük bir acımasızlıkla aynı politikalar uygulanmıştır. Eugen Weber'in ünlü kitabı *Peasants into Frenchmen*, Fransa'da bile, kırsal kesimdeki nüfusun büyük çoğunluğunun ancak 19. yüzyılda, ilköğretimin, mecburi askerlik hizmetinin ve modern iletişim yöntemlerinin etkisiyle kendini ulusalcı bir söylemle tarif etmeye başladığını ortaya koymuştur.

Uluslarla dinler arasındaki ilişkinin de son derece karmaşık olduğu bilinir. Güneydoğu Avrupa'da yaşayanların pek çoğu için dini bağlılıklar son derece önemliydi. Hâlâ da öyledir; sözgelimi Yunanlarla Sırpların Ortodokslukla, Hırvatların Katoliklikle olan bağları. Arnavutlar gibi daha başkalarının gözünde din o kadar önemli değildi ve ulus, farklı dinlere mensup insanları çok büyük zorluklarla karşılaşmadan kucaklıyordu. Uluslarla dilsel aidiyetler arasındaki ilişki gibi daha başka özgün sorunlara da elinizdeki kitapta kısaca açıklama getirilmiştir.

Bu yardımcı ders kitabının temel hedefi hem öğretmenlere hem de öğrencilere, Güneydoğu Avrupa'da, uluslarla devletler arasındaki ilişkinin ne kadar karmaşık olduğunu anlamalarına yardım edecek tarihsel kanıtlar sunmaktır. Öte yandan, kitabı makul sınırlar içinde tutabilmek, ayrıca öğretmenlere, öğrencilere ve akademisyenlere kolay kullanabilecekleri bir araç sunabilmek için birtakım konulara öncelik vermeyi uygun bulduk. Temel olarak ulus-devletlerin yaratılmasına, ulusun inşasıyla ilgili meselelere, milliyetçi ideolojilere ve milliyetçiliğin beslediği çatışmaların bir kısmına odaklanmaya karar verdik. İçerikle ilgili bu tercihler aynı zamanda konuyla ilgili olarak hangi tarihler arasındaki kaynaklara bakacağımızı da belirledi. Kitabın temel olarak 19. yüzyıla yoğunlaşması düşünülmüştü; fakat Güneydoğu Avrupa'da ulusal hareketlerin yükselişini etkilemiş olduklarından, 1800 öncesi Aydınlanma'yla ve Fransız Devrimi'nin buralardaki yankılarıyla ilgili birkaç tarihsel kaynağa da yer verdik. 20. yüzyıla ait bazı tarihsel kaynakları ise, yeni ulus-devletlerin ortaya çıkışını, uluslarla devletler arası ilişkilerdeki değişimi, milliyetçiliğin bazı çatışmaların baş göstermesine nasıl katkıda

bulunduğunu ve bir de, milliyetçiliği alt etmeye yönelik yeni eğilimin bazı bileşenlerini belgelemek amacıyla dahil ettik. Öte yandan, bu projenin, Balkan Savaşları'nın ve İkinci Dünya Savaşı'nın derinlemesine ve ayrıntılı olarak ele alındığı diğer iki kitabıyla çakışma olmamasına da dikkat ettik. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem için dikkatimizi özellikle eski Yugoslavya'ya ve 1990'larda yeni "Eski Yugoslav" ulus-devletlerin ortaya çıkmasına neden olan çatışmalara yönelttik. 20. yüzyıldaki milliyetçi hareketlerin gelişiminin bazı yönlerinin yeterince anlatılmadığının ya da kitapta hiç yer almadığının farkındayız. Milliyetçi ideolojilerin ve ayrımcılığın zirveye çıktığı iki dünya savaşı arasındaki dönem veya Yugoslav, Arnavut, Rumen ve Bulgar nasyonal-komünizmlerinin kendilerine has özellikleri, hiç bahsedilmeyenler arasında en önemlileri olsa gerek. Ne var ki, konular çok boyutlu olduğu için çok fazla ek kaynağı işin içine katmak gerekecekti; kitabın proje kapsamındaki diğer üç kitaba göre zaten fazla hacimli olduğunu göz önüne alarak, söz konusu meseleleri bir başka sefere bırakmaya karar verdik.

Güneydoğu Avrupa'daki bütün ülkelerden kanıtlar sunmanın, bölge halklarının birbirlerine ilişkin bilgi dağarcıklarındaki boşlukları da dolduracağını umuyoruz. Aslına bakılacak olursa, Güneydoğu Avrupa'da yaşayanların büyük çoğunluğu daha ziyade kendi ulusları ve dünyanın (Batı dünyasının) "ana" ulusları hakkındaki bilgilere itibar ederken, komşularını tanımayı ihmal etmiş ya da onlar hakkında sadece önyargılı bilgiler edinmişlerdir. Arzumuz, bu kitaba dahil edilmiş olan malzemenin üzerinden, öğretmenleri ve öğrencileri kendi ülkelerinin tarihini Güneydoğu Avrupa'daki diğer ülkelerin tarihiyle karşılaştırmaya, kimi ülkelere ya da bazı tarihsel dönemlere özgü yapıları ve unsurları keşfetmeye ve tarihsel değişimin ne kadar karmaşık olduğunu görmeye teşvik etmektir. Son iki yüz yıl boyunca uluslarla devletler arasındaki ilişkinin her boyutu hakkında, bütün ülkelerden malzemeyi buraya alamayacağımız açıktır. Birtakım seçimler yapmak zorunda kaldık; kimi seçimlerimizde konuyla ilgili kaynakların ulaşılabilir olup olmaması, kimilerinde ise belli bir dengeyi koruma ve kitapta Güneydoğu Avrupa'daki bütün ulusların ve devletlerin adının geçmesini sağlayabilme isteği etkili oldu. Bütün çabalarımıza rağmen şunu da kabul etmek zorundayız ki, bu kitabı okuyacak olanlar arasından, "ben olsaydım şu şu metinleri de çalışmaya katardım" diyecekler çıkabilir; eğer bu gerçekleşirse kitap hedeflerinden birine ulaşmış, öğretmenleri, öğrencileri ve meslekten tarihçileri de Güneydoğu Avrupa'da, uluslar ve devletler arasındaki tarihsel ilişkilerin karmaşıklığına yeni bir gözle bakmaya yüreklendirmiş demektir.

Güneydoğu Avrupa ulus-devletlerinin tarihine daha dengeli ve belgelere dayanan bir bakışın, genç kuşağın diğer uluslara ve/veya etnik gruplara daha hoşgörülü olmasına, günümüzde yaşanan gelişmelere daha açık fikirlilikle yaklaşmasına yardımcı olacağına inanıyoruz. Yükselmekte olan ve birey, cemaat, ulus-devlet, uluslar üstü teşkilat ve kurumlar arasında daha şimdiden yeni ilişkiler şekillendiren tarihi süreçlerin karşımıza çıkardığı meselelere göğüs germek ve çeşitli seçenekler içinden bilgiye dayanan akılcı seçimler yapmak da, onlara -ve bizlere- düşüyor.

KRONOLOJİ

1762	Paisiy Hiledarski ulusal özbilince ulaşmak için çağrıda bulunduğu Slav-Bulgar Tarihi'ni yazdı.
1768-1774	Rus-Osmanlı savaşı; Rusya'nın desteklediği Yunan İsyanı (1770-74).
1797	Rigas Velestinlis "Helen Cumhuriyeti"nin anayasası için bir taslak kaleme aldı. Fransızlar Venedik'i işgal etti; Venedik, Campo Formio Antlaşması'yla Fransa ile Habsburglar arasında paylaşıldı: Habsburglar Dalmaçya'yı alırken, Fransa İon Adaları'nı elde etti (Fransız hâkimiyeti 1799'a kadar sürdü).
1800-1807	Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bir vasal devlet olarak "İon Cumhuriyeti" kuruldu. 1807'de İngiltere tarafından işgal edildi ve 1864'e kadar da İngiltere'nin himayesinde kaldı.
1804-1813	Karacorci'nin önderliğinde başlayan Birinci Sırp İsyanı, Osmanlılar tarafından bastırıldı.
1805-1813	Dalmaçya, Hırvatistan ve Slovenya (İlirya eyaletleri)'nin büyük bir bölümü Napolyon'un egemenliğine girdi; Napolyon'un yenilgisinden sonra ise söz konusu topraklar Avusturya'nın eyaletleri haline getirildi.
1806-1812	Rus-Osmanlı savaşı; Bükreş'te imzalanan barış anlaşmasıyla Doğu Moldavya (Besarabya) Rusya'ya bağlandı.
1814	Odessa'da Yunanistan'ı Osmanlıların elinden kurtarmayı hedefleyen gizli "Filiki Etairia" Derneği (Dostluk Derneği) kuruldu.
1815	Miloş Obrenoviç'in önderliğinde İkinci Sırp İsyanı patlak verdi; 1815 Aralık'ında Sultan, Miloş'u Belgrad paşalığındaki Sırp'ların yüce knez'i (prensi) olarak tanıdı.
1821	Ulahlar Tudor Vladimirescu'nun önderliğinde ayaklandılar; Moldavya'nın Aleksandros İpsilanti önderliğindeki küçük bir Yunan ordusu tarafından istila edilmesiyle Yunan isyanı başladı ve bunu Peloponnesos'tan (Peloponez, Mora) başka yerlere yayılan bir isyan hareketi izledi.
1822	Epidaurus'taki Yunan Milli Meclisi Yunan Cumhuriyeti'ni ilan etti ve ilk Yunan anayasası için oylama yaptı.
1826	Sultan II. Mahmut yeniçerileri ortadan kaldırdı ve böylece Osmanlı İmparatorluğu için reformların önünü açmış oldu.
1827	Britanya, Fransa ve Rusya'nın Yunanlara açık desteği; müttefik kuvvetlerden oluşan bir filo, Navarin'de Osmanlı-Mısır donanmasını bozguna uğrattı.
1828-1829	Rus-Osmanlı savaşı; Ruslar Eflak ve Boğdan'ı işgal etti.
1829	Edirne Barış Antlaşması imzalandı; Sırbistan başında Miloş Obrenoviç'in olduğu, özerk bir prenslik olarak tanındı. Eflak ve Boğdan Osmanlı'ya bağlı kaldı fakat Rusya'nın da himayesine girdi.

1830	Londra Protokolü imzalandı; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın ortak garantörlüğü altında Yunanistan bağımsız bir krallık olarak ilan edildi.
1831-1832	Eflak ve Boğdan'da Rusya'nın gözetiminde "Yapısal Düzenlemeler" (Organic Regulations) kabul edildi; prenslerin ve boyarların gücüne dokunulmayan bir "muhafazakâr modernleşme".
1832	Londra Konvansiyonu'yla Yunanistan'ın sınırları çizildi ve Bavyera Kralı I. Ludwig'in ikinci oğlu olan Otto'nun, unvanını aileden birine bırakmak üzere Yunanistan Kralı olmasına karar verildi.
1834	Atina, Nafplion'un yerine Yunanistan'ın başkenti oldu.
1835	Sırp Anayasası (Sultan tarafından 1838'de onaylandı); prensin gücü seçilmiş bir meclisce sınırlandı.
1837	Atina Üniversitesi ve Arkeoloji Cemiyeti kuruldu.
1839	Gülhane Hatt-ı Hümayunu okundu; Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Dönemi resmen başladı.
1841	Yunanistan Milli Bankası kuruldu.
1843-1844	Yunanistan erkeklerin hemen tamamının oy kullandığı meşruti bir krallık haline geldi.
1830-1848	Avusturya İmparatorluğu'nda milliyetçi hareketlerin, özellikle de milli diller için resmi statü elde etme mücadelesinin yoğunlaştığı dönem. Bu çerçevede, Hırvat Ulusal Uyanışı (İlirya Hareketi) Hırvat dili ve Avusturya İmparatorluğu içinde özerk bir Hırvatistan için savaşıırken, Rumenler de Transilvanya'da milli temelde Macarlarla karşı karşıya geldiler.
1848-1849	Avusturya İmparatorluğu ve Rumen Prenslikleri de dahil bütün Avrupa'da ihtilaller patlak verdi; ihtilalciler politik, toplumsal ve milliyetçi talepleri birlikte ileri sürüyorlardı; ulusal temeldeki ayrılıklardan ötürü Macar, Hırvat ve Rumen ihtilalciler arasında çatışmalar meydana geldi; ihtilaller Rusya tarafından desteklenen Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından şiddetle bastırıldı.
1850	İstanbul Ekümenik Patrikliği Yunan Kilisesi'ne (1833'te zaten ilan edilmiş olan) otosefallik mertebesini bahşetti.
1852	I. Danilo Petroviç (1851-1860) Karadağ'ı bir piskoposluk olmaktan çıkarıp laik bir prensliğe dönüştürdü ve bir modernizasyon programı uygulamaya başladı.
1853-1856	Kırım Savaşı; Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Fransa ve Sardinya'nın birleşik kuvvetleri karşısında Rusya yenildi; Paris Barış Antlaşması'yla Eflak, Boğdan ve Sırbistan Büyük Güçler'in ortak himayesi altına girdi.
1858	Paris Konvansiyonu yapıldı; Büyük Güçler Eflak ve Boğdan'ı ayrı devletler olarak fakat "Birleşik Prenslikler" adı altında yeniden düzenledi.
1859	Aleksandru Yoan Cuza iki kez Eflak ve Boğdan prensi seçildi ve 1862'ye dek iki prenslik kademeli olarak kurumsal açıdan birleşti. Modern Romanya devleti kuruldu.

1860	Yaş Üniversitesi kuruldu (onu 1864'te Bükreş Üniversitesi izledi).
1862	I.Otto bir ihtilalin sonucunda Yunanistan'ı terk etmek zorunda kaldı.
1863	Danimarka Prensi Jorge von Holstein-Sonderburg-Glucksburg, I. Yorgo (1863-1913) adıyla Yunanistan kralı seçildi; yeni bir anayasayla (1864) halk Krallığın ve egemen devletin uyruğu haline geldi; İyon Adaları İngiltere tarafından Yunanistan'a bırakıldı. Romanya'da kilise mallarının büyük kısmı kamulaştırıldı; İstanbul Patrikliği'yle sirtüşme.
1866	Aleksandru Yoan Cuza tahtından feragat etmeye zorlandı; Alman prensi Karl von Hohenzollern-Sigmaringen Romanya prensi oldu (1866-1914 yılları arasında yaşadı ve 1881'de kral ilan edildi); 1866 Anayasası'yla meşruti monarşi kuruldu, yurttaş hak ve özgürlükleri güvence altına alındı fakat (mülkiyeti esas alan) nüfus sayımına dayalı, kısıtlı bir oy hakkı tanındı.
1867	İki yönlü bir anlaşmaya varıldı: Avusturya-Macaristan kuruldu; Slovenya ve Bukovina Avusturya'nın parçası olarak kalırken, Transilvanya ve Hırvatistan Macaristan Krallığı'na dahil edildi; özel bir anlaşmayla (1868) Hırvatistan Macaristan'ın içinde belli ölçüde özerkliğini korudu; bununla birlikte Macaristan'ın merkezîyetçiliği ve asimilasyon politikasından ötürü Rumenler ve Hırvatlarda büyük bir hoşnutsuzluk baş gösterdi.
1866-1869, 1889	Giritliler, Osmanlı reformlarının uygulanması için ayaklandı; fakat nihai amaç Yunanistan'la birleşmekti.
1869	Bulgar Devrimci Merkez Komitesi, Lyuben Karavelov'un önderliğinde Romanya'da kuruldu.
1870	Osmanlı devletin kararıyla Bulgar Eksarhlığı kuruldu; Bulgarlar henüz ayrı bir devlete değilse de, İstanbul Patrikhanesi'nden ayrı bir kilise teşkilatına sahip oldular.
1872	Kıdemli Ortodoks patrikhaneleri olan İstanbul, İskenderiye ve Antakya kiliseleri milliyetçiliğe karşı karar alarak, kiliselerin yetki alanlarının etnik temelde tanımlanmasını ayrılıkçılık olarak ilan etti.
1875	Bosna Hersek'te Osmanlı karşıtı ayaklanma; 1875-1878 Doğu Buhranı başladı.
1876	Bulgarların Nisan Ayaklanması, Osmanlılar tarafından şiddetle bastırıldı; Sırbistan Karadağ Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan ettiyse de yenildi; giderek artan uluslararası baskı ve ülke içindeki karışıklıkların sonucunda Osmanlı makamları Kanun-i Esasî'yi kabul ettiler. Bu ilk anayasa bütün Osmanlı tebaasına eşit haklar tanıyor; fakat imparatorluğun "bölünmez bir bütün" olduğunu ilan ediyordu.
1877	Arnavut Halkının Haklarını Savunmak İçin Merkezi Komite İstanbul'da kuruldu. Rusya Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açtı ve Bulgaristan'ı işgal etti. Romanya bağımsızlığını ilan ederek Ruslarla birlik oldu. Osmanlı ordusu olağanüstü bir direnişin ardından Plevne'de yenildi.

1878	Ayastefanos (Yeşilköy) Barış Antlaşması imzalandı (3 Mart). Britanya'nın ve Avusturya-Macaristan'ın araya girmesinden sonra Berlin Kongresi yeni bir barış anlaşmasıyla sona erdi (1 Temmuz): Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlığı tanındı; Bulgaristan, vasal Bulgar Prensiği ve özerk Doğu Rumeli Vilayeti olarak bölündü; Romanya Rusya'ya teslim edilen Güney Besarabya'ya karşılık Dobruca'yı aldı; Sırbistan ve Karadağ'ın toprakları çok az büyüdü; Bosna-Hersek, Avusturya-Macaristan'ın idaresi altına girdi; Osmanlılarla İngilizler arasındaki ayrı bir anlaşmayla Kıbrıs Osmanlı devletine bağlı kalmak kaydıyla, İngiliz idaresine verildi (4 Haziran 1878). Sultan II. Abdülhamit (1876-1909) Aralık 1876 tarihli Kanun-i Esasi'yi askıya aldı, Meclis'i dağıttı ve 1908'e kadar otokratik bir tarzda hüküm sürdü. Prizren Arnavut Birliği milli programı belirledi.
1879	Bulgaristan'da Tırnova Meclisi meşruti bir monarşi kurdu; ilk prens, Battenberg'li Alexandre (1879-1886) oldu.
1880	Romanya Milli Bankası kuruldu.
1881	Berlin Antlaşması uyarınca, Epir'in Arta bölgesiyle Tesalya, Osmanlı İmparatorluğu tarafından Yunanistan'a bırakıldı.
1885	Doğu Rumeli, Bulgar Prensiği'yle birleşti; Sırbistan tazminat elde etmek için girişimde bulunduysa da, Sırp-Bulgar savaşından dolayı (1885-1886) bu gerçekleşmedi.
1886	Bulgaristan'da politik kriz yaşandı; Prens Alexander Battenberg tahttan feragat etti. Rusya Bulgaristan'la diplomatik ilişkilerini kesti.
1887	Bulgarlar Ferdinand von Sachsen (Saksonya)-Coburg-Gotha'yı prens seçtiler (1887-1918).
1893	IMRO (Makedonya İç Devrim Örgütü) kuruldu.
1896	Atina'da ilk Olimpiyat Oyunları düzenlendi.
1897	Osmanlı-Yunan savaşı; Yunanistan yenildi.
1898	Girit yarı-özerk bir vasal devlete dönüştü; Yunan Prensi Yorgo valiliğe atandı.
1903	Sırbistan'da darbe oldu; Kral I. Aleksander Obrenoviç ve ailesi öldürüldü; I. Petar Karacorceviç (1903-1921) kral oldu; Sırbistan politikasında milliyetçilik ağırlık kazanmaya başladı. Makedonya'da çıkan İlinden Ayaklanması Osmanlı devleti tarafından bastırıldı.
1907	Romanya'da büyük çaplı bir köylü ayaklanması yaşandı.
1908	Osmanlı İmparatorluğu'nda Jöntürk devrimi; 1876 tarihli Kanun-i Esasi tekrar yürürlüğe kondu ve Osmanlı Meclis-i Mebusanı için seçimler yapıldı. Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i ilhak etti (Sırbistan ve Rusya'yla "Bosna Krizi" yaşandı).

1911-1912	Osmanlı-İtalya savaşı (Trablusgarp Savaşı) yapıldı; İtalya Oniki Adaları (Dodekanesos Adaları) ve Libya'yı ele geçirdi.
1912	Arnavut isyanı; İsmail Kemal ile Luici Gurakuqi'nin önderliğinde silahlı ihtilal hareketi.
1912-1913	Balkan Savaşları; Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki topraklarının çoğu Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'a geçti; Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti (28 Kasım 1912); Makedonya Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasında bölündü; Romanya, Güney Dobruca Bulgaristan'dan ilhak etti.
1914	Prens Wilhelm von Wied, Büyük Güçler'in (Düvel-i Muazzama) önerdiği üzere tahta geçerek Arnavutluk kralı oldu.
1915	Bütün Osmanlı Ermenileri'nin göç ettirilmesinin başlaması (Nisan). 6 Ekim 1915'te Lordlar Kamarası'nda konuşan Vincent Bryce "800.000 civarında" Ermeni'nin de bu süreçte katledildiğini söyledi. O tarihten bu yana soykırım meselesi, özellikle Türkiye'de bir tartışma konusudur.
1914-1918	Birinci Dünya Savaşı; Arşidük Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da, Sırp milliyetçileri tarafından öldürülmesi savaşın bahanesi oldu. Savaşa girmeyen fakat gene de işgale uğrayan Arnavutluk ayrı tutulursa, Güneydoğu Avrupa'daki bütün devletler savaşa katıldılar: Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu (1914'ten itibaren) ve Bulgaristan (1915'ten itibaren) İttifak Devletleri safında; Sırbistan, Karadağ (1914'ten itibaren), Romanya (1916'dan itibaren) ve Yunanistan (Kral Konstantin'in muhalefetine rağmen, 1917'de) İtilâf Devletleri safında.
1917	Sırbistan hükümeti ve (çoğu sürgünde olan) Hırvat hükümetinin Londra Komitesi, Korfu Deklarasyonu'yla, ortak bir Yugoslav devleti kurmak konusunda anlaştılar.
1917-1918	Rusya'daki Ekim Devrimi'nin devamında Besarabya'da demokratik cumhuriyet ilan edildi ve Meclis, Romanya'yla birleşmek yönünde oy kullandı (27 Mart 1918).
1918	İttifak Devletleri yenildi. Bulgaristan ile Osmanlı İmparatorluğu teslim oldu. Avusturya-Macaristan dağıldı. Slovenlerle Hırvatlar Sırplarla birleşerek Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nı kurdular (1929'da adı Yugoslavya olarak değişti); Bukovina ile Transilvanya Rumenleri Romanya'ya katıldılar.
1919-1920	Paris Barış Konferansı; imzalanan Sen Jermen (Avusturya'yla), Nöyyi (Bulgaristan'la) ve Trianon (Macaristan'la) anlaşmalarıyla Güneydoğu Avrupa'da yeni sınırlar çizildi: Banat Romanya ve "Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı" arasında paylaşıldı; Batı Trakya Bulgaristan tarafından Yunanistan'a bırakıldı; Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya, daha sonra da Bulgaristan ve Türkiye, sınırları içindeki azınlıkların haklarını güvence altına alan özel antlaşmalara imza attılar.

1919	Fransa, İngiltere ve ABD'nin, İtalya'nın bölgedeki yayılışını dengelemek maksadıyla verdiği izinle Yunanistan Küçük Asya'nın batısını (İzmir'i) işgal etti; Kürtler ve Ermenilerin, kendi ulus-devletlerini kurma girişimleri; Mustafa Kemal Paşa'nın (sonradan Atatürk soyadını alacaktır) önderliğinde, Küçük Asya'da Türk milli direnişi başladı.
1920	Sevr Barış Antlaşması; Sultan VI. Mehmet Osmanlı İmparatorluğu'nun fiilen dağılmasını kabul etti (Arap ülkeleri, Ermenistan ve Trakya İmparatorluğun elinden gidecekti; İzmir beş yıl Yunan idaresinde kaldıktan sonra referandum yapılacaktı; bağımsız bir Kürdistan seçeneği olacaktı; İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Küçük Asya'da nüfuz bölgeleri olacaktı); Türk milliyetçileri Sevr'i reddettiler; Ermeni ve Kürt isyanlarını bastırdılar.
1922	Türk ordusu Yunan ordusuna karşı zafer kazandı; Türk birlikleri İzmir/Smyrna, İstanbul/Constantinople ve Doğu Trakya'nın kontrolünü ele geçirdi.
1923	Lozan Barış Antlaşması; Yunanistan ile Türkiye arasında zorunlu nüfus değiş tokuşu (mübadelesi) yapıldı. Osmanlı İmparatorluğu ortadan kalktı ve Türkiye Cumhuriyeti resmen ilan edildi. Bulgaristan'da Stambulski ve Çiftçiler'in katledilmesi.
1924	Yunanistan'da saltanat lağvedildi ve ilk Yunan Cumhuriyeti kuruldu.
1928	Hırvat siyasi önder Stjepan Radic Belgrad'da, Yugoslav Parlamentosu'nun bir oturumu sırasında Karadağlı Sırp milliyetçisi bir milletvekili tarafından öldürüldü.
1929	New York Borsası Çöktü. Küresel bunalım ve ekonomik kriz. Balkan ekonomileri devletin daha büyük müdahalesine dayanan bir sistem içinde kendi ekonomik kaynaklarına yöneldiler.
1934	İç Makedonya Devrimci Örgütü'nün bir üyesi Hırvat Ustaş milliyetçilerinin yardımıyla Marsilya'da Fransız Dışişleri Bakanı Louis Barthou ile birlikte Yugoslavyalı Aleksander'i öldürdü.
1939	İtalya Arnavutluk'u işgal etti.
1939-1945	İkinci Dünya Savaşı; 1940'ta Besarabya ve Kuzey Bukovina Romanya'dan Sovyetler Birliği'ne, Güney Dobruca Bulgaristan'a, Kuzey Transilvanya da Macaristan'a geçti (sonradan, 1944'te tekrar eski konumuna döndü); 1941'de Yugoslavya ve Yunanistan Mihver devletleri tarafından işgal edildi; "Bağımsız Hırvatistan" Hırvat, Bosna ve Hersek topraklarında, kukla bir faşist devlet olarak kuruldu (1945'e dek); Yugoslavya, Yunanistan ve Arnavutluk'ta Partizan direnişi; Bulgaristan ve Romanya Müttefiklere karşı Mihver devletleriyle birlik oldu ve 1944'te Sovyet ordusu tarafından işgal edildiler; savaşın sonunda, Yunanistan ve Türkiye'nin aksine Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya Komünist cephenin kontrolüne girdi.

1943-1946	Yugoslavya, 6 cumhuriyet (Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Slovenya) ve iki özerk eyaletten (her ikisi de Sırbistan'ın bir parçası olan Kosova ve Vojvodina) oluşan bir federasyon olarak tekrar düzenlendi. 1946 Anayasası'na göre federal liderlik çok güçlüydü; merkezileştirilmiş olan Yugoslav Komünist Partisi'nin (1952'den sonra Yugoslavya Komünistler Birliği) can alıcı bir role sahip olması bunu iyice pekiştiriyordu.
1946-1949	Yunan İç Savaşı.
1950	Yunanistan'la birleşmek isteyen Kıbrıslı Rumların gayriresmi referandumu; İngiltere reddetti.
1955	Kıbrıs'ta İngiltere karşıtı silahlı mücadelenin başlaması.
1958	Kıbrıs'ta topluluklar arası ciddi etnik çatışmalar.
1959	İngiltere, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıslı Türk ve Rumların ortak devleti olarak bağımsız bir Kıbrıs devletinin kurulması için anlaşmaya vardılar.
1960	Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu.
1963	Yugoslavya'da yeni bir federal anayasa. Cumhuriyetlerin sorumlulukları arttı; ayrıca parti ve devlet daireleri de ayrıştırıldı. Cumhuriyetlerdeki sorumluların eskiye göre serbestlik ve güç kazanması milliyetçiliğin yükselmesine zemin yarattı, özellikle de Kosova ve Hırvatistan'da ("Hırvat Baharı"); hareket 1972'de, Tito tarafından bastırıldı. Kıbrıs'ta topluluklar arası etnik çatışmalar, Kıbrıslı Türklerin hükümetten çekilmesine yol açtı.
1967	Yunanistan'da Albaylar Cuntası iktidarı ele aldı.
1974	Yeni Yugoslav anayasası; Yugoslavya'daki cumhuriyetlere daha fazla özerklik. Kıbrıs'ta, Yunanistan'la birleşmeyi amaçlayan Rum askeri darbesi; Türk birliklerinin Kuzey Kıbrıs'ı işgali. Yunanistan tekrar demokrasiye geçti.
1980	Tito öldü. Ekonomi bozuldu. Rotasyon sistemine rağmen Yugoslavya'da federal kurumların meşruiyeti giderek geriliyordu.
1981	Yunanistan Avrupa Topluluğu üyesi oldu.
1983	Kıbrıs'ta, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla kınanan ve sadece Türkiye'nin tanıdığı "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" ilan edildi.
1987	Slobodan Miloseviç Sırbistan'da iktidara geldi.
1989	Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşü. Bulgaristan'da Todor Jivkov'un çatışmasız tasfiyesiyle, Romanya'da ise kanlı bir devrimle, çok partili demokratik siyasi sisteme ve serbest pazar ekonomisine geçiş.

1991-1992	Yugoslavya dağıldı ve bağımsız ulus-devletler kuruldu: Slovenya, Hırvatistan (1991); 1992'de Bosna-Hersek, Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (Sırbistan + Karadağ).
1991	Arnavutluk'ta çok partili siyasi sisteme geçildi. Sovyetler Birliği dağıldı; Besarabya bağımsızlığını kazandı (Moldova Cumhuriyeti).
1991-1995	Hırvatistan'da Sırlarla Hırvatlar arasında savaş.
1991	Avrupa Topluluğu yeni bir düzenlemeyle Avrupa Birliği'ne dönüştü (Maastricht Anlaşması).
1992-1995	Bosna-Hersek'te iç savaş (Yugoslav -daha sonra Sırbistan- ordusunun yoğun müdahalesi).
1994-1999	Avrupa Birliği, Doğu Avrupa'da, komünizm sonrasında doğan ülkelerle katılım müzakerelerine başlama kararı aldı.
1995	Bosna-Hersek'le ilgili olarak Dayton/Paris Sözleşmesi imzalandı.
1996	Romanya ile Macaristan, hem iki devlet hem de etnik gruplar arası ilişkilerin geliştirilmesini teşvik eden bir anlaşma imzaladı.
1998	Kosova'da (Arnavut) Kosova Özgürlük Ordusu ile Yugoslav ordusu arasında savaş.
1999	NATO Yugoslavya'ya karşı savaş açtı. Başkan Slobodan Miloseviç Kosova'yı teslim etmeye zorlandı; Kosova, Birleşmiş Milletler'in idaresi altına girdi.
2000	Yugoslavya'da Slobodan Miloseviç rejimine karşı başarıya ulaşan bir devrim; demokratik bir siyasi sisteme geçişin ilk adımları.
2000-2001	Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti'nde etnik çatışmalar; Birleşmiş Milletler, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) ve Avrupa Birliği'nin girişimiyle savaş sona erdirecek bir anlaşma imzalandı ve anayasa, Arnavutların haklarını koruyacak şekilde değişti (2001).
2002	Sırbistan'la Karadağ geçici bir anlaşma imzalayarak, üç yıl içinde ayrılma olasılığının saklı tutulması kaydıyla, Federasyon'un geçici olarak devam ettirilmesine karar verdi.
2003	Kıbrıslı Rumlarla Kıbrıslı Türkler, iki tarafı ayıran Yeşil Hat'ın açılmasıyla, 1974'ten bu yana ilk kez serbestçe bağlantıya geçtiler.
2004	Kıbrıs'ta birleşmeye yönelik Annan Planı için referandum yapıldı: Kıbrıslı Türkler planı onaylarken, Kıbrıslı Rumlar reddetti. Slovenya ve Kıbrıs (fiiliyatta sadece Kıbrıs Rum kontrolünde olan alanlar) Avrupa Birliği'ne katıldı; Bulgaristan ve Romanya 2007 takvimine alındı; Hırvatistan üyelik müzakerelerine başladı.

Harita 1: Modern Balkan devletlerinin doğuşu (1804-1862)

I.BÖLÜM: ULUS-DEVLETLERİ YARATMAK: HEDEFLER VE ELDE EDİLENLER

Ulus-devletler ezeli ve ebedi değildir. Bunlar görece yakın bir zamanda, özellikle de son iki yüzyılda yükselmiştir. Avrupa ölçeğinde bakıldığında, 19. yüzyılın milliyetçi hareketlerin yüzyılı olduğu genellikle kabul edilir. Yüzyıl boyunca Avrupa'nın her yerinde ulusal aidiyetle siyasi süreçler arasında sıkı bir bağ oluştu. Bununla birlikte 19. yüzyılda bile ulus-devlet ne yegâne ne de baskın siyasi yapıydı. Ulus-üstü imparatorluklar çok daha geniş alanları ve toplulukları kontrol ediyordu. Ulusaltı, bölgesel/yerel ya da toplumsal aidiyetler de önem taşıyordu. Din ise, her ne kadar üst tabakalara mensup olanların davranışlarındaki etkisini kaybetmeye başladıysa da, çoğunluk için hâlâ can alıcı bir rol oynuyordu. Ulusal kimlik konusunda da, her ulusal grubun "normalde" kendi devletine sahip olması gerekip gerekmediği hususunda da herkes aynı fikri benimsemiş değildi. Bu türden çok farklı görüşlerin ve siyasi seçeneklerin mevcudiyeti, 19. yüzyılın tarihinin şekillenmesinde, genellikle kabul etmeye hazır olmadığımız kadar büyük bir oranda etkili oldu. Bununla birlikte milliyetçilik giderek zemin kazandı; çok uluslu imparatorlukların dayanıksızlığı ve çökebileceği ortaya çıktı ve ulus-devlet olarak örgütlenen siyasi yapılar gitgide çoğaldı.

Güneydoğu Avrupa, Avrupa'nın bu genel tarihi şablonunun içinde bir istisna değildir. 1800'lerde bölgenin büyük bölümü ulusüstü imparatorluklar tarafından yönetilmekteyken, 19. yüzyıl boyunca milli hareketler giderek yükseldi ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ulus-devletler üstünlüğü ele geçirdi. Görünüşte, tarih ulus-devletin nihai zaferine doğru emin adımlarla ilerlemişti. Oysa, tarihsel evrim aslında bu kalıplaşmış milliyetçi söylemlerdeki halinden çok daha karmaşıktı. Sadece bazı ulusal gruplar ulus-devletlerini yaratabildiler; ötekiler, başaramadı. Kaldı ki, başarıya ulaşanlar da pek çok farklı siyasi görüş arasında gidip geldiler ve nihai sonucu da, sadece sözkonusu halkın eylemi değil, aynı zamanda Büyük Güçler'in müdahalesi ve dünya tarihindeki süreçler belirledi.

Bu bölümde şu konular ele alınıyor: Farklı imparatorluk rejimlerinin yarattığı hoşnutsuzluğun nedenleri; milliyetçi ideolojilerin yaygınlaşması; uluslararası ilişkiler ve Büyük Güçler'in müdahaleleri; ulusal kurtuluş mücadelesine katılanlar, hangi nedenlerle bu mücadeleye katıldıkları ve amaçları/programları; ulusu inşa etme mücadelesinin biçimleri; bu mücadelenin sonuçları; somut sonuçları şekillendiren çeşitli ödünlere, uzlaşmalara da özellikle dikkat edilecektir. Bu konular gerçekte birbirine karışmış olduğundan ve ayrıca bu kitap için seçilen tarihsel kaynaklarda da iç içe geçtiğinden kaynakları tematik bir şema izlemeye kalkışmaksızın, kronolojik olarak sıraladık. Öte yandan, bölümün sonunda belli kaynaklarla bağlantılı olan konuları bir tabloya yerleştirmenizi isteyeceğiz.

Seçilmiş metinlerin Güneydoğu Avrupa'da ulus-devletlerin yaratılma sürecinin her anını, buna katkısı olan her şeyi içermesinin imkânsız olduğu açıktır. Her ülkede öğretmenlerin ve öğrencilerin bu sürece yapılmış önemli katkıları içeren zengin listeler ekleyebileceğine inanıyoruz; ayrıca onları yardımcı kitabımızla bağlantılı kaynakları tartışmaya teşvik etmek de isteriz. Bu bölümdeki temel amacımız 19. ve 20. yüzyıl insanların ne kadar farklı siyasi çözümler geliştirdiğini göstermek. Bunun, 21. yüzyıl insanlarına da, yapmak durumunda kalacakları siyasi tercihlere daha iyi hazırlanma hususunda yardımı olacağına inanıyoruz.

I-1. Iosipois Moesiodax'ın gözünden Yunanistan'la Avrupa arasındaki ilişkiler (1761)

Yunanistan¹'in kesinlikle Avrupa'ya ihtiyacı var. Bugün Yunanistan'ın eksikliğini duyduğu en önemli bilgi kaynakları Avrupa'da fazlasıyla bulunuyor [...] Yunanistan şimdi Avrupa'nın hedi-yelerini zarafetle kabul etmek zorunda. Avrupa, Yunanistan'a minnettar. Ne Yunanistan'ın onu nasıl aydınlattığını, ne de ona olan borcunu inkâr ediyor. Her tür bilgiyi Yunanistan'a ver-meye hazır.

[...] Bütün Avrupa Yunanistan'a acımakta, tut-saklığından ziyade eğitimsizliğinin üzüntüsünü paylaşmaktadır. Peki ya bütün kâinata örnek ve ölçü olmuş Yunanistan'ın özbeöz evlâtları olan sizler memleketinizin ıstırabını görmez-den mi geleceksiniz? Nerede kaldı atalarınızın onuru? Nerede kaldı atalarınızın bütün zorluk-ların üstesinden gelmiş olan o zekâsı? Nerede o ince zevkiyle güzellikten başka bir şeyi gözü görmeyen Yunan ruhu? Avrupa'da bilgi ve kül-tür edinen ne kadar millet varsa çoğuna – hatta belki hepsine- eski Yunanlarla Romalılar bar-bar derdi.

[...] Güzellik ve irfanın ilk öğretmeni olan o yüce Yunanların soyundan gelen sizlere ya-kışıyor mu okuma yazmadan bihaber, sadece cehaletin değil, bilginin berraklığındansa sisle-rin acısını da çeken yegâne insanlar olmak ya da ataların deyişle, altına burun kıvrıp pirince rağbet etmek?

Fakat hayır, hayır. Yunanistan şimdi o ateşli azmini uyandırmalı, o katı mükemmeliyetçiliği-ni diriltmeli ve şanlı geçmişini hatırlamalı. Diğer bir deyişle, toprakları üzerinde hâlâ Yunanların yaşadığını bütün dünyaya göstermeli.

Moesiodax, "Ahlak Felsefesi"
(1761), Kitromilides, s. 331, 338-340.

Olosipos Moesiodax (tahmini 1725-1800) 18. yüzyılda Güneydoğu Avrupa'nın önde gelen entelektüellerinden-di. 'Moesiodax' soyadı değil, etnik kökeni-ni ifade eden bir terimdi ("Moesia'lı Daç"). Ailesinin Ulah, anadilinin de Rumence ol-masına rağmen Moesiodax, 18. yüzyılda Balkanlar'daki Ortodoks Hristiyan topluluk-lar için ortak olan Yunan eğitiminden geçti. Selânik'te ve İzmir'den sonra Moesiodax, Aynaroz'daki Athonias Okulu'nda, Evgeni-os Vulgaris'in öğrencisi oldu (1754-5). John Locke'un düşüncelerini yansıtan bir ders ki-tabı (1779), bir *Coğrafya Kuramı* (1781) ve *Savunma*'yı (1780) yazdı ve Eflak Beyi Alek-sandros İpsilanti'nin oğullarına öğretmenlik yaptı. Moesiodax "Ahlak Felsefesi"nde 18. yüzyıl Yunan kültürünün "Balkan boyutunu" ifade etmiştir; Aydınlanma'nın kozmopolit hümanizmini öne çıkarmış, yapıtıyla Batılı düşüncelerin Yunan eğitimiyle Balkanlar'da yayılmasına katkıda bulunmuş, duygusal ve zihinsel açıdan "Yunanistan" kavramını ko-lektif bir terim olarak benimseyerek, bu eği-tim tarzının geri kalan Balkan halkları ara-sında yayılması için çalışmıştır. Çalışmaları Aydınlanma'nın topluma eleştirel bakışını ve siyasi şüpheciliğini 1780'den önce Güney-doğu Avrupa'ya taşımıştır.

Moesiodax'ın görüşüne göre Avrupa'yla Yunanistan arasında nasıl bir ilişki var? Moesiodax neden eski Yunanistan'ın mükem-melliğini yüceltiyor?

¹ Moesiodax "Hellas" ve "Helenler" terimlerini kullanıyordu; aynı dönemde başka akademisyenler ise "Γραικοί" ve "Γραικία" ya da "Ρώμιοι"de karar kılmıştı. Çeviride modern Yunan ulusunu ifade ederken biz "Yunanistan" ve "Yunanlar" terimlerini kullanacağız.

I-2. Paisiy Hylendarski'nin kaleminden Bulgar ulusunun tarihsel temelleri (1762)

Dikkatle dinleyin ey okurlar ve dinleyiciler, halkını ve anavatanını seven, onları yüreğinde taşıyan Bulgar halkı; Bulgarlar olarak kökenleriniz hakkında, babalarınız, atalarınız, çarlar, patrikler ve azizler hakkında tespit edilmiş olanları, bir vakitler nasıl yaşadıklarını, vakitlerini nasıl geçirdiklerini öğrenmek isteyen sizler. Köklerini ve dillerini bilen, bir tarihi olan, okuyup yazabilen herkesin de bu tarihi tekrar tekrar anlattığı, köküyle, diliyle gurur duyan başka toplumların halkları gibi sizin de babalarınızın yaptıkları hakkında neler öğrenilmiş olduğunu bilmeniz hem gerekli, hem de yararlı.

İşte bundan dolayı sizin için, kökeniniz ve diliniz hakkında tespit edilmiş olan her şeyi kronolojik bir sırayla yazdım. Okuyun ve öğrenin ki, başka toplumlar, başka halklar size gülmesin ve sizi ayıplamasın. Bu incecik tarih kitabını kopya edin ya da okuması olanlara parayla kopyalatın ve sakın kaybetmeyin! Ne yazık ki hâlâ, Bulgar soyundan geldiklerini görmezden gelen, yabancı bir kültüre, yabancı bir dile kapısını açan, Bulgarca'yı önemsemeyen insanlar var. Böyleleri Yunanca okuma yazma öğrenirler ve kendilerine Bulgar demeye utanırlar. Ey sizi zavallı deliler! Niye Bulgarlığınızdan utanır, niye anadilinizde yazıp okumazsınız? Yoksa Bulgarların kendi çarlıkları, kendi ülkeleri olmadı mı sanırsınız? Bulgarlar yıllarca hüküm sürdüler, adlarını bütün dünyaya duyurdular, o güçlü Romalıları, o akıllı Yunanlıları defalarca vergiye bağladılar. Çarlar, krallar, Bulgar çarlarıyla barış içinde yaşayabilmek için kızlarını bizim çarlarımıza eş olarak verdiler.

Bulgarlar kendilerini çar ilan eden, bir patriği olan, Hristiyanlığı seçmiş ilk Slav topluluktur; en geniş toprakları da Bulgarlar fethetmiştir. İlk Slav azizler Bulgar dı ve en güçlüler ve Slav toplumları tarafından en çok saygı görenler de onlardı; bu tarih kitabında kronolojik sırayla yazdığım gibi, Bulgarca'nın durumu da aynıydı. Nice başka halkların tarihinde Bulgarlar hak-

kında kanıtlar vardır; çünkü Bulgarlar hakkında bütün söylediklerim doğrudur.

Paisiy, s.19-20.

Paisiy Hilendarski (1722 -1773) Aynaroz'da, Hilendar Manastırı'nda keşişti. 1762'de Slav-Bulgar Tarihi'ni kaleme alarak Bulgar milli uyanışı fikrini dile getiren ilk kişi oldu.

Paisiy bu kitabı niye yazdı? Metni bugün nasıl yorumlayabiliriz? 18. yüzyılda Yunanca, Güneydoğu Avrupa'da nasıl bir rol oynuyordu? Ulusal kimlik için din mi yoksa dil mi daha önemliydi?

I-3. Evgenios Vulgaris bir Yunan devletinin kurulması gerektiğini savunuyor (tahmini 1770)

Bugün Osmanlı devletinin zayıflamış olmasının tek sebebi askerlerin yeterince talim yapmaması ve tecrübesizliği değildir; tebaasındaki gazezin de etkisi vardır. Birincisi uygulamadaki bir eksiklikten kaynaklanıyor; ikincisinin temelinde ise taşkın bir kin var. Bünyesindeki Yunanlıları, nice zamandır zulüm gören kalabalıkları besleyen krallık budur ve Yunanlılar baskının ve ıstırapın giderek arttığını gördükleri için, zalimlere karşı hınçtan başka bir şey hissetmiyorlar.

[...] Fakat iddiaya göre, bu barbar ve zalim Osmanlı iktidarı şimdi Tataristan'a ve Daçya²'ya, ezilen Yunanlıların sığınıp huzur bulacağı bir yer niyetine, Peloponnesos'a ya da Yunanistan'ın daha başka küçük herhangi bir köşesine özgürlüğünü vermek zorunda kalsa, Avrupa'daki güç dengesi bir anda alt üst olurmuş! Hatta Hristiyanların düşmanı her zarara uğradığında Hristiyan âleminin aleyhine olurmuş!

Vulgaris, s. 38, 41.

² Sırasıyla Kırım ve Romanya.

Evgenios Vulgaris 1716'da Kerkyra'da doğdu. Yıllarca gezgin öğretmenlik, daha sonra da Rusya'da papazlık yaptıktan sonra, 1806'da bir keşiş olarak öldü. Antik Yunanca'nın bir destekçisi olmakla birlikte, Voltaire'i Yunanca'ya çevirmiş, hoşgörü üzerine bir denemesi yayımlanmış, liberal bir yazardı. 1768-1774'teki Osmanlı-Rus savaşı sırasında, Yunanların Rusların yardımıyla özgürlüğüne kavuşmasından yana tavır aldı. 1772 yılında da Rus Çariçesi II. Katerina tarafından Saint Petersburg'a davet edildi.

Yazar, Yunan devletinin Avrupa'da üstleneceği rol hakkında ne düşünüyor?

I-4. Dimitrios Katartzis, Yunanların bir devletleri bile olmamasına rağmen neden bir ulus oluşturduğunu açıklıyor (1783)

Günümüzde kendi devleti olan bir ulus olmadığımızı, daha güçlü başka bir ulusa bağımlı olduğumuzu kabul etmeliyim; bundan ötürü kimi Frenkler Aristoteles'in vatandaş tanımından yola çıkarak bizi bir anavatanı sahip olmamakla itham ediyorlar; fakat bu doğru değil. Çünkü Aristoteles (bu tanımı), vatandaşların kölelerden, Spartalıların ve Giritlilerin serfleri olan ve *helot* ya da *perioekoi* denen köleleştirilmiş halklardan farkını anlatırken kullanır. Biz ise Tanrı'nın inayetiyle öyle değiliz ve efendilerimizin devletin idaresine her şekilde katılmasak da, bundan tam olarak mahrum edilmiş de değiliz. Dolayısıyla biz bir ulusuz, bizi hem birbirimize hem de yüksek idari makamlara bağlayan ve aynı zamanda pek çok yönden siyasi önderlerimiz de olan kilise önderlerimiz var.

[...] Şunu da söylemek isteriz: Bir Rum³, Perikles'in, Temistokles'in veyahut aynı ayarda bir başka Yunan'ın, veya Teodosius'un, Belisarios'un, Narses'in, Bulgaroktonos'un, Tzimiskis'in, daha nice büyük Romalı ailenin soyundan geldiğini, ya

da kökünün bir "aziz" e ya da bir aziz ailesine dayandığını bir düşünse, bu kadar büyük insanların torunlarını sevmemek elinde midir? Böyle insanları barındıran bir toplumun içinde acı çektiği için sevinmez de ne yapar? Onları beslemiş olan toprağı nasıl olur da sevmez? Ve tutsaklığın boyunduruğunu sürüklerken, o insanların kâh zafer kâh kurtuluş uğruna kan döktükleri o yeri gözyaşlarıyla nasıl ıslatmaz?

Katartzis, s. 44, 45.

Dimitrios Katartzis (1730-1807) Fenerli bir eğitimciydi. İstanbul'da doğan Katartzis, Bükreş'te, üst mevkiden bir yargıç olarak yaşadı. Aydınlanma fikirlerinden ilham alarak, Yunanlar için Diderot'un *Ansiklopedi*'sinde ifade edilen Batılı standartlarla bağlantılı bir dünya hayal etti. Yunanca eğitimde, halkın konuştuğu lehçeyi temel alan ve önemli bir "milli çalışma" olacağını düşündüğü geniş bir reform programı geliştirdi.

Yazar, ulusla devlet arasındaki ilişkiye nasıl bakıyor? Tarihsel simalara başvurmasının işlevi ne?

I-5. Rumenlerin Transilvanya'da ulusal eşitlik için dilekçesi - *Supplex Libellus Valachorum* (1791)

Ey Kutsal, Ulu İmparator!

[...] Rumen halkı bugünkü Transilvanya'da yaşayan halkların en eskisidir; zira bu bilinen bir gerçektir. Tarihsel kanıtlar, hiçbir zaman kesintiye uğramamış olan bir gelenek ve diller, âdetler, görenekler arasındaki benzerlikler, onların ikinci yüzyılın başında İmparator Trajan tarafından çok sayıda eski askerle birlikte eyaleti korumak üzere üst üste buraya, Daçya'ya getirilmiş olan Roma kolonilerinin soyundan geldiğini kanıtlamaktadır.

³Yunanca orijinal metinde "Romios" (Rum).

[...] SaygıylaYüce Krallarının tahtının karşısına gelmiş olan Rumen halkı, en derin saygılarıyla aşağıdakileri arz eder:

1. *Hoşgörülen, kabul edilmiş, asıl uyruktan sayılmayan* türünden, kara bir leke gibi hak-sızca, kanunsuzca Rumen halkının “alına” vurulmuş olan nefret dolu, hakaretamiz terimler tamamen kaldırılmalı; adaletsizce ve utanç verici olduklarından alenen lağvedilmelidir. Böylece, Kutsal Yüce Krallarının lütufları sayesinde Rumen milleti yeniden doğacak ve gerek medeni gerek vatandaşlıkla ilgili bütün haklardan tekrar faydalana-bilecektir. [...]

5. Rumenlerin sayıca diğer milletlerden kalabalık olduğu kazalara, sedes'lere⁴, nahiyelere ve şehirlerdeki yerlere Rumence isimler verilsin; başka milletlerin çoğunlukta olduğu yerler ise onlara göre adlandırıl-sın ya da *Macarca-Rumence, Saksonca-Rumence* gibi karma isimler konulsun veyahut şu ya da bu milletten dolayı sonradan verilmiş olan isimler tamamen kaldırıl-sın. Kazaların, sedes'lerin ve nahiyelerin bugüne dek süregelen nehirlerden ve kalelerden alınmış isimleri korun-sun ve Prenslik'te yaşayan herkesin millet ve din farkı gözetilmeksizin, sınıfa ya da “herkes için geçerli olan” koşullara bağlı olarak aynı özgürlüklerden, aynı haklardan yararlanacağı, hünelerleri doğrultusunda aynı görevleri üstleneceği ilan edilsin.

Yukarıda söylenmiş olan her şey, taleplerin doğal hukukun ve medeni toplumun ilkelerinin, ayrıca karara bağlanmış olan anlaşmaların üzerine yükseldiğini tamamiyle kanıtlamaktadır.

Prodan, s. 453-466.

18. yüzyılda Transilvanya Avusturya hâkimiyetinde bir prenslikti. Ortaçağ'ın son dönemine dayanan siyasi sistemi üç siyasi halka temsil hakkı veriyor (Macar soyluları, Szekler ve Saksonlar), sayıca daha fazla olmalarına rağmen

sadece “hoşgörülen” Rumenleri ise dışarıda bırakıyordu. 1791'de, önde gelen Rumen entelektüeller Unyat ve Ortodoks kiliselerinin temsilcileriyle birlikte, Transilvanya'daki Rumenler için eşit haklar talebiyle İmparator II. Leopold'a bir layiha sundular. İmparator siyasi sınıflarla herhangi bir çatışmanın önüne geçmek için layihayı Transilvanya meclisine gönderdi. Meclis talebi reddetti.

Transilvanyalı Rumenlerin öne çıkardığı fikirler hangileridir? Metinde Fransız Devrimi'nin etkilerini görebiliyor musunuz?

I-6. Fransız Devrimi hakkında bir Osmanlı layihası (1798)

Gayet iyi bilindiği üzere, her devletin gerek düzeninin gerek birlik ve beraberliğinin esası, şeriatın, dinin ve dinsel inançların köklerine ve dallarına sıkı sıkı sarılmaktır; memlekette huzuru sağlamak, tebaayı kontrol altında tutmak sadece siyasetle olmaz; Allah korkusu gereklidir [...]. Hem eskiden hem bugün her devlet ve halkın kendine özgü gerçek ya da sahte bir dini olmuştur. Ne var ki, Fransa'da patlak veren ayaklanmanın ve şerrin önderleri, hiç görülmemiş bir şekilde, uğursuz amaçlarına daha kolay ulaşabilmek için, üstelik bunun yol açacağı korkunç sonuçları tamamen göz ardı ederek, sokaktaki adamın kafasındaki Allah korkusunu ve cezalandırılacağı inancını sildiler; ne kadar iğrenç işler varsa hepsini yapabilir kıldılar; utanmak ve terbiye namına bir şey bırakmadılar ve böylece Fransa halkının tümünün sığır mertebesine inmesine zemin yarattılar. Sadece bununla da tatmin olmayıp, başka devletler kendi düzenlerini korumakla, muhtemel saldırıları savuşturmaya çalışmak-

⁴ Sedes: Transilvanya'nın Saxon ve Szekler bölgelerinde özel yerleşim alanları.

la meşgul olsunlar diye her yerde kendilerine yandaşlar buldular ve kendileri de o sırada, *İnsan Hakları* dedikleri, her dile çevrilip her yerde yayımlanan o beyannameyle, her milletten ve dinden insanı başlarındaki hükümdarlara isyan etmeye teşvik ettiler.

Lewis, s. 66-67.

Layiha, Reis-ül-küttab Ahmet Atıf Efendi tarafından 1798'de, Divan için kaleme alınmıştır. 1797'de Fransa'nın, Venediklilerin elinde bulunan İonya Adaları'nı işgal etmesi, bunun yanında Fransa'nın Yunanistan'da yürüttüğü propaganda faaliyeti, General Napolyon Bonapart'ın önderliğinde Mısır seferi için hazırlıkların başlaması ve İngiltere'yle Rusya'nın Fransa'ya karşı bir ittifak çağrısı yapması, Fransa'da olup bitenlere karşı Osmanlı devletinin ilgisini artırmıştır.

Osmanlı makamları neden teyakkuza geçmişlerdi? Sizce Fransız Devrimi'ne ait fikirler aynı zamanda Güneydoğu Avrupa'daki Osmanlı tebaasını da etkilemiş olabilir mi? Osmanlı devletinin onu resmen mâhkum etmesi, ideolojinin bu şekilde yayılmasını engelleyebilir miydi?

I-7. Fransız Devrimi'nin Güneydoğu Avrupa'daki entelektüeller üzerindeki etkisi – Adamantios Korais'ten *Savaş Şiiri* (1800)

(a)
Vatansever dostlarım,
Ne zamana kadar süreceksin bu esaretimiz,
Yunanistan'a zulmeden
Alçak Müslümanlara?
Ey dostlar, vakti geldi intikamın;
Anavatanımız ağlıyor,

Ve gözyaşları içinde bize sesleniyor.
Çocuklarım, yiğit Yunanlar,
Erkeğiyle, genciyle, davranın bir an evvel;
Tek yumruk olup,
Bağırın hep beraber,
Coşkuyla haykırarak
Sarılın birbirinize.

Zulme son!
Selam özgürlüğe!

(i)
Harika, cesur Fransızlar,
Kimseler benzemez size Yunanlar kadar
Cesur ve cefaya alışkındır onlar.
Özgürlüğün ve
Yunanların kurtuluşunun yoldaşı
Fransızlar olduktan sonra
Başkasını ne yapalım?
Dostluk bağıyla bir araya geldi mi
Fransızlar ile Yunanlar,
Sadece Yunan ya da Fransız değildir,
Tek bir ulustur onlar o zaman, Yunan-Fransız.
Haykırırlar: Kaldıralım dünya yüzünden, silelim,
O melun esareti.

Selam olsun özgürlüğe!

Dimaras, s. 88-91.

Fransız Devrimi'nden etkilenmiş bir Yunan aydını olan Adamantios Korais (1748-1833), özgürlüğün eğitimle elde edilebileceğine inanıyordu. Eserleriyle Yunan Bağımsızlık Savaşı'na katkıda bulunmuş entelektüel liderlerden biri olarak tanınır. Savaş Şiiri'yle milletini zulümle mücadeleye çağırmıştır (1800).

Şiirde Fransız Devrimi'yle bağlantılı olan ne gibi fikirler görüyorsunuz? Fransız Devrimi'nin fikirleri Güneydoğu Avrupa'daki milliyetçi hareketleri nasıl etkiledi?

I-8. Aleksandros İpsilanti'nin manifestosu: *İnanç ve Anavatan Uğruna Savaş (1821)*

Vakit geldi Yunan erkekleri! Aynı haklar ve özgürlük için mücadele etmiş olan Avrupa halkları uzun zamandır onların izinden gitmeye çağırıyor bizi; onlar ki, özgür olmalarına rağmen olanca güçlerini daha da özgürleşmek, böylece daha mutlu olmak için harcadılar.

Dört bir yandaki kardeşlerimiz ve dostlarımız, Sırlar, Souliler ve bütün Epir silahlarını kuşanmış bizi bekliyor; gelin coşkuyla katılalım onlara! Anavatan bizi çağırıyor!

Avrupa'nın gözü üstümüzde; niye harekete geçmediğimizi merak ediyor. Öyleyse yankılansın Yunanistan dağlarında borularımızın sesleri; cınlasın vadilerde silahlarımızın şakırtısı. Bize zulmedenler beti benzi atmış bir halde titreyerek kaçarken, Avrupa cesaretimize hayran kalacak. Avrupa'nın aydınlanmış halkları mutluluklarını yeniden kurmaya çalışıyor; onlara kazandırdıklarından dolayı atalarımıza duydukları minnetle, Yunanistan'ın özgür olmasını diliyorlar.

Atalarımızın ve içinde bulunduğumuz asrın değerlerine layık olduğumuzu kanıtlayarak onlardan destek ve yardım göreceğimizi umuyoruz; içlerinden nice özgürlük sevdalısı insanlar gelip mücadelemize katılacak. Kalkın ayağa dostlar; göreceksiniz, yüce bir güç haklarımızı savunacak! Hatta düşmanlarımızın arasından bile haklı davamıza inanıp, düşmana sırt çevirerek bize katılanlar olacak; Anavatan coşkularının samimiyetine inanınca onları da bağrına basacak. [...]

Dayanılmaz boyunduruğu sarsmanın, Anavatan'ı özgürlüğüne kavuşturmanın, hilali yerinden söküp bize hep zaferi getiren sembolü, yani Haç'ı yükseltmenin ve böylece Ortodoks inancımız adına kâfirlerin utanç verici aşağılamalarının intikamını almanın vakti geldi. [...]

Öyleyse kuşanın silahları dostlar; Anavatan bizi çağırıyor!

Aleksandros İpsilanti

24 Şubat 1821. Yaş Genel Karargâhı.

IEE, c. 12, s. 23.

Manifesto, Aleksandros İpsilanti (1792 -1828) tarafından Yaş'ta kaleme alınmıştır. Eflak'ın eski Rum hospodarlarından birinin oğlu olarak dünyaya gelen, kendi de Rus ordusunda üst kademedede bir subay, ayrıca gizli Yunan devrimci örgütü *Filiki Etaireia*'nın üyesi olan Aleksandros İpsilanti Osmanlılara karşı özgürlük mücadelesinin başına geçerek, 1821 Şubat'ında, küçük bir Yunan ordusuyla Rumen Prenslikleri'ne yürüdü.

Manifesto doğrudan doğruya kime hitaben yazılmıştır? Yazarın vatandaşlarını ikna etmek ve mücadeleye katmak için kullandığı retoriği analiz edin. Sizce Avrupa'yı neden anıyor?

I-9. Bosna'nın önde gelenlerinin muhafazakâr talepleri (1826)

Ömer Efendi eliyle bize gönderilmiş olan, yeniçeriliğin kaldırılmasının ve yazılmış olanların yerine getirilmesinin emredildiği hünkârın fermanını aldık. Fetihten beri [Osmanlıların Bosna'yı fethi] atalarımız da, biz de, Osmanlı şeriatına ve kanununa uyduk. Sultanın emirlerine ve fermanlarına daima boyun eğdik. Hiçbir zaman onlara karşı çıkmadık, itaatsizlik etmedik. Gene de etmeyiz. Fakat 40 yıldır canımızı, malımızı ortaya koymuş, savaşmaktayız⁵. Sırlarla 15 yıl süren ilk savaşlarda varımızı yoğunuzu harcaayıp tükettik; Belgrad Kalesi kurtulana dek on binlerce kurban verdik; binlerce insanımız yaralandı. Her daim sultanımızın sağlığına duacı olduk, her daim şefaati umduk. Şimdi yeniçerilerin kaldırılması bahsinde, gene sultanımızın şefaattli kollarını uzatacağını, yeni âdetlerin

⁵ Yazarlar 1787-1791 Osmanlı-Avusturya savaşının başlangıç tarihini ima ediyorlar; savaşın sona ermesinden sonra da Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde çıkan pek çok isyandan, özellikle 1804'te patlak veren Sırp ayaklanmasından ötürü savaş hali bitmedi.

önüne geçeceğini ve Bosna'da eski düzeni, eski askeri teşkilatı olduğu gibi muhafaza edeceğini ve böylelikle bir kere daha bize erdemini göstereceğini umut ediyoruz.

Alicic, s. 166-167.

Sultan II. Mahmut (1808-1839) 1826'da yeniçeri ocağını ortadan kaldırdı; böylece, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk reform hamlelerine direnmiş olan en önemli gücü bertaraf etmiş oldu. Bu sayede eyaletleri İstanbul'un kontrolüne sokma yolunda ilerlemeye devam edebildiği gibi, Tanzimat devrinin reformları için de zemini hazırlamış oldu.

Bosna eşrafının tavrını, Osmanlı İmparatorluğu'yla olan ilişkilerini göz önüne alarak değerlendirin. Sizce yeniçerilerin kaldırılmasına ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki reform hareketlerine karşı tavır almalarının sebebi neydi?

I-10. Gülhane Hatt-ı Humayun'u (1839) (günümüz Türkçe'siyle)

Yüce Rabbin yardımı ve Peygamberimiz Hazretlerinin bağışlayıcılığı ile, yüce devletimizin ve ülkemizin iyi bir biçimde yönetilmesi için bundan böyle bazı yeni kanunlar çıkarılması gerekli görüldü.

Söz konusu kanunların başında can güvenliği; ırk, namus ve malın korunması; vergi toplanması; halkın askere alınıp silah altında tutulma süresi gibi hususlar gelmektedir. Şöyle ki: Dünyada can, ırz ve namustan daha kıymetli bir şey yoktur. [...]

Bu nedenle, bundan böyle suç işleyenlerin durumları şeriat yasaları gereğince açıkça incelenip bir karara bağlanmadıkça kimse hakkında, açık veya gizli, idam ve zehirleme işlemi uygulanmayacaktır. Hiç kimse, başkasının ırz ve namusuna saldırmayacaktır. Herkes malına, mülküne tam sahip olacak, bunları dilediği

gibi kullanacak, bunu yaparken de devlet yüklerinin müdahalesine uğramayacaktır. [...] Yüce devletimizin tebaası Müslümanlarla öbür milletler bu haklardan tam yararlanacaktır. [...] Memurlara yeterli maaş bağlanmış olup, henüz bağlanmamış olanlarınkiler de belirlenecektir. Bu yolla da, şeriata aykırı olan ve ülkenin gerilemesinde başrolü oynayan rüşvet belası güçlü bir yasa ile ortadan kaldırılmış olacaktır.

Vucinich, s. 160-161.

İstanbul'da, Topkapı Sarayı'nın Gülhane Parkı'nda yeni sultan I. Abdülmecit (1839-1961) adına okunmuş olan ferman, Osmanlı İmparatorluğu'nun iç yapısını modernleştirmeye yönelik reformların resmi başlangıcı sayılır.

Hatt-ı Humayun'la çözüm getirilmeye çalışılmış olan sorunları saptayın. Fermanın hedefi hakkında ne düşünüyorsunuz? Devleti modernleştirmenin bir yolu muydu yoksa amaç sadece tebaanın hoşnutsuzluğunu gidermek miydi?

I-11. Ion Codru-Drăguşanu'nun ulus-devlet lehindeki görüşleri (1844)

Sadece bir ulus-devlet bir ulus yaratabilir. Ulus-devletin olmadığı yerde ulus da yoktur. Halk idaresinin olmadığı yerde devlet milli bir canavar, ulus ise bir kaç homojen özelliğe sahip bireyler yığındır. Gerçek bir ulus ancak ve ancak hükümetin halkı layıkıyla temsil edebildiği yerlerde var olabilir. O yalnızca bütün duyguların, bütün güçlerin ve bütün emeklerin tek ama tek bir amaca, halkın dışarıda şan şeref ve itibar edinmesine, bütün toplumsal sınıfların, bütün bireylerin kendi içinde refaha ve mutluluğa kavuşmasına hizmet ettiği yerlerdedir...

Codru-Drăguşanu, s. 253-254.

Ion Codru-Drăgușanu (1820-1884) o zamanlar Avusturya'nın hâkimiyetinde olan Transilvanya, Făgăraș'ta doğdu. İngiltere'den Rusya'ya dek Avrupa'nın pek çok şehrini gezdi. Hem politikada hem de kültürel hayatta aktif olarak yer aldı.

“Sadece bir ulus-devlet bir ulus yaratabilir” ifadesini yorumlayın. Bunun Rumenlerin o sıralar Transilvanya'nın politik sisteminden dışlanmış olmasıyla bir ilgisi var mıydı?

I-12. Ilija Garašanin'in bir Sırp-Slav İmparatorluğu kurma planı (1844)

Türk İmparatorluğu dağıtılmalıdır ve bu dağılma ancak iki yolla mümkündür:

1. İmparatorluk parçalanabilir ya da:
2. Hristiyan tebaasına dayanılarak yeni baştan inşa edilebilir [...].

Ne mutlu ki ilk adımlarını atmış ama daha da genişlemesi ve güçlenmesi gereken Sırp devleti, kökleri ve sağlam temellerini, 13. ve 14. yüzyıllardaki Sırp İmparatorluğu'ndan ve zengin olduğu kadar şanlı Sırp tarihinden devralmıştır. [Bu tarih öğretmiştir ki] Sırp imparatorlar Yunan İmparatorluğu'nun gücünü kırmış, neredeyse onu çöktürmüştür. Öyle ki, düşüşteki Doğu Roma İmparatorluğu'nun yerine bir Sırp-Slav İmparatorluğu kuracak hale gelmişlerdir. İmparator Dusan Sinli [Sırp çarı Güçlü Dušan] Yunan İmparatorluğu'nun mührünü ele geçirmişti bile. Türklerin gelmesiyle değişim yarıda kaldı ve çabalar uzun süreliğine engellenmiş oldu. Bununla birlikte, Türk iktidarı deyim yerindeyse çözülüp çökmüş olduğu için, şimdi aynı ruhu harekete geçirmek, yeniden haklar talep etmek ve yarıda kesilmiş olan çalışmayı kaldığı yerden devam ettirmek gerekmektedir.

[...] Sırp İmparatorluğu'nun yeniden doğuşuna bu açıdan bakılacak olursa, diğer Güney Slavları bu fikri kolayca anlayacak, coşkuyla kabul

edeceklerdir; zira ne Avrupa memleketlerinde ne de Türk Slavları arasında böylesi bir tarihsel hafızaya sahip olan vardır [...]. İşte bu nedenle, çok büyük ihtimalle bu teşebbüsü millet heyecanla kabul edecektir; ayrıca bağımsız bir hükümetin avantajlarını ve kazançlarını anlamaları için halkın içinde onlarca yıl çalışmak gerekmektedir.

Türkiye'deki Slavlar arasında, kendi imkânları ve güçleriyle kendi özgürlükleri için en önce savaşanlar, Sırlardır. Dolayısıyla, bu teşebbüsü devam ettirmek hakkı öncelikle ve tamamen onlarındır. [...] Eğer bu Prenslik hakkında şimdi olduğu gibi kafa yormaktan vazgeçmiş olsak, eğer Sırp İmparatorluğu'nun tohumu bu Prenslik'te yatıyor olmasa, dünya Sırbistan'la ancak Eflak ve Boğdan'la olduğu kadar meşgul olurdu. Bağımsız yaşam ilkesinin olmadığı, bu nedenle de sadece Rusya'nın birer uzantısı olarak görülen yerlerdir bunlar.

Güneydeki yeni Sırp devleti Avusturya ile Rusya'nın arasında ayakta kalabilecek, güvenilir, mükemmel bir devlet olduğuna dair her tür garantiyi Avrupa'ya verecektir. Ülkenin coğrafi pozisyonu, toprakları, doğal kaynakları ve milletinin asker tabiatlı oluşu, daha da ötesi soylu ve ateşli milli ruh, ortak köken, tek bir dil, kısacası bütün bunlar, devletin kalıcılığını ve istikbalinin parlak olacağını gösteriyor.

Ljuşiç 1993, s. 151-163.

Ilija Garašanin (1812-1874) 19. yüzyılın önde gelen Sırp politikacı ve devlet adamlarından biriydi. Garašanin, çeşitli şeylerden etkilenerek ama en temelde Çek siyasi mülteci (ve Paris'teki Polonyalı siyasi mültecilerle de teması olan) František Zach'ın tavsiyesiyle, 1844'te *Načertanije*'yi (“Sırbistan'ın gelecekteki dış ve iç politikası için plan”) kaleme aldı. Sırbistan'ın uzun vadede Balkan politikasının temel hedeflerinin neler olmasını gerektiğini belirledi. Önerdiği politika temel olarak, Sırların yaşadığı -henüz Osmanlı idaresi altında bulunan komşu Balkan ülkeleri de dahil- bütün toprakların bağımsızlığa kavuşması ve birleşmesi üzerine şekilleniyordu.

Metnin amacı nedir? Yazarın düşünce ve inançlarını aktarmakta kullandığı tarihsel savları bulun.

I-13. 1848 Devrimleri'nde ulusal talepler

A. Sloven talepleri

1. Bütün Slovenlerin bir ulusta birleşmesi, böylece ortak bir Sloven meclisine sahip olması [...].
2. Sloven topraklarında Sloven dili, Almanca'nın Alman topraklarında, İtalyanca'nın İtalyan topraklarında sahip olduğu konuma erişmelidir [...]
3. Slovence'yi Sloven topraklarındaki bütün resmi dairelerde, istediğimiz yerde istediğimiz zaman kullanmak mümkün olabilmelidir [...]
4. Sloven topraklarında görev yapacak her resmi görevli Slovence'ye tam anlamıyla hâkim olmalıdır [...]

Prunk, s. 56.

B. Hırvat Milli Meclisi tarafından Zagreb'de kabul edilen *Halkın Talepleri*

İçinde bulunduğumuz durumun aciliyeti göz önüne alındığında, ülkemizde kanunu tekrar tesis edecek meşru bir öndere ihtiyaç duy-maktayız: İşte bu nedenle, Baron Josip Jelačić Bužimski'yi oybirliğiyle sivil valimiz olarak seçmiş bulunmaktayız. Bütün halkın güvenini kazanmış bir kişi olarak, kendisine askeri hudut birliklerinin kumandanlığı ve meclisi toplantıya çağırma yetkisi verilmelidir.

Devlet meclisimiz 1 Mayıs'tan önce başkent Zagreb'de toplanmalıdır.

Dalmaçya Krallığı'nın –gerek kanuni gerek tarihi olarak, her bakımdan bizim olan bu krallığın– Hırvatistan ve Slovenya ve ayrıca bizim Askeri Tampon Bölge'mizle birleşmesi sağlanmalıdır...

Kendi meclisimize karşı sorumlu, bağımsız kendi kabinemiz üyelerinin halk tarafından onaylanması, ayrıca modern ilerleme ve özgürlük ruhuna sahip olmaları şarttır.

Hükümetimizin iç ve dış işlerinde, ayrıca her seviyeden eğitim kurumunda kendi ulusal dilimizin kullanılması sağlanmalıdır.

Zagreb Üniversitesi kurulmalıdır.

Basın, din, eğitim ve ifade özgürlüğü sağlanmalıdır.

Halkın temsilcileri sınıf farkı gözetilmeksizin eşitlik ilkesine göre seçilmelidir.

Sınıf farkı gözetilmeksizin bütün halk için geçerli olacak bir vergi sistemi oluşturulmalıdır.

Milli Banka kurulmalıdır.

Hırvatistan'ın eski kanun ve ananelerine dayanılarak, kilisede ulusal dil kullanılmalı, "evlenmeme yemini" kaldırılmalıdır.

Horvat, c. I, s. 107-108.

C. Rumen Milli Meclisi tarafından Transilvanya, Blaj'da kabul edilen ulusal dilekçe

1. Rumen ulusu, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerine dayarak ve, politik ortamda Rumen ulusu olarak kendi adıyla var olabilmek, nüfusu oranında ülkenin diet'ine⁶ temsilci gönderilebilmek, idare, yargı ve askeriye'nin her kolunda aynı oranda kendi memurlarına sahip olabilmek, yargı ve idare de dahil ilgili her işte kendi dilini kullanmak [kullanabilmek] için, ulusal bağımsızlığını talep eder. Yıllık genel bir meclis toplama hakkını talep eder. [...]

3. Bireysel hakların bilincine varmış olan Rumen ulusu, serflik düzeninin, serflerden herhangi bir tazminat talep edilmeksizin derhal ortadan kaldırılmasını ister [...]

7. Rumen ulusu sansür edilmeksizin konuşma, yazma, yayın yapma özgürlüğü talep eder. [...]

8. Rumen ulusu bireysel özgürlüklerinin garanti altına alınmasını ister. Hiç kimse siyasi gerekçelerle alıkonmamalı, baskı görmemelidir. Ayrıca, toplanma hürriyetinin güvence altı-

⁶ Transilvanya Temsilciler Meclisi.

na alınmasını, sadece konuşmak, barış içinde fikir birliğine varmak için bir araya gelen insanlara zarar verilmemesini talep eder [...]

10. Rumen ulusu gerek içe gerek dışa karşı ülkeyi korumak üzere halkın silahlandırılmasını ya da ulusal muhafızlar talep eder. Rumen milis gücü kendi Rumen subaylarına sahip olmalıdır.

13. Rumen ulusu bütün köylerde ve şehirlerde Rumen okullarının, Rumen liselerinin, askeri ve teknik enstitülerin, ruhban okullarının açılmasını, ayrıca devletin vergi ödeyenlerin oranına göre, idarecilerini, hocalarını seçmekte, ders programını belirlemekte tamamen özgür bir Rumen üniversitesi kurmasını talep eder.

14. Rumen ulusu imtiyazların kaldırılmasını ve kamusal harcamaların herkesin [bireysel] servetine ve mülküne göre elbirliğiyle yerine getirilmesini talep eder.

15. Rumen ulusu Transilvanya için bir kurucu meclis tarafından yeni bir anayasa yapmasını arzu eder. [...] Bu anayasa adalet, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkeleri üzerine kurulmalı; yeni medeni kanun, ceza ve ticaret kanunları da aynı ilkelere uygun olarak yapılmalıdır.

Murgescu, s. 191-192.

1848 yılında Avrupa'da, Habsburg İmparatorluğu ve Rumen Prenslükleri'nin de aralarında bulunduğu pek çok devlette devrimler meydana geldi; fakat Sırbistan, Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu bunun dışında kaldı. Habsburg İmparatorluğu'nda Metternich'in başını çektiği mutlakiyet rejiminin hızla çökmesinin ardından, her millet kendi özgün çıkarlarını dile getirmeye ve elde etmeye çalıştı; nitekim 1848 yılının Mart ve Nisan aylarında pek çok milli meclis toplanarak milli siyasi programları kabul etti. Ne var ki, devrimcileri birbirine düşüren ulusal sürtüşmeler, siyasi haklar ve meşruti rejim mücadelesini kısa süre sonra sekteye uğrattı ve 1849'da, Habsburgların Rusya'nın da yardımıyla devrimi bastırmasının yolunu açacaktı.

Slovenlerin, Hırvatların ve Rumenlerin temel talepleri nelerdi? Taleplerin çoğunun birbirinin aynı olmasını nasıl açıklayabiliriz?

Günümüzde kendi ülkenizde yerine getirilen talepleri tespit edin. Yerine getirilmeyen talepler neler ve bunun sebebi nedir?

I-14. Fransisken keşişi Ivan Frano Jukic'in kaleminden, Bosnalı Hristiyanların Osmanlı idaresinden duyduğu hoşnutsuzluk (1850)

Bosnalı bir Hristiyan bir Türk'ü mahkemeye vermeye kalksa kesinlikle haklı çıkamaz; çünkü Türk'ün, hele ak sakallı bir Türk'ün aleyhine hiçbir şeyi kanıtlayamaz! Kadı der ki: "Ey Ulah, bir Türk bin Ulah'tan daha iyi bilir! Burası Türk'ün mülküdür; siz tebaasınız, reayasınız. Kilise çanları çalmaz artık burada, çan değil Türk'ün inancı konuşur." İmparatorun mahkemelerinde verilen kararlar bunlardır işte. Bugün bir Hristiyan, devlet katında hiçbir göreve sahip olamaz; o sadece Türklerin harcıdır. Bosna'daki Hristiyanlar yeni bir kilise inşa etmek ister ya da eskisini tamir etmeyi talep ederlerse, onlardan bunun acısının çıkarılacağını bilirler: dolayısıyla, zavallı halk dışarıda, açık havada durup, duaları başı açık dinler!

Jukic, s. 307-308.

Yazar hangi hoşnutsuzluk sebepleri üzerinde duruyor? Sizce yazar taraflı mı? Yazarın taraflı olduğunu düşünüyorsanız, bu alıntıyı gene de tarihsel bir kanıt olarak kullanabilir miyiz? Ya da hangi noktaya kadar kullanabiliriz?

I-15. Dine bakılmaksızın bütün Osmanlı tebaasına eşitlik getiren Osmanlı Hatt-ı Hümayun'u (1856) (Islahat Fermanı, günümüz Türkçe'siyle)

Birinci sınıf Mecidiye Nişanı ve Liyakat Madalyası sahibi sadrazam Mehmet Emin Ali Paşa'ya; Allah şanını artırsın, gücüne güç kat-sın!...

İmparatorluğumun iradesi ve [...] soylu müttefiklerim Büyük Güçler'in yardımlarıyla buyurduğum yeni kurumları yenileyip genişletmek şimdi arzumuzdur [...]. Tarafımızdan Tanzimat'a uygun olarak, Gülhane Hatt-ı Hümayun'uyla vaat edilmiş olan güvenceler [...] şimdi onaylanmış ve pekiştirilmiştir, tam olarak etkili olabilmeleri için ciddi tedbirler alınmalıdır.

Atalarımın bütün Hristiyan cemaatlere ve İmparatorluğumda himayem altında yerleşmiş bulunan diğer gayri Müslim mezheplere öteden beri tanıdığı imtiyazlar ve manevi dokunulmazlıklar tasdik edilecek ve devam ettirilecektir.

Bütün Hristiyan ya da diğer gayri Müslim cemaatler belirli bir süre içinde ve kendi bünyesinden üyelerle özel olarak oluşturulmuş bir komisyonun yardımıyla, yüksek müsaadele-rimle ve Bab-ı Ali'nin gözetimi altında hareket edecek, şu anki dokunulmazlıklarını ve imtiyazlarını gözden geçirecek ve medeniyetin ve çağın ilerlemesinden dolayı ne gibi reformların gerektiğini tartışacak ve Bab-ı Ali'ye sunacaktır. Sultan II. Mehmet ve ardından gelenler tarafından Hristiyan patriklere ve papazlara tanınmış olan yetkiler, cömert ve lütufkâr niyetlerimle yeni duruma uygun hale getirilecektir [...]. Şu an yürürlükte olan seçim kurallarının gözden geçirilmesinden sonra patriklerin ömür boyu kaydıyla göreve getirilmesi ilkesi, atama fermanlarının genel tabiatına uygun olarak harfiyen uygulanacaktır.

Hangi türden olursa olsun kiliselere ödenen aidatlar lağvedilecek, yerine patriklere ve cemaat başlarına sabit maaş bağlanacaktır [...]. Bütün ahalinin aynı dine mensup olduğu ka-

sabalarda, kazalarda ve köylerde dini ibadete adanmış binaların, okulların, hastanelerin ve mezarlıkların asıl planlarına göre tamir edilmesine kimse engel olmayacaktır.

Bütün ayrımcılıklar ya da İmparatorluğum tebaasının içinden herhangi bir sınıfın, din, dil ya da ırk yönünden diğer sınıflardan aşağı olduğuna dair bütün ifadeler idari kayıtlardan silinecektir. Gerek bireyler arasında gerek yetkili makamlar tarafından aşağılayıcı ya da onur kırıcı tabirlerin kullanılmasına yasalarla engel olunacaktır.

Topraklarımda her din serbestçe icra edildiğinden ve edileceğinden, İmparatorluğum tebaasından hiç kimsenin ibadetine engel olunmayacaktır [...] Hiç kimse din değiştirmeye zorlanmayacak [...] ve [...] İmparatorluğumun bütün tebaası millet farkı gözetilmeksizin devlet hizmetine girebilecektir. [...] İmparatorluğumun bütün tebaası ayrım gözetilmeksizin devletin askeri okullarına alınacaktır... Ayrıca her cemaatin bilim, sanat ve sanayi okulları kurmasına izin verilmiştir [...]

Müslümanlarla Hristiyanlar ya da diğer gayri Müslim tebaa arasındaki ya da Hristiyanlarla başka mezhepten gayri Müslimler arasındaki her tür ticari ve cezai davada karma mahkemelere başvurulacaktır. Bu mahkemelerde davalar halka açık olarak görülecektir: Taraflar yüz yüze gelecek, tanıklar gösterecek, her mezhebin dini kanununa uygun olarak yemin ettirilecek olan tanıkların, aralarında ayrım gözetilmesizin ifadeleri alınacaktır [...]

İmparatorluğumun bütün tebaasından din ya da sınıf farkı gözetilmeksizin eşit oranda vergi alınacaktır. Vergiler, özellikle aşar toplanırken meydana gelen yolsuzluklara karşı acilen, şiddetli çareler düşünülecektir. Devlet gelirlerinin her türünde iltizam sistemi kademeli olarak, en kısa zamanda kaldırılarak yerine doğrudan vergi toplama sistemi getirilecektir.

Vucinich, s. 161-163.

Bu fermanı ilan ederken Osmanlı makamlarının amaçları nelerdi? Fermandaki somut tedbirleri, I-14 numaralı, bir önceki belgede dile getirilen şikâyetlerle karşılaştırın.

Sizce Hatt-ı Hümayun, gayri Müslim milletlerin Osmanlı devletiyle bağlarını pekiştirme hususunda etkili olmuş mudur?

I-16. İki odaklı bir Bulgar-Osmanlı devletinin kurulması planı hakkında farklı görüşler (1867)

A. Gizli Merkezi Bulgar Komitesi'nin Sultan Abdülaziz'e⁷ muhtırası

Lütfkâr Efendimiz ve Babamız Majesteleri Sultan Abdülaziz Han'a,
Gizli Merkezi Bulgar Komitesi'nin layihasıdır

Hünkârımız!

Her bir insanın ve her bir milletin kaderi Kâinata hükmeden Yüce Tanrı'nın elindedir. Dört yüz yıl önce bu kader biz Bulgarları ve sevgili vatanımızı Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki şanlı fatihlerinin hükmü altına soktu. [...]

Şimdi Hünkârımızın izniyle, kendisine Bulgar halkının hangi esaslara göre bağımsızlığının ilan edilmesini arzuladığını ve nezaketle talep ettiğini sunmak isteriz.

Siyasi bağımsızlık

Madde 1. Milli anayasal hükümet kurulmalıdır.

Madde 2. Bulgaristan, Bulgarların yaşadığı bütün vilayetlerle birlikte bağımsız ilan edilmeli ve Bulgar Çarlığı diye adlandırılmalıdır.

Madde 3. Bulgar Çarlığı siyasi olarak Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olabilir. Zat-ı şahane Sultan Abdülaziz ve halefleri "Bulgar çarı" unvanını "Osmanlı sultanı" unvanlarına ekleyerek çarlığı üstlenebilirler. [...]

Madde 6. Çar'ın vekili, hükümet ve yürütme gücünün başı, Bulgar ordusunun başkumanda-

nı ve yargının başı olarak, Hünkâr'dan hemen sonra ikinci sırada yer alacaktır.

Madde 7. Çar'ın vekili, milli meclis tarafından seçilecek olan, salt Bulgarlardan oluşacak bir idare heyetinin yardımıyla görevini icra edecektir. Heyetin üyeleri iktidarı kendi aralarında paylaşacaklar; böylece her biri farklı bir bakanlığın başına geçmiş olacak. Üyeler yasa tasarıları gündeme getirebilmeli, devlet bütçesi için plan yapabilmelidir. Bunlar önce millet meclisinde onaylandıktan sonra Çar'ın vekilinin onayına sunulacaktır. İcraatlarının sorumluluğunu ortak olarak yüklenmelidirler; dolayısıyla Çar'ın vekilinin hiçbir kararı, heyet üyeleri tarafından imzalanmadıkça zorla yürürlüğe sokulmayacaktır. [...]

Madde 9. Doğu Ortodoks Hristiyanlığı ülkedeki hâkim din olacaktır.

Madde 10. Hukuki işler, millet meclisinden geçmiş özel Bulgar yasalarına göre icra edilecektir.

Madde 11. Bulgar Çarlığı yeni yöntemlere göre, özel bir yasayla kurulmuş kendi bağımsız ordu-suna sahip olacaktır. [...]

Madde 13. Bulgarca çarlığın resmi dili olacaktır.

Madde 14. Tüm medeni ve siyasi haklar, söz-gelimi basın ve ifade özgürlüğü, siyasi ve toplumsal meseleler için gösteri ve kamuya açık toplantı hakkı ve benzerlerinin yanı sıra bireysel özgürlük, kişinin evinde kendi kendinin efendisi olması ve dinsel hoşgörü gibi haklar, tanınmalıdır.

Хрестоматия, [Hrestomatiy], s. 400-409.

Ulus-devlet yaratma hedefini belgeleyen pek çok metin vardır. Bununla birlikte, siyasi örgütlenmenin tasavvur edilen tek formu ulus-devlet değildi. Özgün siyasi koşullar dolayısıyla, aslında ulus-devlete alternatif olan bazı başka öneriler de dile getirilmiştir.

⁷ 1861-1876 yılları arasında Osmanlı sultanı.

İki odaklı bir Osmanlı-Bulgar devleti içinde Bulgaristan'ın oluşturulması için öngörülen yolu inceleyin. Osmanlı devletiyle nasıl bir ilişki mevcuttu? Sizce Gizli Komite'nin üyeleri neden bir başka öneriyle değil de, bununla gelmiş olabilirler? Avrupa'da iki odaklı başka devlet örneği biliyor musunuz?

B. Hristo Stambolski'nin anılarında anlatıldığı şekliyle Fuad Paşa'nın⁸ tepkisi

Fuad Paşa'ya ziyaret. Gene aynı gün, bayram tatilinin ikinci gününe denk gelen 2 Nisan 1867'de Hristo, bayram tebriki ve kendini tanıttırma bahanesiyle, bugün Hariciye Nazırı olan Fuad Paşa'ya gitti... Konuşma sırasında Nazır layihadan bahsederken hükümet için “a fait sourde oreille” [duymazdan geldi] dedi; sefirlerinden hiçbirinin konu hakkında tek kelime etmediğini söyledi. “Bulgarlar” diye ekledi Fuad Paşa, “eğer Bulgarlar bu layihanın mimarıysa çok benciller demektir. Eğer Osmanlı İmparatorluğu'nda salt Türklerle Bulgarlar yaşasa durum bambaşka olurdu; fakat ayrıca Rumlar, Ermeniler, Arnavutlar, Kürtler, Araplar ve daha pek çok millet var ve bu milletlerin her biri aynı siyasi ve milli hakları, ayrıcalıkları haiz... Türk devletini salt Türkler, Rumlar ya da layihada bahsedildiği gibi Bulgarlar değil, bunların hepsi birden ayakta tutabilir. Eşit olarak. Ne var ki, bu yolda her millet makul zeminde yürümelidir.” Sonra, “İşte bunun içindir ki” dedi Nazır, “bu layihayı kaleme alanlar bencil ve toy insanlar olmalılar.”

Stambolski, s. 292-293.

Dr. Hristo T. Stambolski (1843, Kazancık 1932, Sofya) bir tıp doktoru ve tanınmış biriydi. İstanbul'da, Tıbbiye-i Şahane'de anatomi hocasıydı. 1878'den sonra Bulgaristan'da sağlık hizmetlerini tesis edenler

arasında yer aldı. Rum Patrikhanesi'nden bağımsız, ayrı bir Bulgar kilisesi kurma hareketinde aktif rol üstlendi.

Fuad Paşa'nın tutumunu yorumlayın. Öneriyi hangi dayanaklara göre eleştiriyor? Sizce Osmanlı devletinin resmi tutumunu temsil ediyor muydu?

Bir tartışma tertip edin:

İki gruba ayrılın: Gruplardan biri, iki odaklı bir Bulgar-Osmanlı devleti önerisini savunmak için argümanlar bulsun; diğeri ise bu meseleyi Fuad Paşa'nın bakış açısından ele alsın.

Özgün tarihsel koşulları göz önüne alarak kendi kimliğinizin ait olduğu grubun perspektifinden benzer bir öneriyi de tartışmayı deneyebilirsiniz.

I-17. Bulgarlarla Sırpı, Sırp prensi Mihail Obrenoviç'in hükümranlığındaki bir Güney Slav çarlığında birleştirme projesi (1867)

Protokol

Günümüzün koşulları, Türkiye'deki bütün bası gören halkları özgürlük yolunda eylemlere çağırdığı için biz; Bulgaristan, Trakya ve Makedonya'da yaşayan Bulgarlar, sevgili vatanımızı bağımsızlığına kavuşturmak üzerine düşünmek ve bir yol bulmak, böylece özgür ülkeler ailesine katılmak ve dünyaya var olduğumuzu göstermek üzere toplanmış bulunuyoruz.

Bu aziz mücadelede başarıya ulaşmak için, komşu milletler arasından, yardımlarıyla -iki tarafın da çıkarına- özgürlüğümüzü kazanabileceğimiz birini seçmek zorundayız ve bu millet de ancak, milli, dini ve coğrafi konum itibarıyla bizimle bağlantılı olan Sırpı olabilir. Sırpı ve Bulgarlar, Güney Slav Krallığı adı altında,

⁸ Fuad Paşa (1815-1869) Tanzimat Devri'nin önde gelen Osmanlı reformcularındandır. Beş kez Osmanlı hariciye nazırlığını (dışişleri bakanlığı) yürütmüş, iki kez sadrazam olmuştur.

kardeşçe bir araya gelmelidirler.

Güney Slav Krallığı Sırp ve Bulgar Krallıklarını bünyesinde barındıracaktır (Bulgar Krallığı Bulgaristan, Trakya ve Makedonya topraklarını içine alacak).

Yeni kurulacak olan hükümetin başına şimdiki Sırbistan prensi Mihail Obrenoviç geçecek ve unvanını oğluna devretme hakkına sahip olacaktır.

Krallığın bir tek milli bayrağı olmalı ve iki milletin simgelerini temsil etmelidir. Aynı şey, gelecekteki para birimleri için de geçerli olmalıdır. Her ülkenin kendi dili resmi dili olacak ve memurlar bu dili konuşanlar arasından seçilecektir.

Şu anda yürürlükte olan Sırp kanunları tarafımızdan kabul edilecek ve Bulgarca'ya çevri-
lecektir. Güney Slav Krallığı'nın istisnasız bütün düzenlemeleri her iki dilde birden, yani hem Sırpça hem Bulgarca olarak yayımlanacaktır.

Документи [Dokumenti], 1, s. 434-435.

Sizce neden Bulgarlar kendi ulusal devletlerini talep etmek yerine Sırplarla birleşme yolunu seçtiler? Milli kimliklerini ne şekilde korumayı planlıyorlardı?

I-18. Ortak bir Rumen-Bulgar devleti kurma planları konusunda Ruslar tarafından yazılmış bir rapor (1867)

15 Nisan tarihli, 1 Numaralı mektupta Majesteleri'ne, bilinen adıyla Gizli Bulgar Komitesi'nin esas olarak gençlerden oluştuğunu, temel olarak Avrupa'da Bulgarlar lehine kamuoyu yaratma, aynı zamanda da Avrupa kamuoyunu Türk zulmüne karşı çıkmaya teşvik etme hedefiyle kurulduğunu bildirme onuruna erişmiştim.

Toplamış olduğum ilave bilgilere göre, komite, Romanya'daki Kızılalar [Liberaller] Partisi'yle birtakım Bulgarlar arasında yapılmış olan bir anlaşma sonucunda kurulmuştur. Dahası, anlaşmaya göre, Rumenler Sultan'dan kendi bağımsızlıklarını talep edebilmek için, Bulgarların

Türk hâkimiyetinden kurtulmasına yardım edeceklerdir.

Bulgarlarla anlaşma yaparken Rumenlerin aklında alttan alta, Eflak-Bulgar devletinin tekrar kurulmasından çıkar sağlama ve bir Bulgar ayaklanmasının Türk devleti için yaratacağı sorunları kullanma düşüncesi olduğu şüphesizdir. Bu durumda bağımsız bir Rumen devleti ilan edebilir ve tıpkı Bulgarlar gibi, kendi kaderlerini kendileri belirleyebilirlerdi. Fakat diğer cephede Bulgarların kafasındaki tek şey, Tuna'nın ötesindeki soydaşları için elde edebilecekleri çıkarlardı [...]

Документи [Dokumenti], 1, s. 436.

Rus diplomatlara göre Bulgarların ve Rumenlerin gerçek amaçları nelerdi? I-16, I-17 ve I-18 numaralı metinleri karşılaştırın. Sizce Bulgarlara en çok hangi proje yarar sağlayabilirdi? I-12, I-16, I-17, I-18, I-38 numaralı metinleri karşılaştırın. Bu önerilerde hangi siyasi modeller öne çıkarılmıştır?

I-19. Siyasi özgürlükle ulus arasındaki ilişki hakkında 19. yüzyıldan bir görüş – Svoboda gazetesinde Ljuven Karavelov imzasıyla yayımlanmış bir makale (Kasım 1869)

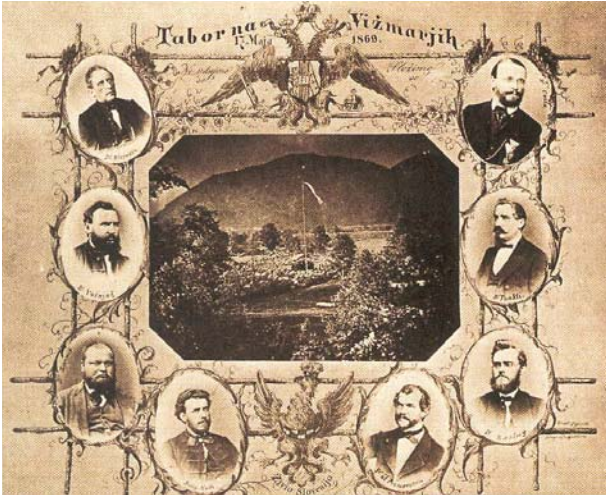
Yeryüzünde yaşayan hayvanların havaya, balıkların suya ihtiyacı olduğu gibi, insanoğlunun da öncelikle ve esas olarak özgürlüğe ihtiyacı vardır. Bir insan özgür değilse, kendine insan diyemez, yarım insan diyebilir ancak. Özgürlük olmadan bir insan doğanın kendini yarattığı şekilde kalamaz, dolayısıyla mutlu da olamaz. Bir bireyin ihtiyaç duyduğu her şey ulusun tamamına da lazımdır. Yalnızca kendine ait bir tarihi olan, dışarıda ve içeride özgür, diğer bir deyişle, siyasi ve zihinsel olarak bağımsız bir ulus varlığını sürdürebilir ve gelişebilir. Siyasi özgürlüğü olmayan her ulus daima –en liberal hükümetle de olsa– merkezileşmenin ve hâkim ulusun görünmez nüfuzu altındadır ve bunun, tutsak edilmiş ulusu olumlu yönde etkilediği de çok nadir görülür.

Karavelov, s. 165.

Key Lyuben Karavelov (1834/1835– 1879) yazar, gazeteci, Bulgar ulusal bağımsızlık hareketinin kuramcılarında ve örgütçülerindendi. Devrimci Bulgar örgütlerinin en büyüğünün kurucusu, örgütün gazetesi-nin de editörüydü. Aynı zamanda yeni Bul-gar edebiyatının kurucuları arasında da sa-yılır.

? “Bir bireyin ihtiyaç duyduğu her şey ulu-sun tamamına da lazımdır” ifadesini ana-liz edin. Metne Dimitri Bolinteneau’nun yazdığı, III-1 numaralı metni de göz önünde bulundu-rarak bakın ve ikisini karşılaştırın. Yazarların telkin etmeye çalıştıkları ne? Sizce ulus dü-şüncesinin üzerinde neden duruyorlar?

1. Slovenya: Tabor Hareketi (1869)

Slovenska, s. 232.

Key Liberal çizgideki Slovenler, Çeklerin izinden giderek Birleşik Slovenya programına destek vermek amacıyla ‘ta-bor’ denen açık hava toplantılarını başlattılar. İki yıl boyunca, Viyana bu halk toplan-tılarını yasaklayana kadar, Slovenler çeşitli mekânlarda bir araya gelerek konuşmacıları dinlediler, ulusal meselelere dair ilke karar-ları aldılar.

? Resmin amacı neydi? Resmin merke-zindeki imgenin anlamı nedir? Manzarayla ulusal değerler arasında ne gibi bir bağ var?

I-20. Bulgar Ekzarhhanesi’nin Kuruluş Fermanı (1870) (günümüz Türkçe’siyle)

İmparatorluğumuzun din özgürlüğünden ve diğer haklardan daima ve tam olarak faydalanan bütün itaatkâr tebaası ve vatandaşları, birbirleriyle iyi ge-çinen hemşerilerde ve eğitilmiş insanlarda elzem olması gereken, karşılıklı uyum ve dostluk için-de yaşamaktadırlar... Bununla birlikte, büyük bir üzüntüyle, arzumuz dışında, Bulgar Hristiyanlarla Rum Patrikhanesi arasında tartışmaların ve anlaş-mazlıkların baş gösterdiğini gördük...

1. “Bulgar Ekzarhhanesi” adıyla yeni bir yetkili dini kurum tesis edilecektir. Ekzarh aşağıda listelenmiş olan piskoposlukları, episkoposlukları ve birtakım başka yerleri içine alacaktır. Ekzarhlık bu dinin bü-tün kilise meseleleriyle uğraşmaya yetkili olacaktır.

2. Bu kurumun din adamları arasında en yüksek mertebede olan kişi, “Ekzarh” unvanını taşıyacak ve kilise hukukuna göre, Bulgar Kutsal Sinod’unun başkanı olacak. Sinod’daki idareciler daima onun yanında olacak. [...].

4. Kilise kanunlarına göre beratımızla göreve getir-diğimiz bu ekzarh, ayinlerde İstanbul’daki patriğin adını anmak durumundadır.

Kilise kanunlarına göre ekzarh olmaya layık birini seçmeden önce, hükümetimden görüş ve onay iste-necektir. [...]

[...]

Yukarıda adı geçen yerlerin dışında bir yerde ya-şayan Hristiyanların, hepsi ya da en azından üçte ikisi Bulgar Ekzarhhanesi’ne bağlanmak isterse ve bu kanıtlanırsa, gerekli izin verilecektir.

Христотатия [Hrestomatij], s. 268-271.

Bulgar Ekzarhhanesi bir Osmanlı fermanıyla 1870 Şubat'ında kurulmuş, Ortodoks Kilisesi'nin içinde ayrı bir teşkilattı. 1953'e dek varlığını korudu ve bu tarihte yeniden yapılandırılarak Bulgar Patrikhanesi'ne dönüştürüldü.

Osmanlı makamlarının otonom bir Bulgar Eksarhhanesi'nin kurulmasını kabul etmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce Bulgar Ortodokslar neden İstanbul Patrikhanesi'nden ayrı, kendilerine ait bir otonom kilise teşkilatına sahip olmayı arzu ettiler?

I-21. Üsküp ve Ohri Episkoposlukları'nın bağlanacağı yerin belirlenmesi için yapılan halk oylamasının sonuçları (1874)

Bulgar Ekzarhhanesi'nin kurulmasına dair fermanın 10. Maddesi'ne uygun olarak Üsküp ve Ohrid Episkoposlukları'na Bulgar başpiskoposlarının atanması hakkında yapılan halk oylamasının ardından, Üsküp Episkoposluğu'ndaki 8698 Hristiyan haneden sadece 567 hanenin Rum Patrikhanesi'ne bağlı kalmak istediği, geriye kalan 8131 hanenin ise Bulgar Ekzarhhanesi'nin önderliğini kabul etmek için oy kullandığı görülmüştür.

Selanik Vilayeti'nin 21 Muharrem 1291'de (27 Şubat 1874) verdiği bilgiye göre, Ohrid ve civarında yapılan halk oylamasında, sadece 139 erkeğin Rum Patrikhanesi'yle devam etmek için oy kullandığı, 9387 erkeğin Bulgar Ekzarhhanesi'ne geçme yönünde oy verdiği görülmüştür.

Xpuctomatur [Hrestomatiy], s. 280.

Halk oylamasının sonuçları hakkında yorumunuz nedir? Sonuçları daha iyi değerlendirebilmek için başka ne gibi bilgilere ihtiyacımız var? 19. yüzyılda sadece erkeklerin oy kullanması alışılmamış bir şey miydi? Üsküp Episkoposluğu'nda bütün bir haneye tek bir oy düşmesi adil miydi?

I-22. Bulgarların ulusal bağımsızlık için savaşmaları gerektiği konusunda Hristo Botev'in görüşleri (1875)

Halkımızın menfur ve karanlık bir tarihi vardır; şimdiki durumu ise zor ve acıdır.

Başka bir deyişle, Bulgar halkı Türklerin kölesidir, kendi kendinin kölesidir, paranın kölesidir ve hatta kendi eğitim sisteminin ve kültürünün kölesidir. Ağır koşullar altında çalışmalarına, öküz gibi çaba harcamalarına, çektikleri dile sığmaz acılara, hatta sadece yüzlerine baktığınızda, sahiden de “öküz gibi çalışıp, arı gibi toplayıp, domuz gibi yaşadıklarına” hemen ikna olacaksınız.

Pek çok yabancının çalışkanlığımız, yeteneklerimiz ve gösterdiğimiz kültürel ilerleme hakkında kalem oynattığı ve hâlâ da bunu yapmakta olduğu doğrudur. Bununla birlikte, bu yazarların hemen hepsi, el değmemiş güçlerimizi geliştirmek ve “Güney'in Almanları” ya da “Doğu'nun İngilizleri” haline gelmek için barbar Türk boyunduruğundan kurtulmamız, gücümüzü verimsiz kılan bu insanlık dışı kölelikten azat olmamız ve Boğaz bulvarında Özgür Güney Slavları Konfederasyonu'nu kurmamız gerektiğini matematiksel bir kesinlikle ortaya koymuşlardır ve koymaktadırlar.

Botev, s. 85-86.

Hristo Botev (1847-1876), milli kahraman, şair, gazeteci ve devrimcidir. Hayatının büyük bir bölümünü Romanya'da geçirdi ve orada çalıştı. 1874-1875'te Bulgar ulusal özgürlük hareketinin başına geçti. 1876 Mayıs'ında küçük bir birlikte Tuna'yı geçti ve Türk birlikleriyle girdiği bir çatışma sırasında öldü. Sayısı yirmiyi geçmemesine rağmen, şiirleriyle Bulgar edebiyatının klasik yazarları arasına girmiştir.

Makalede ne hedeflenmiştir? Yazar, Bulgarların onur ve gururunu ne şekilde vurgulamaya çalışmıştır? Sizce yazar neden Bulgarların "Güney'in Almanları" ya da "Doğu'nun İngilizleri" olabileceği fikri üzerinde durmuştur? Peki sizin ülkenizde Avrupa'ya ne türden göndermeler yaygındır?

I-23. Merkezi Bulgar Hayır Cemiyeti'nin siyasi programı (Bükreş, Kasım 1876)

Doğu'da barışın tesis edilebilmesi için ortam yaratmak, insan haklarının hiçbirine saygı göstermeyen Türklerin bitip tükenmeyen gaddarlığını durdurmak ve Bulgar halkının haklı taleplerini yerine getirmek için, Avrupa aşağıdaki programın hayata geçirilmesine yardım etmeye mecburdur:

1. Bulgaristan, Makedonya ve Trakya'da, hâkim unsurun Bulgarlar olacağı Bulgar devletinin ayağa kaldırılması.
2. Bulgar devleti bağımsız bir hükümete ve halkın seçeceği bir yasama organının benimseyeceği bir anayasaya sahip olacaktır.
3. Her bir alan için anayasaya uygun olarak tasarlanmış, halkın ihtiyaçlarını karşılayabilecek ayrı yasalar olacaktır.

4. Bulgarların arasında yaşayan bütün yabancı azınlıklar aynı siyasi ve medeni haklara sahip olacaktır.
5. Bulgar devletinde kayıtsız şartsız vicdan hürriyeti olacaktır.
6. Askerlik ve eğitim bütün Bulgar vatandaşları için mecburi olacaktır.

Хрѹctоматѹя [Hrestomatiy], s. 609.

1876 Ağustos'unda, Osmanlı'nın Bulgarların Nisan Ayaklanması'nı bastırmasından sonra, Romanya'daki Bulgar göçmenler Merkezi Bulgar Hayır Cemiyeti'ni kurdular. Bu siyasi teşkilat Bulgarların ulusal bağımsızlığı yolunda temel siyasi talepleri içeren bir program hazırlamıştır.

Metinde Türklere ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kullanılan ifadeleri nasıl açıklayabilirsiniz? Bu sözler sizce doğrudan Osmanlı'nın 1876'daki Bulgar isyanını bastırmasıyla mı ilgiliydi yoksa daha genel bir retorik mi oluşturuyordu? Yazarlar Bulgar devletini hangi araçlarla kurmaya çalışmışlardır? Yeni devletin yapısı konusunda ne gibi tahminlerde bulunmuşlardır?

I-24. Berlin Kongresi (1878) sırasında bir Arnavut tarafından yazılmış bir şiir

Lütfen gözünü ayırma
Arnavutluk'tan
Yetimmiş gibi
Paramparça etme onu
Biz Yunan da değiliz Bulgar da
Ya da Karadağlı
Biz Arnavut'uz sadece
Ve isteğimiz özgürlük...

Brahimi, s. 62.

Tıpkı Balkanlar'daki diğer milletler gibi Arnavutların da Berlin Barış Konferansı'nda temsilcisi yoktu; fakat önderleri hem ulusal hedefleri tanımlamaya, hem de kamuoyunu bu hedeflere destek vermek üzere harekete geçirmeye çalıştılar.

Şarkıda ne hedeflenmiştir? Yazarlar bölgede yaşayan diğer halkların isimlerini tek tek sayarak ne anlatmaya çalışmışlar?

I-25. Berlin Barış Antlaşması (1878)

İngiltere, Avusturya-Macaristan, Fransa, Almanya, İtalya, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu tarafından imzalanmıştır. 13 Temmuz 1878, Berlin.

Madde I. Bulgaristan Sultan Hazretleri'ne bağlı otonom ve vergi veren bir prensliği ihtiva eder. Hristiyan bir hükümete ve ulusal askeri güce sahip olacaktır.

Madde XXIII. Bab-ı Ali Girit Adası'nda 1868 tarihli anayasayı adil sayılacak değişikliklerle, titizlikle uygulamayı taahhüt eder. Girit'e tanınmış olan vergi muafiyeti dışarıda tutularak, bölgesel ihtiyaçlara uyarlanmış benzer kanunlar, bu antlaşmayla özel bir teşkilat öngörülmemiş olan Türkiye'nin Avrupa'daki başka topraklarında da hayata geçirilecektir. Bab-ı Ali, içinde asli unsurun geniş bir şekilde temsil edildiği özel heyetlere, her vilayette yeni yasaların ayrıntılarını yürürlüğe sokmak için vekâlet verecektir. Bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkacak olan teşkilat şemaları Bab-ı Ali'nin bilgisine sunulacak; Bab-ı Ali de, yürürlüğe koyacağı kanunları resmen ilan etmeden önce Doğu Rumeli için kurulmuş olan Avrupa Komisyonu'nun fikrini alacaktır.

Madde XXV. Bosna ve Hersek vilayetleri Avusturya-Macaristan tarafından işgal edilecek ve yönetilecektir. Avusturya-Macaristan

hükümeti Sırbistan'la Karadağ arasında, güneyden doğuya doğru, Mitrovitza'nın diğer yakasına uzanan Novi Pazar (Yenipazar) Sancağı'nın idaresini üstlenmek istemediğinden Osmanlı idaresi buradaki görevlerine devam edecektir. Bununla birlikte, yeni siyasi durumu güvence altına almak, ayrıca iletişim özgürlüğünü ve güvenliğini sağlamak için, Avusturya-Macaristan eski Bosna vilayetinin bu kesiminin tamamında garnizon bulundurma, ticari ve askeri yollar açma hakkını elinde tutar. Bu amaçla, Avusturya-Macaristan ve Türkiye hükümetleri ayrıntılar konusunda kendi aralarında anlaşmaya varacaklardır.

Madde XXVI. Karadağ'ın bağımsızlığı gerek Bab-ı Ali gerek bugüne kadar bunu açıkça kabul etmemiş olan antlaşmayı imzalayan yüksek taraflarca tanınmıştır.

Madde XXXIV. Antlaşmayı imzalayan yüksek taraflar bir sonraki maddede belirtilen şartlara bağlı olarak Sırp Prenslığı'nin bağımsızlığını tanımaktadır.

Madde XXXV. Sırbistan'da inanç ya da mezhep farkları sebebiyle, her nerede olursa olsun, hiç kimseye ayrımcılık yapılmayacak, herhangi bir kimsenin medeni veya siyasi haklarını kullanmasına, kamu hizmetlerinde görev almasına, ödüllendirilmesine ya da çeşitli meslekleri ve zanaatları benimsemesine engel olunmayacaktır. Sırbistan'da yaşayan herkese ve ayrıca yabancılara her tür inancında ve ibadetinde özgürlük sağlanacak, farklı mezheplerin hiyerarşik olarak yapılmasına ya da ruhani önderleriyle ilişkilerine mani olunmayacaktır.

Madde XLIII. Antlaşmayı imzalayan yüksek taraflar bir sonraki maddede belirtilen şartlara bağlı olarak Romanya'nın bağımsızlığını tanımaktadır.

Madde XLIV. Romanya'da inanç ya da mezhep farkları sebebiyle, her nerede olursa olsun, hiç kimseye ayrımcılık yapılmayacak, herhangi bir kimsenin medeni veya siyasi haklarını kullanmasına, kamu hizmetlerinde görev almasına, ödüllendirilmesine ya da çeşitli meslekleri ve zanaatları benimsemesine engel olunmayacaktır. Romanya'da yaşayan

herkese ve ayrıca yabancılara her tür inancında ve ibadetinde özgürlük sağlanacak, farklı mezheplerin hiyerarşik olarak yapılanmasına ya da ruhani önderleriyle ilişkilerine mani olunmayacaktır. Hangi devletin tebaası ya da vatandaşı olursa olsun, tüccarlara ve diğerlerine Romanya'da, inancına bakılmaksızın, tam eşitlik temelinde muamele edilecektir.

Madde XLV. Romanya Prensiği, Besarabya topraklarının 1856 Paris Antlaşması'yla Rusya'dan kopmuş olan, batıda Prut Nehri hattıyla, güneyde Kilia koluyla ve Stari-Stambul'un ağızıyla sınırlanan parçasını Majesteleri Rus İmparatoru'na geri verecektir [bugün Moldova'nın olduğu yer].

Madde LVIII. Bab-ı Ali Asya'da Ardahan, Kars ve Batum'u, sonuncusunun limanıyla birlikte Rus İmparatorluğu'na bırakacaktır [bugünkü Ermenistan, Gürcistan ve Kuzeydoğu Türkiye'nin bir bölümü].

Madde LIX. Majesteleri Rus İmparatoru Batum'u temel olarak ticari bir açık limana dönüştürmek arzusunda olduğunu ilan etmektedir.

Madde LXII. Bab-ı Ali dini özgürlük ilkesini koruma ve mümkün olduğu kadar genişletme arzusunu dile getirdiğinden, antlaşmayı imzalayan taraflar bu içten ifadeyi kayda geçmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hiçbir yerinde din farkı sebebiyle hiç kimseye ayırmacılık yapılmayacak, herhangi bir kimsenin

medeni veya siyasi haklarını kullanmasına, kamu hizmetlerinde görev almasına, ödüllendirilmesine ya da çeşitli meslekleri ve zanaatları benimsemesine engel olunmayacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan herkese ve ayrıca yabancılara her tür inancında ve ibadetinde özgürlük sağlanacak, farklı mezheplerin hiyerarşik olarak yapılanmasına ya da ruhani önderleriyle ilişkilerine mani olunmayacaktır.

Türkiye'nin Avrupa'daki ya da Asya'daki topraklarında seyahat eden her milletten din adamları, hacılar ve keşişler aynı haklardan, avantajlardan ve ayrıcalıklardan yararlanacaklardır.

Gerek yukarıda anılan kişilerin gerek Mukaddes Mahaller'de ya da herhangi bir yerde bulunan dini kurumlarının, hayır kurumlarının ve diğerlerinin Büyük Güçler'in Türkiye'deki diplomatik ve konsüler ajanları tarafından resmi olarak himaye edilmesi kabul edilmiştir. Fransa sahip olduğu hakları kesinlikle korumaktadır ve Mukaddes Mahaller'in statükosunda hiçbir değişiklik yapılamayacağı açıkça anlaşılmıştır. Aynaroz Dağı'ndaki keşişler, hangi memlekette doğmuş olurlarsa olsunlar, eski mülklerini ve avantajlarını koruyacak, istisnasız olarak eşit hak ve ayrıcalıklardan faydalanacaklardır.

Metnin İngilizce'si için:

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1878berlin.html>

Üç tane harita çizin: Birincisi 1878'den önceki durumu, ikincisi her bir etnik grubun toprak talebini, üçüncüsü ise Berlin Barış Antlaşması'nın somut hükümlerini gösterebilir. Gözlemlerinizi neler?

Oyun: Kendini başka birinin yerine koymak

Balkanlar'daki durum hakkında kendi önerilerinizi 400 kelimelik bir denemeye anlatın. Şu kimliklerden birini seçin: Rus, Alman, Fransız, İngiliz ya da Avusturya-Macaristanlı bir diplomat; Osmanlı temsilcisi; Arnavut, Bulgar, Rumen, Sırp, Hırvat, Sloven, Yunan ya da Karadağlı bir vatandaş. Asıl kimliğinizi seçmemeye gayret edin. Seçiminizi açıklayın.

Harita 2: **Berlin Balkanları, Temmuz 1878**

► G2. Yunanistan, Türkiye'yle Avrupa arasında. *Aristophanes* gazetesinden bir karikatür (1882)

Louvi, s. 230.

TÜRKİYE: "Çekil önümden, bebeği yiyeceğim."

AVRUPA: "Vazgeç Madam Türkiye, varlığını bana borçlusun."

Neden Yunanistan yeni doğmuş bir bebek olarak resmedilmiş. Üç karakterin nasıl tasvir edildiğini kısaca tarif edin. Ne düşünüyorsunuz? Çizer, gazete okurlarına neyi telkin etmeye çalışmış?

I-26. Bir Arnavut'un ayrı bir Arnavut devletini savunan görüşleri (1886)

Biz sadece her millet neyi isterse onu istiyoruz: "Aynı aileden insanlar nasıl aynı evde toplanırsa, aynı kandan gelen insanların da aynı çatı altında toplandığı, bize ait ayrı bir devlet."

Kondo, s. 126.

Yukarıdaki alıntı, Jeronim (Girolamo) de Rada (1814-1903) imzasıyla iki dilde, aylık olarak çıkan *Fiamuri i Arbrit – La Bandiera dell'Albania* (Arnavut Bayrağı) gazetesinde yayımlanmış olan bir makaledendir. Aynı zamanda şair olan yazar, ayrıca *L'Albanese d'Italia* adında, gene iki dilde yayımlanan bir gazete çıkarmıştır. Hayatını İtalya'da geçirmiştir.

Yazar neden ulusla aile arasında paralellik kuruyor? Böylesi bir görüşün kişilerin, uzun vadede aynı topraklarda yaşayan başka insanlara karşı tavırlarını nasıl etkileyebileceğini tahmin etmeye çalışın.

I-27. Ivan Hacı-Nikolov'un⁹ anılarında, 1892'de, İç Makedonya Devrimci Örgütü'nün (IMRO) kurulmasıyla sonuçlanacak olan tartışmalar (1893)

Temmuz 1892'de Makedonca bir gazete yayımlayan Kosta Sahov'u görmek üzere Sofya'ya gittim. Sahov Makedonyalı, saygın bir insandı; Selânik'e gidecek ve Makedonya'nın özgürlüğüne kavuşmasını hedefleyen devrimci teşkilatın ön saflarında yer alacaktı.

Sahov beni dinledikten sonra şöyle söyledi: "Ne istediğini anlıyorum; fakat uygun kişiyi burada bulamazsın. Bunlar sırf konuşmayı bilir; sıra işe

geldi mi, bir tanesini ortalıkta göremezsın Makedonya meselesi hakkında konuşabileceğin bir tek kişi var burada. Askeri okul öğrencisi Goce Delcev." Sahov'la, Goce Delcev'e¹⁰ onunla görüşmek istediğimi, Pazar günü saat 14.00'da Sahov'un yerinde buluşabileceğimizi haber verme hususunda anlaştık. Kararlaştırılan saatte Kosta Sahov'un matbaasına gittiğimde, ikisini gözden uzak bir köşeye çekilmiş, meseleyi tartışırken buldum.

Teşkilatı kurma planı:

1. Örgüt Sofya'da değil, Makedonya'da kurulmalı; zira Sofya'da kurulursa, kendileri de benzer teşkilatlar vücuda getirmiş Sırlar ve Yunanlar ona Bulgar hükümetinin bir işi gözüyle bakar, o zaman da bizim örgütten sonuç alınmaz. Örgüt ayrıca gizli olmalı.

2. Kurucular Makedonyalı olmalı; böylece Makedonya'daki halkla sürekli temas halinde olur, yandaşlarıyla aynı tehlikelere göğüs gerer ve bu sayede, halkın güvenini daha kolay kazanırlar.

3. Örgütün sloganı "Makedonya'ya özerklik" olmalı. Başarı şansı olması için, taleplerimizin Berlin Antlaşması'nın 23. Maddesi'ne uygun olması gerekir. Makedonya'yı özerkliğine kavuşturmak onu sadece Türklerden değil, aynı zamanda Sırlardan ve Yunanlardan da koparmak anlamına geliyor. Özerk Makedonya'nın sınırları bir kere çizildikten sonra Sırlarla Yunanlar toprak isteyecek durumda olmayacaklar; fakat Bulgaristan'la birleşme yoluna gidersek, Sırlarla Yunanlar da ülkeden pay isteyebilirler. Görevimiz Makedonya'yı bir bütün olarak kurtarmak olmalı. Bunun da yolu özerk bir Makedonya'dan geçiyor.

4. Teşkilat özerk ve bağımsız olmalı; etki altında kalmamak için, komşu ülkelerin hükümetleriyle herhangi bir bağı ya da anlaşması bulunmaması. Aynı zamanda, o hükümetlerden birinin komşu hükümetlerden herhangi birinde kışkırtma amaçlı kullanacağı bir araç da olmamalı.

5. Bulgaristan'daki Makedonlardan ve Bulgar

⁹ Ivan Hacı-Nikolov (1861-1934), IMRO'nun kurucularından biri.

¹⁰ Goce Delcev (1872-1903), Makedon özgürlük mücadelesinin önemli simalarından biri.

halkından eylemlerimize karışmaksızın sadece maddi ve manevi destekte bulunmalarını isteyeceğiz.

Dört saatlik bir tartışmadan sonra Kosta Sahov ve Goce Delcev planı kabul ettiler. Goce şunları söyledi: "Dinleyin Bay Hacı Nikolov, geçeceği kadar zaman geçmiş zaten; bırakın bir yıl daha geçsin. Bir yıl sonra askeri okuldan mezun olup subay çıkacağım. İstifa edip Selanik'e gideceğim ve ondan sonra devrimci örgütü kuracağız".

Makedonium, s. 29-30.

Berlin Barış Antlaşması'nın ardından, Makedonya, Osmanlı'nın Avrupa'daki en önemli toprağı olarak kalmıştı. Etnik açıdan karma bir yer olan Makedonya, kısa süre içinde Bulgar, Yunan ve Sırp milliyetçiliğinin rekabet ettiğı bir yer haline geldi. İç Makedonya Devrimci Örgütü 1893'te kuruldu. 1903'te Osmanlı idaresine karşı, başarısızlıkla sonuçlanan "İllinden" Ayaklanması'nı örgütledi. Balkan Savaşları sırasında Makedonya Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan tarafından işgal edildi ve sonuç olarak bölündü. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, IMRO kademeli olarak tabana yayılan bir ulusal özgürlük hareketinden, uyuşturucu kaçakçılığı yapan, terörist, faşist bir örgüte dönüşerek, özellikle Sırbistan'a (Yugoslavya) karşı gerilla mücadelesi yürüttü ve gayri resmi olarak Bulgaristan Makedonya'sının bazı bölümlerini kontrolü altında tuttu. Bunun yanı sıra 1934'te, Bulgar hükümeti tarafından zorla dağıtıldığı 1934 yılına kadar, Bulgaristan'da siyasi hayatta ağırlığını korudu.

Metne bakın ve 19. yüzyılın sonunda, Güneydoğu Avrupa'da siyasi bir teşkilat kurarken karşılaşılan tatbiki sorunları tespit edin. Özerklikle bağımsızlığı birbirinden ayırmak sizce neden bu kadar önemliydi?

I-28. İç Makedonya Devrimci Örgütü'nün (IMRO) silahlı bir ayaklanma başlatma kararını Büyük Güçler'e duyurduğu bildiri (1903)

Muhammedilerin cezasız kalan zulmü ve idarenin sistematik baskısı, Makedonya ve Edirne bölgesindeki Hristiyanları silahlı bir kitlesel mücadeleye itmştir. Hristiyanlar uç noktadaki bu çözümü ancak ve ancak, yenik düşen halkın koşullarını düzenlemesi hedeflenen uluslar arası anlaşmaların ruhuyla Avrupa'nın müdahale etmesi için bütün yolları denedikten sonra kabul etmişlerdir. Dış müdahale zalimi yerinden etmek, kan akmasının önüne geçmek için hâlâ biricik çaredir.

Türk idaresini geçici çözümlerle ıslah etmek için bugüne dek atılmış olan verimsiz adımların tek sonucu, Muhammedilerin fanatizminin ve devletin baskısının daha da artması oldu. Müdahale ancak ve ancak, aşğıdaki doğrudan sonuçlar akılda tutulduğu takdirde başarıya ulaşabilir:

1. Büyük Güçler'le uyum içinde atanacak hükümet başkanı hiçbir zaman Türk idaresinde yer almamış, görevlerini Bab-ı Ali'den bağımsız olarak yerine getirecek bir Hristiyan olmalıdır;

2. Geniş cezai yetkilere sahip, uluslararası ve daimi bir ortak kontrol organı kurulmalıdır.

İsyan eden halkların bu umutsuz eylemin altında yatan sebepleri ve sonuçlarına engel olabilecek tedbirleri açıklayarak İç Örgüt bütün sorumluluğı üzerinden atmıştır. Örgüt ayrıca, bütün hedeflere ulaşılana kadar, görevinin kabul görmesinden ve bütün dünyanın sempatisini kazanmış olmasından aldığı enerjiyle mücadeleye önderlik edeceğini duyurur.

Odbrani, s. 484.

Metnin temel meselesi ne sizce? Yazarların ulaşmaya çalıştığı hedef ne? Silahlı çatışma arzu edilen bir amaç gibi mi yoksa başka amaçlara ulaşmayı sağlayacak mecburi bir araç gibi mi sunulmuş?

I-29. Krste Misirkov'un Makedonya meselesine Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde siyasi çözüm getirilmesi gerektiği konusundaki görüşü (1903)

[...] Dini propaganda Makedonya'daki entelektüel kesimle Makedon halkının bütünleşmesini engelliyorsa, demek ki yapılacak ilk şey, Makedonya'da, örneğin Ohri Episkoposluğu'nda "Makedonya Episkoposluğu" adıyla tek bir birincil kilise kurmaktır.

Dini propagandada, sırf milli görüşleri yüzünden Makedonyalı entelektüel kesimle halkın kaynaşmasına karşı bir şeyler olabilir. Eğer öyleyse, kilise reformu talebinin yanında eğitimde reform istemek de tabiidir. Örneğin Başepiskoposluk okul meselesini kontrol altına alacak, okulu mensuplarının milliyetine uygun hale getirecektir: Yunan episkoposluklardaki okullarda ve kiliselerde dil Yunanca olacaktır; Ulahlarda Ulahça, Slav episkoposluklarda ise Makedonca.

Böylece bugüne kadar halkı birbirine düşman gruplara ayırmış olan her türden milli ve dini propaganda ortadan kalkacak; Makedonya'da, Türkiye'de ve Avrupa'da halk barışı kucaklayacaktır. [...]

Bu sonuç Türkiye için de en iyisidir. [...] Bir taraftan Makedonya'da çok sayıda değil, tek bir Slav millet olduğu, onun da gerek Bulgarlıkla gerek Sırplıkla ilgisinin olmadığı resmi düzeyde kabul edilirse, Makedonya kendi özerk başepiskoposluğunu seçerse, Türkiye de üç komşu ülkenin Makedonya meselesine karışmasından bir anda kurtulmuş olacaktır. Milli çıkarlarımız, Makedonyalı entelektüellerin ve Makedonya halkının, Makedonya'yı saran milli ve dini propaganda ile bu topraklarda çıkarları bulunan devletler yüzünden zor durumda olan Türkiye'nin bundan kurtulmasına yardım etmesini gerektiriyor. Bulgaristan, Sırbistan ya da Yunanistan'la birleşmeye ihtiyacımız yok. Türkiye'nin toprak bütünlüğü, Rusya ya da Batı Avrupa için olduğundan çok daha önemli bizim için. En iyi coğrafi konuma sahip ülke Türkiye'dir. Türki-

ye vatandaşlığı ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması, Makedon halkı olarak bizler için Türkiye'nin tamamında vatandaşlık haklarından yararlanmak anlamına gelir. Bu hak bize büyük maddi kazanç getirebilir. İşte bu nedenle Makedonya aydınları, öncelikle ve sadece kendi çıkarlarına odaklanacak olsalar bile, bütün manevi güçlerini Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması için seferber etmelidirler. Buna karşılık, lütfkâr efendimizin bize dinde ve eğitimde tam özerklik, kanun önünde tam eşitlik ve Makedonya'da yerel özerk idare hakkı vermesi yönünde bir beklenti içinde olabilir ve böylece bunu umut etmeye hak kazanabiliriz. [...]

Makedon halkı açısından böyle barışçıl bir program Türkiye'nin toprak bütünlüğünden çıkarı olan Büyük Güçler'in de desteğini ve onayını alacaktır.

Odbrani, s. 551-552.

Krste Misirkov, Dimitrija Čupovski'yle birlikte 20. yüzyılın ilk yirmi yılında Saint Petersburg'da faaliyet gösteren bir Makedon öğrenci grubunun bir parçasıydı. 1903'te Sofya'da yayımlanan *Makedonya Meselesine Dair* adlı kitabı, pek çokları tarafından, bölgede yaşayanlara ait çok sayıda kimlik arasında Makedon milli kimliğinin gelişmesinin temel taşlarından biri olarak kabul edilir.

Neden Krste Misirkov Osmanlı İmparatorluğu'nun olduğu gibi muhafaza edilmesini Makedonyalılar için en iyi çözüm olarak görüyor? Projesinde kilisenin rolü ne? Yazarın Osmanlı İmparatorluğu'nu ulus-devlete bir alternatif olarak öne sürmeye çalıştığını söyleyebilir miyiz? 1903'teki Makedon ayaklanmasının bastırılmış olduğunu da göz önünde tutarak I-23 ve I-24 numaralı metinleri karşılaştırın.

I-30. Aurel C. Popovici'nin Avusturya-Macaristan'ı "Büyük Avusturya Birleşik Devletleri" adıyla federal bir devlet halinde yeniden yapılandırma projesi (1906)

Federatif bir anayasanın temel ilkeleri

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bugün sahip olduğu toprakların hepsi, Bosna ve Hersek hariç, üzerinde yaşayan halklara göre, aşağıdaki siyasi ve milli birimlere ayrılmış durumdadır:

Alman Avusturya'sı, Alman Bohemya'sı, Alman Moravya'sı (Silezya), Bohemya, Macaristan, Transilvanya, Hırvatistan, Batı Galiçya, Doğu Galiçya, Slovakya, Ukrayna, Voyvodina, Szeklerland, Tirol ve Trieste.

Bu 15 ulus-devlet hep birlikte, Majesteleri İmparator I. Franz Joseph'in asası altında, "Büyük Avusturya Birleşik Devletler" adında, federal, monarşik bir devlet oluştururlar.

Bir ulus-devletin vatandaşı olan herkes aynı zamanda Avusturya vatandaşıdır. Hiç kimsenin bir ulus-devlet dışında siyasi hak talep etmesine izin verilmeyecektir.

[...]

İmparatorluk hükümeti ya da federal hükümet ulus-devletlerin temsilcilerinden oluşur.

İmparator tarafından seçilen şansölye, imparatorluk hükümetinin ya da federal hükümetin başıdır.

İmparatorluk Meclisi:

Millet Meclisi

Senato'dan oluşur.

[...]

Ulus-devletler şu oy oranlarına göre imparatorluk hükümetine onaylanmış temsilcilerini gönderirler: Alman Avusturya'sı 7, Macaristan 7, Bohemya 5, Transilvanya 4, Hırvatistan 3, Batı Galiçya 3, Doğu Galiçya 3, Alman Bohemya'sı 2, Slovakya 2, Alman Moravya'sı 2, Ukrayna 1, Voyvodina 1, Tirol 1, Trieste 1, Szeklerland 1 olmak üzere toplam 42 oy. [...]

Her ulus-devletin bir meclisi, ayrı bir hükümeti ve yargı gücü olacaktır.

İmparator, her ulus-devletin hükümetini yönetmek üzere bir imparatorluk valisi seçer. Bu vali söz konusu ulusun yurttaşı olmak zorundadır.

İmparator, valinin önerilerini göz önünde tutarak

hükümet üyelerini seçer.

Her ulus-devletin kendi anayasası vardır. Anayasanın etkin hale gelebilmesi için imparatorluk mercii tarafından onaylanması gerekir. O zamana kadar ulus-devletin hükümeti bağımsız olarak ülkenin bütün özerk yetkilerini kullanabilir.

İmparatorluk ulus-devletin toprak bütünlüğünü ve özerkliğini garanti eder; zira bu İmparatorluk anayasasının ve ulus-devletlerin kendi özel anayasalarının hükümleriyle sınırlı değildir. [...]

Her ulus-devlet, resmi dilinin ne olacağına karar verebilir.

İmparatorluğun uluslararası iletişim dili Almanca'dır.

Bununla beraber, İmparatorluk Meclisi'nde her üye kendi dilini konuşabilir. [...]

İmparatorluk makamlarının çıkardığı bütün kanunlar, hükümler ve yayınlar sadece ilgili üye devletin resmi dilinde tasarlanmalı ve yayımlanmalıdır.

İmparatorluk makamlarının bütün kayıtları, askeri olanlar da dahil olmak üzere, sadece ilgili resmi dilde tutulmalıdır.

Demir ve kâğıt paralarda üye devletlerin bütün resmi dilleri kullanılmalıdır.

[...]

Viyana başkenttir ve resmi ikâmetgahlar buradadır.

Popovici, s. 288-297.

Aurel C. Popovici (1863-1917) Transilvanyalı, Rumen bir yayıncıydı. Viyana ve Graz'da tıp ve siyaset bilimi okumuş olan Popovici, Transilvanya Milli Rumen Komitesi'nin bir üyesi olarak, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun içinde Rumenlerin hakları için mücadele etmiştir. Avusturya-Macaristan'ın iki başlı sistemini gerçek bir federal yapıya dönüştürme planı, veliaht Arşidük Franz Ferdinand'ın etrafında toplanmış bir grup entelektüelin, çeşitli milliyetçi hareketlerin gelişimiyle tehlikeye girmiş olan monarşiyi sağlamlaştırmak için çare bulma gayretlerinin bir parçasıydı.

Aurel C. Popovici ulusal ve federal birimler arasındaki ilişkileri nasıl kuruyor? Aynı ulus-devletler yerine federatif sistemi niye tercih ettiğini bulmaya çalışın.

I-31. Arnavutların kendi ulus-devletlerine erişmek için verdikleri mücadelenin İngiliz elçisi tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na takdimi (1912)

O sırada İstanbul'da Majesteleri'nin elçisi olan Lord Goschen konu hakkındaki raporunda Arna-

vutların çabalarını şu sözlerle özetliyordu: "Arnavut hareketinin tamamen doğal bir hareket olduğu da yadsınamaz. En az etrafındaki ırklar kadar eski ve farklı olan Arnavutlar, komşu soyların milli unsurlarının çeşitli Avrupalı güçler tarafından himaye altına alındığını gördüler ve onlar da kendilerini daha bağımsız bir hayatın özlemine kaptırdılar [...] Ne var ki, aynı muameleyi görmediler. Bir ulus oldukları görmezden gelindi; [...] toprak değişimi teklif edildi; daha başka zorluklar baş gösterdi; fakat her şey hâlâ Arnavutluk'un aleyhine ve Arnavutlar bir ulus olma talebi hiç gündeme getirilmeksizin Slavların ve Yunanların insafına bırakılmış durumda."

Durham, s. 72.

■ G3. Vlora'da, Arnavutluk'un bağımsızlığının ilanı (1912) – o dönemden bir gravür

Bayrağın yanındaki figür Skanderberg'i temsil ediyor.

Resimdeki tasvirde ana unsur nedir? Sizce neden bağımsızlığın ilan edildiği anlar milli simgelerle bağlantılı olarak resmedilir? Skanderbeg'in resimdeki rolü nedir?

Hudhri, s. 44.

I-32. Cemal Paşa'nın Türklerle Araplar arasındaki ilişkiler hakkında Şam'da yaptığı konuşma (1913)

"Size şunu belirtmek isterim ki, İstanbul'da ve Türklerin yaşadığı Müslüman ülkelerde bugün gördüğünüz Türklük akımı, Araplık akımına kesinlikle karşı değildir. Sizin de pekâlâ bildiğiniz gibi, şimdiye kadar Osmanlı ülkesinin her bir köşesinde Bulgarlık, Rumluk, Ermenilik akımları yok değildi. Şimdi buna Araplık akımı da eklendi. Türk, kendisini unutmuş, hatta milliyetini ağzına almaktan utanır olmuştur. Millet fikrinin kaybolması, son tahlilde kesin bir çöküşle neticelenebilirdi. Bundan ürken Türk gençliği takdir edilebilecek bir uyanışla ayağa kalkıp Türk'e Türklüğünü ve onun sınırsız erdemlerini anlatmak üzere milli cihat ilan etti. [...] Şimdi sizi temin ederim ki, Türklük akımı, Araplık akımının kesinlikle düşmanı değil, onun kardeşi ve ayrılmaz dostudur. Türk genci, Arap'ın ilerleyip milli haklarına tamamıyla sahip olmasını canı gönülden ister. Türk gencinin bugünkü hedefi ve çalışması, Türk milletinin milli duygularını uyandırdıktan sonra Türk'ü çalışkan kılmak, esaretten kurtarmak, sağlığını geri kazandırmak, nüfusunu artırmak, refahını yükseltmek, kısacası Türk'ü XX. yüzyılda yaşayan milletler arasında yaşama hakkına saygı duyulan ve muhterem bir millet olarak dünyanın dikkatine sunmaktır. [...] Ey Arap gençliğinin seçkin temsilcileri! Siz de aynı gayelerin gerçekleşmesi için çalışınız..."

Cemal, s. 220.

Cemal Paşa mevki sahibi bir subay, aynı zamanda da Jöntürklerin önderlerinden biriydi.

1913 Ocak'ındaki Bab-ı Ali Baskını olarak da bilinen hükümet darbesinden sonra İstanbul'un askeri idaresini, ardından Bahriye Nazırlığı'nı devraldı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Suriye'de ordu komutanı olarak, İngilizlere karşı koymaya ve Arap nüfusun Osmanlı İmparatorluğu'na sadakatini korumaya çalışmıştır.

Sizce bu konuşmayla ne amaçlanmış?

I-33. Dimitrija Čupovski'nin bir Federal Demokratik Balkan Cumhuriyeti kurma projesi (Saint Petersburg, 1917)

*Balkanlar Balkan halklarınınıdır,
Her ulusa, tastamam, kendi kaderini tayin hakkı.*

Sürmekte olan Dünya Savaşı, esir edilmiş pek çok halka özgürlük ve kendi kaderini tayin imkânı sağlıyor. Makedonya yüzyıllar boyunca özgürlük ve bağımsızlık uğruna mücadele verdi; fakat etrafındaki hanedanların alçakça şovenizmi ve tamahkârlığı yüzünden adeta ihanete uğrayarak bir köşeye itildi. Bu görülmemiş yağmanın tek sonucu Balkan halklarının karşılıklı olarak birbirlerini katletmesi değil, aynı zamanda bu benzeri görülmemiş savaştır. Şimdi, Balkan Yarımadası'nın büyük bir kısmı harabeye dönmüşken ve üzerinde yaşayan halklardan geriye kalanlar Avusturya-Macaristan'ın boyunduruğuna girmişken, ıstırapı herkesinkinden büyük olan biz Makedonyalılar sizi, bütün Balkan halklarını geçmişteki kavgaları unutmaya, tek yumruk olup elbirliğiyle savaşmak ve Federal Demokratik Balkan Devleti'ni kurmak için bütün Balkanlar'ı kapsayan devrimci programı benimsemeye çağırıyoruz.

Devrimci Komite'mizin programı aşağıda yazılanları içermektedir:

Bütün Balkan halkları varolan hanedanları alaşağı edip cumhuriyetçi hükümetler kurmaya mecburdur.

Federal Demokratik Balkan Cumhuriyeti, şu cumhuriyetleri bünyesinde toplayacaktır: Makedonya, Arnavutluk, Karadağ, Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Hırvatistan, Bosna ve Hersek, Slovenya ve Trakya.

Bağımsız cumhuriyetlerle kastedilen sadece tek bir halkın yaşadığı devletler değildir; aynı zamanda coğrafi, tarihi, siyasi, ekonomik ve kültürel koşullarından ötürü hayati çıkarları birbirine sıkı sıkıya bağlı halkların karışık olarak yaşadığı bölgeleri de kapsarlar.

Halkı karma olan cumhuriyetlerde, her bir halkın gerek anadilini kullanma hususunda gerek inancında ve geleneğinde yüzde yüz özgür olacağı özerk yerleşim birimleri ve belediyeler kurulabilir.

Her bir cumhuriyetin resmi dili, çoğunluğun konuştuğu dil neyse o olacaktır.

Her cumhuriyet Federal Demokratik Balkan Cumhuriyeti'nin genel federal parlamentosuna yetkili temsilciler gönderebilir.

Yetkili temsilcilerin birleşimiyle, Federal Cumhuriyet'te cumhurbaşkanının yerini tutacak bir federal hükümet ve meclis kurulmalıdır.

Federal hükümet ve mecliste federasyondaki her cumhuriyetten eşit sayıda temsilci bulunmalıdır. Federal hükümet ve meclis, Balkan Cumhuriyeti'nin bütün ortak iç meselelerinde ve uluslararası meselelerinde koordinasyonu sağlar.

Makedonium, s. 75-76.

Dimitrija Čupovski (1878-1840) Saint Petersburg'daki Makedonya Cemiyeti'nin önde gelen üyelerindendi. I. Dünya Savaşı'nın ve 1917 yılındaki Rus Devrimi'nin açılımlarından cesaret alarak savaştan sonra Güneydoğu Avrupa'yı yeniden organize etmek üzere cesurca planlar yapmıştır.

İlk paragrafı dikkatle okuyup I-28 ve I-29 numaralı metinlerle karşılaştırın. Čupovski'nin neden bir Makedonya ulus-devleti yerine federatif cumhuriyeti tercih ettiğini tahmin etmeye çalışın.

I-34. Sırp, Hırvat ve Sloven birliğinin ilkeleri üzerine Korfu Beyannamesi (1917)

Eski Koalisyon Komitesi ve Sırp Kralı'nın kabinesi, ayrıca merkezi Londra'da bulunan, bugü-

ne kadar bağımsız hareket etmiş olan Yugoslav Komitesi'nin temsilcileri, (Sırp) Parlamentosu başkanının huzurunda ve desteğiyle bir konferansta bir araya gelerek Sırpların, Hırvatların ve Slovenlerin gelecekte tek bir devlet çatısı altında yaşamasına dair fikir ve görüşlerini paylaştılar.

[...] Sırp, Hırvat ve Slovenlerin temsilcileri, ulusumuzun aynı kandan geldiğini, konuşup yazdığı dille, sahip olduğu birlik duygusuyla, yaşadığı toprağın devamlılığı ve bütünlüğüyle ve ayrıca hayatta ulusal varlığa ilişkin her meseleyle ilgili hedefleriyle, nihayet ahlaki ve maddi gelişimiyle bir olduğunu özellikle ve öncelikle vurgularlar.

Zalim iktidarlardan ve adaletsizlikten ötürü çok çile çekmiş ve kendi kaderini tayin etmek istediği için büyük ıstıraplar yaşamış olan üç isimli ulusumuz, bu yüce ilkeyi, bir ulusun kendi kaderini tayin hakkının göz ardı edilmesinden kaynaklanan bu korkunç mücadelenin ana hedefi olarak büyük bir sevinçle benimsemiştir.

Bunun yanı sıra Sırp, Hırvat ve Slovenlerin yetkili temsilcileri, halkımızın pazarlık konusu edilemez talebinin, yani bir ulusun kendi kaderini özgürce tayin etmesinin, temelinde yatan şeyin yabancı işgalinden tamamen kurtulup tek ve özgür bir ulus-devlette birleşmek olduğunu tasdik etmiş; her bir devletin bu modern ve demokratik ilkelere göre kurulacağı konusunda fikir birliğine varmıştır (bölüm 1).

Halkımızın kimsenin mülkünde gözü yoktur; halkımız sadece kendine ait şeyleri talep etmekte, bir bütün olarak özgürlüğe kavuşmayı ve birleşmeyi dilemektedir. İşte bu nedenle, olanca dikkat ve kararlılığıyla halkımız ulusal bağımsızlık ve birleşme meselesinde hiçbir kısmi çözümü kabul etmemektedir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun egemenliğinden kurtulmak ile Sırbistan ve Karadağ'la birleşme meselelerini, ayrılmaz bir bütün olarak görmektedir.

Petranoviç, Zečeviç, s. 66-68.

1917 yılında meydana gelen dramatik gelişmeler, özellikle de Rusya'daki devrimci hareket ve ABD'nin savaşa girmesi, Sırbistan hükümeti ile, (Avusturya-Macaristan'ın Güney Slav topraklarından sürülmüş siyasetçilerin kurduğu) Yugoslav Komitesi'nin, aralarındaki anlaşmazlıkları aşarak dünyanın karşısına ortak bir siyasi programla çıkmasının yolunu açtı. Beyanname 1917 Haziran'ında, Sırp hükümetinin 1915'te, Sırbistan'dan çıkarılmasından sonra yerleştiği Korfu Adası'nda müzakere edildi; 13 ana başlığının arasında, gelecekte Karacorceviç Hanedanı'nın egemenliğinde, parlamenter, meşruti bir monarşi olarak kurulacak olan devletin adı (Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı); hanedan arması, bayrak ve varolan milli simgelerin eşitliği meselesi; üç milletin isminin, alfabesinin, dini mezhebinin, toprağının eşitliği, vatandaşlarının devlet gözünde ve kanun önünde eşitliği vb. vardı. Belge, mülteci Yugoslav siyasetçiler ve Avusturya-Macaristan'ın Güney Slav eyaletlerinde yaşayan halklar üzerinde oldukça etkili oldu.

Sırp'ların hem kendilerinin hem de Hırvatların ve Slovenlerin geleceği hakkındaki temel önerisi neydi? Öneri hangi argümanlarla desteklenmişti? Sizce neden üç ayrı devlet yerine ortak tek bir devlet önerisi getirilmişti? Bugün size sorsalar, 1918'de Sırp'ların, Hırvatların ve Slovenlerin geleceğiyle ilgili tavsiyeniz ne olurdu?

I-35. Başkan Woodrow Wilson'un 14 Maddesi (1918) – Güneydoğu Avrupa'yla ilgili hükümler

Bu savaşa girdik; zira, bize de hızla sirayet eden hak ihlalleri olmuş, bunlar düzeltilmediği ve bir

daha tekrarlanma olasılığı dünyadan kesin olarak kaldırılmadığı sürece kendi halkımızın rahatça yaşaması imkânsız hale gelmiştir. Bununla birlikte, bu savaştan hiçbir maddi beklentimiz yoktur. Asıl önemli olan, dünyanın yaşanabilir, güvenli bir yer haline gelmesidir; özellikle de tıpkı bizim gibi kendi bildiği gibi yaşamak, kendi kurumlarını kendi belirlemek, dünyadaki diğer ülkelerle adilane bir tarzda ilişkileri sürdürmek, zora ve bencilce saldırılara karşı çıkmak konusunda mutabakat bekleyen bütün barışsever uluslar için. Bu esasen dünyadaki bütün halkların ortak çıkarıdır; biz ise kendi payımıza, başkalarına adil olunmadıkça bize de adil olunmayacağını gayet açık olarak görebiliyoruz. Dolayısıyla, dünyada barış planı bizim de planımızdır ve bizim gözümüzde mümkün olan tek plan şudur:

[...]

X. Uluslar arasında bir yer verilmesini ve sağlama alınmasını arzu ettiğimiz Avusturya-Macaristan halklarına özerk olarak gelişebilmeleri için alabildiğine özgürlük sağlanmalıdır.

XI. Romanya, Sırbistan ve Karadağ boşaltılması, işgal edilmiş topraklar sahiplerine verilmeli, Sırbistan'ın serbestçe denize ulaşması ve güvenliği sağlanmalı; Balkanlar'daki çok sayıda devletin birbirleriyle ilişkileri, tarihsel sadakat bağlarına ve milli bağlara dayanan dostça fikir alışverişleriyle yürümeli; çok sayıdaki Balkan devletinin siyasi ve ekonomik bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü de bu bağlamda sağlanmalıdır.

XII. Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk kesimine tam egemenlik hakkı tanınmalı; fakat şu anda Türk egemenliği altında bulunan diğer halklara da kesin olarak can güvenliğine kavuşmaları ve özerk olarak gelişebilmeleri için fırsat verilmelidir. Çanakkale uluslararası güvenceyle her millettten gemiye ve ticarete daimi olarak açılmalıdır.

XIV. Büyük ve küçük, bütün devletlere siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı güvence altına alma imkânı sağlamak amacıyla, özel antlaşmalar çerçevesinde genel bir uluslararası örgüt kurulmalıdır. [...]

İngilizce'si için:

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1918wilson.html>

ABD Başkanı Woodrow Wilson savaşı sona erdirmeye yönelik 14 Madde'yi 8 Ocak 1918'de yaptığı bir konuşmada dile getirmiştir. Konuşmasında barış antlaşmasının ve Birleşmiş Milletler'in temellerini ortaya koymuştur.

Woodrow Wilson Balkanlar hakkında ne gibi niyetler besliyordu? Bunları nasıl tarif edersiniz? Bu çarelerin uzun vadede Balkanlar'daki durumu olumlu etkileyip etkilemeyeceğini düşünün.

I-36. Alba Iulia Millet Meclisi'nin Transilvanya'nın Romanya'yla birleşmesi yönündeki kararı (1918)

I. 18 Kasım – 1 Aralık tarihleri arasında Alba-Iulia'da yetkili temsilciler tarafından toplanmış olan, Transilvanya, Banat ve Macaristan'da yaşayan bütün Rumenlerin Millet Meclisi, adı geçen Rumenlerin ve yaşadıkları toprakların tamamının Romanya'yla birleşmesine karar vermiştir. Millet Meclis yukarıdaki ifadeyle, Rumen halkının, sınırları Mures, Tise ve Tuna Nehirleri'yle çizilen bütün Banat üzerinde tartışmasız hak sahibi olduğunu belirtmiş olmaktadır.

II. Millet Meclisi yukarıda belirtilen topraklara, genel oyla seçilecek karar merciinin toplanmasına dek geçici olarak özerklik vermiştir.

III. Bu bağlamda, Millet Meclisi yeni Rumen devletin şu ilkeler temelinde kurulacağını ilan eder:

1. Yan yana yaşayan bütün halklara tam ulusal özgürlük tanınacak. Her halk kendi dilinde, kendi soyundan gelen bireyler tarafından eğitilecek, çalıştırılacak, yargılanacak; her halk nüfusuyla orantılı olarak devlet kurumlarında temsil edilme ve ülkeyi yönetme hakkına sahip olacak.

2. Devlet bünyesindeki bütün dinlere eşit haklar ve tam özerklik verilecek.

3. Kamusal hayatın bütün alanlarında tam demokratik bir sistem oluşturulacak. Her idari birimde iki cinse genel, doğrudan, eşit, gizli oy hakkı; idari bi-

rim, eyalet ya da meclislerde 21 yaşını dolduranlara seçilme hakkı tanınacak.

4. Basın, dernek kurma ve toplanma hürriyeti hiçbir kayıt altına alınamayacak. Bütün insani düşüncelerin propagandası yapılabilecek.

5. Radikal bir toprak reformu gerçekleştirilecek. Başta en büyükleri olmak üzere bütün mülkler kayda geçirilecek. Mirasçının toprağı üçüncü bir şahsa tevdi etmesine yol açan vasiyetler lağvedilecek; bu esnada mülklerin serbestçe bölünebilmesi ilkesi temelinde, köylü en azından kendisinin ve ailesinin işleyebileceği bir mülke sahip olabilecek (ekili arazi, mera, orman). Tarım politikasına yön verecek olan ilkenin amacı, bir taraftan toplumsal eşitliği tesis etmek, bir taraftan da üretime hız vermektir.

6. Sanayi işçileri, batıdaki sanayileşmiş devletlerde tanınan en ileri haklara ve imtiyazlara sahip olacak.

IV. Millet Meclisi, barış kongresinde, küçük ya da büyük bütün ulusların adalete ve özgürlüğe kavuşması, ayrıca gelecekte uluslararası ilişkilere hükmetmenin bir yolu olarak savaşa başvurulmaması için hür milletler cemiyetinin kurulmasını diler.

V. Millet Meclisi'nde bir araya gelmiş olan Rumenler, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun boyunduruğundan kurtulup, anavatanları Romanya'ya katılmış olan Bukovina'lı kardeşlerini selamlarlar.

VI. Millet Meclisi, bugüne dek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun hükmü altında yaşayan şu ulusların bağımsızlığına kavuşmasını sevgi ve coşkuyla selamlar: Çekoslovaklar, Avusturyalı Almanlar, Yugoslavlar, Lehler ve Karpatyalı Ruslar. Millet Meclisi bu selamın bütün diğer uluslara iletilmesine de karar vermiştir.

VII. Millet Meclisi, hayallerimizin gerçekleşmesi uğruna bu savaşta kanını feda etmiş, Rumen ulusunun özgürlüğü ve birliği uğruna can vermiş olan cesur Rumenlerin hatırasını şefkatle yâd eder.

VIII. Millet Meclisi bütün İtilâf Devletleri'ne, onlarca yıldır savaşa hazırlanan bir düşmana karşı azimle mücadele ederek, medeniyeti barbarlığın teröründen kurtardıkları için şükran ve takdirlerini sunar.

IX. Rumen ulusunun Transilvanya, Banat ve Macaristan'daki işlerini idare edebilmek amacıyla Millet Meclisi, Büyük Ulusal Rumen Heyeti'ni kurmaya karar vermiştir. Bu heyet, dünyanın bütün

uluslarıyla olan ilişkilerde, her zaman, her yerde Rumen ulusunu temsil etme ve ulusun çıkarları doğrultusunda bütün kararları alma yetkisine sahip olacaktır.

İngilizce'si için: http://www.cimec.ro/istorie/Unire/rezo_eng.htm

Rumen devletinin bünyesindeki azınlıklarla ilgili öneriler nelerdir? Sizce neden Rumenler, Romanya'yla birleşme bildirilerine bu ifadeleri de dahil etmişlerdir?

I-37. Iuliu Maniu'nun Alba Iulia Rumen Millet Meclisi'nde yaptığı konuşma (1918)

Birliğimizi ve ulusal özgürlüğümüzü nasıl kullanacağımız konusunda yabancıların aklında uyanabilecek bütün şüpheleri silmek üzere Rumen Büyük Millet Meclisi amacının baskıcı bir imparatorluk kurmak olmadığını ilan eder. Ne eskiden olduğu gibi baskı altında yaşamak, ne de baskı kurmak isteriz. Herkesin özgürlüğünü güvence altına almayı, birlikte yaşayan bütün halkların gelişmesini sağlamayı arzuluyoruz. Büyük Millet Meclisi'miz şu eski atasözümüzü rehber bellediğini ısrarla belirtiyor: "Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma." Büyük Romanya topraklarında şiarımız herkese ulusal özgürlüktür. Her bir ulusun kendi dilinde kendini geliştirebilmesini, Tanrı'ya kendi inancına göre dua edebilmesini, kendi dilinde adalet talep edebilmesini istiyoruz.

Dilimizin okullardan, kiliselerden ve yargı sisteminin kovulduğunu görüp gözyaşları dökmüş insanlar olarak, biz başkalarının elinden dilini almayacağız. Biz başkalarından hayatlarının anlamını almayacağız. Başkalarının alın teriyle yaşamak istemeyiz; zira kendi sanayimizle, kendi gücümüzle, kendi emeğimizle yaşayabiliriz [alkışlar]. Rumen topraklarını ancak ve ancak

demokratik bir idareyle güçlendirebiliriz, hele de modern devletin ihtiyaçlarını da hesaba katmamız gerekirken. Ancak ve ancak memlekette haklara ve özgürlüklere dayalı bir idareye sahip olabilirsek, bütün dünyaya davamızın haklılığını kanıtlayacak güce kavuşmuş oluruz.

Murgescu, s. 284.

Iuliu Maniu (1873-1953) Avusturya-Macaristan egemenliği altındaki Transilvanya'da Rumen ulusal hareketinin belli başlı önderlerinden biriydi. Romanya'yla birleşmeyi savundu ve Büyük Romanya'yla tam olarak birleşmesine dek, Transilvanya'yı yöneten Büyük Millet Meclisi'nin başkanı oldu. İki dünya savaşı arası dönemde Maniu, Milli İşçi Partisi'nin başkanlığını ve başbakanlığı üstlendi (1928-1930, 1932-1933). 1938'den sonra Romanya'da kurulan çeşitli diktatörlüklere karşı demokratik değerleri savundu ve komünist idareye ait bir cezaevinde öldü.

Maniu'nun konuşması, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda gerçek bir ulus-devlet yaratan hareketin coşkusu ve taşkın duygularını yansıtıyor. Ne var ki, Büyük Millet Meclisi'nin kararlılığında da kendini belli eden bu ruhu bütün Rumen politikacılar benimsemiş değildi. Ne yazık ki, iki dünya savaşı arası dönemde Romanya'nın ulusal azınlıklara yönelik somut politikaları, Maniu'nun 1918'de tesis etmeye çalıştığı standartlardan fersah fersah uzaktı.

I-36 ve I-37 numaralı belgeleri karşılaştırın. Bir konuşmayla resmi bir beyanat arasında ne gibi farklar vardır?

Harita III: **Versay ve Lozan'dan sonra Güneydoğu Avrupa, 1923**

I-38. Makedonya devletinin, İsviçre'nin kanton modelindeki gibi örgütlenmesi yolunda bir öneri (1919)

[...] İnsanoğlunun geleceğini dert edinen dürüst, vicdan sahibi her insan, halkların kendi kaderini özgürce tayin edebilmesinden yanadır. Makedonyalılar olarak bizler, Makedonya'ya karşı da bu kurala saygı gösterilmesini talep ediyoruz. Makedonyalılar kendi kendilerini yönetecek yeterliğe sahiptir; zira pek çok yazarın bizi inandırmaya çalıştığının aksine, Makedonyalılar ne şekilsiz bir kitle ne de bilinçsiz bir halktır. Tam aksine, görünürdeki bu kaosun altında, birtakım sağlam psikolojik bağlara dayanan manevi bir birlik mevcuttur: Daimi, kitlesel devrimler, aynı boyunduruğun altında çekilmiş ortak acılar ve ıstıraplar. Manevi birliğin belli başlı birleştirici dokularından biri tam olarak, Makedon halkının, ülkelerinin bağımsızlığı için, Makedonya'da her devirde kahramanlar, harvariler yaratarak, şehitler vererek gösterdiği yüce çabalarıdır.

Yaşama hakkımıza sahip çıkacağımızı ilan ediyor ve son bir kez, Makedonların büyük çoğunluğunun dileğini vurguluyoruz: Tarafsız güçlerden biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin himayesi altında, demokratik İsviçre örneğindeki gibi kantonlara dayalı olarak örgütlenmiş bağımsız bir Makedonya.

Makedonya'yı ve Balkan devletlerinin arzularını bilenler, bu yolla şu dört amaca ulaşmaya çalıştığımızı kolayca anlayacaklardır:

Makedonya bağımsız bir devlet haline geldiğinde Balkan devletleri arasındaki çatışmalar kesin olarak ortadan kalkacaktır; zira Makedon halkı artık komşuları arasında çekişme konusu olmaktan çıkacaktır.

İsviçre demokrasisi örnek alınarak ülkemizde uygulanmasını önerdiğimiz kantonlara dayalı idari sistem sayesinde bütün azınlıklar, dil ya da din farkı gözetilmeksizin ekonomik ve manevi alanda mutlak eşitliğe kavuşacaklardır.

Büyük Güçler'den birinin Makedonya'yı himayesi altına alması, Balkan devletlerinin kokuşmuş diplomasisinin ileride entrikalara başvurmalarını engellemek için gereklidir.

Makedonya özgürlüğüne ve bağımsızlığına kavuştuktan sonra, en başta muhteşem coğrafi konumundan ötürü Balkan devletleri arasında köprü görevini görecektir, onların silahsız olarak bir araya gelmesini sağlayacak, Balkan konfederasyonunun kurulmasına katkıda bulunacaktır.

Lozano, Haziran 1919.

İsviçre'deki Makedon Dernekleri Genel Meclisi

Odbrani, s. 900-901.

Yazarların Makedonya fikrine destek olarak hangi gerekçeleri kullandıklarını bulun. İsviçre örneğinde bir Makedon devletiyle ilgili görüşleri yorumlayın. Sizce bunlar Birinci Dünya Savaşı'nın sonundaki tarihi duruma denk düşüyor muydu? Bir Makedon cemiyetinin üyesi olsaydınız, siz nasıl bir çözüm önerirdiniz?

I-39. Yunanistan'la Türkiye arasında Kıbrıs'la ilgili Zürih Antlaşması (1959)

1. Kıbrıs devleti, cumhurbaşkanlığı rejimine dayanan bir cumhuriyet olacaktır. Cumhurbaşkanı Rum, cumhurbaşkanı yardımcısı Türk olacak ve genel oyla, adadaki Rum ve Türk halkları tarafından ayrı ayrı seçileceklerdir.

2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Rumca ve Türkçe olacaktır. Kanuni ve idari belgeler iki resmi dilde yazılacak ve yayımlanarak ilan edilecektir.

3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısı tarafından birlikte seçilecek tarafsız bir desen ve renkte, kendine özgü bir bayrağı olacaktır ve gerek yetkililer gerek halk, bayramlarda Kıbrıs bayrağı yanında Rum ve Türk bayraklarını da çekme hakkını ellerinde bulunduracaktır. Rum ve Türk halkları Yunan ve Türk milli bayramlarını kutlama hakkına sahip olacaktır. [...]

5. Yürütme erki, cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısında toplanacaktır. Bu maksatla, 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşan bir bakanlar kurulu oluşturulacaktır. [...]

6. Yasama erki, genel seçimle 5 yıl için Türk

ve Rum halkları tarafından ayrı ayrı, yüzde 70'i Rum, yüzde 30'u Türk olmak üzere seçilecek temsilcilerden oluşan Temsilciler Meclisi'ne verilecektir. Bu oran, istatistik değerlendirmeden bağımsız olarak saptanmıştır. [...]

11. Kamuda çalışanların yüzde 70'i Rum, yüzde 30'u Türk olacaktır.

Tabii bu dağılım, yönetimin bütün kademelerinde mümkün olduğu oranda uygulanacaktır.

İki toplumdan birinin yüzde yüze yakın bir çoğunluğu oluşturduğu bölge ve mahallerde, merkezi yönetime karşı sorumlu yerel idare organları, sadece bu topluma mensup memurlardan oluşacaktır. [...]

18. Cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısı, kendi toplumlarına mensup idam mahkûmlarına ayrı ayrı, özel affetme yetkisine sahiptirler. Suçlu ve mağdurun ayrı toplumlara mensup olduğu hallerde, özel af hakkı, cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısı tarafından birlikte kullanılacaktır. Anlaşmazlık halinde, af lehindeki oy esas alınacaktır. Af halinde, ölüm cezası ömür boyu hapis cezasına çevrilecektir.

19. Toprak reformu yapılırken, topraklar, kamulaştırılan araziler ancak sahiplerinin mensup olduğu halkın bireylerine dağıtılacaktır. [...]

21. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında, yeni Kıbrıs devletinin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasasını güvence altına alacak bir antlaşma yapılacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında ayrıca bir askeri ittifak antlaşması yapılacaktır. Bu iki antlaşma, anayasa hükmünde olacaktır. (Bu sonuncu fıkra anayasaya, temel maddelerden biri olarak geçirilecektir.)

22. Kıbrıs'ın herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen birleşmesinin veya ayrılıkçı bir bağımsızlığın (örneğin Kıbrıs'ın iki ayrı devlet olarak taksimnin) önlenmesi kabul edilecektir. [...]

24. Yunan ve Türk Hükümetleri, kendi halklarına ait eğitim, kültür ve spor kurumlarına ve hayır işlerine mali yardımda bulunma hakkına sahip olacaklardır.

Aynı doğrultuda, halklardan biri, bu kurumların faaliyeti için gerekli sayıda öğretmen, profesör veya din adamına sahip olmadığı inancında ise, Yunan ve Türk Hükümetleri, kendi halklarının bu gereksinimlerini tamamen karşılayabileceklerdir. [...]

26. Antlaşmaların imzalanması sonucu kurulacak olan yeni devlet, en kısa sürede, bu antlaşmaların imzalanmasından sonra üç ayı aşmayan bir zaman dilimi içinde kurulacaktır.

27. Yukarıda belirtilen bütün noktalar Kıbrıs Anayasası'nın temel maddeleri sayılacaktır.

İngilizce'si için:

<http://www.kibris.gen.tr/english/photos/documents/zurich02.html>

1950'lerde Kıbrıslı Rumlar, 1878'den beri adaya hükmeden İngiliz idaresine karşı özgürlük hareketine hız verdiler. EOKA¹¹ başlattığı gerilla hareketiyle İngiliz otoritesini sarsmayı başardı. Bununla birlikte (Türkiye tarafından desteklenen) Kıbrıslı Türkler Yunanistan'la birleşme ihtimalini kabul etmeyerek bunun yerine Kıbrıs'ın paylaşılmasını talep ettiler. Sonunda Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis'le Türkiye Başbakanı Adnan Menderes 11 Şubat 1959'da, Zürih'te karşılıklı uzlaşmayla bir anlaşmaya imza atarak, bağımsız bir Kıbrıs devletinin esaslarını ortaya koydu. Hemen ardından bir anayasa benimsendi ve birtakım anlaşmalarla İngilizlerin askeri üsleri ve Yunanistan ile Türkiye'nin müdahale hakları (kuruluş anlaşması ve garanti anlaşması) güvence altına alındı. Tüm bunlardan sonra, 19 Ağustos 1960'da, Kıbrıs bağımsız bir devlet haline geldi.

İki toplumun siyasi olarak temsil edilmeleriyle ilgili özel hükümler hakkında ne düşünüyorsunuz?
Tarihte benzer siyasi sistemlerin uygulandığı başka örnekler biliyor musunuz?

¹¹ Etniki Organosis Kyprion Agoniston (Ulusal Kıbrıslı Mücahitler Örgütü). IV-6 ve IV-11 numaralı metinlere bkz.

I-40. Franjo Tudjman her ulusun kendi devletine sahip olma hakkını savunuyor (1982)

Hiçbir ulus kendi çıkarlarından ve amaçlarından vazgeçmez; çünkü bu yaşamaktan vazgeçmek olur. Üstelik ulusların ne intihara hakkı vardır ne de gizlice öldürülmeleri mümkündür: Katil ya da tetikçi kimse, tarih onu gayet iyi tanır. Uluslar, insanlar âleminin ya da dünyanın toplam mevcudiyetinin yeri doldurulamaz hücreleridir. Bu olgu sorgulanamaz bile. İşte bu nedenle, bir ulusun ayakta kalmak, kendi kaderini tayin etmek ve ulusal özgürlük için verdiği savaş bir suç değildir ve olamaz. [...] İster büyük ister küçük, şu veya bu türden her ulusun doğal ve tarihsel olarak insanlar âleminde bir yere ve egemenliğe hakkı vardır, tıpkı insanoğlunun toplumda haklara sahip olduğu gibi. [...]

Za Hrvatsku, s. 218.

Franjo Tudjman (1922-1999) tarihçi ve siyasetçidir. İkinci Dünya Savaşı sırasında komünist direnişe katılmış, ardından bir komünist idareci olarak Tito tarafından Hırvat milliyetçiliğiyle suçlanarak yıllarca hapisanede kalmış ve nihayet Hırvatistan Cumhuriyeti'nin başkanlığını üstlenmiştir (1990-1999).

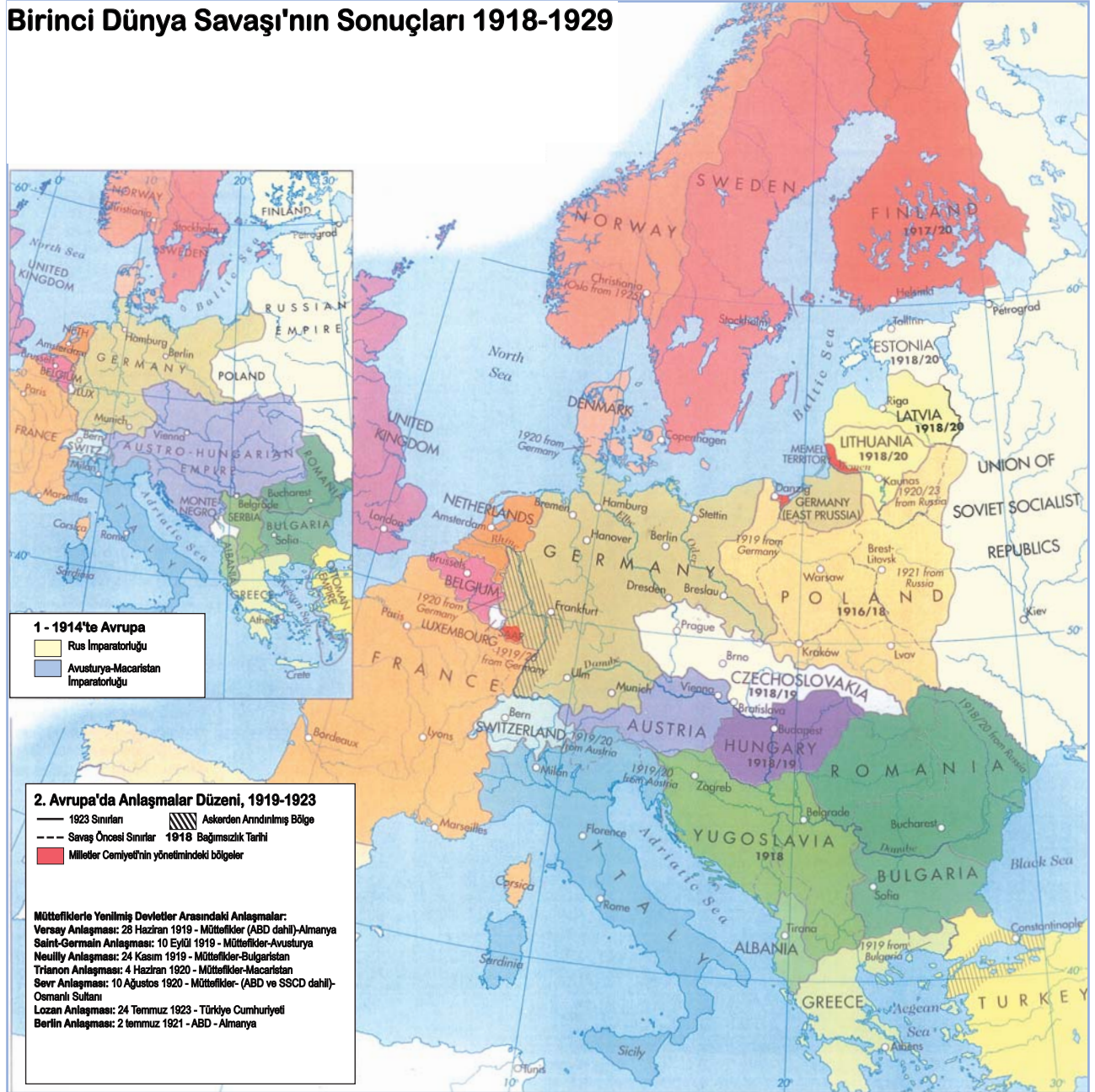

Tudjman her ulusun “ulusal özgürlüğe” kavuşmaya hakkı ve ihtiyacı olduğunu nasıl savunuyor? Ona göre insan türü uluslar olmadan var olabilir mi? Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bu metni I-4, I-5, I-6, I-14, I-21 numaralı metinlerle karşılaştırın. Bütün bu metinlerde ortak olan görüşleri bulun.

Harita IV: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa

Birinci Dünya Savaşı'nın Sonuçları 1918-1929

II. BÖLÜM: ULUS-DEVLETİ ÖRGÜTLEMEK

Yeni Güneydoğu Avrupa ulus-devletleri, neredeyse hepsinde de ortak olan ciddi sorunlarla karşılaştılar. Bunlardan birincisi, elbette, yeni devlet yapılarının ve mekanizmalarının tanımlanmasıydı. Bu süreç açısından anayasalar genelde hayati önem taşıyordu; ancak yasal çerçeve yanında somut kurumsal yapıyı kurma gibi karmaşık bir mesele de vardı. Yeni politik seçkinler, yerel/milli gelenek ve çıkarlarla Batı modelini pratik bir tarzda birleştirmeye çalıştılar. Tüm 19. yüzyıl boyunca, cumhuriyetçi girişimlere rağmen, yeni oluşan Güneydoğu Avrupa devletlerinin tamamında, bazıları yerel prensler (Karadağ, Sırbistan), bazıları Batılı prensler (Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk) tarafından yönetilen monarşik rejimler egemen oldu. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonradır ki bu kalıp değişti ve yeni ulus-devletler ve eskilerin de bir kısmı, cumhuriyetçi yönetim biçimlerini seçtiler (ya da seçmeye zorlandılar). Anayasal, çok partili ve makul oranda demokratik bir politik sistemin kurulmasının genellikle son derece güç bir iş ve dolambaçlı bir süreç olduğu; esnemeye yatkın olmayan toplumsal yapılar, ekonomik ve kültürel gerilik ve otoriter geleneklerle tavırlar tarafından engellendiği görüldü.

Yurttaşlığın tanımlanması son derece hassas bir meseleydi. Yeni ulus-devletler etnik ya da dinsel bakımdan homojen değillerdi. Ayrıca, modern dünya, insanların sınırlar ötesi hareketliliğini ve nüfus çeşitliliğini artırmıştı. Çeşitli önyargılar ve çıkarlar, yasal sınırlamalar koymaktan fiili ayrımcılık biçimlerine uzanan, dahil etme/dışlama mekanizmalarına şekil verdi. Bu alandaki evrim süreçleri özellikle karmaşıktı; genellikle dış güçler tarafından dayatılan, dinsel ve etnik azınlıklara haklarının verilmesi süreci, yabancı düşmanlığında belirgin bir artışı, kriz durumlarında şiddetli çatışmaları ve zulmü de beraberinde getirdi.

Yeni ulus-devletler kırılgan ve savunmasızdı. Hayatta kalmak için, çalışan kurumlar oluşturmak ve modernleşmek zorundaydılar. Bu, etkili bir yönetim aygıtı ve güvenilir bir askeri sistem kurmayı, yasalarla uygulamaları birleştirmeyi, kiliseyi ulusal temellerde yeniden yapılandırmayı ve aynı zamanda demiryolları inşa etmeyi gerektiriyordu. Ulus-kurma, kurumlarla ve altyapıyla sınırlı değildi. Aynı zamanda bir kültürel inşa süreciydi de. Genel eğitim sistemi, eğitimli topluluklar ve diğer çeşitli kültürel aygıtlarla kurumlar, insanların zihinsel yapılarını yeniden şekillendirdi, yeni politik sistemleri meşrulaştırdı ve bireylerle sosyal grupların kendilerini yeni ulus-devletlerle özdeşleştirmelerini sağladı.

IIa. Devlet Örgütlenmesinin Genel Özellikleri

II-1. Rigas Velestinlis'in kaleme aldığı anayasa taslağı (1797)

Cumhuriyet üzerine

Madde 1. HELLENİK¹² CUMHURİYET, içinde

çeşitli ırkları ve dinleri barındıran birleşik bir bütündür; inanç farklılıklarını düşman bir gözle görmez; bölünmez bir bütündür çünkü birbiriyle iç içe geçmiş bölgelerini ayıran bütün nehirleri ve denizleri ayrılmaz bir bütün oluşturur.

¹² Burada "Yunan" yerine "Helenik" sözcüğünü tercih ettik; çünkü Rigas'ın düşüncesinde bu terim bir Yunan devletine değil, klasik çağın politik ideallerinden esinlenmiş bir devlete gönderme yapar. Zaten, Rigas yazılarında da, dönemin diğer bazı düşünürleri gibi "Yunan" ve "Yunanistan" ya da "Romioi" değil (bkz. metin I-4 ve I-7), "Hellen" ve "Hellas" terimlerini kullanmıştır.

Halkın bölünlenmesi üzerine

Madde 2. HELENİK HALK, diğer bir deyişle, dil ve din farkı gözetmeksizin bu devletin bütün uyrukları/nüfusu, kendi yönetim güçlerini kullanmak üzere her yerel otoriteye bir tane olmak üzere meclislere bölünmüştür; kısacası, halk her bir sorunda fikrini beyan etmek üzere her bölgedeki ayrı bir mecliste toplanacaktır. [...]

Yurttaşlık üzerine

Madde 4. Bu hükümlerinde doğmuş ve yaşayan 21 yaşın üzerindeki her kişi, yurttaş sayılır. Bir yıldır bu devlet sınırları içinde yaşayan ve çalışarak geçimini sağlayan 21 yaşın üzerindeki her yabancı, yurttaş sayılır.[...]

Konuşulan ya da [eski] Helenik dili kullanan ve Hellas'a yardım eden herkes, (Helenik maya yarıkürenin iki tarafına da yayılmış olduğundan) uzak diyarlarda yaşasa bile, Helen'dir ve yurttaş sayılır.

Hristiyan olan ve konuşulan ya da [eski] Helenik dili kullanmayan ama yalnızca Hellas'a yardım eden herkes, yurttaş sayılır.

Son olarak, Yönetim'in, Anavatan'ın değerli bir sakini olduğuna inandığı herkese, ki bu, iyi bir usta, çalışkan bir öğretmen ya da layıkıyla vatansever biri olabilir, Anavatan'ın kapıları açıktır ve onlar bütün yurttaşlarla aynı haklara sahiptir.

Rigas, s. 45-47.

Bu alıntılar, 1797 yılında, Yunan Aydınlanması'nın en önemli temsilcilerinden biri olan Rigas Velestinlis (1757-1798) tarafından kaleme alınmış Anayasa'dandır. 1793 Fransız devrimci anayasasından etkilenmiş olan Rigas, dillerine ve dinlerine bakılmaksızın, cumhuriyet içinde yaşayan ve ortak meseleleri karara bağlamak için bir araya gelen herkesi Yunan halkı olarak tanımlar. Rigas, Avusturya polisi tarafından "gizli faaliyetler" içinde olmak suçlamasıyla tutuklanarak Türk yetkililere teslim edildi ve Haziran 1798'de Belgrad'da idam edildi.

Yazara göre, kim Helenik Cumhuriyet'in yurttaşı olabilir? Yunanistan'da yaşayan Yunanlarla yurtdışında yaşayan Yunanlar arasında, yurttaşlık açısından ilişki nedir? Yabancıların hakları ve yükümlülükleri nedir? Bu Anayasa projesindeki haliyle, yurttaşlıkla din arasındaki ilişkiyi tartışınız. Fransız Devrimi'nden esinlenmiş unsurlar hangileridir? Bu metinle, II-10 ve II-11'de yer alan daha sonraki gelişmeleri kıyaslayınız.

II-2. Sırp Konseyi'nin ilk oturumunda Boža Grujević'in konuşması (1805)

[...] Şu iki ilkeyi Sırbistan'da iyice yerleştirmeli ve güçlendirmeliyiz: akıl ve adalet. Elimizden geldiğince onları güçlendirelim ki, her güç odağı ve iktidar aygıtı onlara tabi kalsın. Ve bu makul ve adil yasa bizim ilk efendimiz ve hükümdarımız olmalıdır. Bu yasa efendilere, voyvodalara¹³, Konsey'e, memurlara, rahiplere ve büyük küçük herkese hükmetmelidir. Bu yasa bizi savunur, özgürlük ve bağımsızlığımızı korur.

Anayasanın iyi olduğu yerde, diğer bir deyişle, yasaların yerleşik ve hükümetin hukuka bağlı olarak iyi örgütlendiği yerde, özgürlük vardır, bağımsızlık vardır. Bir ya da daha fazla kişinin keyfi olarak hüküm sürdüğü, hukuku gözetmediği, aksine canının istediğini yaptığı yerde, devlet çöker, orada özgürlük, güvenlik ve huzur yerine, başka bir ad takılmış hukuksuzluk ve haydutluk hüküm sürer yalnızca. [...]

Herkes, hatta daha doğmamış bir çocuk bile, hükümdardan can, mal ve itibarının korunmasını talep etmelidir ve eğer hükümdar onların canlarını, mallarını ve itibarlarını korumayı istemez ya da bunu yapamazsa, hükümdar olmayı hak etmiyor demektir.

Hükümdarın ikinci görevi, henüz özgürlüğü tatmamış olanları özgürleştirmek ve ülkenin özgürlüğünü korumaktır; çünkü hayat özgür

¹³ Sırp ayaklanması süresince yerel iktidarı da kullanan askeri kumandan.

olunca iki katı daha değerli ve güzeldir. Özgürlük bizi hayvanlardan ayırır ve bir köle, bir hayvandan daha kötüdür; çünkü köle kendisini insan yapan şeyden yoksundur. Korkunç kölelik koşullarında yaşamaktansa, yaşamamak daha iyidir. Özgürlük... bizi insan yapar; özgürlük ve kurtuluş bir askere güç, voyvodalarla valilere akıl ve sağlıklı muhakeme yetisi verir... Özgür bir ülkede, ekinler daha iyi yetişir; sığırlar daha iyi süt verir; leziz ekmekler yenir ve iyi şarap içilir. Tek kelimeyle, özgürlüğün olmadığı yerde, hayat da yoktur.”

Memoari, s. 295-297.

Boža Grujević (Teodor Filipović) Rusya'ya yerleşmiş, Harkov'da üniversite hocalığı yapan, Macaristanlı bir Sırp'tı. 1804 güzünde, Saint Petersburg'a giden ve Rusya'dan yardım ve destek arayan Sırp isyanı delegasyonuna katıldı. 1805 yılında Sırbistan'a gelerek burada hükümet örgütlenmesine ve yeni devletin ilk kurumlarının yapılandırılmasına katkıda bulundu ve Konsey'in (kurulan ilk hükümet) bir üyesi oldu.

Yazar konuşmasında ne anlatmak istemiş? Son cümlesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

II-3. Vuk Karadžić'in Prens Miloş Obrenović'e mektubu (1832)

Zemun, 24 Nisan 1832

Majesteleri,

Muhterem Efendimiz! [...]

Büyüklerimizin dediği gibi, kimse bütün dünyayı doyuracak kadar büyük kek yapamaz; ama Majesteleri'nin şimdiki davranışı karşısında, neredeyse genel olarak denebilir ki, kimse memnun değil. Bunu daha da açacak olursak, en az memnun olanlar size en yakın olanlar ve çoğu zaman Majesteleri'nin yakınında bulunanlar; en mutlu

olanlar ise Majesteleri'nin hiç tanımadığı insanlardır. [...]

Bu memnuniyetsizliğin nedenleri pratik olarak iki ana gruba ayrılabilir. İnsanlar memnuniyetsiz çünkü ya imkânlarına ve arzularına uygun olarak yaşayamıyorlar ya da kimse hayatı veya şerefi (namusu) konusunda güven içinde değil. Kimse-nin Tanrı vergisi olan, emeğiyle ve yasayla edindiği mülküne sahip çıkılmıyor da olabilir. Genelin çıkarı için yeterli çaba sarf edilmiyor ya da (onlara göre) bunun gerektiği gibi yapılmıyor ve yapılmıyor olması da mümkün. [...]

Öncelikle belirtmek istiyorum ki, her şeyin değerlendirilebileceği bir kural olarak, *her hükümdarın gerçek çıkarı yalnızca halkın gerçek çıkarında yatar; halkına zararlı olan hiçbir şey onun için gerçekten faydalı olamaz.* [...]

1) Yapılması gereken ilk şey halka *adalet* ya da şimdi Avrupa'da herkesin dediği gibi, *anayasa* vermektir. Burada Fransız ya da İngiliz anayasasından ya da yeni Yunan anayasasından söz etmiyorum; bahsettiğim, hükümetin yapısını ve hükümet üyelerinin atanma biçimini belirleyen; herkese yaşama, mülk edinme ve onurunu koruma garantisi veren; herkesin kimseye zararlı olmadığı sürece istediği işi yapmasına ve istediği hayatı yaşamasına imkân sağlayan; herkesin yükümlülüklerinin neler olduğunu kesin bir dille belirleyen ve kimsenin ne sizden ne de başkasından korkmamasını sağlayan [...] bir anayasadır.

2) Bence, zavallı olan kendisini kendi halkından korumak için adamlar, askerler ve muhafızlar tutan hükümdardır! Bir hükümdarın ülkesindeki en iyi savunması halkının sevgisi, yönetiminden memnun olması ve hükümdar şayet ölürse, hiçbir biçimde daha iyi değil, daha kötü olacakları inancıdır. [...]

a) Bugün Sırbistan'da, kelimenin tam anlamıyla, hükümet denen bir şey yoktur. Siz kendiniz hükümete-siniz: Siz Kragujevac'taysanız hükümet de Kragujevac'ta oluyor; siz Požarevac'tayken, hükümet de Požarevac'ta; siz Topčider'deyken, hükümet de Topčider'de oluyor; siz uzaklardayken, hükümet de uzaklarda. Eğer Siz, Tanrı esirgesin, bir gün öle-

cek olursanız (ki önünde sonunda olacak bu), hükümet de ölecek ve o zaman en güçlü olan iktidarı ele geçirecek [...]

b) Sırbistan'da hükümet kurulursa, gerek devletler gerek şahıslar nezdinde Sırbistan zorunlu olarak saygı görecektir; çünkü hükümet ilk önce ne vaat ederse ve ne yaparsa iyi olacağını düşünecek ve bir kere vaat eder ya da bir şeyler yaparsa, vaat ettiği ya da yaptığı şey kendisini bağlayacaktır; tıpkı bir halk hikâyesinde dendiği gibi: "İmparator'un sözü üzerine söz söylenmez." [...]

c) En akıllı yönetici, bütün gençliğini yönetim sanatını öğrenmek için harcamış bile olsa, ülkeyi tek başına yönetemez; yönetmemelidir de. Çünkü her şeyden önce, birinin tek başına, bütün ülkeyi ve halkı bırakın, küçük bir köyü bile layıkıyla yönetmesi güçtür; ikinci olarak, "dört göz iki gözden iyidir" ve üçüncü olarak da, en akıllı ve en bilgili hükümdar bile sonuçta bir insandır ve bütün insani tutkular ve zaafarla maluldür; dolayısıyla, öfkeye kapılıp ya da başka bir güçlü duygunun etkisiyle birine yanlış bir şey yapabilir [...].

3) *Okulları* bir düzene koyma mecburiyeti mevcuttur. Benim fikrime göre, bugün Sırbistan'ın en çok ihtiyaç duyduğu ve en çok eksikliğini hissettiği şey, ehil kamu görevlileridir [...].

Karadziç, s. 652-666.

1830'larda, gitgide artan sayıda Sırp aydın ve politikacı, Miloş Obrenoviç'in (1780-1860 yılları arasında yaşamış; 1815-1839 ve 1858-1860 yılları arasında prens olarak tahta çıkmış) despotik yönetiminden rahatsızlıklarını dile getirmeye başladı. En yetkin görüşlerden birinin sahibi, 19. yüzyıl Sırp ulusal kültürünün önemli şahsiyetlerinden biri olan Vuk Karadziç'tir (1787-1864). Aktif bir dilbilimci, etnograf ve tarihçi olan Karadziç, modern Sırp dilinin ilk gramer kitabını ve sözlüğünü yayımlamış, epik ve lirik halk şiirleri derlemiş ve basmış, Yeni Ahit'i eski Slavca'dan Sırpça'ya çevirmiştir. Bu mektubu yazdığı tarihte Vuk Karadziç Belgrad bölgesi Adliye Mahkemesi ilk başkanıydı.

Vuk Karadziç, sizce neden ülkenin hükümdarına bu mektubu göndermiş olabilir? Yazarın, devlet politikasının ve hükümetin ana sorunları olarak öne çıkardığı şeyler nelerdir?

II-4. 1835 tarihli Sırbistan Anayasası'nda iktidarın yapısı

Madde 29. Sırbistan Prensi [Knjaz, Knez] doğuştan ya da sonradan, Doğu Ortodoks inancını benimsemiş bir Sırp olmalıdır. Prenses [Knjaginja] ve Prens ailesinin fertlerinin eşleri aynı dine mensup olmalıdır.

Madde 45. Sırbistan Devlet Konseyi, Prens'ten sonra Sırbistan'ın en yüksek iktidar makamıdır. [...].

Madde 79. Adalet, Sırbistan'ın dört bir yanında, mümkün olduğu kadar kısa bir sürede açık olarak ilan edilecek olan ve mahkemelerin medeni anlaşmazlıklar kadar ceza davalarında da gözetileceği Sırbistan yasalarına göre herkese eşit olarak uygulanır.

Madde 80. Adalet dağıtırken, yargıç, Sırbistan yasaları dışında Sırbistan'da kimseye bağlı olmayacaktır. Alt ya da üst kademedeki hiçbir otoritenin başka türlü davranması yönünde onu etkilemeye ya da başka bir karar vermesi yönünde ona emir vermeye hakkı yoktur [...]

Madde 82. Ulusal meclis, bütün bölgelerden ve Sırbistan'ın bütün Prensliklerinden en üstün liyakat esasına göre titizlikle seçilmiş, en akıllı, en dürüst yüz kişiden oluşur.

Joviciç, s. 48-64.

II-5. 1866 tarihli Romanya Anayasası'nda genel hükümler

Madde 1. Tuna Nehri'nin sağ tarafında kalan bütün bölgeleriyle Romanya Krallığı bölünmez bütünlüğü olan bir devlettir.

Madde 2. Romanya toprakları bölünemez. Devletin sınırları ancak yasayla değiştirilip düzenlenebilir.

Madde 3. Romanya toprakları yabancı menşeli bir halk tarafından sömürgeleştirilemez. [...]

Madde 5. Romanyalıların düşünce özgürlüğü, eğitim özgürlüğü, basın özgürlüğü ve toplantı özgürlüğü vardır.

Madde 10. Bu devlette sınıf farklılıkları yoktur. Bütün Romanyalılar yasa önünde eşittir; aynı oranda vergi verir ve kamusal hizmetlere aynı şekilde katkıda bulunurlar.

Yalnızca onlar kamusal, sivil ve askeri mevkilerde bulunabilirler. [...] Yabancılar, yasa tarafından belirlenmiş, istisnai hallerde, kamusal mevkilerde bulunabilirler. [...]

Madde 12. Bütün ayrıcalıklar, muafiyetler ve sınıf tekelleri Romanya devletinde bundan böyle ilelebet ortadan kaldırılmıştır.

Madde 13. Bireyin özgürlüğü teminat altındadır. [...]

Madde 21. Düşünce özgürlüğü mutlaklıdır. [...]

Madde 23. Eğitim parasızdır.

Madde 31. Devlet tüm yetkilerini millettten devralır ve bunları ancak mevcut Anayasa'nın koyduğu hükümler ve kurallar çerçevesinde ve millettten yetki alarak kullanır.

Madde 32. Yasama gücü Kral ve Ulusal Temsilciler Meclisi tarafından ortaklaşa kullanılır.

Ulusal Temsilciler Meclisi iki kısma ayrılmıştır: Senato ve Millet Meclisi.

Yasalar, yasama gücünü elinde bulunduran bu üç organın hepsi tarafından kabul edilerek yürürlüğe girer.

Madde 35. Yürütme yetkisi Kral tarafından, Anayasa'da belirtilen kurallara uygun olarak, devredilir.

Madde 36. Yargı gücü, mahkemeler ve yetkili kurullar tarafından kullanılır. Verilen kararlar ve cezalar yasalar çerçevesinde duyurulur ve Kral adına infaz edilir.

Madde 38. Her iki meclisin üyeleri de, onları seçen bölgeyi ya da kenti değil, bütün ülkeyi temsil eder. [...]

Madde 92. Kral dokunulmazdır. Bakanları ise sorumludur.

Bir bakan tarafından da imzalanmadıkça Kral'ın kararı geçerli değildir; dolayısıyla bakan imzaladığı karardan dolayı sorumludur.

Constitutiile, s. 33-41.

Romanya devletinin örgütlenmesinde milletin yeri nedir? Anayasa güçler ayırımını ve dengesini nasıl sağlamıştır?

II-6. İstanbul'daki Britanya elçisi, Osmanlı'nın Anayasa'ya karşı tavrını anlatıyor (1876)

“Anayasa” lafı herkesin ağzında; başkentte okuryazar kamuoyunu temsil eden ve milletin kendilerini desteklediğini bilen Softalar (Medrese öğrencileri) dahil. Hristiyanlar kadar Müslümanlar da, bence, onu elde edene kadar çabalarını azaltmayacaklar. Ayrıca, Sultan'ın reddetmesi halinde, onu alaşağı etme girişimi neredeyse kaçınılmaz görünüyor: Müminlere, kitabın kutsadığı yönetim biçiminin tam demokratik yönetim olduğunu, Sultan'ın halihazırdaki mutlak yetkisinin halkın haklarının gasp edilmesi anlamına geldiğini ve kitapta yeri olmadığını kanıtlayan, Kuran'dan ayetler dağıtılıyor ve Devlet'in çıkarlarını ihmal eden bir Hükümdar'a itaat yükümlülüğünün olmadığını göstermek üzere teamüllere ve ayetlere müracaat ediliyor. [...]

Eliot, s. 231-232.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Müslüman nüfusu Anayasa fikrini Hristiyan Avrupa'dan ithal edilmiş bir şey olarak mı görüyor? Size göre, Anayasa yandaşları neden Anayasa fikrinin İslam'ın kutsal yasalarıyla uyumlu olduğunu iddia ediyor?

II-7. 1876 Osmanlı Anayasası

Osmanlı İmparatorluğu

Devleti Osmaniye memalik ve kıtaatı hazırayı ve eyalatı mümtazeyi muhtevi ve yekvücut olmakla hiçbir zamanda hiçbir sebeble tefrik kabul etmez.

Madde 4. Zatı Hazreti Padişahi hasbelhilâfe dini İslâmın hâmisî ve bilcümle tebeai Osmaniye'nin hükümdar ve padişahıdır.

Madde 5. Zatı Hazreti Padişahının nefsi hümayunu mukaddes ve gayri mesuldür.

Madde 7. Vükelânın azil ve nasbı ve rütbe ve menasıp tevcihi ve nişan itası ve eyalâtı mümtazenin şeraiti imtiyazilerine tevfikân icrayı tevcihatı ve meskûkat darbı ve hutbelerde nâmının zikri ve düveli ecnebiye ile muahedat akdi ve harb ve sulh ilânı ve kuvvei berriye ve bahriye'nin kumandası ve harekâtı askeriye ve ahkâmı şeriye ve kanuniyenin icrası ve devairi idarenin muamelâtına müteallik nizamnamelerin tanzimi ve mücazâtı kanuniyenin tahfifi veya affı ve Meclisi Umuminin akt ve tatili ve ledelik-tiza Heyeti Mebusanın azası yeniden intihap olunmak şartile feshî hukuku mukaddesi Padişahi cümlesindendir.

Kişi Özgürlükleri

Madde 8. Devleti Osmaniye tabîyetinde bulunan efradın cümlesine her hangi din ve mezhepten olur ise olsun bilâ istisna Osmanlı tabir olunur ve Osmanlı sıfatı kanunen muayyen olan ahvale göre istihsal ve iza'e edilir.

Madde 9. Osmanlıların kâffesi hürriyeti şahsiyelerine malik ve aherin hukuku hürriyetine tecavüz etmemekle mükelleftir.

Madde 10. Hürriyeti şahsiye her türlü taarruzdan masundur. Hiç kimse kanunun tayin ettiği sebep ve suretten maada bir bahane ile mücazat olunamaz.

Din

Madde 11. Devleti Osmaniye'nin dini İslâmdır. Bu esasî vikaye ile beraber asayişî halkı ve adabı umumiyeyi ihlâl etmemek şartile memaliki Osmaniye'de maruf olan bilcümle edyanın serbestii icrası ve cemaatı muhtelifiye verilmiş olan imtiyazatı mezhebiyenin kemakân cereyanı Devletin tahdi himayetindedir.

Kanun Önünde Eşitlik, Devlet Memuriyeti

Madde 17. Osmanlıların kâffesi huzuru kanunda ve ahvali diniye ve mezhebiyeden maada memleketin hukuk ve vezaifinde mütevasidir.

Madde 18. Tebaai Osmaniye'nin hidematı Devlette istihdam olunmak için devletin lisanı resmi olan Türkçeyi bilmeleri şarttır.

Madde 19. Devlet memuriyetinde umum tebaa ehliyet ve kabiliyetlerine göre münasip olan memuriyetlere kabul olunurlar.

Mülkiyet Hakkı

Madde 21. Herkes usulen mutasarrıf olduğu mal ve mülkten emindir. Menafii umumiye için lüzumu sabit olmadıkça ve kanunu mucibince değer bahası peşin verilmedikçe kimsenin tasarrufunda olan mülk alınamaz. [...]

Meclisi Umumi

Madde 42. Meclisi Umumî Heyeti Âyan ve Heyeti Mebusan nâmlarile başka başka iki heyeti muhtevidir.

Madde 43. Meclisi Umumî'nin iki heyeti beher sene teşrisani iptidasında tecemmu eder ve ba iradei seniye açılır ve mart iptidasında yine ba iradei seniye kapanır ve bu heyetlerden biri diğerinin müctemi bulunmadığı zamanda mün'akid olamaz.

Madde 47. Meclisi Umumî âzası rey ve mütalea beyanında muhtar olarak bunlardan hiçbir bir gûna vaad ve vaid ve talimat kaydı altında bulunamaz ve gerek verdiği reylerden ve gerek Meclisin müzakeratı esnasında beyan ettiği mütalealardan dolayı bir veçhile ithal olunamaz; meğer ki Meclisin Nizamnamei Dahilisi hilâfına hareket etmiş ola. Bu takdirde nizamnamei mezkûr hükümünce muamele görür.

Vilayet

Madde 108. Vilâyetin usulü idaresi, tevsii mezu niyet ve tefriki vezayif kaidesi üzerine müesses olup derecatı nizamı mahsus ile tâyin kılınacaktır.

Çeşitli Kayıtlar (Mevaddı Şita)

Madde 115. Kanunu Esasinin bir maddesi bile hiçbir sebep ve bahane ile tatil veya icradan istikad edilemez.

<http://www.belgenet.com/arsiv/anayasa/1876.html>

1876 Osmanlı Anayasası, çeşitli Güneydoğu Avrupa ulus-devletlerinin anayasalarına hangi bakımlardan benziyor? Bu Anayasa metninde despot bir yönetime dönüşü engelleyecek emniyet tedbirleri bulunuyor mu?

1876 Anayasası'nın İslam'a Osmanlı İmparatorluğu içinde neden ayrıcalıklı bir rol biçtiğini bulmaya çalışın.

Osmanlı İmparatorluğu'nun içeriden çözülmesini engellemek için anayasaya hangi hükümler konulmuş? 1876 yılı esas alındığında, bu hükümlerin gerçekçi olduğunu düşünüyor musunuz?

II-8. Karadağ Anayasası'nın kabulü nedeniyle Prens Nikola'nın yaptığı konuşma (1905)

Sayın Vekiller,

Bugüne kadar bu ülkedeki Yüce Devlet Yönetimi biçimi bir tür otokrasiydi [samoderžavje]. Tanrı'nın lütfuyla, Hanedan'ımın yedinci hükümdarı olarak, iktidara geçip devlet yönetimini üstlendim. Başka krallardan farklı olarak, ne benim Muhterem Seleflerim ne de ben kendimizi sorumsuz gördük, irademizin yasa olduğunu düşündük.

Barış zamanı, Karadağlıların kardeşleriydik. Onlarla aynı savaşımlara katıldık; onların öldürüldüğü yerde biz de öldürüldük, onların yaralandığı yerde biz de yaralandık, onların sağ kaldığı yerlerde biz de sağ kaldık. Carev Laz'dan Vuçji Do'ya¹⁴ kadar bu böyle oldu [...]

Bizim yönetimimiz hiçbir şeyin olmadığı, çıplak topraktan, açık havada ve düşmanın gözü önünde çıktı. Meşruiyet; çünkü halkın oylarıyla kuruldu ve sevgiyle ve enerjiyle gönülden yürütüldü. [...]

17. yüzyılın sonunda Hanedan'ım, görkemli Ortodoks inancımız büyük bir tehlike içindeyken, hatta halkımız neredeyse başka bir inancın batığına gömülmüş bir haldeyken, çok zor şartlar altında Anavatan'ı kurdu. [...]

Şimdi Anavatan'ımızın sınırları genişledi ve Bojana Dağı'ndan Adriyatik Denizi'ne ve birleşip Drina Nehri'ni oluşturan Tara ve Piva'ya, Bijela Gora'dan Çakor'a, yukarıda Pec ve Dečani'ye kadar, uluslararası alanda kabul gördü. [...]

Bugün Anavatan'ımız Anayasal Monarşi'ye geçiyor ve mutlulukla yeni bir politik hayata adım atı-

yoruz. Geçmiş yönetimle bağımızı kopardığımız tarihin bu dönüm noktasında, atalarımıza bize layık gördükleri bu kutsal topluluk ve özgürlük için yüreğimin derinlerinden gelen şükranlarımı sunuyorum. [...]

Benim Anayasa konusundaki kararım iki taraf için de hayırlı olmasını dilemek olacaktır. Siz ve genel olarak bütün Sırp yurtseverler onu, samimi bir inançla, başarılı olacağı ve Anavatan'a gelişmesi ve ilerlemesi için fırsatlar yaratacağı inancıyla kabul edecektir. [...]

Crnogorski, IV, s. 34-46.

I. Nikola Petrovic (1841-1921) 1860-1918 yılları arasında, önce prens olarak ve 1910'dan sonra da kral olarak, Karadağ'ı yönetti. Hükümdarlığı süresinde, Karadağ bağımsızlığını kazandı (1878) ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak kazanarak sınırlarını genişletti. Paris'te iki yıl yüksek öğrenim gören Nikola, eğitime ve kurumsal modernleşmeye önem verdi. Gelecekteki toplum yapısı nedeniyle, çoğu reformun tepeden inme yapılması zorunluydu ve diğer Güneydoğu Avrupa ulus-devletleriyle kıyaslandığında oldukça geç kalınmıştı.

Monarşi hangi yolla kendini meşrulaştırıyordu? Kral neden bir Anayasa ihsan etmeye karar vermişti?

II-9. Jöntürk Beyannamesi (1908)

1. Anayasa'nın temeli, milli iradenin önceliğine saygı olacaktır. Bu ilkenin sonuçlarından biri, bakanın Mebuslar Meclisi önünde sorumluluğunun gecikmeksizin sağlanması ve buna bağlı olarak, Meclis çoğunluğunu kaybetmesi halinde ise, çekilme ihtimalinin göz önünde bulundurulması olacaktır.

¹⁴ Osmanlılarla yapılan savaşlar.

2. Ayanın sayısı, mebusların sayısının üçte birini geçmemek koşuluyla, Ayan Meclisi seçimi şu şekilde olacaktır: Üçte biri Sultan tarafından, üçte ikisi ise halk tarafından seçilecektir ve ayanların görev süresi sınırlı olacaktır.

3. Yirmi yılını doldurmuş bütün Osmanlı tebaası, mal ve mülk sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın, oy kullanma hakkına sahip olacaktır. Medeni haklarını kaybedenler doğal olarak bu haktan mahrum kalacaktır.

4. Özgür bir biçimde politik gruplar oluşturma hakkı, 1293 tarihli [Hicri] Anayasası'nın Birinci Madde'sine uygun olarak, anayasada özel bir madde içinde düzenlenmelidir.

7. Türk dili resmi devlet dili olarak kalacaktır. Resmi haberleşme ve müzakereler Türkçe yapılacaktır.

9. Her yurttaş, milliyetine ya da dinine bakılmaksızın, tam özgürlük ve eşitlikten yararlanacaktır ve aynı yükümlülüklerle tabi tutulacaktır. Devletle ilgili görevler ve haklar bakımından yasalar önünde eşit olan bütün Osmanlılar, bireysel kapasitelerine ve eğitimlerine uygun olarak, hükümet görevleri için ehildir. Gayrı Müslimler eşit olarak askerlik yasasına tabidir.

10. Farklı milliyetlere verilmiş olan dini ayrıcalıkların özgürce kullanılması sürdürülecektir.

14. Toprak sahiplerinin mülkiyet hakları çiğnenmemek şartıyla (zira, yasalara göre, bu tür haklara saygı göstermek şarttır ve onlara dokunulmamalıdır), köylülerin toprak sahibi olmalarına izin verilecek ve makul bir faizle borç almaları için gerekli koşullar yaratılacaktır.

[...]

16. Eğitim parasız olacaktır. Anayasa'da belirtilen sınırlar içinde, her Osmanlı yurttaşı bu alandaki yasalara uygun olarak özel bir okul işletebilecektir.

17. Bütün okullar devlet gözetiminde işletilecektir. Osmanlı yurttaşları için tek tip ve birleşik bir eğitimin sağlanması için, devlet okulları açılacak, bu okullardaki eğitim parasız olacak ve bu okullara her millettten öğrenciler kabul edilecektir. Halkın açtığı okullarda Türkçe eğitim zorunludur. Devlet okullarında, halk eğitimi parasız olacaktır. Ortaokul ve lise düzeyindeki

eğitim devlet okullarında ve halkın açtığı okullarda, Türkçe olarak verilecektir. Ülkenin kaynaklarını geliştirme amacıyla ticaret, tarım ve endüstri okulları açılacaktır.

18. Ülkenin kaynak zenginliğinin artırılması ve iletişim imkânlarının çoğaltılması için yolların, demiryollarının ve kanalların açılmasına yönelik adımlar atılacaktır. Ticaret ve tarımın önündeki tüm engeller kaldırılacaktır.

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1908youngturk.html>

1877-1878 savaşında alınan yenilginin ardından, Sultan II. Abdülhamid 1876 Anayasası'nı askıya aldı ve despotça bir yönetim sergilemeye başladı. Asıl olarak subay ve aydınlardan oluşan muhalif bir örgüt olan Jöntürkler, Anayasa'nın yeniden yürürlüğe konulması ve İmparatorluğu güçlendirmek için modernist reformların yapılmasını talep ediyordu. Sonunda, 1908 yılında, başarılı bir devrime liderlik yapan teşkilat, ele geçirdiği iktidarı 1918 yılına kadar korudu.

II. Abdülhamid'e muhalefetleri süresince Jöntürkler'in temel politik talebi 1876 Anayasası'nın yeniden yürürlüğe konmasıydı. Bununla birlikte, bu Anayasa'da bazı değişikliklerin yapılmasını da talep ettiler: Bu değişiklikleri sayınız ve Jöntürkler'in bu maddeler konusunda neden bu kadar ısrarcı olduğunu açıklayınız.

17. Madde'yi II-E bölümündeki metinlerle kıyaslayın. Ulus kurma sürecinde okulun rolü nedir?

18. Madde'yi analiz edin ve bunu II-D bölümündeki metinlerle kıyaslayın. Ekonomik gelişmede politik liderlere biçilen rol konusunda dikkatinizi çeken nedir?

Tablo 1: Güneydoğu Avrupa Devletlerinde Anayasalar

Devlet	İlk Modern Anayasa	Ana değişiklikler			Mevcut Anayasa
		Birinci Dünya Savaşı öncesi	İki savaş arası	İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra	
Arnavutluk ¹⁵	1920		1925, 1928, 1939	14.03.1946, 1976	21.10.1998
Bosna ve Hersek					24.02.1993, 14.12.1995
Bulgaristan	1879 (Tárnovo Anayasası)			04.12.1947, 1971	12.07.1991
Kıbrıs	1959 (1960)				
Hırvatistan					22.12.1990
Makedonya					17.11.1991
Yunanistan ¹⁶	1844	1864, 1911	1927	1952	07.06.1975
Karadağ	1905				12.10.1992
Osmanlı İmparatorluğu	1876				
Romanya ¹⁷	1866		1923, 1938	13.04.1948, 1952, 1965	08.12.1991
Sırbistan	1835	1838, 1869, 1888, 1901			28.09.1990
Slovenya					23.12.1991
Türkiye	1924			1961	07.11.1982
Yugoslavya			1921 (Vidovdan Anayasası), 1931	31.01.1946, 1963, 1974	27.04.1992

¹⁵ Yarı-anayasal düzenleme: Arnavutluk İçin Uluslararası Komisyon'un Statüsü (1914).

¹⁶ İlk Yunan anayasaları, devlet kurulmadan önce, bağımsızlık savaşı sırasında varlık gösteren devrimci meclisler tarafından oylanıp kabul edilmiştir: 1822 (Epidauros), 1823 (Astros), 1827 (Troezene).

¹⁷ Yarı-anayasal düzenleme: Eflak ve Boğdan'da Organik Düzenlemeler (1831/1832); Eflak ve Boğdan Birleşik Prenslikleri (1859'dan sonra Romanya) için Paris Konvansiyonu (1858).

Tablo 2: Güneydoğu Avrupa’da Genel Seçim Hakkının Kabul Edilmesi

	Erkekler İçin Seçme ve Seçilme Hakkı	Kadınlar İçin Seçme ve Seçilme Hakkı
Arnavutluk	1920	Kısıtlı-1920, Genel-1946
Bosna-Hersek	1920 (Yugoslavya)	1945 (Yugoslavya)
Bulgaristan	1879	Evli kadınlar-1938, Genel-1945
Hırvatistan	1920 (Yugoslavya)	1945
Kıbrıs	1960	1960
Makedonya	1913 (Sırbistan)	1945 (Yugoslavya)
Yunanistan	1864	Kısıtlı-1930, Genel-1952
Karadağ	1920 (Yugoslavya)	1945 (Yugoslavya)
Romanya	1918	Kısıtlı-1929, Genel-1946
Sırbistan	1869	1945 (Yugoslavya)
Slovenya	1907 (Avusturya)	1945 (Yugoslavya)
Türkiye	1924	1930
Yugoslavya	1918	1945

➤ G4. Atina'da Anayasa Meydanı (1863)

Markezinis, s. 312-313.

❓ Meydana bu ismin neden verildiğini açıklayınız. Sizin kentinizde ya da ülkenizde de benzer bir anayasa meydanı var mı? Sizin de “Millet/Milli” adlı bir meydanınız var mı; geçmişte olmuş mu?

🔑 Bükreş'te, iki savaş arası dönemde “Queen Elisabeta Bulvarı” olan caddenin adı komünist rejim süresince “6 Mart Bulvarı” (ilk komünist ağırlıklı hükümetin kuruluş tarihi), sonra “Gheorghe Gheorghiu-Dej Bulvarı” (1945-1965 arasında Romanya'yı yöneten komünist liderin anısına), 1989'dan sonra da “Mihail Kogalniceanu Bulvarı” (19. yüzyılın önde gelen politikacı, tarihçi ve yazarının anısına) olarak değiştirildi ve birkaç yıl sonra caddenin belli bir bölümü için yine ilk ada, yani “Queen Elisabeta Bulvarı”na dönüldü. Bu, politik rejimlerin cadde ve sokak adlarını belli ideolojik tarihsel hatıraları meşrulaştırmak için nasıl kullandığını anlamamız açısından basit bir örnek sadece. Bunun gibi başka örnekler bulabilir misiniz? Bu isim değişiklikleri için ne düşünüyorsunuz?

❓ Aynı oyunu anıtlar için de oynayabilirsiniz.

❓ Oyun: Caddelere verilen, tarih dersi gibi isimler

Dört grup oluşturun. 19. yüzyıldan 20. yüzyıla, şehrinizin dört tarihsel döneme ait tanıtım kitap ya da broşürlerini alın. Cadde, sokak ve meydanların isimlerini analiz edin ve ne kadarının isimlerini tarihsel olaylardan ya da karakterlerden, ulusal ya da yerel kahramanlardan ve olaylardan aldığını bulun.

IIb. Yurttaşlık

II-10. Epidaurus'ta kabul edilen Yunan Anayasası'nda yurttaşlığın tanımı (1822)

KUTSAL VE BÖLÜNMEZ TESLİS ADINA, Yunan ulusu, dehşet verici Osmanlı yönetiminin ağır yükünü artık taşıyamaz hale geldiğinden, bu boyunduruğu büyük fedakârlıklar yaparak silkeleyip atmıştır ve bugün bir Ulusal Meclis'te yasal Koruyucular yoluyla, Tanrı'nın ve halkın huzurunda, “politik varlığını ve bağımsızlığını” ilan eder.

Epidaurus, 1 Ocak 1822, Bağımsızlık'ın 1. yılı.

YUNANİSTAN'IN GEÇİCİ POLİTİK YAPISI

BAŞLIK A

KISIM A

Din üzerine

a- Yunan topraklarında geçerli olan din, İsa'nın Doğu Ortodoks Kilisesi'nin dinidir; ancak Yunanistan Yönetimi öteki dinlere de hoşgörü olacağı, onlar da dinlerinin gereklerini bir engelle karşılaşmadan yerine getirebileceklerdir.

KISIM B

Yunan topraklarında yaşayan halkın genel hakları üzerine

b- İsa'ya inanan, Yunan topraklarının doğal sakinleri Yunanlardır ve ayırım gözetmeksizin, bütün politik haklardan yararlanırlar.

c- Sınıf ya da mevki, hiçbir ayrıcalık, temelli istisna tanımaksızın, bütün Yunanlar yasalar karşısında eşittir.

d- Dışarıdan gelip Yunan topraklarına yerleşen ya da bu topraklarda çalışan herkes yasalar karşısında yerli halkla eşittir.

Vakalopoulos, s. 390.

Yunan Devrimi süresince, ilk “parlamento” Epidaurus’ta toplandı ve Fransız Devrimi’nin benzer metinlerinin etkisiyle hazırlanmış ilk Anayasa’yı oyladı. Daha devrim sürerken değişmiş olmakla birlikte, Epidaurus Anayasası Yunan politik kültüründe temel bir referans noktası ve ulusal bağımsızlık mücadelesi ideallerinin bir sembolü olarak varlığını korudu.

Epidaurus Anayasası’na göre kimler Yunan’dır? Dinle ulusal kimlik arasındaki ilişki nedir? Dil ulusal kimlik için bir önkoşul mudur? Bu anayasada Fransız Devrimi’nin hangi ilkelerini saptayabiliyorsunuz?

II-11. Troezene’de kabul edilen Yunan Anayasası’nda yurttaşlığın tanımı (1827)

6. a. İsa’ya inanan ve Yunan topraklarında doğup büyüyenler;
- b. İsa’ya inanan ve mücadeleye katılmak ya da yaşamak için Yunan topraklarına gelmiş ya da gelecek olan Osmanlı yönetimi altındakiler;
- c. Yabancı topraklarda yaşayan ve bir Yunan babadan olma insanlar;
- d. Bu Anayasa yayımlanmadan önce yabancı ülkelerin vatandaşı olmuş ama şimdi Yunan topraklarına gelerek Yunan yemini etmiş yerli ya da yabancılar ve onların çocukları;
- e. Gelip yurttaşlık almış bütün yabancılar Yunan’dır.

OEAB, s. 107.

II-10 ve II-11 metinlerini yurttaşlık kavramı açısından kıyaslayınız. Dikkatinizi çeken farklar nelerdir?

II-12. 1835 tarihli Sırbistan Anayasası’nda yurttaşlık tanımı

Madde 108. Sırbistan’da doğan her çocuk ya da Sırbistan dışında Sırp ana-babadan olma her çocuk; mevcut anayasanın ilanı tarihinde Sırbistan’da ya da Sırbistan dışında Sırbistan’ın görevlendirdiği Hristiyan dinine inanan bütün memurlar ya da hizmetliler; on yıldan uzun bir süredir Sırbistan’da yaşayan ya da Sırbistan’da taşınmaz mülkleri olan herkes Sırp olarak değerlendirilecek ve Sırp yurttaşı olmaya hak kazanacaktır.

Madde 109. Hristiyan dinine inanan yabancı tüccarlar, fabrika sahipleri, zanaatkârlar ve çiftçiler, Sırbistan’da yedi yıl yaşama ve dürüst davranma koşuluyla ya da Prens’in onları bir göreve layık bulmasıyla Sırp yurttaşlık haklarına sahip olabilirler. Sırbistan’a saygı gösteren yabancılar, Prens’ten bir onay mektubu alma koşuluyla, Sırp olarak yurttaşlığa kabul edilirler.

Sırbistan yurttaşlığı hakkının nasıl kullanılacağı ayrı bir yasayla belirlenecektir.

Madde 111. Her Sırp, hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın, en küçüğünden en büyüğüne, bütün mahkemelerde hem savunma hem de ceza ehliyeti bakımından, Sırp kanunları önünde eşit olacaktır. [...]

Madde 116. Her Sırp yurttaşı, yetkin ve layık olmak koşuluyla, Sırbistan’daki bütün mevkilerde görev alma bakımından eşit olacaktır. Yeteneklerin eşit olması durumunda, bir Sırp bir yabancıya tercih edilecektir.

Madde 118. Sırbistan topraklarına giren her köle, onu Sırbistan’a kimin getirdiğine ya da hangi yoldan, nasıl geldiğine bakılmaksızın, hemen özgür olacaktır. Bir Sırp, bir köle almakta serbesttir ancak onu satamaz.

Jovičić, s. 48-64.

Bu metni II-14’le karşılaştırın; burada bilginize sunulan anayasaların maddelerinden hareketle din ile yurttaşlık arasındaki ilişkiyi çözümleyiniz. Kendi ülkenizdeki ilk Anayasa’ya bakınız ve yurttaşlıkla bir dine bağlı olma ilişkisi konusunda belli kayıtların olup olmadığını kontrol ediniz. Yurttaşlığın dine bağlı olması gerektiğini düşünüyor musunuz?

Bu soruya yalnızca “evet” ya da “hayır” diye yanıt vermek yerine, fikrinizi destekleyecek tezler bulunuz ve kendi ülkenizde yaşananlardan örnekler veriniz. Kendinize şu soruları sorunuz: Neden bu tür bir kayıt düşülmüştür ya da düşülmemiştir? Bir dine bağlılık ulusal kimliğin bir önkoşulu mudur?

II-13. Karadağ ve Brda'da I. Danilo'nun Yasaları (1855)

Şimdiye kadar Karadağ ve Brda¹⁸ gerçekten özgürdü ama Karadağlıların ve Brda halkının özgürlüklerini savunacak ve güçlendirecek, ilan edilmiş yasaları olmamıştı; adalet ve halkın kaderi hükümdarın ağzından çıkacak hükme bağlıydı. [...]

Birinci olarak,

Her Karadağlı ve Brda'lı mahkemeler önünde eşittir.

İkinci olarak,

Miras kalmış ve şimdiye kadar korunmuş özgürlüğe uygun olarak onur, mülkiyet, yaşama ve özgürlük her Karadağlı ve Brda'lı için gelecekte de var olmayı sürdürecektir ve güven altına alınacaktır. Hiçbir Karadağlı ya da Brda'lı ve de hiçbir mahkeme, kardeş Karadağlıların ve Brda'lıların bu kutsal değerlerine müdahale edemez. [...]

Doksan birinci olarak,

Eski Karadağ Hükümdarı Aziz Peter'in yeminine uygun olarak, özgür vatanımıza adım atan her mülteci, dürüst davrandığı ve devletimizin yasalarına saygı gösterdiği müddetçe, güven içinde olacaktır ve kimse ona herhangi bir zarar veremeyecektir. O da her kardeş Karadağlı ve Brda'lı gibi adaletten faydalanacaktır. [...]

Doksan ikinci olarak,

Bu ülkede Sırp'tan başka millet ve Doğu Ortodoks dininden başka din olmamakla birlikte, başka bir kavmin ya da dinin herhangi bir mensubu, her Karadağlı ve Brda'lı gibi, rahat bir şekilde, aynı özgürlük ve adaletten yararlanarak yaşamını sürdürebilir.

Cmogorski, I, s. 167-184.

Danilo Petroviç (1830-1860), 1852'de amcası II. Petroviç Njegos'tan sonra Karadağ hükümdarı olmuştur; bir rahip [vladika] olmayı kabul etmeyerek prens (gospodar) unvanını almış ve Karadağ'ı hükümdarlığın babadan oğla geçtiği laik bir prenslik olarak yeniden örgütlemiştir. Eğitimli ve enerjik biri olan Danilo, Osmanlılara karşı başarılı bir savaş vermiş; bir merkezileşme ve zorla modernleşme hamlesi başlatmıştır. Bu çabaları 1860'da bir suikasta kurban gitmesiyle sona ermiştir.

I. Danilo Yasası, Karadağlıları nasıl tanımlıyor? Bu nitelik yeni gelenler için de geçerli mi?

II-14. Romanya Anayasası'nın 7. Maddesi'nde yurttaşlığın yeniden tanımlanması (1879)

Madde 7. Romanya'daki farklı dinsel inanışlar ve mezhepler sivil ve politik haklara sahip olma açısından herhangi bir sınırlama getirmezler.

I. Bir yabancı, dinine ve herhangi bir harici koruma altında olup olmadığına bakılmaksızın, aşağıdaki koşullarda ülkede yerleşme hakkı elde edebilir:

a) Kişi hükümetten yurttaş olma talebinde bulunacak ve bu talep çerçevesinde sahip olduğu sermayeyi, mesleğini, işini ve Romanya'da yerleşip kalma iradesini beyan edecektir.

b) Bu talebini beyan ettikten sonra, on yıl bu ülkede yaşayacak ve bu ülkeye yararlı olduğunu kanıtlayacaktır.

II. Aşağıda belirtilen kişiler bu süreçten muaf tutulabilir:

a) Ülkeye sanayi getiren, faydalı icatlar yapan ya da seçkin yetenekler sergileyen ya da bu ülkede büyük ticari ya da endüstriyel işletmeler kuranlar.

b) Bu ülkede yaşayan ve hiçbir zaman bir harici himaye altında olmayan anne-babanın Romanya'da doğmuş ve büyümüş çocukları.

c) Bu ülkeye Bağımsızlık Savaşı yıllarında hizmette

¹⁸ Karadağ'ın kuzeydoğusuna düşen Brda Dağları 1796 tarihinde bu prensliğe dahil edilmiştir ve bu bölge halkı kuşaklar boyunca özel bir kimliği korumuştur.

bulunmuş ve hükümetin önerisiyle, başka formalite aranmaksızın tek bir kararla, toplu olarak yurttaşlığa kabul edilenler.

III. Kişiler ancak yasalar çerçevesinde ve birey olarak yurttaşlığa kabul edilebilirler.

IV. Romanya topraklarında kalabilecek yabancı uyruklu kişileri belirleyecek tek bir yasa olacaktır.

V. Romanya sınırları içinde kırsal kesimde, yalnızca Romanyalılar ve Romanya yurttaşlığına kabul edilenler gayrimenkul edinebilirler.

Bu zamana kadar kazanılmış bütün haklara saygılı olunacaktır.

Bu zamana kadar imzalanmış bütün uluslararası anlaşmalar bütün koşulları ve maddeleriyle geçerliliklerini koruyacaktır.

Constitutiile, s. 34-35.

1866 Romanya Anayasası, yurttaşlığı Hristiyanlarla sınırlandırmış (7. Madde), dolayısıyla Yahudileri ve Müslümanları dışlamıştır. Berlin Barış Anlaşması'nda (1878) Büyük Güçler Romanya'nın bağımsızlığının tanınmasını, 7. Madde'nin Hristiyan olmayanlar lehine değiştirilmesi koşuluna bağlarlar. Rumen politik seçkinler bu talebe öfke duyarlar ama sonuna kadar da onu savunamazlar; sonunda sorunlu 7. Madde'yi değiştirerek bir uzlaşma metni düzenlenir.

Romanya yurttaşlığı bakımından 7. Madde'de yapılan değişiklik gerçekten dinsel ayrımcılığı sona erdirdi mi? Romanya yurttaşlığına başvurmak için bir yabancıda aranan nitelikler nelerdir? Siz yurttaşlık hakkını nasıl düzenlemeyi düşünürdünüz?

II-15. Romanya ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Azınlıklar Anlaşması (1919)

Madde 1

Romanya, bu Bölüm içinde 2. Madde'den 8. Madde'ye kadar olan koşulları temel yasalar olarak tanır ve hiçbir yasa maddesi, düzenleme ya da resmi eylemin bu koşullarla çelişmeyeceğini, onlara müdahalede bulunmayacağını ve ayrıca

hiçbir yasa, düzenleme ya da resmi eylemin onların üzerine çıkamayacağını garanti eder.

Madde 2

Romanya, doğum yeri, milliyet, dil, ırk ya da din ayrımı yapmaksızın Romanya sınırları içinde yaşayan bütün insanların hayatlarını ve özgürlüklerini eksiksiz ve tam olarak koruma yükümlülüğünü üstlenmiştir.

Romanya sınırları içinde yaşayan bütün insanlar, kamu düzeni ve genel ahlakla çelişmediği sürece, din ve inancını, dünya görüşünü kamuya açık olarak ya da özelinde özgürce açıklama hakkına sahip olacaktır.

Madde 3

Bu anlaşmanın aşağıda belirtilen, özel kayıt altına aldığı hususlar dışında, Romanya, bu anlaşmanın imzalandığı tarihte, Avusturya-Macaristan ile imzalanan Barış Anlaşmaları'yla ve bu anlaşmadan sonra yapılabilecek bütün ek düzenlemelerle belirlenen ve belirlenebilecek olan Romanya sınırlarının tamamı içinde, bu ülkede oturma hakkı olan herkesin başka hiçbir koşula ve formaliteye tabi olmaksızın, Romanya yurttaşı olduğunu kabul ve ilan eder.

Bununla birlikte, Avuturya-Macaristan yurttaşlarından on sekiz yaşının üzerinde olanlar, yukarıda belirtilen anlaşmalarla belirlenen koşullar çerçevesinde, kendilerine tanınmış olan öteki yurttaşlıkları seçme hakkına sahip olacaktır. Kocaya tanınan seçme hakkı karısını ve anne-babaya tanınan seçme hakkı on sekiz yaşını doldurmamış çocukları da kapsayacaktır.

Yukarıda belirtilen tercih hakkını kullanan kişiler, bunu izleyen on iki ay içinde, ikametlerini seçmiş oldukları devlete taşımakla yükümlüdür. Bu kişilerin Romanya içindeki taşınmaz mallarını koruma hakları vardır. Bu kişiler her türlü taşınır mallarını yanlarında götürebilirler. Bu tür mallarla bağlantılı olarak herhangi bir gümrük vergisi istenmeyecektir.

[...]

Madde 5

Romanya, İtilaf Devletleri ile Avusturya-Macaristan arasında imzalanmış ya da bundan sonra imzalanacak anlaşmalar çerçevesinde, ilgili kişilerin Romanya yurttaşlığını seçme ya da seçmeme

hakkıyla ilgili hiçbir etkide bulunmamayı taahhüt eder.

Madde 6

Başka ülkenin yurttaşı olmayan, Romanya topraklarında doğmuş herkes, *ipso facto* Romanya yurttaşı olur.

Madde 7

Romanya, Romanya toprakları içinde yaşayan ve herhangi bir devletin yurttaşı olmayan, Yahudileri, *ipso facto* ve herhangi bir formalite gerekmez, Romanya yurttaşı olarak tanımayı taahhüt eder.

Madde 8

Bütün Romanya yurttaşları yasalar önünde eşit olacak ve herhangi bir ırk, dil ya da din ayrımı gözetilmeksizin aynı medeni ve politik haklara sahip olacaktır.

Bir Romanya yurttaşının din, inanç ya da mezhep farklılıkları, kamu işyerlerinde çalışma, mevki edinme ve ilerleme hakkı gibi, çeşitli meslek ve sanayi dallarında faaliyet gösterebilme hakkı gibi, medeni ve politik haklarla ilgili meselelerde, herhangi bir önyargı doğurmayacaktır [...]

Madde 9

İrk, din ya da dil farklılığı nedeniyle azınlık statüsünde olan Romanya yurttaşları yasalar karşısında ve fiiliyatta öteki Romanya yurttaşlarıyla aynı muameleye tabi tutulacak ve aynı güvencelerden yararlanacaktır. Özellikle, bu yurttaşlar kendi hayır işlerini düzenleyecek vakıflarını, dini ve sosyal kurumlarını, okullarını ve diğer eğitim birimlerini kurma, yönetme ve denetleme, bu oluşumlar içinde kendi dillerini kullanma ve dini ibadetlerini yerine getirme hususunda eşit haklara sahip olacaktır.

Madde 10

Romanya, belli bir oranda Rumence'den başka bir dili konuşan Romanya yurttaşlarının yaşadığı kasaba ve bölgelerde kamusal eğitim sistemi oluşturacak ve bu Romanya yurttaşlarının çocuklarına ilköğretimin kendi dillerinde verilmesini sağlamaya yetecek imkânları sağlayacaktır. Bu koşul, Romanya Hükümeti'nin söz konusu okullarda Rumen dilini zorunlu olarak öğretmesini engellemez.

[...]

Madde 12

Romanya, yukarıda bahsi geçen maddelerdeki koşulların, ırk, din ya da dil farklılığı nedeniyle azınlık statüsünde olan bireyleri etkilediği oranda, uluslararası bir yükümlülük getirdiğini ve Cemiyet-i Akvam'ın teminatı altında olduğunu kabul eder. [...]

<http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1920/13.html>

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Rusya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları çöktü ve yerlerine çok sayıda yeni ulus-devlet kuruldu; bu arada bazı eski ulus-devletler yeni toprakları ve önemli ulusal azınlıkları sınırları içine aldılar. Gerilimleri engellemek için, Paris Barış Konferansı'nda (1919-1920) bu azınlıklar, Doğu ve Güneydoğu Avrupa ulus-devletleriyle ayrıca imzalanan uluslararası anlaşmalarla özel koruma altına alındılar.

Azınlıklara ilişkin yapılan anlaşmalar genellikle, Büyük Güçler'in egemen ulus-devletlerin iç işlerine müdahalesi olarak algılanıyordu. Bugünkü durum hakkında ne düşünüyorsunuz? Bunlar meşru anlaşmalar mıydı? Sizce etkili miydiler?

II-16. 1923 Romanya Anayasası'nda yurttaşlığın yeniden tanımlanması

Madde 1. Romanya Krallığı milleti ve devletiyle bölünmez bir bütündür.

Madde 5. Etnik kökenlerine, konuştukları dillere ya da dinlerine bakılmaksızın, Romanyalılar din ve vicdan, eğitim, basın, toplantı ve gösteri yapma, dernek kurma özgürlüğüne ve yasalarla belirlenmiş bütün diğer özgürlük ve haklara sahiptir.

Madde 6. Mevcut Anayasa ve politik haklarla ilişkili bütün diğer yasal hükümler, bir Romanyalı olma niteliği taşınması haricinde, bu hakların kullanılmasında zorunlu ve yeterli koşullardır.

Üçte iki çoğunluk esasına göre belirlenmiş özel yasalar kadınların politik haklarını kullanma koşulu belirleyecektir.

Kadınların medeni hakları, cinsiyetlerin tam eşitliği temelinde belirlenecektir.

Madde 7. Romanya sınırları içindeki farklı dini inanışlar ve mezhepler, etnik gruplar ve diller, medeni ve politik haklara sahip olmaya ve onları kullanmaya bir engel teşkil etmez. Politik hakların kullanımı söz konusu olduğunda, bir yabancı ancak Romanya yurttaşlığını kabul ederse eşit haklara sahip olabilecektir. Yurttaşlığa kabul, tek başına, başkentteki Yüksek Mahkeme'nin birinci başkanı ve yasal koşulları yerine getiren başkanlarından oluşan Başkanlar Kurulu'nun yetkisindedir.

Constitutiile, s. 71-72.

Sizce, 1923 Anayasası'nın maddeleri, yurttaşlıkla ilgili daha önceki düzenlemelere kıyasla, ilerici mi?

Kadınların oy hakkıyla ilgili maddeler nelerdir? Kendi ülkenizde 19. ve 20. yüzyıldaki anayasalara bakın ve kadınların oy hakkıyla ilgili kayıtlar bulmaya çalışın. Seçme ve seçilme hakkından mahrum edilmenin politik uzantıları nelerdir?

Genel Sorular:

Yurttaşlıkla ulusal ve dinsel kimlikler, cinsiyet ve ırk arasındaki ilişkiyi tartışın. Ülkenizdeki mevcut anayasaya bakın ve yurttaşlık koşullarını bulun. Mevcut uygulamayı burada anlatılan örneklerle ya da ülkeniz tarihinden örneklerle kıyaslayın. Yurttaşlık hakkından mahrumiyeti nasıl açıklayabilirsiniz?

IIc. Uluslar ve Kiliseler

II-17. İstanbul Ortodoks Patriği, çocuklara Hristiyan adları yerine antik Yunan isimleri verilmesi âdetini kınıyor (1819)

Hristiyan isimlere karşı bir tür hor görme olarak algılanabilecek [...] vaftiz edilmiş çocuklara antik Yunan isimleri verilmesi şeklindeki yeni âdet tümüyle uygunsuz bir şeydir; bu yüzden, kesin kurallar koymanız gerekmektedir. [...]

Dimarras, s. 364.

❓ İnsanlar sizce neden çocuklarına antik Yunan isimleri vermeye başlamıştır? Patrik'in tutumu hakkındaki fikriniz nedir? Dinsel otoritelerin anne babalara çocuklarının ismini seçme hususunda müdahale etmesi doğru mudur? Bu konuda politik otoritelerin müdahalesi daha mı meşrudur? 19. yüzyılda ülkenizde çocuklara yaygın olarak hangi isimler veriliyordu? Bugün durum nedir? Sizce, isimler dinsel, bölgesel ya da ulusal kimliğin bir göstergesi olarak mı kullanılıyor? Kimlik hakkında kararı kim veriyor?

II-18. İstanbul'daki Ortodoks Patrikhanesi'ne karşı Yunan Kilisesi'nin özerkliğinin tesisi hakkında farklı görüşler (1833)

A. Bir taraftar: Theokletos Farmakides

Haziran 1833'te, Yunan Krallığı Kilisesi, özerkliğini ve bağımsızlığını ilan etmiştir. [...] Tanrı ve insanların huzurunda görkemli devriminin başladığı günden beri politik bağımsızlığını ilan etmiş Yunan milleti gibi [...] Kilisesi de özerkliğini ve bağımsızlığını ilan etmiştir. **Bu kutsal mücadelenin amacı politik bağımsızlık kadar dinseldi** de. [...] Hiçbir izin ya da olur gerekmezdi; [çünkü] politik özerklik Doğu Ortodoks Kilisesi'nin inançları uyarınca, dinsel özerklikle el ele gider. [...] Bunun

için herhangi bir özel eylem ya da anlaşma gerekmezdi; çünkü toprak parçası ve Kilise bir ve aynı şeydi. [...]

Matalas, s. 49.

Bağımsızlık kazandıktan sonra Yunan devleti kiliseyle ilgili sorunu da halletmek zorunda kaldı. Yunanların çoğu Ortodoks'tu ama Ortodoks Kilisesi'nin başı, Konstantinopolis Patriği, Osmanlı kontrolü altındaydı. Osmanlı İmparatorluğu'na kilise bakımından bağımlılığını sürdürmekten kaçınan Yunanistan'daki Ortodoks Kilisesi, Konstantinopolis'teki Patrikhane'yle kurumsal bağlarını kopardı. Bu konuda patlak veren tartışmalar Theokletos Farmakides (1784-1860) ve Konstantinos Oekonomos (1780-1857) tarafından yazılan, burada içinden alıntılar yaptığımız kitaplarda aktarılmıştır.

B. Bir muhalif: Konstantinos Oekonomos

Dışarıda kalan bu kardeşler özgür Yunanistan uğruna daha ne kadar acı çekecekler? Ve buna rağmen siz onlara ne Yunan ne de din kardeşi değil, yalnızca Türkiye'nin vatandaşları ve köleleştirilmiş Kilise dediğiniz şeyin tebaası denmesini talep ediyorsunuz! Böylelikle siz (mümkün olduğunca) Yunanistan'ı Yunanistan'dan ve Yunanlıları birbirinden ayırıyor, milleti bölüyor ve kardeşler arasında iç düşmanlıklara ve uğursuz savaflara neden olacak dinsel uyumsuzluk tohumları ekiyorsunuz. Sonuç olarak, Yunanların devletini çok dar sınırlara hapsediyor ve yüzyıllardan beri birçok Helen aşığı Hristiyan milletin bütün bir millet için beslediği umutları ve arzuları (yine, elinizden geldiğince) yok ederek, Tanrı'nın kutsadığı Yunan devletinin ilerleyişini engelliyorsunuz. Ah kardeşler, nasıl böyle davranırsınız?

Oekonomos, s. 336-337.

İki metni karşılaştırın. Her iki yazar tarafından kullanılan tezler nelerdir? Yunan devletinin özerk bir Kilise'ye sahip olması sizce ne kadar önemliydi?

II-19. Romanya'da Ortodoks Kilisesi'nin ruhani otoritesinin tesisi üzerine karar (1864)

Madde 1. Romanya Ortodoks Kilisesi, örgütlenme ve disiplin bölgelerinde herhangi bir yabancı kilise otoritesinden bağımsızdır ve öyle kalacaktır.

Madde 2. Birliği bir Genel Sinod tarafından temsil edilen Romanya Kilisesi, kardinaller meclisi yardımıyla, bir Başpiskopos ve Piskoposlar tarafından yönetilecektir.

Madde 3. Romanya Kilisesi Genel Sinod'u, Konstantinopol Ekümenik Kilisesi'ne danışarak, büyük Doğu Kilisesi'yle kutsal Ortodoks dininin dogmatik birliğini muhafaza eder.

Madde 4. Romanya Kilisesi Genel Sinod'u aşağıdaki unsurlardan oluşur:

Başpiskoposlar

Piskoposlar

Romanyalı Rahipler

Seküler ilahiyatçıların her piskopos için, kilise bölgelerindeki rahipler arasından ya da teoloji bilgisine sahip, ruhban sınıfından olmayan insanlar içinden seçtiği üç temsilci.

Bükreş ve Iassy İlahiyat Fakülteleri'nin dekanları. [...]

Madde 16. Romanya Kilisesi Genel Sinod'u, herhangi bir gerekçeyle, din ve vicdan özgürlüğü ve dini hoşgörü ilkesini değiştiremez ve uygulanmasını engelleyemez. Dini hoşgörü kuralları her bakımdan bilinen Yasama Meclisleri'nin yetki alanındadır.

Ülkede yer alan kiliselerdeki Ortodoks kültürünün dili ilelebet Rumence kalacaktır.

Murgescu, s. 255-256.

Bu kararname, Konstantinopolis Patrikhanesi ile kilisenin taşınmaz mallarının sekülerleşmesi yüzünden çıkan çatışma bağlamında, Prens Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) tarafından yayımlanmıştır (1863). Bu, ulusal bir Ortodoks kilisesi örgütlenmesinin ilk adımıydı. Bunu, kilisenin özerk olduğunun resmen ilanı (1885) ve ayrı bir Patriklik olarak Rumen Ortodoks Kilisesi'nin örgütlenmesi izledi (1925).

Romanya devleti için bağımsız bir kilise örgütlenmesi, sizce, neden bu kadar önemliydi? Devlet kilise üzerinde denetimini nasıl sağlar? Romanya Kilisesi hangi bakımdan Konstantinopolis Patrikhanesi'yle bağlarını sürdürmüştür?

Bu metni I-15 ve I-24 metinleriyle kıyaslayın.

II-20. Fransız gazeteci Charles Yriarte'ın, Ortodoks ve Katolik din adamlarının Bosna'da din ve devlet ilişkisi üzerine görüşleri hakkında yorumları (1875-1876)

Ortodoks rahip kendi inancından insanlarla iç içe yaşar ve hareketin [Bosna'daki 1875 tarihli ayaklanmanın] liderlerinin, çoğunlukla Yunan-Ortodoks rahipler oluşundan kaygı duymaya gerek yoktur. Ayrıca bu rahipler, yalnızca ayaklanmanın başlaması için işaret vermekle kalmazlar, aynı zamanda silahlarını kaparlar ve cemaatlerini savaş alanına yönlendirirler. Çünkü bu insanlar için inanç kavramıyla ırk ya da millet kavramı o kadar benzerdir ki, "Sırp" sözcüğü "Ortodoks" sözcüğüyle eşanlamı hale gelmiştir. Katoliklerin bakış açısı farklıdır: Bosnalı Katolik rahipler için, din kavramı millet kavramından daha önemlidir ve şimdi biz Roma'nın emirlerini dinleyen Katolik rahiplerin Katolik halkı ayaklanmadan uzak tutmaya çalıştıklarına tanık olabiliyoruz. İçlerinden en ilerici olanlar da komşu Katolik gücün [Avusturya-Macaristan]

müdahale edip baskıya ve zulme son vermesini sağlamak üzere onların dilinde, Latince, dilekçeler yazmanın ötesine geçmiyorlar. İki dini [Ortodoks ve Katolik] ayıran uyumsuzluğun korunması hususunda endişe duymaya gerek yoktur. Osmanlı devleti, iyi bir nedenle, Hristiyanların eğitimlerine karışmıyor ve bu rolü kiliselere bırakmış; bu da doğal olarak, eğitimci rahiplerin dinler arasındaki uyumsuzluğu her şeyin temeli olarak aldığını aklı getiriyor. Böyle bir sistemin sonucu da açıktır ve vahimdir: Yunan-Ortodoks çocuklar *iguman*'dan [Ortodoks keşiş], Katolik çocuklar *franciscan*'dan [rahipler] ve Müslüman çocuklar ise *ulema*'dan, yalnızca birbirlerinden nefret etmeyi öğrenecektir ve asıl olarak, büyüyünce akıllarında kalacak tek şey bu olacaktır.

Yriarte

? Yazarın Bosna'daki Katolik ve Ortodoks cemaatler/kiliseler bağlamında dinsel kimlik ve ulusal kimlik ilişkisini anlatma biçimini yorumlayınız. Yalnızca kendi dinlerini öğrenen çocukların ancak birbirinden nefret etmeyi öğrenebileceği görüşüne katılıyor musunuz? Böyle bir durumun nasıl önüne geçilebilir? Sizin ülkenizde, ulusal harekette din nasıl bir rol oynamıştır?

II-21. 1879 Bulgar Anayasası'nda Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin konumu

Madde 37. Bulgaristan Prensiği'nin devlet dini Doğu Ortodoks mezhebidir.

Madde 38. Bulgaristan prensi ve halefleri ancak Ortodoks dininden olabilirler; fakat, seçilen ilk Bulgaristan prensi, istisnai olarak, orijinal dinini muhafaza edebilir.

Madde 39. Bulgaristan Prensiği, dini açıdan, Bulgar Kilisesi'nin yasama sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak, bulunduğu her yerde Bulgar Kilisesi'nin en yüksek ruhani otoritesi olan Yüce Sinod'a tabidir. Aynı otorite yoluyla, prenslik inanç

ve öğretisiyle ilgili meselelerde ekümenik Doğu Kilisesi'yle birlik içinde hareket eder.

Конституция, s.6.

Dini meseleler neden Anayasa'yla halledilmiş? Ülkenizin bugünkü anayasasında din ve kilise hakkında herhangi bir düzenleme bulunuyor mu?

II-22. Nikola Paşiç'in Sırp ulusuyla Ortodoks Kilisesi arasındaki ilişki hakkındaki görüşleri (1890)

Ortodoks Kilisesi hakkında

Ortodoks Kilisesi'nin neden halkın kilisesi olduğu gayet açıktır. Çünkü o, Katolik Kilisesi'ne kıyasla, inançlı halkın ruhuyla bütünleşmiştir ve onlarla daha yakından ilişkidir. [...] Bu yüzden, onlar Sırp Kilisesi, Bulgar Kilisesi, Yunan Kilisesi, Rus Kilisesi derler. [...]

Bütün Slav Ortodoks Kilisesi başından beri kendisine sadık kalmış Slav halklarıyla bağlantı içindedir ve bu, halkların Slav vasıflarında, karakter özelliklerinde ve doğalarında muhafaza edilmiştir ve bugün bu sayede Slavlar günümüzdeki gelişmelerin sonuçlarını kabul etme kapasitesine sahiptirler. [...]

Ulusal Egemenlik

[...] Sırp halkı tek başına Sırp devletini yaratmıştır; hem de kendi kanıyla, çabasıyla ve becerisiyle. Bu devlet, tam bir demokratik devlet olarak yaratıcısının izlerini taşır. [...] Halk, ulusal egemenlik ve halkın gücüne dayanan devletleriyle bir bütün oluşturduğunun tamamen bilincindedir. [...] Bu güç bütün başka güçlerin üzerindedir ve demokratik hayat yolundan hiçbir büyük sapmanın mümkün olmadığını garantisidir; demokratik olmayan rejimler bazen halkın bilinçsizliğinden yararlanıp ağırlık kazansalar da, kök salıp uzun süre varlıklarını sürdüremezler.

Paşiç, s. 128-129, 137, 139.

Nikola Paşiç (1845-1926), 19. yüzyıl sonlarından 1920'lere kadar, önde gelen Sırp devlet adamlarından biri olmuştur. Mühendislik eğitimi gördükten sonra politikaya atılmış ve 1881'de Radikal Parti'yi kurmuştur. Birkaç kere başbakanlık yapmıştır.

Yazarın bakış açısından kilisenin rolü nedir? Yazar halkla devlet arasındaki ilişkiyi nasıl meşrulaştırıyor? Yazarın kendini bu tür önermelerde bulunmak zorunda hissetmesinin nedeni sizce nedir?

II.d. Ulus-devletlerin Altyapıları

II-23. Küçük bir ulus için endüstriyel gelişmenin önemi üzerine bir Yunan tezi (1841)

Çeşitli türden endüstrilerin bir ulusun mutluluğunu sağladığına kuşku yoktur. Endüstri olmaksızın, bir ulus asla gelişemez ve hem kara da hem de denizlerde gücünü artıramaz. Çeşitli endüstrileri kurmaksızın, bir ulus yalnızca doğal kaynaklara tutsak olur ve fiziksel ya da moral olarak büyüyemez. [...] Başka bir ifadeyle, endüstrisiz uluslar ilelebet yoksul olacak, devletler topluluğu içinde pasif ve önemsiz varlıklar olarak kalacak, daha güçlü ulusların iradelerine tabi olacaktır; o uluslar ki, doğal güzellikleri, ılıman iklimleri, bereketli ve geniş toprakları ya da üretim güçleri sayesinde değil, yalnızca çeşitli endüstrilerini ve ticari ilişkilerini ilerletmeleri, genişletmeleri ve mükemmelleştirmeleri sayesinde güç kazanmışlardır. Böylece dün ve bugünün güçlü ulusları Avrupalı güçler arasında sıvrılmış ve en öne geçmiş, zafer tacını başına geçirmiş, çeşitli endüstrileri ve dış ticaretlerinden edindikleri servetleri sayesinde ihtişamı yakalamışlardır.

S.B., "Αἱ βιομηχανίαι" [endüstriler], *дневний весник Аіών* [Yüzyıl] gazetesi, 26.2.1841, no. 238; akt. Psalidopoulos, s. 55.

Küçük bir ülkenin endüstriyel gelişiminin zorunluluğu konusunda insanları ikna etmek için hangi tezler kullanılmıştır? Ekonomik tezlerin ulusal tezlerle birlikte bir bütün oluşturmaları fikrine ilişkiniz görüşünüz nedir?

➤ G5. Bir ülkenin ekonomik durumuyla ulusal temsiller arasındaki ilişkiyi gösteren nakit para: Yunanistan Ulusal Bankası'nın çıkardığı ilk 500 drahmi'lik kağıt para (1841)

Kathimerini, s. 4.

Kağıt paranın üzerinde hangi görsel öğeler kullanılmış? Bunların anlamı nedir? Bir devlet neden kendi para birimine ihtiyaç duyar? Sizin ülkenizdeki kağıt paralar üzerinde hangi resimler ve semboller var? Kağıt ve metal paralar, sizce, milli terbiyeye ve temsile katkıda bulunabilir mi? Bulunabilirse, nasıl?

II-24. Ulus-devletin güçlenmesinde demiryollarının rolü üzerine bir Rumen görüşü (1870)

Bu bölümde [şimdi] demiryollarının gümrükler, bölgeler arası ilişkinin doğası, zenginliğin ge-

lişmesi üzerindeki etkisinin ne kadar büyük olduğu gösterilmekle birlikte, birçok insan kendi kendine değerli ulusal birliğin parçalanıp parçalanmayacağını soruyor; hatta bu insanlar ulusal birliğin hâlâ gerçekleşip gerçekleşmediğinden emin değiller. Onlar, açıkça beyan etme dürüstlüğü göstermeksizin, bu akıl karışıklığını arzuluyorlar; kızgın Avrupa'nın kendilerini hor görmesi karşısında bazı partiler ülkenin geleceğini kurban ediyor.

Milcov'un iki kıyısında da, Rumen halkına dost olan, şansımıza, çoğunluğu oluşturan dürüst partiler haricinde, Moldo-Romanya'nın birliğinden pişmanlık duyan ve halkın duygularını sömürmek suretiyle bu projelerini hayata geçirmeye çalışarak, karanlık emellerini bağımsızlık ve liberalizm kisvesi altında yürüten başka partilerin de olduğu gerçeğini kimse inkâr etmiyor. Yine de biz, büyük Romanya ailesinin fertleri arasındaki uzaklığın aşılabacağına, akıllı bir ücret politikası sayesinde kişilerin ve malların dolaşımının kolaylaşacağına inanmak durumundayız; bu demiryolları geriletici eğilimleri ortadan kaldırmanın en önemli silahlarından biri olacak ve Romanya halkının büyük arzusunu hayata geçirme, eski Daçya'nın bütün kısımlarının birliğini sağlama yolunda büyük bir katkı sağlayacaktır.

Brătianu, s. 51-52.

I. Constantin Brătianu (1844-1910) askeri topograf, Genel Kurmay'da görevli bir general ve aynı zamanda Romanya Akademisi'nin bir üyesiydi.

Ekonomik modernleşmeyi güçlendirmesinin yanında, demiryolları ulus-kuruculuğunun da önemli bir aracı olmuştur. Brătianu'nun tezinde hangi unsur öne çıkıyor? Neden? Demiryolları inşa etme ihtiyacı hakkında sizin görüşünüz nedir?

II-25. Bulgar Prensi (1879-1886) Aleksander Battenberg'in demiryollarının önemi hakkındaki görüşü

Veliht Prens: "Okullar ve yasalar demiryolları kadar önemli değildir." Sofya'nın başkent olmasına karar verildi; çünkü Belgrad-İstanbul dünya atardamarı Sofya'dan geçiyor. Berkovitsa yakınındaki Balkan Dağları yoluyla sağlanacak bağlantı kışın tamamen kesilebiliyor. Prens, Avusturya'nın bu demiryolu aracılığıyla Bulgaristan ticaretini ele geçirebileceğine ilişkin abartılı korkulardan bahsetti. Prens: "Biz demiryollarını kimin inşa edeceğiyle ilgilenmiyoruz. Önemli olan mümkün olduğu kadar kısa bir sürede demiryollarına kavuşmaktır."

Jirecek, s. 27.

Bu iki metni karşılaştırın. Yeni bir devlet için bir demiryolu şebekesi kurmak neden o kadar önemlidir? Demiryolları inşa etmenin hiçbir tehlikesi yok mudur?

II-26. 19. yüzyıl sonlarında bir Bulgaristan demiryolunun durumu

O zaman demiryolu Baron Hirsch'ün Demiryolu'ydu [Avusturyalı Yahudi milyoner sahipti demiryoluna]. Türk yönetimi döneminde inşa edilmişti ve Jambol'u Odrin ve İstanbul'a bağlıyordu. Vagonlar küçüktü ve ayrı ayrı bölmelere ayrılmıştı; her bölmenin iki tarafa açılan kapıları vardı ve biletçiler uzun ahşap merdivenleri kullanarak bu kapılara çıkıyordu. Bu biletçiler kutulardan otomatik olarak fırlayan zamazingolar gibi, kapı ve pencerelerden aniden kafalarını uzatıyorlardı hep ve geceleri, göğüslerinde asılı, küçük gaz lambaları taşıyorlardı. Demiryolu görevlileri yabancı uniformalar giyerlerdi; zaten çoğu Ermeni ya da Levanten'di ve Bulgarca konuşmazdı. Demiryolu istasyonlarına Fransızca yazılı tabelalar asılırdı ve tren, bir

çan üç kere çaldıktan sonra hareket ederdi... Biri mutlaka trene kaçak binerdi ve bu oldukça neşeli, içinde endişeli bir bekleyişin de olduğu bir oyuna dönerdi. Daha bir sürü yeni ilginç şey dikkati çekerdi: bir demiryolu istasyonu, trenler, yabancılar, yabancı diller. Bu geniş, bilinmeyen bir dünyadan bir esinti, düşler krallığına kısa bir gezintiydi. Ve Sofya'ya yolculuk hazırlığı, günlerce süren gerçek bir maceraydı...

Константинов, s. 19-20.

Demiryolu istasyonlarına ilişkin tasvirler bulun. Bu binaların mimarilerini irdeleyin.

II-27. Bulgaristan Ölçü Birimleri Yasası (1889)

Madde 1. Bundan sonra Bulgaristan Prensipliği'nde temel uzunluk ölçüsü birimi metre olacaktır. [...]

Madde 6. Temel hacim ölçüsü litre olacaktır. [...]

Madde 7. Temel ağırlık ölçüsü gram ya da 4 santigrat derecede ve 0 basınç altında 1 cm³ damıtılmış suyun ağırlığıdır.

Eski ölçü birimlerinin yeni birimlere dönüşümleri ya da tersi

A. Uzunluk ölçüsü

I. Eskinin yeniye dönüşümü

Madde 9. Bir mimari (inşaatçının) arşın 758 mm (0.758 m).

Bir (terzinin) arşın 680 mm (0.680 m).

Bir dirsek 650 mm (0.650m) olacaktır.

[...]

Genel Koşullar

Madde 13. Bu yasa yiyecek ölçümlerinde 1 Haziran 1889 tarihinden itibaren, öteki ölçüm-

lerde ise 1 Ocak 1892 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir. [...]

Madde 16. Devlet kurumlarında yeni ölçü birimlerinin kullanılması 1 Ocak 1889 tarihinden itibaren zorunludur.

Bütün devlet memurları resmi evrakta yeni ölçü birimlerini kullanmakla yükümlüdür.

Devlet kurumlarıyla iş yapan bütün yurttaşlar hesaplarını ve bildirimlerini kurumlara yeni ölçü birimleriyle sunmakla yükümlüdür. [...]

Държавен вестник, no. 7, 19 Ocak 1889.

► G6. Yeni teknolojiler ve ulusal semboller: Dikiş makinesi reklamının yapıldığı bir poster (Yunanistan, 19. yüzyıl sonları)

Atina, Fotopoulos'taki Helenik Edebiyat ve Tarih Arşivi, s. 480.

Yeni ulus- devletlerin ilk eylemlerinden birinin yeni ölçü birimleri kullanmasını zorunlu hale getirmesinin arkasında yatan nedenler sizce nelerdir? Ekonomik, sosyal ve kültürel nedenler bulmaya çalışın. Bunun aynı zamanda devlet kontrolünün bir aracı olduğunu düşünüyor musunuz?

Singer dikiş makinesi şirketi için basılmış reklam afişi. Yunanistan'da dikiş makinelerinin reklamının yapılması eskilere, 1874 yılına, dayanır. Yunanistan'ın kırsal kesiminde dikiş makinesi kullanımı yaklaşık olarak 1900 yılında yaygınlaşmıştır. O tarihte, dikiş makineleri yoksul genç kızlara ve gelinlere bu makinelerden hediye eden kraliçenin şerefine "Olga" adını almıştır.

Bu afişle ilgili kısa bir yorum yapın. Resimdeki karakterleri, giyinme biçimlerini ve yaptıkları işi analiz edin. Ticari bir afişte neden ulusal semboller kullanılmıştır? Reklam ulusal kimliğin oluşumuna nasıl katkıda bulunabilir? Reklamlar öteki etnik ve dini gruplar hakkındaki kalıpyargıların yayılmasına da hizmet edebilir mi? Reklam "biz" ve "onlar" ayrımını pekiştirir mi? Ülkenizde günümüzde yayınlanan televizyon ve radyo reklamları içinde, tarihsel karakterlerin kullanıldığı ya da ulusal özdeşlik kurmaya yönelik olanlar var mı? Ulusal, etnik ya da dinsel "ötekiler", birer örnek olarak mı yoksa karşılaştırmalı referanslar olarak mı sunulmaktadır?

IIe. Ulus-kuruculuğu

II-28. Ivan Kukuljevic, Hırvat dilinin yetersiz kullanımının nasıl acınası bir şey olduğunu belirtiyor (1843)

Gayet iyi biliyorum ki, burada toplanan bizler çoğunlukla dilimizi konuşmuyoruz ve bütün ülkede, kadın ya da erkek, anadilde okuyup yazma ve konuşma hususunda iyi olan insan sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Bunun nedeni, anadilimizi kamu ve iş hayatında kullanmıyor oluşumuza dayandırılabilir ve bizler dilimizle bir efendinin uşağıyla eğlendiği gibi eğleniyoruz. İnsanlarımızın çoğu hâlâ anadillerinde konuşmanın verdiği huzuru ve zevki tatmış değil. Bu duyguları ancak, uzun süre dışarıda, yabancı insanlar arasında, yabancı ülkelerde yaşamak zorunda kalmış insanlar anlayabilir. Biz hâlâ kendi dilimizi yalnızca dostlarımıza ve köylülerimize saklıyoruz.

Wein, s. 541.

1830'ların milliyetçi eğilimlerine kadar Hırvatistan'ın (aynı şekilde Transilvanya'nın) resmi dili Latince'ydi. Macar hükümeti okullarda ve devlet dairelerinde Latince'nin yerine Macar dilini koymaya çalıştı. Almanca kullanımı da yaygındı. Bununla birlikte, Hırvat reformcular resmi dil olarak Hırvatça'nın yerleşmesini savundular ve nihayet 1847 yılında bunu başardılar. Bu mücadele çerçevesinde, önde gelen bir Hırvat reformcu, yazar, tarihçi, politikacı ve parlamento üyesi olan Ivan Kululjevic, 1843'te Hırvat Parlamentosu'ndaki ilk Hırvatça konuşmayı yaptı.

Kukuljevic Hırvat dilinin yaygın olarak kullanılmasını nasıl savunuyor? Kukujevic bir soyludur; okuduğunuz metinden bu anlaşılıyor mu? Bütün köylüler anadilini konuşurken (ve sayıları hiç de az değilken), Kukuljevic neden yalnızca az sayıda insanın anadilini konuştuğunu iddia ediyor?

II-29. Ulusal kimlik için dilin önemi üzerine bir Sloven görüşü (1861)

Ve kalenin etrafını dolaşırken, bizim oğlan benzer kostümler ya da elbiseler giymiş, korkuyla çığlıklar atıp birbirini çekiştiren iki adama rastlıyor; adamlardan birinin ne dediğini anlamamış ama, bildiği dili konuşan ve yüzü hiç de yabancı gelmeyen diğerini anlamış; bu adama katılmış ve aynı dili kullandıkları için vatandaşı olan bu adama yardım etmiş. Dilinden dolayı vatandaşını ve hemşerisini tanımış. İsterse yüzlerce, hatta daha fazlası toplanmış olsun, isterse aynı elbiseleri giymiş olsunlar, isterse hepsi farklı giyinmiş olsun, onu her zaman tanıyabilirdi. Dil, işaretlerin en iyisidir; onunla hangi ulusa ait olduğumuzu biliriz. Çocukluğundan beri sizin ulusal dilinizi kullanan kişi sizin ulusunuzdan biridir.

Ve ulus dediğiniz nedir ki, dil değilse? Çocuk yürümeyi öğrendikten sonra, bütün insanları sever; bütün insanlar onun için iyidir, hoştur ve anavatanından gelen kim olursa olsun ona yaklaşmaya can atar. Aynı tavır ve âdetleri olanlarla kendini evindeymiş gibi hisseder. İnsanlar üzerlerine giydiklerini değiştirseler bile, onları lehçelerinden, dillerinden tanır. Anladığı, sözcüklerini kendine yakın hissettiği bütün bu insanlar onun vatandaşlarıdır; hepsi onun için değerlidir ve iyidir. Onlar da kendisi gibi aynı ulustandırlar.

“Ulus nedir? Ve özel olarak Sloven ulusu nedir?” adlı makale, öğretmen ve edebiyat tarihçisi Ivan Macun tarafından, ülkeyi boydan boya dolaşan ve vatandaşlarını tanımaya çalışan bir çocuğun yaşadıklarını anlatan bir hikâye biçiminde yazılmıştır. Bu makale 1861 yılında, Ljubljana’da *Novice* (Haberler) gazetesinde yayımlanmıştır.

Ulusal kimlikte dilin rolüne yazarın yaptığı vurgu hakkında ne düşünüyorsunuz? Farklı dilleri konuşan insanlar aynı ulusa ait olabilir mi? Örnekler veriniz.

II-30. Rumen kimliğinde dilin önemi üzerine Titu Maiorescu’nun görüşleri (1866)

Modern bir halk için, ulusal bir devlete ve özellikle ulusal bir dile ve edebiyata sahip olmak gereklidir.

[...] Her Rumen bilir ki, o bir Rumen’dir ve bundan sonra ne yaparsa yapsın, zorunlu olarak ve olabildiğince dolaysız bir biçimde, entelektüel hayatını aldığı Latin geleneğiyle bağlantılandırma çalışacaktır.

Şimdiye kadar bu gerçeğin dilimizde ve yazımızda daha çok pratik bir sonucu oldu ve bu da yerindeydi. Çünkü Rumenlerin dili Latin atalarından kalan en değerli hazinedir ve bu hazine onlara bugünlerde diğer bir geçmişi hatırlatıyor ve her zaman onlara doğru yolu gösteren, onları Traian’ın Daçya’sında dolanan göçmen halk dalgalarında boğulup kaybolmaktan koruyan, yegâne pusula olma özelliğini koruyor.

Maiorescu, I, s. 277.

Key Edebiyat eleştirmeni, sanatçı, üniversitede profesör, politikacı (vekil, bakan, başbakan) ve “Junimea” topluluğunun önemli bir üyesi olan Titu Maiorescu (1840-1917) Giessen’de felsefe doktorası yapmış, Paris’te de hukuk okumuştur. Başbakan olarak, Bükreş Barış Konferansı’na başkanlık etmiştir (1913).

? Yazar, dille kimlik arasındaki ilişkiyi nasıl açıklıyor? Bu konuda sizin görüşünüz nedir?

II-31. Hırvat Parlamentosu’nun İmparator-Kral Francis Joseph’e Yugoslav Bilim ve Sanat Akademisi’nin kuruluşuna onay vermesi için yazdığı dilekçe (1867)

Haşmetmehapları, kralımız ve çok değerli efendimiz! Dalmaçya, Hırvatistan ve Slovenya’nın Birleşik Krallığı Halkları [...] hiçbir zaman bir kişinin kendi hatasından dolayı eğitimden geri kalmasını istemez. Onların tarihleri geride kılıçlarıyla, kalemleriyle, zihinleriyle ve yürekleriyle yaratılmış eserler bırakan kahramanlarla doludur. Ama o aynı tarih insanlarımıza bugün, her ülkenin ana kaldırıcı olan bilimde daha ileri öteki uluslarla neden yarışamaz hale geldiğimizi de gösteriyor. Bu Parlamento, bilimsel ve edebi gelişmeler ışığında [...] inanıyor ki, insanlarımız artık yüksek bir edebi ve bilimsel kürsünün kurulduğunu görmek istiyor ve bu bizim görevimiz: Bu, onsuz bilimin eleştirel bir gelişme gösteremeyeceği ve sonuçta başarılı olamayacağı bir Akademi olmalıdır.

Laszowsky, s. 127.

? Parlamento, Akademi’nin kurulması gereğini nasıl savunuyor? Dilekçeye göre, Akademi’nin görevi ne olmalıdır? Bugün akademiler “ebedi ve bilimsel kürsüler” olarak mı görülüyor yoksa 19. yüzyıla karşılaştırıldığında akademilerin otoritesinde bir gerileme mi söz konusu?

► G7. Ön yüzünde Bükreş’teki Ulusal Tiyatro’nun yer aldığı bir kartpostal (1890’lar)

? Devletin temel kurumlarının “ulusal” olarak değerlendirilmesini nasıl açıklıyorsunuz? Aynı şekilde “ulusal” sıfatı taşıyan başka kurumlar da biliyor musunuz?

II-32. Devletlerin gelişmesinde dilin ve edebiyatın önemi Arnavutça yazıların basılması için kurulan derneğin tüzüğünden bir madde (1879)

Bütün uluslar kendi dillerinde yazdıkları sayesinde aydınlanmış ve uygarlaşmıştır. Yazılı dili ve kendi dilinde edebiyatı olmayan her ulus karanlıkta kalmıştır ve barbardır.

Myzyri, s. 40.

? Yazar neden kendi diline ve edebiyatına sahip olmanın uluslar için bu kadar önemli olduğunu düşünüyor sizce?

II-33. Saint Petersburg’daki Makedon öğrencilerin Makedonca edebi dili hakkındaki memorandumları (1902)

Artık soru şudur: Sırpça ve Bulgarca edebi dili dururken, ayrı bir Makedonca edebi dili yaratmak gerekli midir? Makedonca edebi dilini yaratmanın iki nedeni vardır: Birincisi, Sırpça

edebi dilinin yaratılması sırasında, 19. yüzyıl başlarında, Doğu Sırbistan, Batı Bulgaristan ve Makedonya'da konuşulan anadillere dikkat edilmedi ve bu yüzden, Herzegovina dili edebi dil olarak geliştirilirken, Doğu Sırbistan, Batı Bulgaristan ve Makedonya'nın ihtiyaçları karşılanmadı. Doğu Bulgar lehçesini genel edebi dil için temel alarak Bulgar edebi dilinin yaratılması sırasında, yine Doğu Sırbistan, Batı Bulgaristan ve bütün Makedon lehçelere ve ağızlara hiç dikkat edilmedi.

Bulgaristan ve Sırbistan edebi dillerinin yaratılması sürecindeki tarafsızlık yalnızca Balkan Slavlarının birbirine düşman ve tam da hem Sırp hem de Bulgar dillerinin özelliklerini birleştiren temelde rekabet eden, iki kampa ayrılmasına yardımcı oldu. Öte yandan, eğer şu ya da bu edebi dilin yaratılması sürecinde, ana Balkan dillerinden biri bir edebi dil katına yükseltilmiş olsaydı, Balkan Yarımadası'nın çeşitli parçalarındaki Slavlar arasındaki uzlaşmaz karışıklıklardan kaçınılmış olacak ve hepsi birleşip tek bir ulusal-kültürel bütün olacaktı. Biz Makedonca'yı, Bulgarlar tarafından tamamen Bulgar dili, Sırp'lar tarafından tamamen Sırp dili olarak kabul edilen ama aslında bugün Bulgaristan ve Sırbistan'da konuşulan dillerin ortasında bir yerde duran ve bu haliyle birbirine düşman Bulgaristan ve Sırbistan'ı birleştiren bir bağ özelliği taşıyan bir dil olarak kabul ediyoruz.

Bir Makedon lehçesini bir edebi dil katına çıkarmanın ikinci nedeni, Makedonya üzerindeki Sırp ve Bulgar iddialarını, Makedon halkının moralini bozan ulusal propagandayı ortadan kaldırma ve Makedonya'nın politik kaderindeki birincil önemini korumak için Makedonya'daki Slav unsurunu birleştirme gereğidir. [...]

Makedonium, s. 56.

Bu metnin amacı nedir? Bir Makedonca edebi dilinin zorunluluğu hakkında yazarın görüşü nedir? Size göre, bir edebi dilin yaratılması ne anlama gelir?

¹⁹ Tosk ve Geg, Arnavut dilinin ana lehçeleridir.

II-34. Transilvanya'da Rumenlerin ulusal duygularını yeşertme planları- Dr. I. C. Dragescu'nun Emilia Ratiu'ya mektubu (1874)

[...] Bir dilencinin rolü Rumen halkı gibi bir halka uygun bir rol değildir. Atalarımız verip almaya alışmıştır: Biz *dilenemeyiz!*

Köylüleri ve *kadınları* daha çok düşünmelisiniz.

Burada yeniden doğuş başlıyor. Kadınları iyi birer anne, eş ve Rumen yapın; köylüleri kendi şan ve şereflerinin, haklarının ve görevlerinin bilincinde kişilere dönüştürün. Ancak o zaman, ilerleme ve kurtuluş yolunda en zor ve en önemli adımı atmış olacaksınız.

Bu iki unsurla, her şeyi elde edebilirsiniz. Okullar, yazılar, konferanslar... bunlar araçlardır ancak. [...]

Lungu, s. 141-142.

Yazar için Transilvanya'da Rumen ulusal duygularını güçlendirmek için öngörülen araçlar nelerdir? Köylülere ve kadınlara vurgu yapılması konusunda ne düşünüyorsunuz? Kadınlara nasıl bir rol biçilmiştir?

II-35. Arnavut ulusal hareketini yapılandırma planı- Gazeteci Faik Konitza'dan Baron Goluchowski'ye mektup (Brüksel, 1897)

A. İlk olarak, gözetilecek ve ulaşılabilecek amaçlar şunlar olmalıdır:

1. Türklerle aralarındaki temel farklılıkların tam olarak bilincinde olan Arnavutların ulusal duygularını geliştirmek. [...]

2. Hukuktan sapmayarak ve yönetimdeki yetkililere saygı göstererek, bütün Arnavutların Doğu Sorunu'nun ortadan kaldırılmasını hızlandıracak, önceden belirlenmesi imkânsız koşullarda, ekonomik ve entelektüel gelişme özlemlerinin hangi yollardan gerçekleştirilebileceğini anlamasını sağlayacak şekilde çalışmak.

B. İkinci olarak, kullanılacak araçlar şunlardır:

3. Tosk, Geg¹⁹ ve Fransızca dilini kullanan ga-

zeteler halk şarkıları, tarihsel kronikler, yurt-severlik şiirleri, ekonomik meseleleri ele alan yazılar, haber biçiminde politik yorumlar yayımlamalıdır; bu yazılar ne düşmanca yorumlar yaparak Bab-ı Ali'ye güvensizlik tohumları ekmeli ne de yandaş yorumlar yaparak Arnavutların Bab-ı Ali'den yana tavır almalarına hizmet etmelidir...

b. Yılda iki ya da üç kere, küçük, basit bildiriler biçiminde, iki dilde de binlerce el ilanı basılmalıdır ve bu ilanlarla, doğrudan politikaya bulaşmadan, sorular ve cevaplar yoluyla ulusal duygular geliştirilmelidir. [...]

f. Okullar: Bu kurumlar bizim en hayati sorunlarımızla ilgilenmelidir. Bu ne oranda böyle gerçekleşirse, Arnavutlar okulların açılmasını o oranda yürekte isteyecektir; ancak bir yanda girişim eksikliği, öte yanda ise öğretmen eksikliği büyük sorundur. Bu yüzden, Osmanlı hükümetine her bölgeden bu okullara ihtiyaç duyulduğuna ilişkin dilekçeler verilmelidir.

g. Dinler: Ulema sınıfıyla, özellikle, bu aşamada daha fazla yarar sağlayacak *Bektaşilerle* [Müslüman bir tarikat] sıcak ilişkiler kurulmalıdır; gelecekte olabilecekler düşünülerek, dinsel özerklik yönündeki eğilim de sonuna kadar geliştirilmelidir.

C. Son olarak da, bütün eylemlerimizin ve çabalarımızın şu iki fikir etrafında yürütülmesi gerektiğini yeniden hatırlatalım: Hiçbir mihrak oluşturulmayacak ancak bütün herkes tek bir amaca uygun olarak hareket edecektir; gazeteler, dernekler, okullar, propaganda... hepsi kendiliğinden oluşmuş bir hareket damgası taşımalıdır ve bu çerçevedeki ittifaklar, dostluklar ya da paylaşımlar bizim cesaretimizi hiçbir biçimde etkilememelidir.

Konitza 1993, s. 14-15.

Faik Konitza (1875-1942) 20. yüzyılın ilk yarısında Arnavutluk kültürünün önde gelen bir simasıdır. Dijon ve Paris Üniversiteleri'nde eğitim gördükten sonra, 1897'de Arnavut gazetesi *Albania*'yı bastığı Brüksel'e taşınmıştır. Bunu yapmak için,

o tarihteki Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Agenor Goluchowski'den yardım talep etmiş ve sonunda gazetesi için Avusturya-Macaristan mali desteğini sağlamıştır.

Arnavut kimliğini güçlendirmek için önerilen araçları irdeleyiniz.

II-36. Yunanistan'da tarih öğretmenin amaçları (1881)

İlkokullarda Yunan tarihi derslerinin amacı çocuklara tarihi olayları, tarihleri ve tarihsel kahramanların isimlerini ezberletmek ve genel olarak tarihsel bilgiyi artırmak değildir; bu bir yandan çocukların ahlaki eğitimi, bu şanlı milletin değerli üyelerini biçimlendirmek için milli bilincin aşılmasıyla, bir yandan da, okuldaki diğer derslerde öğrenilen tarihsel bilgiyi *sistemli hale getirmek* ve bu bilginin *özümsemesini* artırmakla ilişkilidir.

Atalarımızın –hakkaniyet, büyük gayret, kahramanlık ve zihin açıklığı sayesinde büyük adamlar olmuş ve bu yüzden maddi şeyleri hor görüp hürriyet ve görevi uğruna ölümü göze almış olan atalarımızın- büyüklüğünün, şan ve şerefine farkına varacak olan Yunan gençler hayranlık duymakla kalmayacak, örnekleri takip etme ve zaferlerle dolu bir milli tarihi sürdürme arzusuyla dolacaktır.

Koulouri, s. 263.

Metni irdeleyin ve tarih öğretmenin amacının ne olduğunu anlatın. Günümüzde tarih öğretmenin amaçları hakkında fikriniz nedir?

➤ G8. Tarihsel giysiler içindeki çocuklar (Yunanistan, tahmini 1875)

Fotopoulos, s. 259.

❓ Okul şenlikleri yalnızca eğlenceyi mi hedefliyor; yoksa bunlar ulusal kimliği öğrenmenin ve pekiştirmenin birer araçları mı?

II-37. Romanya'da ulusal sporu yaratma hamlesi (1898)

Ülkemizde fiziksel egzersiz zevkini yaygınlaştırmak üzere Eğitim Bakanı Sayın Haret²⁰, 10 Mayıs vesilesiyle Bükreş'teki ortaokullar arasında bir müsabaka düzenlenmesine ön ayak oldu. Yarışlarda *oina*²¹ oynanacak, kazanan grup sembolik bir ödülle hak kazanacak, ödül ise bir yıl boyunca, kazanan grubun okulunda tutulacaktı; ardından, okullar aynı gün onuruna, aynı ödül için tekrar yarışacaklardı. Sayın Bakan'ın özgün spor müsabakaları vasıtasıyla ülkemizde fiziksel egzersizin yaygınlaşması için çaba harcaması çok olumludur. Çünkü: a) Bu sayede gençlerimiz bugüne kadar yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalan oyunlarımızın büyük bir kısmını çalışıp oynayacaklar. b) İyi bir jimnastik sisteminin de benimsenmesiyle birlikte gerçek, ulusal ve vatansever eğitimi almış olacağız. Zira, güçlü olmak, saygı görmek isteyen ve oğullarını düşünen bir ülke için olmazsa olmaz bir ihtiyaçtır bu.

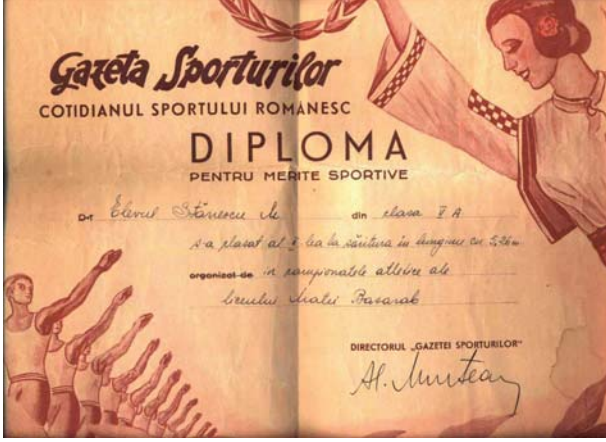
Ionescu, s. 1106.

❓ Ülkenizde eskiden ya da şimdi ulusal spor olarak kabul edilmiş bir spor dalı biliyor musunuz? Sizce neden 19. yüzyılın sonunda kimileri "ulusal bir spora" ihtiyaç duymuştur? Amaçları neydi?

²⁰ Spiru C. Haret (1851-1912) Paris'te matematik alanında doktora yaptı. Romanya'ya döndükten sonra üniversitede öğretim üyesi olarak hizmet vermiş, eğitimde üst kademelerde görev almış, üç kere de Din ve Kamu Eğitimi bakanlığını üstlenmiştir. 1900'ler Romanya'sında eğitimde modernizasyon hamlelerinin simgesi olarak kabul edilir.

²¹ *Oina*, Rumenlerin ulusal oyunu olarak kabul edilir. Beysbola benzeyen bu oyun 12'şer kişilik iki grup tarafından, 80x50 m. ölçülerindeki bir alanda oynanır. Topun çapı 6-9 cm., sopa ise en fazla 95 cm. uzunluğundadır. Ulusal bir oyun olarak kabul edilse de, kurallarını bilen ya da oynayan pek az insan mevcuttur.

► G9. “Gazeta Sporturilor” gazetesince düzenlenen, erkek çocuklar için ortaokullar arası spor müsabakalarında verilen sertifika (Romanya, iki dünya savaşı arası dönem)

ACIME, 37/2000.

🔑 Rumen milli kıyafetleri içinde tasvir edilmiş bir kadın, kazanan çocuklara taç takıyor.

❓ Romanya nasıl tasvir edilmiş? Romanya tasviriyle yürüyen çocuklar arasındaki görsel ve sembolik ilişkiyi tartışın. Bugün sizin ülkenizdeki sertifikalarda ne gibi tasarımlar ve semboller kullanılıyor? İki dünya savaşı arasındaki dönemde durum nasıldı?

II-38. Arnavutluk Kralı I. Zogu'nun, zorunlu askerlik hizmetinin ulusun inşasındaki rolü hakkındaki görüşleri (1928)

Orduyu eğitim için son derece değerli bir kurum olarak görüyorum. Memleketin en büyük ihtiyacı eğitimidir ve asker ocağına çağrılacak olan erkekler evlerine bakış açıları olabildiğince genişlemiş olarak döneceklerdir. Ortalama Arnavut'un milliyet hakkında hiçbir bilgisinin olmadığını anlamalısınız. O her zaman aşiretinin başını ya da Bey'i en yüce otorite olarak görmüştür. Esasen takdire şayan olan bu yerel bağlılığını merkezi hükümete nasıl yönelteceği kademeli olarak ona anlatılmalıdır. İşin aslı, bir aşiretin üyesi olarak kalsa da, aynı zamanda devletin bir vatandaşı olduğunu öğrenmek zordur.

Fischer, s. 23.

🔑 Ahmed Zogu (1895-1961) iki dünya savaşı arası dönemde Arnavutluk'un önde gelen devlet adamlarından biriydi. 1925-1928 arasında başkanlık yapmış, 1928'den 1939'a kadar da I. Zogu adıyla Arnavutluk tahtında oturmuştur.

❓ Kral Zogu'nun görüşüne göre bunlardan hangisi daha önemliydi: Zorunlu askerlik hizmetinin ülkenin savunma kabiliyetini artırması mı; yoksa genç Arnavutların ulusal kimliğinin şekillenmesindeki rolü mü? Size göre zorunlu askerlik bu amaçlara ulaşmak için uygun bir yol mu? Toplumunuzda zorunlu askerlik hizmetine insanlar nasıl yaklaşıyorlar?

► **G10. Asker kıyafeti giydirilmiş Rumen çocuğu (1916)**

❓ Küçük çocuklara üniforma giydirmenin âdetini nasıl açıklarsınız? Sizce bu sadece bir moda mıydı yoksa aynı zamanda toplumsal ve pedagojik anlamlar da taşıyor muydu?

II-39. Ziya Gökalp'in tanımına göre Türk eğitiminin amaçları (1914)

Bir [Türk] mektebi programına göz gezdirdiğimiz zaman çocuklarımıza üç türlü bilgi öğrettiğimizi görürüz. Evvela milli dil ve edebiyatımızı, milli tarihimizi öğretiyoruz, ki Türk dilinden ve edebiyatından, Türk tarihinden başka bir şey değildir. İkinci olarak Kur'an-ı Kerim, Tecvid, İlm-i Hal gibi dini dersler ve İslam Tarihi ile İslam dilleri [Arapça ve Farsça] okutuyoruz. Üçüncü

olarak Matematik, Biyoloji gibi ilimleri ve bu ilimleri öğrenmeye yarayan yabancı [Avrupa] dillerle elişleri, Beden terbiyesi gibi hüneler öğretiyoruz. Bu kısa göz gezdirmeden anlaşıyor ki, terbiyede takip ettiğimiz gayeler üçtür: Türklük, İslamlık, Çağdaşlık. Bir Türk babası, çocuğunun Türkçe konuşmamasına, Türkçe okuyup yazmamasına, Türk tarihini bilmemesine rıza gösteremez; aynı zamanda İslam inanç ve ibadetlerini bilmemesini uygun göremez. Bu baba çocuğun Türk ve İslam olarak büyümesini istediği gibi çağdaş bir insan olarak yetişmesini de arzu eder. O halde bizim için tam bir terbiye üç kısımdan meydana gelmiştir: Türk terbiyesi, İslam terbiyesi, Çağ terbiyesi. [...] Bu üç terbiye birbirinin yardımcısı ve tamamlayıcısı olmakla vazifelidirler. Halbuki salahiyetlerinin daireleri ve bu dairelerin hudutları akla uygun ve doğru bir şekilde belirtilmez ve sınırlandırılmazsa birbirine aykırı ve düşman da olabilirler.

Vucinich, s. 157-159.

🔑 Ziya Gökalp (1876-1924) Jöntürk hareketinin önde gelen isimlerinden biri, Türk milliyetçiliğinin en önemli kuramcısıydı.

❓ Yazarın üç farklı eğitimi dengeleme hedefi hakkında ne düşünüyorsunuz? İlkokullara üçünü birden sokmak pratikte mümkün müdür? Sizin ülkenizde 20. yüzyılın başında durum neydi? Peki ya şimdi nasıl?

II-40. Bir muhalifi, Atatürk'ün tarih ve dil politikasını eleştiriyor (özel günlük, 1932)

17 Temmuz 1932

Mustafa Kemal, Ankara'da bir Tarih Kongresi topladı. [...] Birçok saçma sapan şey söylüyorlar, bütün cihanı Türk yapıyorlar. [...] Mustafa Kemal sekiz yıldır, askerlik dâhisi, siyaset dâhisi, ziraat dâhisi, vb... yapılmıştı. Şimdi de bu adam ken-

disini büyük müverrih (tarihçi ç.n.) yapmak kaprisinde [...] Kongreden gaye ve hülâsa şu: Tarihte meçhul şeyleri Mustafa Kemal keşfetmiş, tarihe nazariyeler vazetmiş ve kendisi büyük müverrih, tarih dâhisi olmuştur. [...] İnsan böyle bir gülünç işe teşebbüsten utanır. [...] Neşrettiği tarihte Türklerin istila ettikleri yerleri bir haritada oklarla gösteriyor. Gitmedikleri yer yok. Yunanları “Ege” kelimesinden dolayı, İrlandalıları “İr” hecesinden dolayı Türk sayıyor. [...] Mademki “İr” ile milletler Türk oluyor; öyleyse İran’ın ne kabahati var? Onun da başında “İr” bulunuyor. Evet, bu kadar saçma bir şey olamaz. [...]

25 Ağustos 1932

[...] Gazi, Yunus Nadi’ye buyurmuş ki: “(Hülaseten): Şeyh Süleyman’ın Çağatay lügatinde “Kilturmak” var. Mak lâhikasını (ekini ç.n.) kaldır. Kiltur kalır. Bu işte Frenklerin culture kelimesinin aslıdır. Bizden onlara geçmiştir. İmdada koşun, ayol! Ağlayayım mı, güleyim mi, öleyim mi? Yahu! Bu adamın safsatalarını okudukça ben utaniyorum. [...] Bu Kilturmak sadece bizim (getirmek) mastarının Çağatay şivesinden ibarettir. Bunda hars (kültür ç.n.) manası nerede? [...]

8 Eylül 1932

Bugün gelen *Milliyet*’te Mustafa Kemal Dolmabahçe Sarayı’nda bu ay içinde bir dil kongresi toplamış. Yazık dilimize... [...] Dil işi büsbütün karmakarışık olacak. Yeni bir tasfiye için çok zahmet çekilecek. Yapmasa daha sevab işlerdi. Bu adamın bunlar nesine lazım bilmem. İki yılda müverrih (tarihçi ç.n.) oldu. Bütün safsatalarla dolu bir Türk Tarihi neşretti. Ve bunu cebren mekteplerde okutuyor. Yazık Türk evlatlarının ömür ve dimağlarına! Şimdi de derhal filolog oldu.

Nur, III, s. 547.

Dil ve tarih, Atatürk’ün Türk milliyetçiliğini geliştirme siyasetinin temel dayanaklarıydı. Bu entelektüel muhalifin özel günlüğünde eleştirdiği uç örnekler hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu tür eleştiriler açıkça dile getirilse etkili olabilir miydi? Ülkenizde bu tür uç örneklerin yaşanıp yaşanmadığını biliyor musunuz?

II-41. Mahmud Esad Bozkurt’un “Atatürk Devrimi”nin milliyetçi özü hakkındaki anıları

Yeni Türk Cumhuriyeti’nin devlet işleri başında mutlaka Türkler bulunacaktır. Türk’ten başkasına inanmayacağız. Atatürk ihtilâlinin belirli yönü Türk milliyetçiliğidir. Türk olmaktır. Geçmişi bu prensip temizledi. Yeniliği bu prensip getirdi. Bütün Türk ihtilâli bütün eserleriyle bu prensibe dayanıyor. Bundan en küçük bir yan çizme geriliğe dönüşür. Ve ölümdür.

Bozkurt, s. 354-355.

Maahmud Esad Bozkurt, Atatürk zamanında içişleri bakanı olarak görev yapmıştır. Kemalizm’i bir doktrin haline getiren ilk fikir adamlarından biridir.

Genel sorular:

II-34, II-35, II-36, II-37, II-38, II-39 numaralı metinlerle G8, G9 ve G10 numaralı görselleri birbiriyle karşılaştırın: Güneydoğu Avrupa’daki yeni devletlerde ulusu inşa etmek ve ortak bir kimlik yaratmak için ne gibi araçlar kullanılıyordu?

III. BÖLÜM: MİLLİYETÇİ İDEOLOJİLER

Kültür, ulusların yükselmesi ve sağlamlaşması için temeldi. Güneydoğu Avrupa'daki ulus-devletlerin elitleri bunun farkına vararak bütün kültürel ürünleri ulusal bir kalıba dökmeye çalıştılar. Kültürün ulusallaştırılması salt sistematik olarak ulusa gönderme yapmaktan ya da ulusal benlik-imgesinin ve klişelerin geliştirilmesinden ibaret değildi; bunun yanı sıra pek çok farklı türde milli simgenin yaratılmasını da içeriyordu. Bu bölümde, bu milli simgelerden çok azının üzerinde durabileceğiz. Bayrak, arma ve marşlar devletlerin alameti haline geldi; halklara da kendilerini bu simgelerle özdeşleştirmeleri öğretildi. Giderek her devlet bir ya da daha fazla günü, ulusun büyük kahramanlıklarının kutlandığı ulusal tatil günleri olarak ilan etti. Tarihin simgeler ve kahramanlar barındıran sonsuz bir kaynak olduğu keşfedildi. Aydınlar ve siyasetçiler çeşitli tarihi simaları ve dönemleri benimseyerek, bunları o anki görüş ve çıkarlarına uygun bir geçmiş inşa etmek için kullandılar. Milli kahramanların çoğu çok uzak bir geçmişten geldi. Kimileri ise bugünün içinden çekilip çıkarıldı. Kahramanlar hem barış zamanı gururu beslemek, hem de savaş zamanında insanların birbirine kenetlenmesini, kendini millete adanmasını sağlamak için kullanıldılar. 19. yüzyılın sonlarından bu yana Avrupa'daki bütün uluslar en az bir milli şair, milli ressam ya da heykeltıraş ve tabii halk edebiyatını ve milli kıyafetleri içeren milli bir halk kültürü çıkarmayı umdular. Özgün yemekler ve spor da milli kimliği ve gururu pekiştirmek için kullanıldı. Uluslar arasındaki ilişkiler simgeler üzerinden yürüyen rekabetle sınırlı değildi. Modern Avrupa sık sık siyasi çatışmalara sahne olmuştur; Güneydoğu Avrupa da nazik durumdaki devletleri ve sayısız toprak talepleriyle bu manzaranın dışında değildi elbette. Dolayısıyla, ulusu savaşa hazırlamak milliyetçi ideolojilerin en can alıcı hedeflerinden biriydi. Ulusal panteonlar siyasi önderlerle ve savaş kahramanlarıyla doluydu. Yetişkin erkeklerden başka, ulusal mücadelede öne çıkan kadınlara ve çocuklara karşı da ayrı bir ilgi uyandı. Kadınlar ve çocuklar genel olarak masum ve fedakâr olarak biliniyorlardı ve ulusal hedefler uğruna mücadeleye katılmaları, bu amaçların ve bütün bir ulusal mücadelenin haklılığının, değerinin nihai kanıtı olarak kabul ediliyordu. Kadınlar birer ana ve çocukları eğiten kişiler olarak, çocuklar ise geleceğin vatandaşları ve askerleri olarak, ulusun geleceğinin parlak ve emin ellerde olduğu inancını pekiştirmek için de temel bir role sahiptiler.

IIIa. Ulus Nedir?

III-1. Şair ve siyasetçi Dimitrie Bolintineau'nun tanımıyla Rumen ulusunun hakları ve görevleri (1869)

Rumenler bir ulustur; ulus kanunu, dili, âdeti bir olan, kendilerine biçilmiş topraklarda hep beraber yaşayan halkın, bu halkın bünyesindeki sınıfların tamamıdır. Her ulusun onu bütün diğerlerinden ayıran, kendine has bir karakteri vardır. Nasıl bir insanın toplum içinde

hakları ve görevleri varsa, ulus da kendine ve diğer uluslara karşı aynı hak ve görevlere sahiptir; hakları aynı zamanda birer görevdir. Bir ulusun en değerli hakkı kendi kendini, kendi bildiği gibi idare etme hakkıdır. İkinci hakkı ise, varlığını koruma hakkıdır; bir ulusun dışarıdan gelen her türden haksız saldırıyı gücünü kullanarak püskürtme hakkı daimidir. Üçüncüsü ise başka ulusların çıkarlarını zedeleyecek şekilde kullanmamak kaydıyla bütün yeteneklerini

özgürce, alabildiğine geliştirme hakkıdır. Ulusların ilk görevi, bir ulusun bir başka ulusa karşı olan ve diğer bütün görevleri de kapsayan ilk görevi, karşılıklı sevgi ve yardımlaşmadır...

Bolinteanu, II, s. 501.

Dimitrie Bolinteanu (1819-1872) Rumen şair, yazar ve siyasetçidir. Makedonya kökenli Ulah bir ailenin oğlu olan Bolinteanu özellikle 1848'de, geçici hükümet üyesi olduğu ve *Poporul Suveran (Egemen Devlet)* gazetesini kurduğu sıralarda, 1840'lara yayılan Eflak devrimci hareketinin içinde yer aldı. 1863 ve 1864'te defalarca dışişleri bakanlığıyla din ve halk eğitimi bakanlığı yaptı.

Yazara göre bir ulus hangi öğelerle tanımlanıyor? Bir sözlükte "ulus"un nasıl tanımlandığına bakın ve ikisini karşılaştırın. Yazara göre bir ulusun en önemli hakları nelerdir?

III-2. Ulusların temel özelliklerine ilişkin bir Sırp ders kitabından (1870)

"Ulus" kelimesi gazetelerde ve kitaplarda sık sık karşımıza çıkar; konuşmalarda her gün kulağa çalınır. Bunun yanı sıra, bizim de bir ulus olduğumuzu, adımızın da "Sırp ulusu" olduğunu kendimize sık sık hatırlatırız. Dolayısıyla, "Sırp ulusu" kelimeleri Radosav'ın evinde ilk kez telaffuz edildiğinde, oğlu, "Ulus nedir; Sırplar kimdir?" diye sordu ona. Bakalım arkasından neler konuşmuşlar:

Baba: Oğlum, aile nedir, söyleyebilir misin?

Oğul: Söylerim, baba. Aile, çocuklar ve babaları demektir.

Baba: Ayrıca babanın erkek kardeşleri, annenin de kız kardeşleri, onların da kendi çocukları varsa, bu da bir aile değil midir?

Oğul: Evet baba, öyledir. Bunların hepsi bir-

den ailedir. [...]

Baba: Ulusun ne olduğunu anlatmak için bana lazım olan buydu. Binlerce, on binlerce aile, gördüğümüz gibi, dünyanın dört bir bucağındaki tepelere, vadilere, nehir boylarına, deniz kıyılarına, verimli ve verimsiz topraklara alabildiğine yayılmış. Bu kadar çok insanın herkesin anlayabileceği tek bir dili yok. İşte bu yüzden, dünyada yaşayanlar daha küçük topluluklara ayrılmışlar. Her birinin üyeleri kendi bildikleri gibi iletişim kurar, kendi dillerini konuşurlar. Diğer bir deyişle, başka bir topluluğun anlayamayacağı şekilde konuşan her topluluğa ulus denir. [...]

Baba: Uluslar dille birbirlerinden ayrılırlar. Aynı dili konuşan ve birbirini anlayan binlerce aile bir ulus meydana getirir. Sözgelimi buradan ayrılсан, ulusumuzun nereye kadar yayıldığını kolayca anlayabilirsin. İster kuzeye, ister batıya, doğuya ya da güneye; nereye gidersen git, bizim gibi ya da zorlanmadan anlayabileceğin şekilde konuşan bütün insanlar aynı ulustandır. Fakat ulusun başka bir ayırt edici özelliği daha vardır. Diyelim ki buradan çok uzaklara gittin, bizimle aynı dili konuşmamakla kalmayıp, Milos Obiliç'le de övünmeyen, Prens Marko hakkında şiirleri olmayan, bizim slava'mızı (ailenin koruyucu azizinin yortusu) kutlamayan, kilise toplantılarına gitmeyen, Kosova'mız için yas tutmayan nice halklar göreceksin. Hatta genellikle bunlar hakkında hiçbir şey bilmiyor olacaklar. Dolayısıyla, aynı dili konuşan, aynı ulusal zafere inanan ve her nerede olurlarsa olsunlar birbirlerini hatırlayan, aynı kıyafetleri giyen insanlara ulus denir.

Oğul: Dünyada bir sürü ulus var, değil mi baba?

Baba: Hem de ne çok, oğlum! Her birinin ayrı bir adı var. Bir ulusun olduğu yerde bir dil vardır; bir dilin olduğu yerde ise bir isim! Bizim dilimizi konuşanlara Sırp denir; öbür uluslar ise saymakla bitmez. Yakınımızda olanlar: Bulgarlar, Rumenler ya da Eflaklılar, Macarlar, Slovenler, İtalyanlar, Almanlar, kısacası dünyada böyle pek çok ulus vardır.

Oğul: Babacığım, demek ki, nasıl her insanın

bir adı varsa, her ulusun da bir adı var. [...] Ayrıca Bulgarlar, Slovenler, Çekler, Lehler, Ruslar ve bizler de dahil daha birkaç halk gibi dil ya da gelenekleriyle birbirine hısımlar olarak kabul ediliyor. İçinde bulunduğumuz bu kabileye ve akrabalığa “Slav kabilesi” deniyor. Bu kabileden bizler (Sırp ve Hırvatlar), Bulgarlar ve Slovenler “Güney Slavları” ya da “Yugoslavlular” olarak biliniyor; çünkü biz güneyde yaşıyoruz. Diğer Slavlar ise bizim kuzeyimizde ve doğumuzda.

Srpska, I, s. 9-17.

❓ Ders kitabındaki açıklamaya göre bir ulusun temel özellikleri nelerdir? Ders kitabında sunulduğu haliyle Sırp ulusal kimliğinin özgün öğeleri nelerdir? Metinde nelerin öğretilmesi hedeflenmiş? Metindeki yorum hakkında ne düşünüyorsunuz? O yorumu, vatandaşlık bilgisi kitabınızdaki çağdaş ulus tanımlarıyla karşılaştırın.

III-3. Ziya Gökalp’in ulus tanımı (1923)

O halde, millet nedir? Irki; kavmi, coğrafi, siyasi, iradi kuvvetlere tefevvük ve tahakküm edebilecek başka ne gibi bir rabıtamız var? İçtimaiyat ilmi ispat ediyor ki, bu rabıta terbiyede, harsta, yani duygularda iştiraktır. [...] Bu ifadelerden anlaşıldı ki, millet ne irki, ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasi, ne de iradi bir zümre değildir. Millet, lisanca, ahlakça ve bediiyatça müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümredir. [...] Bu itibarla milliyette şecere aranmaz. Yalnız, terbiyenin ve mefkurenin milli olması aranır.

Gökalp, s. 11-15.

❓ Bu metni, II-39 numaralı metinle karşılaştırın: Yazarın ulus niteliği taşıyan bir topluluğun ayırt edici özelliği olarak üzerinde durduğu öge nedir? Eğitime nasıl bir rol biçiyor?

III-4. Mustafa Kemal Paşa’nın ulus tanımındaki değişimler

A. Savaş döneminde, dinin öne çıkarılması (1920)

Suret-i umumiyede prensip şudur ki hudud-u milli olarak çizdiğimiz daire dahilinde yaşayan anasır-ı muhtelif-i İslamiye yekdiğerine karşı ırkı, muhiti, ahlaki, bütün hukukuna riayetkâr öz kardeşlerdir. Binaenaleyh onların arzuları hilafına bir şey yapmayı biz de arzu etmeyiz. Bizce kat’i olarak muayyen bir şey varsa o da hudud-u milli dahilinde Kürt, Türk, Laz, Çerkez vesair bütün bu İslam unsurlar müşterekü’l-menfaadır. Beraber çalışmaya karar vermişlerdir. Yoksa hiçbir vakit başka bir nokta-i nazar yoktur; arzu-i vicdani ile uhuvvetkârane ve dindarâne bir vahdet vardır. Hiç şüphemiz yoktur ki, Kürt, Laz ve diğerlerinin rey-i istendiğinde rey vereceklerdir. [...]

Öztürk, s. 196-197.

B. Kültürün eklenmesi (1922)

Türkiye halkı ırkan veya dinen ve harsen mütehit, yekdiğerine karşı hürmeti mütekebile ve fedakârlık hissiyatıyla meşhun ve mukadderat ve menafî müşterek olan bir heyeti içtimaiyedir.

Atatürk’ün, s. 52.

C. Birliğin vurgulanması (1924)

Türk milletinin teessüsünde müessir olduğu görülen tabii ve tarihi vakıalar şunlardır: a) Siyasî varlıkta birlik b) Dil birliği c) Yurt birliği d) Irk ve Menşee birliği e) Tarihi karabet f) Ahlakî karabet. Türk milletinin teşekkülünde mevcut olan bu şartlar, diğer milletlerde hepsi birden yok gibidir. Daha umumi bir tarif yapabilmek için diyelim ki; bir topluma millet diyebilmek için bu şartlar, aynı zamanda bütün olarak veya kısmen, bir arada bulunmak lazımdır.

Atatürk’ün, s. 70.

D. Tanımın genişleşmesi ve sadeleşmesi (1929)

[...] millet hakkında [...] mümkün olduğu kadar her millete uyabilecek bir tarifi biz de alalım. Zengin hatıra mirasına sahip bulunan, Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan, Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete millet namı verilir. [...] Buna nazaran bir harstan olan insanlardan mürekkep cemiyete millet denir dersek milletin en kısa tarifini yapmış oluruz.

Atatürk'ün, s. 46.

IIIb. Benlik Tanımları

III-5. Bulgar olmak – Yordan Hacikonstantinov'un *The Tarigradski Vestnik* gazetesi editörlerine mektubu (1851)

Ben, yaşayan biri olarak sevgili halkımı seyretmekten büyük keyif alıyorum ve ne kadar iyi olduklarını görünce içimde herhangi bir kuşkuyla yer kalmıyor. Diyelim ki biri bana bilim adamı mı yoksa Bulgar mı olduğumu sordu. Hiç düşünmeden verirdim cevabımı: "Ben bir Bulgar'ım." Zira Slav ve Bulgar kökenlerime sırt çevirmek, ihanet etmek haksızlık olur. Gerçek Bulgar yalan söylemez, kıskanmaz, tembellik etmez, ikiyüzlülük ya da şehvet düşkünlüğü nedir bilmez, hele inancını kızarmış tavuğa hiç değişmez... Bulgar insanı canını dişine takıp çalışır, eker, biçer, ticaret yapar, mücadele eder; adildir, misafirperverdir, Tanrı korkusu bilir, kralına ve Tanrı ile kralın emrettiği her şeye saygılıdır. Bütün bunlardan ötürü ben bir Bulgar'ım ve asil Bulgar köklerimden kaynaklanan en yüksek seviyedeki iyiliğe, inanca, umuda ve sevgiye sahibim.

Sizce bu kadar çok ulus tanımı olmasının, bir ulusu tanımlamanın pek çok yolu olmasının sebebi nedir? Atatürk'ün öne sürdüğü farklı tanımlarla, ulusu algılayışını etkilemiş olabilecek özgün tarihi koşullar arasında bir bağ kurabilir miyiz? Ulusu bir de siz tanımlayabilir misiniz?

Yordan Hacikonstantinov-Cinot (1818 -1882) Veles'te doğmuştur. Doğduğu yerde, Samokov'da ve Selanik'te eğitim görmüştür. Veles'te, Üsküp'te, Tetovo'da ve Prilep'te öğretmenlik yapmıştır. Bulgar kilise hareketinde aktif olarak rol almış, tiyatro çalışmaları ve cemaatle ilgili etkinlikler yürütmüştür. Aynı zamanda bir tarihi ve etnografik materyal koleksiyoncusudur.

III-6. Paško Vasa'ya göre Arnavut olmak (1879)

Bizim fikrimize göre, ister Müslüman, ister Ortodoks ya da Katolik olsunlar, Arnavutlar üç yüz yıl evvel neyse hâlâ odur: Avrupa'nın en eski halkı, bilinen soyların içinde başkalarıyla en az karışmış olanı. Açıklanması imkânsız, mucizevi bir yolla, her şeyi mahveden ve dönüştüren zamana dayanabilmiş, bir edebiyatı veya ileri bir medeniyeti olmamasına rağmen kendi dilini koruyabilmiş; dahası, özgün ve karakteristik dış görünüşünü ve yüzyıllar boyunca muzafferane yayıldıkça benimsediği dini inanç ve ayinlerini de, dışarıya karşı hiç saklamaksızın ama içine de kapanmaksızın, korumayı başarmış bir soy.

Vasa, s. 22.

İşkodra doğumlu olan Paşko Vasa (1825-1892) 19. yüzyılın önde gelen yazar ve devlet adamlarındandır. Maceralı gençlik yıllarının ardından (1848 İtalyan Devrimi'ne katıldı) Osmanlı devletinin hizmetine girmiş, sonuçta Lübnan genel valiliğine dek yükselmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sadık bir memuru olmakla birlikte, pek çok Arnavut kültür cemiyetinde çalışmış, Arnavut dili, tarihi ve siyaseti hakkında eserler vermiştir. Siyasal hedef olarak, bağımsız bir Arnavutluk'un kurulmasını değil, Osmanlı'nın Arnavutça konuşulan tüm bölgelerinin, belli ölçüde yerel özerkliğe sahip olacak tek bir otonom vilayette birleştirilmesi düşüncesini benimsemiştir.

➤ G11. Resimlerde ulusal benlik – Sloven kartpostalı (20. yüzyıl başları)

➤ G12. Resimlerde ulusal benlik – Rumen kartpostalı (20. yüzyıl başları)

România, s. 55.

➤ Bu kartpostal, özgün milli kıyafetleri içinde ya da geleneksel işlerle uğraşan Rumen karakterlerin resmedildiği bir seriye aittir.

❓ Bu iki kartpostalı birbiriyle karşılaştırın. Bir kartpostal ulusal kimliği pekiştirebilir mi? Cevabınız evetse, nasıl?

III-7. Rıza Nur'a göre Türk olmak (1932)

Türk milleti tanrının en seçme milletidir. Akıl, kahramanlık, ilim ve sanat kabiliyetlerini Tanrı en çok ona vermiştir. Şimdiye kadar Çin denizinden Balkanlar'a, Mısır'a ve Fas'a kadar olan koca arazide, Çin'de, Hind'de, Milâttan evvel ve sonra birçok medeniyetler, ilim ve sanatlar yaratan biziz. Binaenaleyh Türk kanındaki kabiliyet cevheri iledir ki, medeniyet evci alâsına varabilir. [...]

Nur, s. 523.

III-8. Sloven olmak – Dimitrij Rupel'in Slovenlerin karakteri hakkındaki görüşleri (1987)

Anlaşıldığı kadarıyla, geçmişte Slovenlerin kuruluşu için [din] değiştirmek en önemli yollardan biriymiş. Din değiştirmek tanrıların, azizlerin, ahlakın ve kültürün yerine başkalarını koymak anlamına gelir. Değerleri, fikirleri, kuralları ve kanunları alt üst eden toplumsal bir karmaşadır bu. Bir inancı bırakıp bir başkasına dönmek, ezelden beri Sloven ulusunun bir özelliği olmuştur. [...]

Büyük din değiştirme hamlelerinin hiçbirisi Slovenleri geriye götürmemiş, tam tersine, hayatta kalmalarını, ilerlemelerini sağlamıştır. Diğer taraftan, din değiştirmenin hayatın içinde var olması, beraberinde özgün bir zihniyetin ya da ulusal ruhun gelişimini de getiriyor. Bu zihniyet ilk bakışta uzlaşmacı, tavizci, kabul edilemeyecek olanı yücelten bir ruhun yansıması olarak da görülebilir; mantığın ve açık fikirliliğin yansıması olarak da. Siyasette Slovenler küçük adımlarla ilerlemeyi, zorlu ittifakları, esnekliği seçtiler; bu yüzden de bazen ahlaki yönden sert eleştirilere uğradılar. Bu zihniyet ayrıca, göç olgusunda ve yüksek intihar oranlarında ifadesini bulan bir pes etme eğilimine de yol açtı.

Stokes, s. 281-282.

Dimitrij Rupel bir Sloven aydını ve siyaset adamıdır. 1946 doğumlu olan Rupel edebiyat ve sosyoloji okumuş, daha sonra Ljubljana Üniversitesi'nde doçent olmuştur. 1980'lerde *Problemi* ve *Nova Revija* adındaki muhalif gazetelere önderlik ederek Slovenya'nın bağımsızlığını savunmuş ve Ocak 1989'da Demokratik Sloven Birliği'nin başına geçmiştir. Nisan 1990'da Demokratik Sloven Birliği'nin de içinde yer aldığı muhalif koalisyon DEMOS'un ülke tarihinin ilk çok partili seçimlerini kazanmasıyla, Slovenya'nın önde gelen siyasetçilerinden biri haline geldi ve iki kez de dışişleri bakanlığı yaptı.

Son 4 metne bakın ve “biz” zamirinin denk düştüğü ismi kapatıp yerine kendi kimliğinizi koyun. Birtakım ortak öğeler görebiliyor musunuz? Ortak öğeleri ve farkları listeleysin.

III-9. Rumen köylülerinin gayrimillî benlik tanımı – George Ionescu-Gion'un hatıralarından (1889)

Daha düne kadar, bir köylüye “Sen kimsin?” diye sorulduğunda, kafasını kaşıyıp tevek-külle gülümseyerek ne söylediğini kim hatırlamaz: “Aman efendim, kim olayım? Tanrı'nın bir Hristiyan'ı işte!” Anlayacağı dilden sordum ona: “Pek güzel, kardeşim; ama niye sadece Hristiyan'mışsın bakalım? Hristiyan! Bulgar da Hristiyan'dır... Moskof da Hristiyan'dır... Yunan da Hristiyan'dır... Sen de Hristiyan'sın! Ama sen daha başka da bir şeysin, öyle değil mi? Rumen değil misin, soyunun, meşe nasıl yemyeşilse ylesine Rumen olan, o kuvvetli koluyla düşmanın göğsünü paramparça eden, sıırım gibi Rumen atalarımıza dayandığını hissetmiyor musun?” “Aman beyim!” diye karşılık verdi köylü. “Ben bu işlerden anlamam; sen kitap gibi konuşuyorsun...”

Ionescu-Gion, s. 16-17.

George Ionescu-Gion (1867-1904) gazeteci ve tarihçi olarak pek çok esere imza atmıştır. Paris'te ve Brüksel'de eğitim gören Ionescu-Gion, Fransızca ve tarih öğretmenliği yapmış, sonradan ortaöğretim genel müfettişi olmuştur. Yukarıdaki pasaj, Bükreş'te, Athenaeum'da yapılan halka açık bir konferanstan alınmıştır.

Yazar dini kimlikle ulusal kimlik arasındaki farkı nasıl ortaya koyuyor? Ionescu-Gion'a göre hangisi daha önemli? Neden 19. yüzyılın sonunda ulusal kimlik dini kimlikten daha önemli hale geldi? Ulus-devletin kurulmuş olmasıyla bu olgu arasındaki ilişkinin ne olduğunu fark ettiniz mi?

III-10. Makedonya'dan, gayrimillî benlik tanı- mı-H. N. Brailsford'un gördükleri (1905)

Geçmişin anısı tamamen silinmiş ve köylüler arasında atalarının bir zamanlar özgür olduğuna dair belli belirsiz bir söylentiden başka hiçbir şey kalmamış. Ohri yakınlarında uzak bir dağ köyünde, geleneksel bilgilerini ölçmek için çocuklarla konuştum: Köy o güne kadar ne öğretmen yüzü görmüş, ne de köyün yerleşik bir papazı olmuştu; köylülerin içinde okuma yazması olan bir kişi bile yoktu. Çocukları, Bulgar Çarı'nın, göle ve ovaya hakim, sarp ama tuhaf bir şekilde yuvarlatılmış bir tepenin doruğuna inşa edilmiş kalesinin kalıntılarına götürdüm. "Kim yapmış burayı?" diye sordum. Cevap anlamlıydı: "Özgür Adamlar." "Peki kimmiş onlar?" "Dedelerimiz." "Tamam ama, Sırp mı, Bulgar mı, Yunan mı, Türk mü, kimmiş ki onlar?" "Türk değilermiş, Hristiyan'mış onlar." Anlaşılan bildikleri de bundan ibaretti.

Brailsford, s. 99-100.

Key Henry Noel Brailsford (1873-1958) yabancı muhabir olarak, Helenofil Lejyon gönüllüsü olarak ve 1903'te de Makedonya'daki İngiliz yardım heyetinin başkanı olarak, uzun yıllarını Balkanlar'da geçirmiş bir İngiliz gazetecidir. Makedonya davasına yakınlık duyan Brailsford'un 1905'te bölgenin kültür ve tarihi üzerine bir incelemesi yayımlanmıştır.

? Çocukların gözünde benlik tanımının ana kaynağı nedir? Yazar neden köyde okul ya da daimi bir papaz bulunmadığını, çocukların okuma yazma bilmediğini özellikle vurguluyor? Sizce koşullar farklı olsa, çocukların cevabı başka olur muydu?

■ G13. Uluslararası Paris Sergisi'nde Bosna-Hersek Pavyonu (1900)

Bennett, s. 30.

Evrensel/Dünya Sergilerinde her devletin hedefi kendi kimliğini ve kişiliğini, bireyselliğini sergilemektir.

1900'de Bosna-Hersek Pavyonu'nda öne çıkan öğeler nelerdir? Arkaplanı (mimari öğeleri), kıyafetleri, mobilyayı, karakterlerin halini tavrını ve faaliyetlerini irdeleyin. Son Dünya Sergisi ve ülkenizin katılımı hakkında bilgi toplayın. Devletiniz hangi özgün unsurları seçip tanıtmıştı?

IIIc. Ulusal Semboller

III-11. Rigas Velestinlis, hayalindeki Yunan Cumhuriyeti'nin bayrağını ve sembollerini tarif ediyor (1797)

Yunan Cumhuriyeti'nin bayrağında ve sancaklarında tepesinde üç haçla Herkül'ün sopasının kullanılması münasiptir. Renklerine gelince; üst kısmında kırmızı, orta kısmında beyaz, alt kısmında siyah kullanılmak üzere üç renkli olacaktır.²³

Kırmızı, imparatorluğun erguvan rengini ve Yunan milletin hür iradesini simgeleyecektir; atalarımız savaşa giderken, kanayan yaralar belli olmasın, askerlerin cesareti kırılmasın diye kırmızılara bürünürlerdi.

Beyaz, zulme karşı haklı davamızın saflığını temsil edecektir.

Siyah, özgürlük ve vatan uğruna verdiğimiz canın simgesidir.

Bütün Yunan askerleri başına miğfer takacaktır.

Bütün Yunan askerlerinin, kılıç gibi bellerine taktıkları, ihtiyaç halinde veya geçit törenlerinde tüfeklerine oturttukları birer süngüleri olacaktır.

Yunan askeri kahramanlara özgü siyah külot pantolon, beyaz etek ve kırmızı çoraptan ibaret kıyafeti giyecektir.

Bütün Yunan erkeklerinin ve kadınlarının, ayrıca cumhuriyet topraklarında yaşayacak olan herkesin miğferine ya da başlığına yukarıda tarif edilen sopa simgesinin çizilmiş olması veya beyaz kumaşa ya da bronz işlenmiş olması şarttır. Özgür demokratlar ve eşit kardeşler birbirlerini bu işaretle tanıyacaklardır.

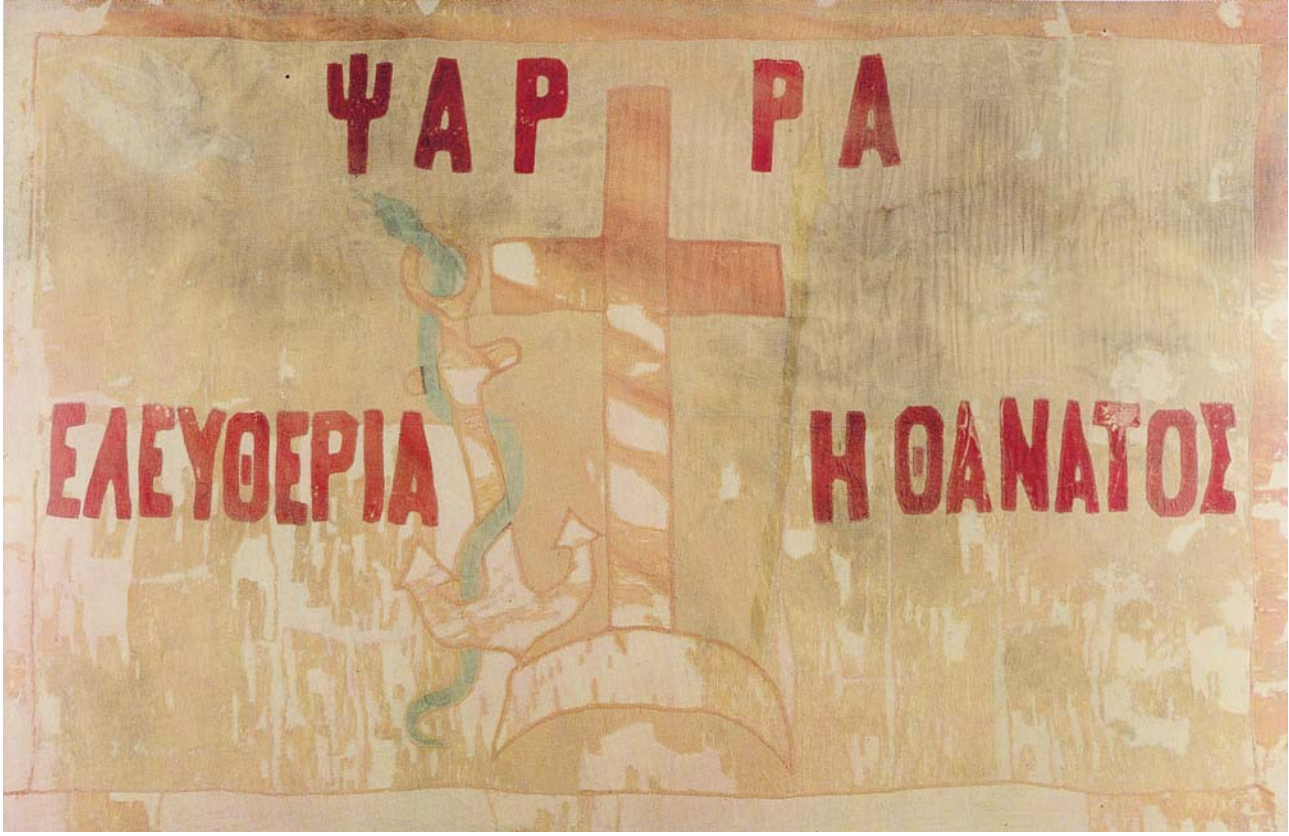
Παρθενών [Parthenon], s. 555-556.

Modern Yunan devleti, bağımsızlığın kazanılmasından sonra Rigas'ın önerdiği sembollerden pek azını benimsemiştir. Bir devletin sınırları içinde yaşayan herkese aynı özel kıyafetin mecbur tutulmasının lehine ve aleyhine fikir üretmeye çalışın. Rigas'ın önerdiği bayrakla şimdiki Yunan bayrağını karşılaştırın (G17).

²³ Fransız Cumhuriyeti'nin bayrağında da, siyah yerine açık mavi olsa da, üç renk kullanılmıştır.

➤ G14. Bağımsızlık Savaşı sırasında bir Yunan adası olan Psara'nın bayrağının üzerinde "Ya özgürlük, ya ölüm" sloganı, haç ve "Filiki Etaireia" adlı gizli örgütün sembolleri yer alıyor.

Simaies, s. 22.

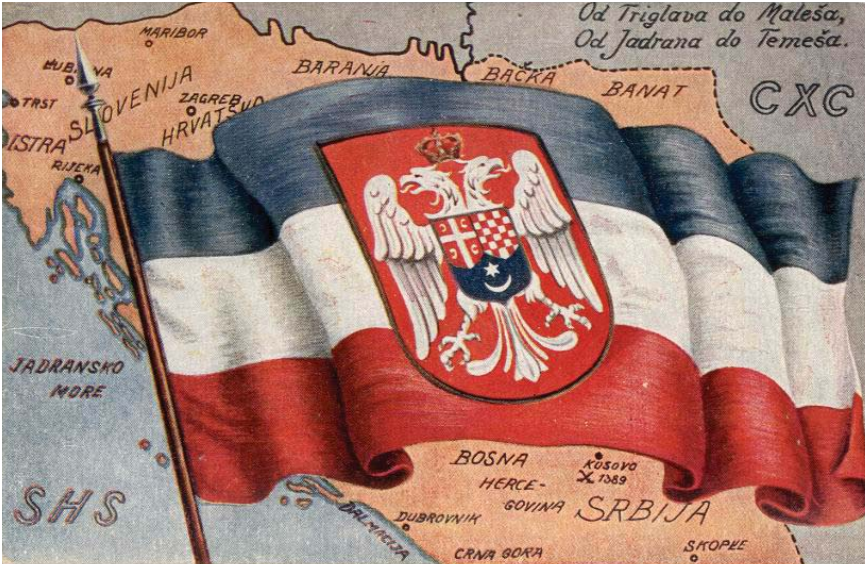
➤ G15. Üzerinde "Birlikten kuvvet doğar" yazan, Bükreş Şehir Muhafızları'na ait Rumen bayrağı (1867)

🔑 İki kadın karakter, 1859'de birleşerek tek bir devlet haline gelen Rumen Prenslükleri Eflak ve Boğdan'ı temsil ediyor.

❓ Yerel bir kurum için tasarlanmış bir bayrağa özellikle ulusal bir hedefe işaret eden unsurlar eklenmesindeki amaç sizce neydi?

► G16. Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın/Yugoslavya Krallığı'nın bayrağı ve arması (1929)

🔑 Bayrak ve arma, ilk Yugoslav devletindeki üç hâkim ulusun sembollerini bir araya getiriyordu.

❓ Bayrakta yer alan tasvirle ne anlatılmak istenmiş?

Dimiç.

III-12. Piskopos Fan Stylian Noli, Faik Konitza'nın cenazesinde yaptığı konuşmada Arnavut bayrağının anlam ve öneminden bahsediyor (1942)

İzin verirsiniz Arnavut bayrağı hakkında da birkaç cümle eklemek isterim. Hepinizin bildiği üzere, Balkanlar'daki komşularımızdan hiçbirinin bayrağının mazisi yüz elli seneyi geçmez; yaşı henüz bir asrı bulmayanlar da vardır. Bizimki ise en az 500 yaşındadır, hatta muhtemelen birkaç asır daha eskilere dayanmaktadır. Bayrak, Arnavutluk'un milli kahramanı Gjergj Kastriot Skanderbeg'in (İskender Bey) bayrağıydı. Çeyrek yüzyıl boyunca Türklere karşı savaşmış olan Skanderbeg, Balkanlar'da en büyük Türk sultanlarına başarıyla meydan okumuş son Hristiyan savaşçıydı. Skanderbeg'in ölümünden sonra Avrupalı devletlerin bir başına bıraktığı Arnavutluk, dört yüz elli sene boyunca tarifi imkânsız Türk boyunduruğu altında inledi. Bu dönem boyunca Skanderbeg'in bayrağı da unutulmuştu; genç bir âlim tarafından, kütüphanenin birinde bulunan bir kitabın, Barletius'un Latince yazılmış Skanderbeg biyografisinin içinden çekilip günyüzüne çıkarılana kadar

da, varlığından kimse haberdar olmayacaktı. O âlim, Faik Konitza; meydana çıkardığı bayraksa, şimdi tabutunu örten şu çiftbaşlı siyah kartal armalı kırmızı bayraktı.

Konitza 2000, s. 174.

🔑 Konuşma, II. Dünya Savaşı'nın özel koşulları hüküm sürerken, Arnavutluk'un İtalyan işgali altında bulunduğu sırada ABD'de yapılmıştır. Fan Noli (1882-1965) Ortodoks bir din adamıdır; bunun yanı sıra 1924'te altı ay boyunca Arnavutluk'un başbakanlığını ve kral naipliğini üstlenmiştir. Ahmed Zogu'ya karşı çıktığı için sürgüne yollanmış, sonunda ABD'ye yerleşerek Arnavut-Amerikan cemaatinin en önemli siması haline gelmiştir. Din, edebiyat ve tarih alanında pek çok kitabı yayımlanmıştır; 63 yaşındayken de (1945'te) Boston Üniversitesi'nde Skanderbeg hakkındaki teziyle doktorasını tamamlamıştır. Her ne kadar Faik Konitza'yla kişisel ilişkileri (II-35'e de bakınız), Konitza'nın Zogu'nun saltanatı

sırasında, Arnavutluk'un Washington elçiliğini yürüttüğü dönemde bozulmuşsa da, ikisi özellikle 1939'da, Arnavutluk'un işgalinden sonra sıkı bir işbirliği içinde çalışmıştır.

III-11 ve III-12 numaralı metinleri çözümleyin. Siz bayrağınızın ne anlam ifade ettiğini biliyor musunuz? Bayrağınızın özel bir hikâyesi ya da anlamı var mı?

► G17. Güneydoğu Avrupa'daki devletlerin bugünkü bayrakları

Arnavutluk, Bosna ve Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Yunanistan, Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, Romanya, Sırbistan ve Karadağ, Slovenya, Türkiye

Bayrakların ne anlama geldiğini bulmaya çalışın. Renklerini, görünüşlerini karşılaştırın. Avrupa'daki diğer bayraklarla kıyaslayın.

III-13. Milli marşlar

A. Yunan Milli Marşı (1823)

Seni öteden beri tanırım
Ey ilahi bir kudretle dirilen
Gözlerindeki ışıktan
Ve hançerinin keskin ağzından

Helenlerin kutsal mezarlarından yükselen
Ruhun zafere ulaşsın

Biz seni selamlarken tekrar
Selam sana ey Özgürlük!

Uzun zaman bekledin
Yaslı halkların arasında
Bir ses sana
Dön artık desin diye

Gelmek bilmedi o gün
Kimse cesaret edemedi seslenmeye
Zira zulmün gölgesi
Kaplamişti her yeri.

Ama şimdi oğulların
Soluk soluğa
Koşuyor kavgaya
Ya özgürlük ya ölüm diye.

Halkımızın mezarlarından
Ruh zafere ulaşsın
Biz seni selamlarken tekrar
Selam sana ey Özgürlük!

Kapsomenos, s. 93-94.

Özgürlük Şarkısı başlıklı milli marşın sözleri en önemli Yunan şairlerinden Dionysios Solomos'a (1798-1857) aittir. 158 kıtalık *Özgürlük Şarkısı* şiiri 1823'te, Yunan Bağımsızlık Savaşı sırasında kaleme alınmıştır. Şiirin ilk iki kıtası Nikolaos Mantzaros'un bestesiyle 1864'te Yunanistan'ın milli marşı haline gelerek o zamana dek söylenen, Bav-yera milli marşı sözlerinin Yunanca'ya çevirisinin yerini almıştır.

B. Hırvat Milli Marşı (1835)

Güzel vatanımız
Aziz, kahraman ülkemiz
Eski zaferlerden kalan miras
Mutlu ol sonsuza dek!
Aziz ve şanlı
Aziz ve eşsiz
Azizdir tüm düzlüklerin
Azizdir tüm dağların
Ak ey Sava, ak ey Drava
Tuna kaybetmesin kuvvetini
Ve mavimsi deniz, sen de söyle herkese
Hırvat nasıl sever vatanını!

Za Hrvatsku, s. 5.

Hırvat Milli Marşı'nın sözleri Antun Mihanovic (1796-1861) tarafından yazılmış, 1835'te *Danica [Sabah Yıldızı]* dergisinde yayımlanmıştır. Zagreb'de doğmuş olan Mihanovic, Habsburg ordusunda subay olarak görev yaptıktan sonra diplomat olmuştur. 1840'larda, dizeleri tıpkı onun gibi Habsburg ordusunun subaylarından biri olan Josip Runjanin (1821-1878) tarafından bestelenmiştir.

Hırvatlar 20. yüzyılın başında bunu milli marş olarak kabuletmeye başlamışlardır. Komünist Yugoslavya'da Hırvatistan Federal Cumhuriyeti'nin marşı olarak tanınıyordu ama resmen ancak Yugoslavya Milli Marşı'nın (*Ey Slavlar*) ardından çalınabilirdi. 1991'den itibaren, halk arasında *Bizim Güzel (Memleketimiz)* olarak bilinen *Hırvat Anayurdu*, Hırvatistan'ın milli marşı olmuştur. Milli marşın ilk halinde "mavimsi deniz" yoktur; bu iki kelime 1990'larda eklenmiştir.

C. Arnavutluk Milli Marşı (1912)

Tek bir arzu, tek bir amaçla
Bayrağın etrafında birleşmişken
Ant içelim şerefimiz üstüne
Kurtuluş uğruna dövüşmeye
Sadece doğuştan hain olan
Kaçar savaştan.
Cesur olan yılmaz asla
Şehit düşer dava uğruna.
Elimizde silahlarla
Koruyacağız vatanı daima.
Haklarımızı vermeyeceğiz kimseye,
Düşmanlara yer yok burada.
Çünkü bizzat Tanrı söyledi ki
Milletler silinecek yeryüzünden,
Fakat Arnavutluk yaşayacak,
Çünkü onun için, onun için savaşıyoruz biz.

İngilizce'si için: <http://www.albanian.com/information/history/index.html>

Şiir, Aleks Stavre Drenova ya da bilinen adıyla Asdreni'ye (1872-1947) aittir. Haya-tının büyük bir bölümünü Romanya'da geçirdikten sonra Bükreş'te ölmüştür. Asıl adı *Betimi mi flamur (Bayrağa Yemin)* olan şiir 1912'de, Bulgaristan, Sofya'da, bir Arnavut gazetesi olan *Lirie Shqipërisë*'de (Arnavutluk'un Özgürlüğü) yayımlanmıştır. Rumen besteci Ciprian Porumbescu'nun (1853-1883) bestelediği ilk iki kıta 1912'de Arnavutluk'un milli marşı olarak kabul edilmiştir.

Ülkenizin milli marşı hakkında neler biliyorsunuz?

► G18. Bulgar armasının evrimi (1741'den bugüne)

❓ Bütün armalarda ortak olan öğeler nelerdir? Ülkenizin armasında hangi öğeler işlenmiş? Bunların sembolik anlamlarını bulun.

► G19. Pavao Ritter Vitezović'in tasarladığı Sırbistan arması (1701)

Davidov, s.21.

► G20. Sırbistan Krallığı'nın arması (1880'ler)

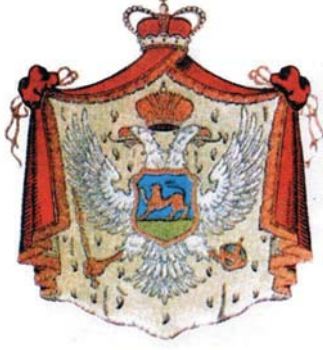

Ljušić 2001 .

🔑 Armada kraliyeti (Bizans) temsil eden çift başlı kartalla 4 "S"li bir kalkan bir araya gelmiş. Bu arma tarihçi ve siyasetçi Stojan Novakovic tarafından tasarlanmıştır.

❓ İki resmi karşılaştırın, aralarındaki benzerlikleri ve farkları irdeleyin. Ne düşünüyorsunuz?

➤ G21. Karadağ arması

❓ Neden bir devlet armaya ihtiyaç duyar ve arma neyi ifade eder? Armayı ulusal kimliğin bir unsuru olarak mı görmeliyiz; yoksa sadece devlet kimliğinin bir parçası olarak mı? Çok uluslu bir devlet, armasında neyi dile getirmelidir?

➤ G22. *Monarşi ve devlet – Romanya'dan Kral I. Carol'un (1866-1914) tasvir edildiği kartpostal*

❓ Sizce, neden üzerinde kralın resmi olan bir kartpostal basmışlar? Hükümdar nasıl tasvir edilmiş? Resmin karşı tarafı nasıl etkilemesi beklenmiş?

III-14. Yunanistan'da bir milli kıyafet yaratma girişimi (1843)

Ekonomik çıkarlar ve milli gurur gereği, ayrıca yabancıların şatafatından ve ahlaksızlığından kurtulmak için [Yunanların işlerinin bu hale gelmesinin müsebbibi bunlardır] en iyi çare [...] milli bir kıyafet yaratmaktır: ucuz, hoş, zarif, imkânlar dahilinde yerel malzemenen, yerli zanaatkârlar tarafından üretilmiş [...], milliyetimizi temsil edecek, herkesi ulusal bir bağla birleştirecek ve halen süren uluslaşma sürecini destekleyecek. Yunanlar gibi hem Avrupa'nın hem Asya'nın bir parçası olan, seçkin atalarının şanını taşıyan özel bir milletin ulusal bir kıyafetinin, eğitiminin, mutfağının olması şarttır. [...]

Politis, s. 124.

❓ Yazarın neden halkı milli bir kıyafete ikna etmeye çalıştığını düşünün. Bu fikre katılıyor musunuz? Sizin ülkenizin bir "milli kıyafeti" var mı?

➤ G23. Milli kıyafetleri içinde Sırp köylü kızı (1865)

Todić, s. 132.

Tablo 3: Güneydoğu Avrupa devletlerinin belli başlı tatil günleri

Ülke	Tarih	Anlamı
Arnavutluk	28 Kasım	Bağımsızlık Bayramı (1912)
Bosna ve Hersek	1 Mart	Bağımsızlık Bayramı (1992)
Bulgaristan	3 Mart	Kurtuluş Bayramı (1878)
Hırvatistan	8 Ekim	Bağımsızlık Bayramı (1991)
Kıbrıs	1 Ekim	Bağımsızlık Bayramı (1960)
E.Y. Makedonya Cumhuriyeti	8 Eylül	Bağımsızlık Bayramı (1991)
Yunanistan	25 Mart	Bağımsızlık Bayramı (1821)
Romanya	1 Aralık	Birlik Bayramı (1918)
Sırbistan ve Karadağ	29 Kasım	Cumhuriyet Bayramı (1945)
Slovenya	25 Haziran	Devlet Bayramı (1991)
Türkiye	29 Ekim	Cumhuriyet Bayramı (1923)

www.seeurope.net; <http://en.wikipedia.org>

Milli bayramlarda, ulus-devletin gelişiminde dönüm noktası kabul edilen olaylar kutlanır. Bir devletin tarihinde milli bayramlar siyasi koşullara göre değişebilir; değiştiği de olmuştur. Bununla birlikte, Arnavutluk gibi, bütün tarihleri boyunca milli bayram günlerini hiç değiştirmemiş devletler de vardır. Romanya, milli bayramlarını değiştirenlere iyi bir örnektir. 19. yüzyılın ikinci yarısıyla 20. yüzyılın ilk yarısında kutlanan en önemli bayramlar şunlar olmuştur: 10 Mayıs, ki üç ayrı anlamı vardır: Hohenzollern Hanedanı'ndan I. Carol'un Romanya prensi olarak taç giymesi (1866), Romanya'nın bağımsızlığını ilan etmesi (1877) ve Romanya Krallığı'nın ilan edilmesi (1881). 24 Şubat, Eflak ve Boğdan'ın 1859'da birleşmesinin yıldönümüdür. Kral ile kraliçenin doğum günleri de milli bayram olarak kutlanmıştır. Komünist rejimde 23 Ağustos (1944) milli bayram olmuştur; buna ek olarak, 1 Mayıs ve 7 Kasım gibi günler de tatildi. Komünist rejimin yıkılmasından sonra, Transilvanya'nın Romanya Krallığı'yla birleştiği, dolayısıyla Büyük Romanya'nın kurulduğu gün olan 1 Aralık (1918) milli bayram olarak benimsenmiştir.

Tabloya göre Güneydoğu Avrupa'daki devletler ne tür olayları bayram olarak kutluyor? Ülkenizde başka hangi tarihi günler için kutlama yapılıyor?

Kendiniz araştırın:

Ülkenizdeki milli bayram(lar) ve insanların bunları nasıl anlayıp hatırladığına dair daha fazla bilgi edinmek için siz de araştırma yapabilirsiniz; eğlenceli de olur. Meseleyi evdekilerle, komşularınızla ya da kaynak havuzunuz için seçeceğiniz daha başka kimseyle tartışabilirsiniz. Onlara milli bayramın anlamı hakkında ne bildiklerini, eskiden başka bayramlar olup olmadığını, çocukluklarında ve gençliklerinde milli bayramın resmi olarak nasıl kutlandığını, o günlerde neler yaptıklarını sorun. Yukarıdakilere ek olarak, toplumunuzun dini ve geleneksel tatil günlerine ne kadar önem verdiğini de araştırın.

III. Ulusal Mitoloji

➤ G24. Ulusun görsel tasviri

Hür Bulgaristan – Georgy Danchev imzalı taşbaskı (1879)

Bulgaristan nasıl tasvir edilmiş? Sizin ülkenizde de benzer resimler var mı?

Sırbistan ve Karadağ'ın resmedildiği Fransız kartpostalları (1917)

❓ Ülkelerin ve ayırt edici ulusal özelliklerinin nasıl tasvir edildiğini irdeleyin. Ülkelerin kadın karakterlerle temsil edilmesi olgusuna özellikle dikkat edin.

III-15. Makedon ulusunun tarihi kökenleri – Gjorgji Pulevski, *Makedonlar İçin* (1879)

Makedonlar İçin

Vatanımız Makedonların bu aziz toprağıdır
Kral Filip zamanında bir krallıktı
Çar İskender zamanında yaşlı bir imparatorluk
Makedon çarımızın adını bilir bütün kâinat
Büyük İskender olarak.
Balkan Yarımadası'ndaki imparatorluğunu
Dağlarda yaşayan bütün Slavlara bıraktı.
[...]

Vatanımızı sevmeli,
Ve almak için elimizden geleni yapmalıyız,
Eski Makedon krallığımızdır burası.
Gelin bir olalım, gelin kurtuluşumuz için
Canımızı ortaya koyalım [...]
Ortodoks imanlı Makedonyalı kardeşlerimiz;
Gelin tek yumruk olalım, cesurca vuruşalım.
Tıpkı Çar İskender zamanındaki atalarımız
gibi,
Şarkılarımız hatıramızı yaşatsın.
Gelin can verelim eski tarihe
Hemen şimdi yapalım bunu.
Bizim kadim Makedon atalarımız bize güzel bir
anı bıraktılar.
Bu işi yaparsak kemikleri sızlamaz; aksine,
onları kutsamış oluruz. Altın çelenklerle
örteceğiz onları.
O eski Makedon sancağını dalgalandıralım tekrar.

Bir yüzünde Aziz Yeorgios var. Öbür yüzünde Aziz Dimitri.
Yani kutsal alâmetlerin altında çarpışacağız
[...]

Pulevski, s. 57-58.

Key Gjorgji Pulevski (1838-1895) karşılaştırmalı sözlükler, Makedonca dil bilgisi kitapları, imla kılavuzları, kısa hikâyeler, şecereler kaleme almış, halk hikâyeleri derlemiştir. Eski Makedonya'nın "Altın Çağ"ıyla kendi devrinde ülkedeki Slav dillerini konuşan halklar arasındaki boşluğu doldurmak için çabalayarak ulusu inşa eden tipik bir romantiktir. Aslında şair olmamasına rağmen 1879'da, Sofya'da *Makedonya Şarkıları* [*Makedonska Pesnarka*] diye bir kitabı yayımlanmıştır.

? Şiirin hedefleri ve mesajı hakkında ne düşünüyorsunuz? Yazar ne anlatmaya çalışmış? Neden düzyazı yerine şiiri tercih etmiş?

➤ G25. Bugüne örnek olan tarihi kahramanlar

Leonidas, eski Sparta kralı, Perslere teslim olmayacaklarını bildiriyor: "Μολὼν Λαβέ" ("Gel de al") – bir Yunan ders kitabından (1901)

Koulouri, s. 72.

? Resim ve metin hangi değerleri ve tavırları yansıtıyor? Öbür karakterlerle kıyaslandığında Leonidas nasıl tasvir edilmiş? Resmin uzamına ne şekilde yerleştirilmiş? Neden?

➤ B. Vasa Čarapič'in²⁴ 1806'da, Belgrad Kalesi'nin alınışı sırasındaki ölümü – Anastas Jovanovič imzalı tablo (1817-1899)

Milli Müze, Belgrad.

? Resim nasıl bir rol üstlenmiş? Ne gibi duygular ve davranışlar telkin edebilir? İki resmi karşılaştırın.

III-16. Dr. Rıza Nur'un halk destanlarının etkileri hakkındaki anıları

Bunları seve seve ve heyecanla okurdum. Okudukça bana kahramanlık hevesi gelirdi. Anlıyorum ki, Türk'ün o eski meşhur kahramanlık terbiyesini bu eserler veriyordu. Yazık ki, hepsi de on paralık oldu. Şimdi asri olarak onları yeniden yazmak lazımdır. [...] Bu eserler ne mühim eserlerdi. Bence şüphe yoktur ki, Türk'ü kahraman eden, bu kadar fütühat yaptıran, yüzde doksan, çocuklukta bu eserlerin verdiği terbiyedir. Zaten bunlar Müslümanlıkta Türk'ün ilk istila eserleridir. Bunlar islah edilerek yeniden basılsa milli terbiye için büyük yardımları olur.

Nur, s. 90-91.

²⁴ Vasa Čarapič, 1804-1813 arasında gerçekleşen ilk Sırp ayaklanmasının önderlerinden biriydi.

❓ Edebiyatın ulusal ve / veya kimlikle ilgili bağları güçlendirme hususundaki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizin ulusal kimliğinizi fikir olarak ortaya atan edebi eserler okudunuz mu?

➤ G26. Siyasi olayların sembolik olarak tasviri

A. Karadağlıların isyanı – Dura Jakşiç imzalı resim (1832-1878)

Milli Müze, Belgrad.

B. Birleşik Bulgaristan – Nikolay Pavloviç imzalı resim (1885)

🔑 Resimde Bulgaristan ile Rumeli'nin 1885'te birleştiği an tasvir edilmiş. Bulgaristan yeni topraklara karşı anaç bir rol üstlenmiş. Arka planda ağlayan bir karakter, başka toprakların da Bulgaristan'la birleşmesinin arzu edildiğini fakat bunun henüz gerçekleşmediğini akla getiriyor.

❓ Resmi tarif edin. Kıyafetlere bakın. Neler söyleyebilirsiniz?

Bu resimle özgür Bulgaristan arasında ne gibi benzerlikler ve farklar var? Bu türden tarihi tasvirler nasıl bir işleve sahiptir?

III-17. Kadın savaş kahramanı Ekaterina Teodoroiu'nun anılması için Romanya'da çıkarılan yasa (1921)

“EKATERİNA TEODOROIU” ANITI, KULÜBESİ VE KADIN ENSTİTÜSÜNE DAİR KANUN

Madde 1 – Ülke için kahramanca can vermiş olan Bâkire Kahraman Ekaterina Teodoroiu'nun anısına Targu-Jiu kentine bir anıt-heykel dikilecek ve bu, Jiu Nehri'nin vadisinde, bâkire teğmenin adıyla başlayan şanlı savaşlarda ölmüş bütün subayların adlarını içerecek olan “Jiu Zaferi” Anıtı'nın bir parçası olacaktır.

İnşaat, bakım ve koruma işleri Savaş Bakanlığı'nın denetimi altında, “Şehitlikler Derneği” tarafından yürütülecektir.

Madde 2 – Bâkire'nin cenazesi Muncelul'dan alınıp anıtın altına gömülecektir. Kraliyet'te her yıl, kahramanları anmak için özel kanuna göre belirlenecek olan günde anısına tören düzenlenecektir.

Bunun dışında, Kahraman'ın doğum yeri olan Vadeni'de –Gorj-, Jiu Zaferi'nin anıldığı 14 Ekim günü alay kurulacak ve tören yapılacaktır; ayrıca, ülkedeki bütün okullarda bu konuda eğitsel konferanslar tertip edilecektir.

Madde 3 – Bakire'nin doğum yeri olan Gorj kazasına bağlı Vadeni köyünde tarihi eser olarak tescillenen kulübe ve avlusu düzenli olarak bakımdan geçirilecek ve korunacaktır.

[...] Kahraman'ın ailesi için aynı köyde bir başka ev inşa edilecek, kendilerine 2,5 dönüm toprak, mütevazı bir köy evine yetecek sayıda sığır ve aletle birlikte ücretsiz olarak verilecektir.

Bu yasadaki hükümler, ailenin Kahraman'ın ölmüş olan kardeşinden dolayı aldığı yardımın kesilmesine yol açmaz. [...]

Madde 6 – Anıt, Kulübe ve Okul için toplanan meblağ bakanlıklara Bakanlar Kurulu tarafından, kurul başkanının nezaretinde dağıtılacaktır.

“Monitorul...”, s. 3112.

Bir köylü kızı olan Ekaterina Teodoroiu (gerçek soyadı Toderoiu) (1894-1917) 1916'da hastabakıcı olarak çalışmıştır. Podul Jiu Savaşı'nda Almanlara tutsak düşen Ekaterina hapishaneden kaçmış ve tekrar Valea Jiului'daki savaşta yerini almıştır. Her iki bacağında da kurşun yarası olan Ekaterina'ya Kral I. Ferdinand (1914-1927) tarafından *Virtutea militara* (Askeri erdem) nişanı ve teğmen rütbesi verilmiştir. Yaş'taki bir hastanede çalıştıktan sonra tekrar savaşan birliklere katılan genç kadın, bir müfreze kumanda ettiği Mărăşeşti Muharebesi'nde 22-23 Ağustos 1917 gecesi, savaşırken öldürülmüştür.

Sizce Ekaterina Teodoroiu adına dikilecek anıtı neden bu kadar önem veriliyordu? Ekaterina nasıl bir semboldü? Ardında kalan anılardan kime, ne gibi duygular geçiyordu? Sizce kahramanlar kültüründe amaç sadece onları anmak mıdır; yoksa asıl niyet eğitsel hatta siyasal çerçevede mi saklı? Ülkenizde milli sembol mertebesindeki en ünlü 3 kişiyi yazın. Bunların arasında erkeklerin, kadınların, çocukların oranı nedir? Bu kişiler ne gibi eylemlerle kendilerini göstermişlerdir?

► **G27. Romanya'dan modern devletin 70. yıldönümünü kutlamak üzere hazırlanmış afiş (1929)**

Key: Afişte tarihi simaların ve siyasi önderlerin portrelerini de içeren bir Büyük Romanya haritası var. Ortadaki resim genç kral I. Mihail'e ait. Diğer karakterler ise Rumen birliği fikrini benimsemiş olanlar (kısa bir süre için Eflak, Boğdan ve Transilvanya'nın birliğini sağlamış olan Eflak Prensi Cesur Mihail -1593-1601; 1859'da Eflak ve Boğdan'ın ortak hükümdarı olarak seçilmiş olan Alexandru Ioan Cuza; Cuza'nın saltanatı sırasında başbakanlığı üstlenmiş olan Mihail Kogălniceanu) ya da kraliyet fikrine taraftar olanlardır (Kralı I. Carol ve I. Ferdinand). Haritanın dışında Roma İmparatoru Trajan ve Daçya Kralı Decebal, Rumenlerin soylu kökenlerini simgeliyorlar. Afişin tepesindeki 10 Mayıs tarihi o zamanlar Romanya'da milli bayramdı: I. Carol'un Romanya hükümdarı olarak taç giydiği (1866), Romanya'nın bağımsızlığını ilan ettiği (1877) ve Romanya Krallığı'nın ilan edildiği (1881) gün.

? Ülkenizde bildiğiniz buna benzer afişler var mı? Herhangi başka bir türde propaganda afişi biliyor musunuz? Bunu G16'yla karşılaştırın. Sizce, her iki yayında amaç neydi?

► **G28. Üzerinde ünlü basketbol oyuncusu Drazen Petrovic'in resminin yer aldığı bir Hırvatistan pulu (1994)**

Key: Drazen Petrovic, başarılı bir meslek hayatının ardından, 1993'te bir trafik kazasında, trajik bir şekilde ölmüştür. Drazen Petrovic büyük ihtimalle, istisnasız herkesçe modern zamanların milli kahramanı olarak kabul edilen yegâne Hırvat'tır.

? Neden spor yıldızları bazen milli kahraman olarak görülür? Nasıl bir kahramanlıktır onlarınki? Savaş ya da direniş sırasındaki kahramanlıkla nasıl bir ilişkisi vardır? Neden Petrovic'in resmi pula basılmış?

III-18. Çağdaş bir tarihçinin ifadesiyle, Arnavutluk armasının tarihsel kökeni (2000)

Ulusal arma: Kırmızı bir kalkan üzerinde, kanatlarını açmış, çift başlı kartal. Kökeni milli kahramanımız Gjergj Kastriot Skanderbeg'in (1405-1468) hanedan armasına dayanır. Arnavutluk arması ilk başta Gjergj Kastriot Skanderbeg'in mühründeki semboldü. Mühür kanatlarını açmış çift başlı kartaldan oluşuyordu. Mührün tepesinde altı yıldız bulunuyordu. Papa II. Piccolomini ile Mantova Kongresi'nin Skanderbeg'in armasını kabul ettiği 1459'dan kalma belgelerde bu mührü rastlanmıştır.

<http://www.albanian.com/information/history/index.html>

Neden tarihçi kendi ulus-devletinin armasının eski ve ünlü olduğunu ısrarla vurguluyor? Bugün bunun gerçekten önemi var mı?

Ulusal simgelerin işlevi konusunda siz ne düşünüyorsunuz?

IV. BÖLÜM: ÇATIŞAN MİLLİYETÇİLİKLER

Çok eskiden beri kullanılan bir klişe, Balkanlar'ı Avrupa'nın "barut fıçısı" olarak tarif eder. Bu klişe tasvirin tamamlayıcı bir parçası da küçük ve açgözlü devletler arasındaki ulusal çatışmalardır. Bu imge 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında biçimlenmiş, Balkan Savaşları ve 1914'teki Saraybosna suikastıyla da "haklılığı kanıtlanmış" ve pekişmiştir. Oysa, bu kaba tarihsel imge büyük oranda bir haksızlıktır. Birinci Dünya Savaşı Avusturya-Macaristan'la Sırbistan arasındaki çatışma nedeniyle çıkmıştır; ama o hepimizin bildiği küresel katliama dönüşmesinin nedeni kesinlikle bu bölgede yaşayan insanlar değildir. Ayrıca, Güneydoğu Avrupa 20. yüzyılda işlenen insanlık suçları listesinde alt sıralarda yer alır. Yine de bu, Güneydoğu Avrupa milliyetçiliklerini yarattıkları gereksiz çatışmaların ve işledikleri korkunç suçların sorumluluğundan kurtarmaz.

Bu ders kitabının amacı, Güneydoğu Avrupa'daki ulusal çatışmaların dehşetini sergilemek değildir. Bundan kaçınmaya çalıştık aslında ve daha ziyade, ilk bakışta meşru görünebilse de, son tahlilde insanları şiddet kullanmaya teşvik eden argüman ve ideolojileri sergilemeye odaklandık. Böylesi kaynakların tarih derslerinde eleştirel bir gözle ele alınıp tartışılmasının gençlerin olgun ve sorumlu yurttaşlar olmasına yardım edeceğini düşünüyoruz.

Ayrıca bu bölümdeki bir amacımız da, ulusal çatışmaların sonsuza dek sürmeyeceğini göstermektir. Aslında, Güneydoğu Avrupa'daki ve daha çok da Avrupa'nın diğer bölgelerindeki tarihsel deneyimler açıkça gösteriyor ki, çatışmalar bitiyor, ulusal nefret ve önyargılar yerlerini daha olumlu davranışlara bırakıyor ve daha iyi, daha güvenli bir dünya ortaya çıkıyor. Avrupa Birliği'nin doğuşu ve geçtiğimiz elli yıldaki Fransız-Alman ilişkileri örneği cesaret vericidir. Benzer iyileşmeler Güneydoğu Avrupa'nın da bazı bölümlerinde şimdiden görülebilir. Bu tür gelişmelerin varlığından, illa ki ulus-devletin yok olmakta ya da anlamsızlaşmakta olduğu sonucu çıkmaz. Bütün o ulus-devletin sönüp yok olacağı beklentilerine rağmen, en azından uzunca bir zaman diliminde, ulus-devletlerin Avrupa ve dünya politikasında büyük bir etken olarak varlığını sürdüreceğini artık herkes kabul ediyor. Ulusal kimlik, yaşadığımız sürece önemini koruyacak ve ulus-devletlerdeki evrimler varoluş biçimlerimizi etkileyecek. Bu yüzden, ortak geleceğimiz açısından ulus-devletlerimizin hareket noktamız olduğu gerçeğini akıldan çıkarmamamız çok büyük önem taşıyor.

IVa. Çatışma İçin Seferberlik Çağrısı Yapan İdeolojiler

IV-1. Hırvatistan'da Almanlara karşı ulusal önyargı (1866)

Bir sarı Alman'ı asla sevemem. Bir zamanlar, kaderin bir cilvesi olarak, güya bana sonsuz mutluluk verecek bir Alman meleğiyle tanışmıştım. Birbirimize âşık olmuştuk ve sonra o Alman kız benim için *Les cloches du monastere* oynamaya başladı; ben esnemeye

başladım. Derken o, Matheson'un *Bergruine*'ini okumaya başladı; ben de kestirdim. O, sarışın kız, yedi gün boyunca, her gün yarım saat ah edip içini çekti durdu; sekizinci gün geldiğinde ben yoktum artık. Ben, erkeklerin uğruna kavgaya ettikleri Hırvat dişi şeytanlarını severim; ılık limonata gibi yavan, soluk benizli Alman Lujza bana göre değil.

Senoa, s. 164.

 Yazar Alman kızları için ne düşünüyor? Bu doğru mu? Siz de öteki halklara ilişkin, bu tür önyargılara rastladınız mı? İçinde yaşadığınız toplumda hangi ulus ya da sosyal grupla daha çok dalga geçiliyor? Size göre, önyargıların ve kalıplaşmış fikirlerin rolü nedir? Bunların gerçek bir dayanakları var mıdır?

IV-2. Dr. Rıza Nur'un yabancı bir kızla evlenmeyi reddetmesi hakkındaki anıları (1910)

Parlamento toplantılarına katılıyorduk. Bu arada birçok evlilik teklifi de geliyordu bana. Adaylardan biri güzel ve çok zengindi. Kızın kendisi de çok istekliydi; benimle evlenmeye can atıyordu. Benim yüreğim de ondan yana kayıyordu. Kız Arnavut'tu. Sırf bu yüzden, onunla evlenmedim. Kendi kendime, "Mutlaka bir Türk'le evlenmeliyim. Şimdiye kadar ailemize başka bir kandan kimse girmedi" diyordum.

Nur, s. 318.

 Yazarın bu tavrını nasıl açıklarsınız? Kararı hakkında ne düşünüyorsunuz?

IV-3. Yunan *Megale Idea*'sı hususunda fikir ayrılığı: Profesör Nikolaos Saripolos'la Kral I. George arasında bir tartışma (1877)

[...] Haşmetli Efendimizin hükümrânlığında, başkenti Konstantinopolis olan ve Girit, Trakya, Teselya ve Epir, Trabzon'a kadar Karadeniz kıyıları, Küçük Asya ve bütün Ege Adaları, benim ülkem Kıbrıs da içinde, tek bir devlet... "Yunanistan sınırlarını çok fazla genişletiyorsun" diyerek, sözümü kesti Kral.

Politis, s. 63.

 Hukukçu, düşünür ve Atina Üniversitesi'nde profesör olan Nikolaos Saripolos (1817-1887), *Memories* adlı eserinde, 1877 yılında, Kral I. George (1863-1913) 'la aralarında geçen bir tartışmayı aktarıyor ve burada, Yunanistan'a ait olduğunu iddia ettiği topraklar hakkındaki görüşlerini dile getiriyor.

 Sizce Kral tartışmayı neden yarıda kesmiş? Yazarın Kral'a açıklama niyetinde olduğu şey ne?

IV-4. Tarihçi Alexandru D. Xenopol, Rumen milli uzamını tanımlıyor (1888)

Coğrafi konumumuzdan kaynaklanan ilk sorun, Batı Avrupa'yı kıta benzeri bir bütünlüğe eriştiren Latin uluslarla kıyaslandığında, biz Doğulu Latinlerin bir yabancı uluslar ummanında kayıp bir ada gibi kalmasıdır.

Ve bu yüzden, kader Rumen halkını Tuna Nehri'nin kuzeyine fırlatmış olduğundan, şimdi bu halk, Fransa'nın yarısından geniş, İtalya'nın bütün yüzölçümü kadar olan, 300.000 kilometre karelik bir coğrafyada, üç büyük nehir arasında, üçgen şeklinde bir ülkede yaşıyor. Bu nehirler, güneyde Tuna, doğu sınırında Dinyeper ve batı sınırı olarak, Tuna Nehri'ne katılan Tisa'dır. Bu bölgede, hemen her yerdeki Rumenler, yukarıda kendilerinin olarak gösterilen sınırlar üzerindeki adaların bazıları düşünüldüğünde, birbirine sıkı sıkıya bağlı bir halk oluşturur.

Xenopol, I, s. 43.

 Alexandru D. Xenopol (1847-1920) 19. yüzyıl sonlarında, Romanya'nın önde gelen beşeri ilimler düşünürüydü. Çeşitli konularda çok sayıda eser vermiş ancak ülkesinde ve Avrupa'da Romanya tarihi ve tarih felsefesi konusundaki katkılarından sonra tanınmıştır. Romanya tarihi üzerine ciltler tutan kitaplar yazmıştır.

Rumen kimliği ve Romanya'nın ulusal uzamı nasıl tanımlanmıştır? Bu ulusal uzam tanımlarının ideolojik ve politik amaçlar içerdiğini düşünüyor musunuz? Birçok ulusun aynı toprak parçası üzerinde hak iddia ettiği durumlar biliyor musunuz? Örnek veriniz.

IV-5. Osmanlı meclisinde ulusal bölünmeler (1908-1914)

Bize karşı saldırılarda bulunan İttihatçılar (Jön Türkler) bizim Türk-olmayanlarla ve anavatanına ihanet eden yabancı unsurlarla birlik oluşturduğumuzu iddia ediyorlardı. Bu, gerçeklerle taban tabana zıttı ve yalandı. Muhalefetin safalarında Türkleri, Arapları, Arnavutları, Rumları ve Ermenileri barındırdığı doğrudur; ama bu unsurlar İttihatçılar içinde de vardı. Aslında onların çoğunluğu İttihatçı. [...] Güçlü bir örgütlenmeyle, İttihatçıları yasal bir biçimde püskürtmek mümkündü. Zamanında, Araplar bir Arap partisi kurma niyetindeydiler. Bu oluşumu bünyeye katmak için hareketi Babil Kulesi'ne dönüştürmek zorunluydu. Babil Kulesi eksikliği de çekilmiyor zaten; çünkü İttihatçılar da farklı değil. Aslında bütün ülke böyle; ne yapabilirsiniz ki? Elbette, böyle bir ülkenin parlamentosu da kendisine benzeyecektir. Araplar çok tehlikeli milliyetçi fikirlerle oynuyorlar. Eğer geçmişe dönecek olursa, sonuç vahim olacaktır. Böyle bir şey Avusturya parlamentosuna benzeyecektir. Rumlar da, açıktan olmasa da, örtük olarak bu fikri destekliyor. [...] Ben şahsen Türklük için ölmeye hazırım; ama bunu bir sır gibi saklıyorum. Bu konuda kimseyle konuşmuyorum. Eğer bundan (Türk milliyetçiliğinden) açıkça söz edecek olursak, ötekilerin de kendi milliyetçilikleri meşru olacaktır. Bu da, ülkenin bölünmesi ve yok olması anlamına gelir. Vatan toprakları İskodra'dan Basra'ya, Yemen'e kadar uzanıyor. Yetmiş iki buçuk millet yaşıyor bu topraklarda. Bu Türkiye'nin en zayıf noktası ve karşı karşıya olduğu en büyük tehlikedir. Ben

işte bu yüzden milli partiler kurulması düşüncesinden ürperiyorum. Zamanında, kendisi Arnavut olan Hüseyin Cahit, Tanin'de Rumlara karşı "hâkim millet" olma üzerine makaleler yazdı. Doğru, Hüseyin Cahit doğrudan Türklükten bahsetmiyor ama, "hâkim millet" terimini kullanmak anayasal bir rejimde kabul edilemez. Ben bu adamın çılgın tutumuna karşı öfkeden kuduruyorum ve diyorum ki: "Bu adam bunu ya bilecek yapıyor ya da ihtiras adamın gözlerini kalın ve simsiyah bir cehalet perdesiyle kapatmış. Devlete nasıl bir zarar verdiğini göremiyor." Aslında birçok milletin yaşadığı bir ülkede "hâkim millet"ten söz etmek doğru değildir. Aksi halde, anayasal düzen diye bir şeyden bahsedilemez. Eğer Türkiye bu bölgeleri özel yasaları olan sömürgeler olarak yönetecekse, bu başka bir mesele. O zaman, seçilmiş temsilcilerden söz edemeyiz. Zaten, Türkiye'nin böyle bir gücü de yok. [...] Rumlar gerçekten çıldırdılar. Onlar bu hâkim millete karşı ayaklandılar. Bu makaleler barut fıçısındaki kıvılcımlar gibiydi. Keşke hâkim millet yerine Türk deseydi. Demedi; diyemezdi. [...] Neyse, ben muhalif grupları bir araya getirmeye çalıştım. Önde gelen vekillerle konuştum. Araplar genel bir parti içinde birleşmek istemedi. Bu grubu Abdulhamid Zohravi yönlendiriyor. Şam Vekili Şükrü Asalı'yla dostluğum vardı. Naif biriydi kendisi. Fikirlerini açtı bana. Bıraktım konuşsun. Düşüncesi, Şam'da bir Emevi devleti kurmaktı. [...] Bu Arapları şöyle tehdit ettim: "Eğer siz bir Arap partisi kuracak olursanız, biz de bir Türk partisi kurarız ve İttihatçılarla birleşiriz. O zaman kimin zararlı çıkacağını görürsünüz." Korktular. Benim fikrimi kabul ettiler. Gümölcineli'nin kışkırtmaları yüzünden Ahali Fırkası da bize katılmak istemiyordu. Elimden geleni yaptım ve onları da ikna ettim.

Nur, s. 328-332.

Bu metinde dile getirilen sorunları nasıl yorumlayabiliriz? Size göre, yazarı ne tür ideolojik değişimler ve politik tavırlar rahatsız etmekte ve endişelendirmektedir?

IV-6. Kıbrıslı Rumların sömürgecilik-karşıtı mücadele duyuruları (1955)

A.

Tanrı'nın yardımıyla, onurlu mücadelemize duyduğumuz inançla, Helenizm'in desteği ve Kıbrıslıların yardımıyla, atalarımızın kutsal bir emanet olarak bize bıraktığı savaş sloganımız olan KARDEŞ KIBRISLILAR. ÖLÜM YA DA ZAFER diye haykırarak, BRİTANYA BOYUNDURUĞUNU ÇIKARIP ATMAK İÇİN MÜCADELEMİZİ BAŞLATIYORUZ. Tarihin derinliklerinden, özgürlüklerini koruyarak Yunan tarihini taçlandıran atalarımız; Maraton ve Salamis savaşçıları, 300 Spartalı ve destansı Arnavutluk Savaşı'nın erleri bize bakıyor. 1821 yılında savaşan askerler, zalimin boyunduruğundan özgürlüğün her zaman Ulusal Devletler yoluyla kazanıldığını gösteren savaşçılar bize bakıyor. [...]

Bütün Helenizm bize bakıyor ve ilgiyle ama aynı zamanda ulusal gururla bizi izliyor.

Yapacağımız işlerle yanıt verelim ve onlara layık olduğumuzu gösterelim.

Bugün, bütün dünyaya uluslararası diplomasinin HAKSIZ, birçok bakımdan YÜREKSİZ ve Kıbrıslı insanların ise kahraman olduğunu gösterme zamanıdır. Eğer bugünün hükümdarları bize özgürlüğümüzü vermeyecek olursa, biz onu kendi ELLERİMİZLE ve kendi KANIMIZLA almaya muktediriz.

Bütün dünyaya bir kere daha gösterelim ki, çağdaş Yunan'ın boynu boyunduruğu reddediyor. Mücadelemiz zorlu geçecek. Hâkim güçlerin her türlü aracı var ve sayıca fazlalar.

Bizim RUHUMUZ var. Haklı taraf biziz. Bu yüzden, BİZ KAZANACAĞIZ.

DÜNYANIN DİPLOMATLARI kendi işinize bakın. İnsanların, yirminci yüzyılda, sizin saflarınızda uğruna birlikte savaştığımız ve sizin, en azından, uğruna Nazizm ve Faşizme karşı savaştığınız kutsal emanet olan özgürlük için kan dökmek zorunda kalmaları utanç vericidir.

YUNANLAR

Her nerede olursanız olun, şu çağrımıza kulak

verin: İLERİ! HEP BİRLİKTE KIBRIS'IN ÖZGÜRLÜĞÜ İÇİN. [...]
LİDER DIGHENIS

Grivas-Dighenis, s. 34.

B.

1 NİSAN

“YUNANİSTAN'IN EVLATLARI, ÜLKENİN ÖZGÜRLÜĞÜ İÇİN AYAKLANIN!”

500 milyonluk tebaası olan bir imparatorluğa karşı duran, MANEVİYATLA silahlanmış ve İNANÇLI kuşatma altındaki bir avuç insan, maddi güçleri arkasına almış Golyat'a art arda darbeler indiriyor. Bu, AHLAKİ GÜÇLER yaratan ve HAKSIZLIĞA ve şiddete karşı, en asil ideallere esin kaynağı oluşturan bir ADALET kavgasıdır.

[...]

Ahlaki bir zafer kazandık. Bir imparatorluk sarsıldı ve küçük düşürüldü. Diplomatlar da dahil, birçok kişinin adını bile duymadığı Kıbrıs bugün uluslararası gündemin ilk sırasına oturmakla kalmamış, Anglo-Amerikanlar için bir baş belası ve İngilizler için bir çıban başı haline gelmiştir.

[...]

Teslimiyet çağı bitmiştir. Çaresizlik ve acizlik içinde yaşama zamanı değildir artık. Artık ADALET ve AHLAK hâkim olacaktır. Bize karşı kurulan ne Anglo-Amerikan ittifakı ne de iki usta fırsatçının zoraki bir araya gelişinden başka bir şey olmayan Anglo-Türk ittifakı bizi mağlup edebilir.

Papageorgiou, s. 138-139.

Bu iki duyuru da, Yunan ordusuna hizmet ettikten sonra Kıbrıs'a dönerek EOKA'nın başına geçmiş ve Britanya'ya karşı Kıbrıs'ı sömürge yönetiminden kurtararak Yunanistan'la yeniden birleştirmeyi amaçlayan bir gerilla savaşı başlatmış olan Albay (daha sonra General) George Grivas (1898-1974) tarafından yayımlanmıştır. Bu mücadelenin sonuçları için, ayrıca bkz. I-39.

Kıbrıs lideri özgürlük mücadelesini nasıl gerekçelendiriyor? 1950'lerde başka sömürgecilik-karşıtı hareket biliyor musunuz?

I-8 ve I-22'deki metinleri karşılaştırın. Bir duyurunun genel olarak amacı nedir? Bir boş kağıt alın elinize ve bunu üç sütuna ayırın. Her bir metin için, bir duyurunun son tahlilde bir iletişim eylemi olduğunu hep aklınızda tutarak, aşağıdaki sorulara yanıt verin.

Bu duyuruyu kim yazmıştır? Kime hitap etmektedir? Ne zaman ve hangi koşullarda bu bildiri kaleme alınmıştır?

Özgürlük mücadelesini gerekçelendirmek için kullanılan savları yazınız. Dikkatinizi çeken şeyler nedir? Bir duyurunun, amaçlarına ulaşmak için belli bazı retorik kurallarına uyması gerektiğini düşünüyor musunuz?

IVb. Somut Çatışmalar

IV-7. Stjepan Radic: *Hırvat Ülkesini Yugoslav Birliği içinde görmek istiyoruz (1918)*

Sizinle birlikte (Sırbistan ve Karadağ Krallıkları) tek bir uluslararası devlet sınırına sahip olmak istiyoruz, [...] ama buna ek olarak, aşağıdaki nedenler yüzünden, içerideki Hırvatistan devletinin sınırlarını da muhafaza etmek istiyoruz:

Birinci olarak, biz Hırvatlar, köylü halkımızın, özel koşullarına ve ihtiyaçlarına uygun olarak, bütün haklarının verilmiş olduğu konusunda sizi temin etmek istiyoruz. [...]

İkinci olarak, biz Hırvatlar kendi Hırvat ülkemizi yalnızca köylü değil, Slav oluşumuz gerçeğine göre düzenlemek istiyoruz; bu nedenle, örneğin, Almanca yerine Çek dilini koymayı ve bizim için iyi olan bütün Çek yasa ve yönetmeliklerini alıp ülkemizde uygulamayı istiyoruz. Öte yandan, siz (daha ilerici de olsa) yabancı dünyadan yasa ve yönetmelikleri alıyorsunuz; dolayısıyla, sizinle verimsiz bir tartışmanın içine girip bütün meselelerde sonsuza kadar azınlık kalmak istemiyoruz. Üçüncü olarak, biz Hırvatlar kendi kamu hayatımızı Hristiyanlık ve Wilson'ın insan hakları temelinde düzenlemek niyetindeyiz ve siz kardeş

Sırlar, tersine, çektiğiniz büyük acılar yüzünden [...] ve kahramanlığa verdiğiniz değeri düşünerek, kendinizi yalnızca Slavlar arasında değil, bütün dünyada bile birinci millet olarak değerlendirirsiniz. Sizin kahramanlığınızı takdir ediyoruz; ama sizin bu gururunuz başkalarından, özellikle de Slav halklardan bir şeyler öğrenmeniz yolunda büyük bir engel teşkil edecektir.

Radic, s. 211.

Stjepan Radic (1871-1928): Hırvatistan Köylü Partisi'nin bir lideri, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, önde gelen bir Hırvat politikacıdır ve egemen Sırp politikalarına karşı çıktığı için Belgrad'da öldürülmüştür. Bu makaleyi 1918'de, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküşünün hemen ardından ve Kuzey-Slav ülkelerinin birleşmesi arifesinde yazmıştır.

Radic, Hırvatistan'ın ("Yugoslav birliği içinde") bağımsızlığını neden istiyor? Radic her ne pahasına olursa olsun bağımsızlıktan yana mı? Radic'in ideolojisi (köylü cumhuriyeti, Slavcılık) hakkında ne düşünüyorsunuz? Bütün bu ideolojiler günümüzde geçerli mi?

IV-8. Bosnalı Sırpların, Hırvatların ve Müslümanların Bildirisi (1943)

Bugün biz Bosna ve Hersek halkları, tek politik temsilcileri olan Bosna ve Hersek Devlet Anti-faşist Konseyi aracılığıyla, tek başına Sırp, tek başına Hırvat, tek başına Müslüman değil, aynı anda Sırp, Hırvat ve Müslüman olan ülkemizin özgür ve birleşik Bosna ve Hersek olmasını istiyoruz; bu ülke içinde herkesin tam olarak eşit ve benzer olması sağlanacaktır. Bosna ve Hersek halkları ulusal demokratik federal Yugoslavya'nın kuruluşuna öteki halklarla eşit koşullarda katılmak istiyor.

Colakovic, s. 17.

Bu metinde kurulacak devletin niteliğiyle ilgili neler anlatılıyor?

IV-9. Makedon Halkının Kurtuluşu için ilk Antifaşist Meclisi'nin Bildirgesi (1944)

ASNOM'un Demokratik Makedonya yurttaşlarının temel hakları hakkındaki duyurusu:

1. Federal demokratik Makedonya devletinin bütün yurttaşları yasalar önünde, milliyetlerine, cinsiyetlerine, ırklarına ve dinlerine bakılmaksızın, eşittir.
2. Ulusal azınlıklar özgür ulusal hayatlarını yaşama hakkına sahiptir.
3. Her yurttaşın mal ve can güvenliği, mülkiyet edinme ve ekonomik hayatta özel girişim hakkı garanti altına alınmıştır.
4. Her yurttaşın din ve vicdan özgürlüğü vardır.
5. Bütün yurttaşların fikirlerini özgürce söyleme, yayma, toplanma ve örgütlenme hakkı vardır.

6. Demokratik Makedonya'da seçimler, genel, eşit, doğrudan ve kişisel oy hakkı temelinde gizli oyla yerine getirilir.

7. Yasal bir engeli olmayan, 18 yaşını doldurmuş erkek ve kadın bütün yurttaşlar seçimle belirlenen bütün hükümet organlarına seçilme hakkına sahiptir. Halk kurtuluş mücadelesinin sürdüğü dönem boyunca, ASNOM'un kararlarına bağlı olarak, gizli ve doğrudan oy ilkesinden feragat edilebilir.

Zihinsel özürli insanlar ve ayrıca halk kurtuluş mücadelesinin çıkarlarına karşı olmaktan suçlu bulunmuş kişiler, bu duyurunun 5. ve 6. Maddeleri'ndeki haklardan yararlanamaz.

8. Milliyet ve inancına bakmaksızın, Halk Kurtuluş Ordusu ve Partizan birliklerinin saflarına asker olarak katılması, yasal yükümlü her yurttaşın hem ödevi hem de gururudur.

9. Bütün faşist ve faşizm yanlısı eylemler yasaklanmıştır; çünkü bunlar kardeş Yugoslavya halklarının özgürlük ve bağımsızlığına karşı eylemlerdir.

10. Her yurttaşın hükümet organlarının kararlarına yasanın belirlediği yollarla itiraz etme hakkı teminat altına alınmıştır.

11. Her yurttaşın bütün devlet yetkilileri hakkında dava açma ve şikâyetle bulunma hakkı vardır.

Halk hükümeti herkesi okuryazar yapma, halk kültürünü zenginleştirme, parasız eğitimi sağlama gayreti içinde olacaktır.

St. Prohor Pchinski Manastırı, Ilinden (St. Eliyah günü), 2 Ağustos 1944.

Makedonium, s. 119-120.

Demokratik Makedonya'nın Temel Yurttaş Hakları Bildirgesi, 2 Ağustos 1944 tarihinde, ASNOM'un (Makedonya Halkının Kurtuluşu İçin Antifaşist Meclisi) ilk oturumunda yayımlanmıştır. Makedonya'da Bulgar ve Alman güçlere karşı savaşan silahlı gerilla hareketinin organı olan, Komünistlerin hâkimiyetindeki bu meclis, düşünülen eşit halkların ortak Yugoslav devleti çerçevesinde özerk Makedonya federal birimi için temel koşulları tayin etmiştir. Genel olarak bu,

gelecekteki bağımsız Makedonya devletinin kuruluş anı olarak kabul edilir. Partizan liderler Makedonya devletinin ilan edildiği gün olarak, 1903'teki Ilinden Ayaklanması'nın günü olan 2 Ağustos'u, St. Eliyah gününü seçmiştir. Bu şekilde, silahlı mücadelenin sürekliliğine vurgu yaparak, "İkinci Ilinden" destanı yaratılmış oluyordu.

Bu resmi ve demokratik makalelerin birçoğu, yine de, duyuru olarak kalmıştır; çünkü son tahlilde Yugoslavya –ve onun içindeki Makedonya Halk Cumhuriyeti- Komünist türden totaliter bir politik sistem haline gelmiştir.

IV-10. EOKA'nın lideri George Grivas (Dighenis)'in, Kıbrıs'ta sömürgecilik-karşıtı mücadelenin zorluklarına ilişkin analizi (1955-1959)

Yoluma engeller çıkaran çok sayıda güç odakları bulunuyordu: (a) İngilizler: Temel eğitimde kontrolü ellerinde bulunduruyor olmalarından faydalanarak, gençlere baskıcı uygulamaları

dayattılar ve korkutma yöntemlerine başvurdular. (b) Çocuklarının hayatlarından endişe eden aileler. (c) Öğrencilerinin eğitiminden ve okul disiplininden endişe eden öğretmenler. (d) Parti'nin her şeyin üzerindeki çıkarları için gençleri kendi yanlarına çekmeye çalışan komünistler. (e) Silahlı bir mücadele şeklini alacak olası bir kurtuluş mücadelesinde gençlerin, özellikle de öğrenci olanların ne işe yarayacağını anlamayan güçlü mevkilerdeki çeşitli insanlar.

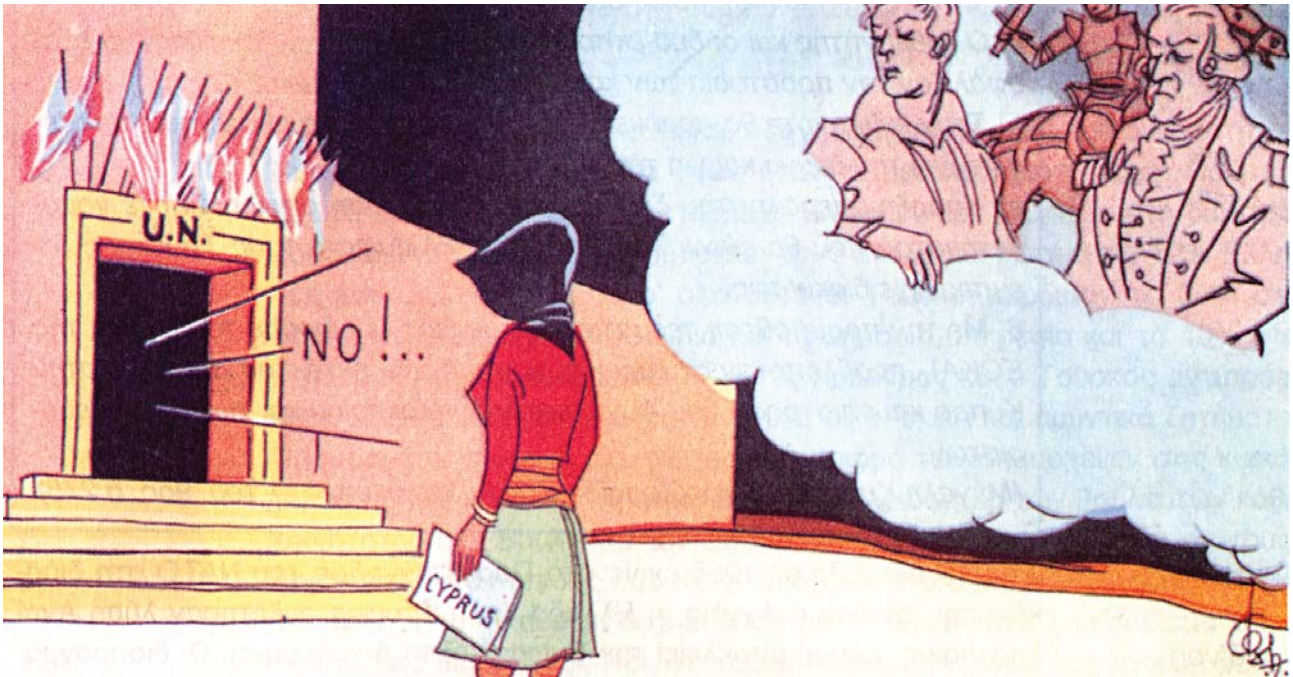
Grivas-Dighenis, s. 38-39.

Sömürgecilik-karşıtı mücadelenin liderinin mücadele örgütünün önünde engel olarak gördüğü şeyler nelerdir ve bunlar nasıl engel oluştururlar? Yorumlayınız.

Gençlerin politikaya karışması hususunda sizin toplumunuzdaki yaygın tavır nedir? (Aileyi, öğretmenleri, arkadaşları ve sonra da genel olarak toplumu düşünün). Gençlerin ne oranda politikaya katılmalarını doğru buluyorsunuz? Silahlı mücadeleye katılmaları hakkındaki fikriniz nedir?

■ G29. Kıbrıs'ın Birleşmiş Milletler'e müracaatı (1950'ler)

Ph. Demetriades'in çizgileriyle Istoria tis Kyprou, s. 243.

Çeviri:

Washington, Lord Byron ve Jeanne d'Arc: "Öyleyse, biz hep boşuna mı mücadele ettik?"

Sömürgecilik-karşıtı mücadele süresince, Kıbrıs Rum Cemaati'ni temsil eden Yunan hükümetleri BM'ye Kıbrıs'ın kendi kaderini tayin hakkını savunan dört başvuruda bulunmuştur. 1958'de, başvuru kendi kaderini tayin etmekten "bağımsızlık" talebine dönüşerek tekrarlanmıştır.

Çizer karikatüründe neden bu kişileri seçmiştir? Bu kişiler hangi ulusları temsil ediyor? Bu kişiler hangi mücadeleleri akla getiriyor?

IV-11. Kıbrıs Rumlarının solcu partisinin (AKEL²⁵) bakış açısı, 1955

Zaman zaman EOKA ve Dighenis, kendisiyle "mülakat" yapan Amerikalı muhabirin bildirdiğine göre, garip ve anlaşılmaz şeyler geveliyor. Muhabir ayrıca, Dighenis'in İngilizler tarafından bir komando olarak eğitildiğini de ima ediyor. Bu yüzden, Atina Radyo İstasyonu'ndan yayımlanan EOKA'nın son bildirisinde, Dighenis eğer BM, Kıbrıs meselesini görüşmeyi kabul etmeyecek olursa, Kıbrıslıların "bir soykırıma giderek ve hem kendilerini hem de Britanyalıları yakarak adayı havaya uçuracaklarını" iddia etmiştir. Bu bildiriyle EOKA, Dighenis ve yandaşları şu dikate değer gerçekleri kabul etmiş oluyorlar: Kıbrıs meselesinin çözümü BM'ye bağlıdır. O zaman bu mesele etrafında koparılan onca yaygaranın ne anlamı vardır? En başta, onlar amaçlarının tek bir İngiliz'in burnunun kanaması oldu-

ğunu kabul ediyorlar.

Aynı şekilde, şayet Kıbrıs meselesi BM'ye bağlıysa, neden EOKA, yabancılar tarafından "köleştirilmiş" Atinalıların kendilerini terk etmelerini açık ve adi bir ihanet olarak görüyor?

BM'de, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da, Amerikalılar bizi terk edip ihanet ederken SSCB bizim için oy kullandı. Bizim bir kere daha bize ihanet edenlere ve bizden askeri üsler isteyerek bizi satanlara istiridyeler gibi sıkı sıkıya bağlı kalmamız bir suç teşkil etmiyor mu?

EOKA'nın kabul ettiği gibi, şayet Kıbrıs meselesi BM'de çözülecekse, en iyi savunmanın, EOKA'nın göz ardı ettiği, bütün Kıbrıs halkının birlikteliği olacağı açık değil midir?

Bütün bu saydığımız gerekçeler gösteriyor ki, EOKA, en iyi senaryoyla bile, politik olarak yanlış yönetilmekte ve bunun sonucu olarak da maceracı davranmaktadır. Biz, Kıbrıs meselesinin çözümünün her şeyden önce Kıbrıs halkının ve Yunanistan'ın mücadelesinden ve birliğinden geçtiğine inanıyoruz. Birinci ve temel mesele budur ve bütün diğerleri bunu izleyecektir.

2 Ağustos'ta, Kıbrıs'ta gerçekleşen ve halkın birliğini herkesin görmesini sağlayan, kitlesel politik grev, yurtseverlerin doğru yolda olduğunu kanıtlamıştır. Bırakalım, halk birlik için mücadelesini ve ulusal hakları için kavgasını daha kararlı bir biçimde sürdürsün. Ve zafer, bütün direnişlere, muhalefete ve bölme gayretlerine rağmen, onların olacaktır.

New Democrat gazetesi, 7 Ağustos 1955, Sp. Papageorgiou'nun

AKEL kitabından.

EOKA: Ethniki Enosis Kypriou Agnoston (Kıbrıs Savaşçıları Ulusal Örgütü), 1955'ten 1959'a kadar, Kıbrıs'taki sömürgecilik-karşıtı mücadeleye önderlik eden sağcı bir gizli örgüttü. EOKA Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirme amacıyla Kıbrıslı Türkleri dışladı ve Kıbrıs Türk liderliği Britanya'yla işbirliğine yöneldi. Türk subaylar

²⁵ AKEL: Anorthotiko Koma Ergazomenou Laou (Çalışan Halkın İlerici Partisi).

liderliğinde kurulan gizli bir Kıbrıslı Türk örgütü –önce Volkan, daha sonra da 1958’de TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) mevcut statükoyu koruma amacıyla kurulmuştu. EOKA’nın sağcı politik yönelimi bir süre sonra Kıbrıs Rum soluyla, yani -onyıllardır Britanya kolonyal yönetiminin izin verdiği tek seçim türü olan yerel seçimlerin çoğunu kazanmış bir parti olan- AKEL yanlılarıyla çatışmaların çıkmasına neden olmuştur.

IV-12. EOKA karşıtı Kıbrıslı Türkler, 1960

KIBRISLI RUMLARIN TERÖRİST MÜCADELESİ SÜRÜYOR.

On günde beş kişi öldü!

Makaryos bu eylemleri kınamalıdır.

EOKA’nın amacı en bariz bir biçimde açığa çıkmıştır: Halk korkutulacak ve terör kampanyası bütün hızıyla sürecektir. Hiç kuşku yok ki, bu planları kim yaptıysa sonuçlarına da katlanacaktır.

EOKA terör örgütü Cumhuriyet’in ilk aylarında yine ölümcül kampanyalarına hız verdi. Bu terör eylemleri Zürih ve Londra Anlaşmaları’nın ardından kesilmişti.

Kıbrıs’la Yunanistan’ı birleştirme mücadelesi veren EOKA savaşçılarının operasyonu önce aykırı sesleri korkutup susturmayı ve sonra da Enosis’e (Birleşme) giden yolu temizlemeyi amaçlıyordu. EOKA, amaçlarına ulaşmak için,

Kıbrıslı Rumlar arasında birlik ve beraberliği savunurken, bir yandan da bu terörist kampanyayı başlatmıştır. EOKA’ya karşı çıkan ve ihanet eden, onun büyük ideallerine inanmayan her Yunan, istisnasız ve tereddütsüz bir biçimde, EOKA kurşunlarının hedefi olacak ve tıpkı geçmişte olduğu gibi, kaçırılacak ve işkenceye uğrayacaktır.

Türk cemaati kendisine karşı gerçekleştirilen eylemler kadar bu örgütün büyük idealine erişmek için yürüttüğü terörist faaliyetleri de asla unutmayacaktır. Bu noktadan bakıldığında, Kıbrıslı Türkler bu terör faaliyetlerinin önemi ve gerçek amacı hakkında gayet bilinçlidir.

Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin geleceği açısından iyi işaretler olmayan bu faaliyetlere karşı sessiz kalmayacaktır.

Makaryos²⁶, öldürme ve korkutmayı seçen teröristlerin bu eylemlerini kınamalıdır. İşgal ettiği mevki bunu gerektiriyor.

*Nacak gazetesi*²⁷, 73, 7 Kasım 1960.

1960 yılında, Zürih ve Londra Anlaşmaları’yla, Britanya, Yunanistan ve Türkiye’nin garantörlüğü altında, bağımsız bir devlet olarak Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Britanya’nın stratejik çıkarları adadaki iki egemen üsle teminat altına alınırken; adada 650 Türk ve 850 Yunan askerinin mevcudiyetiyle Türkiye ve Yunanistan devletlerinin adadaki varlığı da kabul edilmiş oluyordu. Kıbrıslı Rumlar bu anlaşmalara karşı tutumları bakımından bölünmüştü, ancak Kıbrıslı Türkler Anayasa’yı

²⁶ III. Makaryos (1913-1977) Kıbrıs, Atina ve Boston’da eğitim gördükten sonra 1948’de Kıbrıs’a döndü. II. Makaryos’un ölümünden sonra, 37 yaşında Kıbrıs’ın en genç başpiskoposu oldu (1950). Britanya yönetimi onu 1956’dan 1957 yılına kadar Şeyse Adaları’na sürgüne gönderdi. 13 Aralık 1959 seçimlerinde, Makaryos bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilk başkanı oldu ve 1961 yılında genç cumhuriyeti Bağılantısızlar Hareketi’nin bir üyesi yaptı. 15 Temmuz 1974 tarihinde, Yunan askeri cuntasının hazırladığı darbeyle Makaryos devrildi ve kaçarak Londra’ya gitti. Bunu 20 Temmuz ve 15 Ağustos tarihli Türk işgali ve adanın bölünmesi takip etti. Makaryos Aralık 1974 tarihinde adaya geri döndü ve 3 Ağustos 1977 tarihinde öldü.

²⁷ Nacak, 1959 ve 1963 tarihleri arasında yayımlanan haftalık bir gazetedir. 1950’lerden beri, Kıbrıslı Türklerin “Türklüğü”nü desteklemiş, hırslı bir milliyetçi politikacı olan Rauf Denktaş tarafından çıkarılıyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilk başkan yardımcısı Fazıl Küçük’ün uzlaşmacı politikasına karşı olan Rauf Denktaş, 1960 yılında Türk Cemaati Meclisi’ne başkan olarak seçildi. Cemaatler arası çatışmalar sürerken (1963/64-1967) Türkiye’ye kaçtı. 1968 sonrasında BM gözetiminde yürütülen cemaatler arası tartışmalarda Kıbrıslı Türklerin temsilcisi oldu. Daha sonra Kıbrıslı Türklerin lideri oldu. Denktaş, Annan Planı’nın reddedilmesini istemiş, (ve sözgelimi planın üçüncü versiyonunun reddinde -10 mart 2003’te, Lahey’de- rol oynamışsa da), 24 nisan 2004’te yapılan halkoylamasında bu plan Türk tarafında kabul edilmiş ancak Rum tarafında reddedilmiştir.

desteklediler. Rauf Denktaş Kıbrıslı Rumların Anayasa'ya saygı göstermeyeceği ve böylelikle Kıbrıslı Türklerin haklarını tehlikeye atıp ihlal edeceği yönündeki kuşkularını dile getiriyordu. İki cemaat de birbirini, silah stoku yaptığı ve yasadışı silahlı çeteler örgütlediği konusunda suçluyordu; bir keresinde, bağımsızlık öncesinde, Britanya güçleri adaya silah getirmekte olan "Deniz" adlı bir gemiye el koydu. 1963'te, ciddi bir anayasal tartışma çıktı ve bu atmosferde Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumlar arasında şiddetli çatışmalar baş gösterdi. Tüm bunların sonucunda, Ocak 1964 tarihinde, Lefkoşe'de, yeşil hat olarak bilinen bir sınır hattı belirlendi.

Metin IV-10, IV-11 ve IV-12'yi birbiriyle kıyaslayarak, sunulan üç farklı tutumu anlamaya çalışın. Yine metin I-39 ve IV-6'yı da okuyunuz.

IV-13. Yazar Vlado Gotovac'ın hatırladığı, 1970'ler başındaki "Hırvat Baharı"nın hedefleri

Bir masum olarak hapse düşen biri hiçbir şey umut etmez. Yalnızca bekler. [...]

Ben Hırvat devleti düşünüyü temsil ediyorum; bu düşü bir yana atıp dünyanın ortak kaderini düşlemeye geçmemiz için, önce bu düş gerçekleşmek zorundadır. Çünkü, bana göre, devlet kaçınılmaz kötülükten başka bir şey değildir ve Hırvat devleti için de geçerlidir bu. Ama bu, bir iç sorun olarak, başarılmak zorundadır! Uzun yıllara dayanan bu

arzu, ancak başarıldıktan sonra ortadan kaybolacak [...] ve ancak o zaman biz yeni bir düşü, devletsizlik düşünüyü -[devlete karşı düş]- kurmaya başlayacağız.

Gotovac, s. 129, 159.

1960'ların sonunda, Hırvatistan görece genç Komünist yöneticiler, Savka Dabcevic-Kucar ve Miko Trialo tarafından yönetiliyordu. Bu yöneticiler Yugoslavya içinde Hırvatistan'ın daha fazla bağımsız olması için çalıştılar. Aynı zamanda bazı demokratik özgürlükler de tanındılar; ancak bunlar mevcut Komünist hükümet çerçevesi içindeydi. Bu hareketin en çok bilinen adı "Hırvat Baharı"ydı; bunun yanı sıra, "Kitle Hareketi" olarak da anılıyordu. Bu hareketin, özellikle öğrenciler arasında, çok sayıda yandaşı vardı. Hareket 1970'lerin başında sona erdi. Dabcevic-Kucar ve Tripalo, Tito'nun bir kararıyla görevden uzaklaştırıldı. Hareketi destekleyen, özellikle entelektüeller arasından, çok sayıda insan hapse atıldı. Bunlardan biri olan yazar Vlado Gotovac, Stara Gradiska adlı, kötü şöhretli hapis-hanede dört yılını geçirdi.

Yazar, "Bana göre, devlet kaçınılmaz kötülükten başka bir şey değildir" derken, sizce ne demek istemiş olabilir? Her türlü devlete düşman birinin Hırvatistan devleti için savaşıması çelişkisi hakkındaki fikriniz nedir? Ulus-devlet, devletten genel olarak kurtulmanın zorunlu bir aşaması mıdır?

IV-14. Sırbistan Sanatlar ve Bilimler Akademisi'nin (SANU) Memorandumu (1986)

Durağanlaşan sosyal gelişme, ekonomik zorluklar, artan sosyal gerilimler ve etnik gruplar arasındaki açık çatışmalar yüzünden Yugoslavya derin bir kaygı içindedir. Ciddi bir kriz yalnızca politik ve ekonomik alanları değil, Yugoslavya'nın bütün hukuk sistemini de kuşatmıştır. Çalışma hayatındaki tembellik ve sorumsuzluk, yolsuzluk ve kayırmacılık, yasalara güvensizlik ve saygısızlık, bürokratik inatçılık, bireyler arasında artan güvensizlik, birey ve grup egoizminin giderek dikleşip haddini aşması günlük olgular haline geldi. Bunun sonucunda ahlaki değerlere ve önde gelen kamu kuruluşlarının şöhretine indirilen darbeler ve karar alıcıların ehil kişiler olduğu inancının yokluğu halk arasında vurdumduymazlığın ve sertlik yanlısı tavırların yaygınlaşmasına neden olmakta ve beraberinde insanların hukuk ve düzen gibi temel değerlere ve sembollere yabancılaşmasını getirmektedir. Yugoslav gerçekliğini tarafsız bir gözle irdeleyecek olursak, görürüz ki, mevcut kriz, Yugoslav devletinin parçalanmasına kadar varabilecek bir felaket de dahil olmak üzere, önceden tahmin edilmesi imkânsız sonuçlar doğuracak toplumsal dalgalanmalar yaratabilir.

[...][Komünist Yugoslavya'da] ulusal sorunun çözümü teorik olarak Sperans (Kardelj²⁸) tarafından "Razvoj slovenskoga narodnoga vprsanja" (Sloven Ulusal Sorununun Gelişimi) adlı kitabında gösterilmiş ve geliştirilmişti; genel olarak bu kitap, en sonunda 1974 Anayasası'yla hayata geçirilmiş olan, Yugoslavya'nın egemen cumhuriyetlerin ve özerk bölgelerin bir konfederasyonu doğrultusunda gelişmesi için bir ideolojik model hizmeti görmüştür.

Bu Anayasa'yla ulusal programlarını başarıyla hayata geçiren bu iki en gelişmiş cumhuriyet²⁹ şimdi mevcut sistemin en ateşli savunucuları olmuştur. Politik iktidarın merkezlerindeki liderlerinin politik tutumları

sayesinde, bu devletler (1960'ların kritik yıllarının öncesi ve sonrasında) politik ve ekonomik sistemi etkileyen bütün meselelerde sorumluluklar üstlenmiştir. Bunlar, Yugoslavya'nın sosyal ve ekonomik yapısını kendi amaç ve ihtiyaçlarına uygun biçimde şekillendirmiştir. [...] Mevcut ulusal ayrımcılık biçimlerini düşünürsek, günümüz Yugoslavya'sı demokratik bir devlet olarak görülemez.

[...] Yugoslavya kısmen, bir yurttaşlar topluluğu, yasalar karşısında eşit uluslar ve etnik gruplar olarak; ama daha çok, eşit sekiz toprak parçasından oluşan bir topluluk olarak görülüyor. Ama bu eşitlik hali bile Sırbistan için geçerli değildir; çünkü Sırp ulusunu sürekli gözetim altında tutan özel bir yasal ve politik tutum söz konusudur. Bu politikanın arkasındaki belirleyici ilkenin "zayıf bir Sırbistan, güçlü bir Yugoslavya" olduğu söylenebilir ve bu etkili bir düşünce şekline evrilmiştir: Eğer en büyük ulus olan Sırp'ların ekonomik yönden hızla büyümesine izin verilirse, bu durum Yugoslavya'daki öteki uluslar için bir tehlike oluşturur. Bu yüzden, ekonomik gelişme ve politik dayanışma yoluna giderek daha fazla engel çıkarmak için her fırsattan yararlandılar. Bu engellerin en ciddilerinden biri Sırbistan'ın halihazırda belirlenmemiş anayasal konumudur; bu yüzden çok sayıda iç çatışma yaşanıyor.

[...] Sırbistan ile bağlı bölgeleri³⁰ arasındaki ilişkiler tek başına ya da asıl olarak iki anayasal kurumun³¹ biçimsel bir hukuki yorumuna indirgenemez. Bu asıl olarak Sırbistan ulusu ve devletinin bir meselesidir. Uzun ve kanlı bir mücadelenin ardından devletini kurmuş, sivil demokrasisini yaratmış ve iki dünya savaşında iki buçuk milyon³²soydaşını kaybetmiş bir ulus, bürokratik olarak kurulmuş bir parti komisyonu tarafından, yeni Yugoslavya'nın kırkıncı yılında, kendi devleti olmayan tek ulus olmaya mâhkum ediliyor. Barış zamanı daha acı verici bir tarihsel yenilgi düşünülemez.

[...] Sırbistan halkının konumu sorununa, çok büyük sayılarda Sırp'ın Sırbistan dışında, özellikle bilinen

²⁸ Edward Kardelj (1910-1979) Komünist harekete katılan, Komünist Yugoslavya'nın önde gelen devlet adamlarından biri olan bir Sloven öğretmendir. Titoizmin başlıca ideologu olan Kardelj, Yugoslav federalizminin güçlenmesine de gayret etmiştir.

²⁹ Slovenya ve Hırvatistan.

³⁰ Kosova ve Voyvodina.

³¹ Federal Yugoslavya'yla Sırbistan Cumhuriyeti'nin kurumları.

³² İki Dünya Savaşında Sırbistan'ın kayıplarıyla ilgili rakamlar son derece tartışmalıdır.

Sırbistan sınırları dışında, yaşıyor oluşu ve sayılarının bazı diğer ulusların toplam sayısından daha fazla oluşu nedeniyle belirli bir önem veriliyor. 1981 sayımına göre, Sırp halkının yüzde 24'ü (1,958,000) Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti sınırları dışında yaşıyor ve bu sayı Sloven, Arnavut ve Makedonların toplam sayısından fazladır ve tek başına alınınca, Müslümanların sayısına neredeyse eşittir.

[...] Sırp halkının tam ulusal ve kültürel bütünlüğü, hangi cumhuriyet ya da bölgede yaşıyor oluşlarına bakılmaksızın, onların tarihsel ve demokratik hakkıdır.

[...] Sırbistan'ın meşru çıkarlarını gözetmek için, bu kuruluş yapısında bir düzenlemeye gidilmesi kaçınılmazdır. Özerk bölgeler Sırbistan Cumhuriyeti'nin ayrılmaz parçaları haline gelmelidir; onlara Cumhuriyetin bütünlüğünü bozmayacak ve toplumun tamamının ortak çıkarlarını gözeterek hareket etmelerini sağlayacak oranda bir özerklik verilmelidir. Sırbistan'ın can sıkıcı, devlet kurma hakkı meselesi anayasal düzenlemelerle düzeltilmesi gereken tek eksiklik de değildir. 1974 Anayasası Yugoslavya'yı çok istikrarsız bir devlet topluluğu haline getirmiştir; bu yapı, yakın tarihlerde Slovenya'nın önde gelen şahsiyetlerinin demeçlerinde ve Makedon politikacıların daha önceleri takındıkları tavırlarda açığa çıktığı gibi, Yugoslav alternatifinden başka alternatiflere de açıktır. Böylesi değerlendirmeler ve parçalanmışlıklar, Yugoslavya'nın daha fazla iç çatışmalara gebe olduğu anlayışına yol açıyor. Sırp ulusu böylesi bir belirsizlik içinde, başına gelecekleri uysalca bekleyemez. Bu yüzden, Yugoslavya içindeki bütün uluslara kendi isteklerini ve niyetlerini açıklama imkânı verilmelidir. Böylelikle, Sırbistan da kendi ulusal çıkarlarını tanımlama ve ilan etme fırsatını yakalayacaktır.

[...] Sırbistan sınırları içindeki Sırp ulusu eşit temelde bütün karar alma ve uygulama süreçlerine katılmadıkça, Yugoslavya güçlü olamaz; ve bu durumda Yugoslavya'nın demokratik, sosyalist bir topluluk olarak mevcudiyeti bile tartışmalı hale gelecektir.

Yugoslavya topluluğunun ve Sırbistan'ın gelişimindeki bir dönem, tarihsel olarak yıpranmış bir ideoloji, büyük bir durgunluk ve ekonomik, politik, ahlaki ve kültürel alanlarda daha da belirgin bir gerileme ile artık sona ermiştir. Böylesi bir durum kaçınılmaz olarak derinlemesine düşünmeyi, Yugoslavya uluslar topluluğunun bütün yönetim yapısı ve toplumsal örgüt-

lenmesinde rasyonel olarak temelleri atılmış ve kararlılıkla uygulanan bir reform yapılmasını ve sosyal demokrasi yoluyla, modern dünya ile hızlı ve yararlı bir bütünleşmeye gidilmesini gerektirir. [...]

<http://www.haverford.edu/relg/sells/reports/memorandumSANU.htm>

Tito'nun Komünist Yugoslavya'da Sırp-
ların etkisini sınırlamaya çalışmasının
nedenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?
Bu tutumun nedeni, iki savaş arasındaki
dönemde Pan-Sırp politikaların yarattığı
gerilimlerin sonucu olabilir mi? Sırbistan
Akademisi üyeleri böylesine bir hınç bes-
lemekte haklılar mı? Bilgileriniz ışığında,
onların yaklaşımlarının öteki Yugoslav cum-
huriyetlerinin temsilcileri tarafından da pay-
laşıldığını söyleyebilir misiniz?

IV-15. Bir Sloven'in Komünist Yugoslavya'daki dil meselesine ilişkin tavrı (1987)

Yugoslavya içindeki ilişkiler, eğer Slovenler Sırbo-Hırvatça'yı, hatta ayrı diller olarak Sırpça ve Hırvatça'yı ve hatta Makedonca'yı bilseler; eğer Sırp-
lar ve Hırvatlar Slovence ve Makedonca'yı bilseler ve eğer Makedonlar kendi dilleri dışında bu dillerden birini ya da ikisini bilseler hiç kuşkusuz ideal olurdu. Pratikte, Slovenler böyle bir ilişkiyi sağlamaya ve korumaya çalışıyor. Örneğin, Sloven çocuklar ilkokullarda zorunlu ders olarak Sırbo-Hırvatça öğreniyor. Bununla birlikte, Sırp-
lar ve Hırvatlar ilkokullarda genellikle Slovence'yi öğrenmiyor. Bu, bizim bilinçdışı bir biçimde ilkeyi [dillerin eşitliği] tek yanlı uyguladığımız anlamına geliyor. Slovence Yugoslavya'da ikinci sınıf bir dildir; bu, üstünlük yapılmış bir araştırmayla kolaylıkla ortaya konabilir ve bu konuda binlerce örnek verilebilir. Sırp-
lar ve Hırvatlar, Slovence bilmelerinin kendileri için zorunlu olmadığını gayet iyi biliyorlar. Slovenlerle girdikleri ilişkiler onlara, Slovenlerin çoğu durumda onlarla kendi dilleriyle konuşmaya istekli olduğunu öğretiyor. Sözgelimi, Slovence öğrenmesi gerektiği düşüncesine kapılan bir Hırvat ya da Sırp gayet mantıklı bir biçimde kendine şu soruyu soracaktır:

“Daha acil bir durumda kullanabileceğim, gündelik hayatta işime yarayabilecek ve gelişime katkıda bulunacak bir dil öğrenmek için harca-yacağım bu zamanı neden Slovence öğrenmek için harcayayım ki?”

Birçok Sloven, özellikle federal birimlerde çalışanlar, örnek olarak öteki yurttaşları da Slovence öğrenmeye ikna etme umuduyla, Sırbo-Hırvatça bilmelerinin kendileri için ahlaki bir yükümlülük olduğunu düşünür. Bence bu görüş yanlıştır ve son tahlil de, Slovenler de başkaları gibi kendilerine şu soruyu sormalıdır: “Bu zamanımı daha önemli bir dil öğrenmek için kullanabilecekken, neden Sırbo-Hırvatça öğreneyim ki? Slovenler, Sırbo-Hırvatça yerine, neden İngilizce, Almanca ya da Rusça öğrenmesin ki?”

Bin yıldır Slovenlerin hep yaptıkları gibi, bu sorular karşısında korkuyla yalan söylüyor. Yurtdışında bir diplomatik görevde ya da orduda olan bir Sloven hayal edin. Bu kişi, ülkenin Sırbo-Hırvatça konuşan temsilcilerinin bir meclisi karşısında kendisini birdenbire tamamen tek başına bulacaktır. Olası tek sonuç şudur: Bu kişi Sırp ya da Hırvat uluslarının bireysel temsilcilerinin değil, Sırbo-Hırvatça konuşan bir ülke [temsilcilerinin] karşısında bulacaktır kendisini. Dil sorunu bir yurtseverlik sorunu, hatta son tahlilde bir vatana ihanet sorunu haline gelir.

[...] Ve şimdi en önemli sorunlardan biri kendini gösteriyor: Eğer korku içindeyseniz, devletle yüz yüze konuşmak nasıl mümkün olacaktır? Herkes bu deneyimleri yaşamıştır. Komutanın, valinin, öğretmenin karşısında... er ya da geç kekeleyip susmak zorunda kalırsınız. Slovenler Yugoslav dilini kekeleyor. Ancak yurdunda, aile içinde, kendi kurumların karşısında akıcı bir biçimde konuşabilirsiniz.

Çok uluslu devletlerin halkları ancak bir ya da iki dil bilirlerse eşit olurlar ilkesi bu şekilde tartışılır hale geliyor. Bu ilkeye ancak tek yanlı bir tutumla bağlı kalınabilir ve bu tek yanlı bağlılık bile kendi içinde çelişkili olmaktan kurtulamaz. Bunu söyleyerek, aynı zamanda Yugoslavya'nın eşit uluslar ve diller ülkesi olmadığını ve uygulamalara bakarak, bunun da değişmeyeceğini dile getirmiş oluruz.

Dil sorunu [...] Sloven ulusal sorununun dil sorunuyla başladığı anlamına gelmez.

Stokes, s. 283-284.

Dışarıya karşı eşitlikçi Federal Yugoslavya'da ilişkilerin asimetrik oluşuna ilişkin bir Sloven'in huzursuzluğuyla ilgili düşünceleriniz neler? Bu soruna, size göre, pratik bir çözüm bulunabilir mi?

IV-16. Sloven Demokratik Birliği'nin Mayıs Duyurusu (1989)

Bu duyuruya imza koyanların şu talepleri vardır:

1. Biz Sloven ulusunun bağımsız bir devletinde yaşamak istiyoruz.
2. Bağımsız bir devlet olarak, Güney Slavlarıyla ya da ilerici Avrupa'nın başka ülkeleriyle herhangi bir birlik içinde var olma kararını verebilmeyi istiyoruz.

Sloven ulusunun politik bağımsızlık için duyduğu tarihsel arzuyu göz önünde bulundurarak, Slovenya devletinin şu ilkelere dayanması gerektiğini söyleyebiliriz:

- İnsan hakları ve özgürlüklere saygı;
- Politik çoğulculuğu içeren demokrasi;
- Mevcut koşullara ve Slovenya yurttaşlarının insan kaynaklarına uygun olarak, manevi ve maddi zenginliği teminat altına alacak bir toplum düzeni.

Repe, s. 198.

1989 Mayıs Duyurusu, 8 Mayıs 1989'da, ilk muhalefet partisi olan ve 1990'da diğer muhalif partilerle kurduğu “Demos” koalisyonunun bir parçası olarak seçimleri kazanan “Slovenska demokracna zveza” (Slovenya Demokratik Birliği) tarafından yayımlanmıştır. Mayıs Duyurusu birçok muhalefet partisi ve grubu tarafından da imzalanmıştır.

Metni yorumlayınız.

IV-17. Futbol ve milliyetçilik- Fanatik bir Hırvat taraftar, Partizan Belgrade - Dinamo Zagreb maçına gidişini anlatıyor (1989)

Bize Belgrad'da acı sandviçler hazırladıkları dedikodusu dolaşıyor ortalıkta. Bizi yıldırılmaz bunlar. Hava giderek ısınırken, viski ve konyaklar tükeniyor, heyecanımız artıyor. Taşıtımız akustik teröre maruz kalıyor: "Zagreb'den gelen bütün herkesin kanı mavi ve beyaz akıyor." Ulusal marş da duyuluyor arada. Nihayetinde, bu bir Belgrad gezisi ve bu hararetili anlarda gayet hoşgörölü iki polisin mevcudiyeti, yakın zamana kadar kamusal alanlarda söylenmesi düşünölemeyecek olan bu şarkıyı söylemekten bizi alıkoyamaz: "Senin için ölüüm Dinamo, Stjepan Radic'in Hırvatlar için öldüğü gibi!" Havanın milli duygularla yüklü olduğunu hissedebiliyorsun ve her şey Dinamo, Zagreb, Hırvatistan için artık ve bu ortamda, hali vakti yerinde bir ailenin çocuğu olan, 22 yaşındaki bir ekonomi öğrencisine, bana, böylesi tehlikeli bir günde, gelmemesi yönünde telkinlerde bulunulduğu halde neden Belgrad'a geldiği sorulduğunda, geleceğin ekonomisti şöyle diyecektir: "Geldik; çünkü biz tek gerçek Zagreb kulübümü zü seviyoruz ve bu bize büyük mutluluk veriyor. [...]"

Stadyuma yaklaştık; tribünlerin uğultusu geliyor kulaklarımıza., St. Sava Manastırı'nın yüksek kubbesi bu Partizan abidesinin tepesinde parlıyor. Güneyi "mezar kazıcılar" doldurmuş; bayrakları ve flamalarıyla gelmiş bu çılgınlar topluluğuna cenaze kaldırıncılar da deniyor. Zagreb'ten gelen konuklar için ayrı bir bölüm ayrılmış; iki grubun birbiriyle temas etmesi imkânsız. Partizan taraftarları bağırıyor: "Partizan, Partizan, Slobodan Miloseviç'in gurur duyduğu, gerçek takımdır bu!" Ama bu son yıllarda alıştığımız hakaretler artık bizi pek ırgalamıyor.

www.badblueboys.hr

Kimlikler genellikle, belli bir spor kulübünü destekleyerek ifade edilir. Komünist Yugoslavya gibi, ulusal duyguların açıkça kabulünün yasak olduğu toplumlarda, belli bir futbol takımına duyulan bağlılık o kişinin ulusal kimliği dışa vurmasının bir yolu oluyordu. Yugoslavya'daki dört güçlü futbol kulübünden ikisi Hırvatistan'dan, ikisi de Sırbistan'dandı. "Kötü Mavi Çocuklar" Dinamo Zagreb'i desteklerken, "Torcida"lar ateşli Hajduk (Split) taraftarı, Delije'ler ("delikanlılar") Kızılyıldız (Belgrad) taraftarı ve Grobari'ler de ("Mezar kazıcılar") Partizan (Belgrad) taraftarıydılar. Futbol taraftarları arasındaki kavgalar Yugoslavya'nın dağılmaya başlamasıyla çok şiddetli bir hal aldı ve 1990'da, Dinamo Zagreb ile Belgrad Kızılyıldız arasındaki maçta zirveye ulaştı.

Futbolun ulusal kimliği ifade etmenin bir yolu olarak bu kadar önemli hale gelmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Fanatik taraftarlar neden Stjepan Radic ve Slobodan Miloseviç'in adını anma gereği duyarlar? Yakın tarihli futbol şampiyonalarındaki ulusal çatışmaları anlatınız. Futbol kulüplerinin ulusal kimliklerden başka, örneğin, aynı şekilde birbiriyle bağdaşmaz olan yerel kimlikleri de ifade edebilmeleri hakkındaki fikriniz nedir? Buna kendi ülkenizden örnekler verebilir misiniz?

IV-18. Yazar Dubravka Ugresic 1990'lardaki bölünmeler ve savaşlardan duyduğu üzüntüyü anlatıyor

Kendi kendime, ne oranda içinde yaşadığım sistemin uzun yıllar üzerinde çalıştığı bir ürün olduğumu ve ne oranda kendi kendimin başardığı bir ürün olduğumu sormuş muydum? Ve şimdi ben hiç kimseyim, kimliksiz bir sayıyım, savaş beylerinin elinde adı sanı olmayan etten kemikten bir yaratığım. Yoksa değil miyim? Çünkü onlar, bu savaş beyleri, bana sormadan, benim adıma, hangi ülkede yaşayacağımı,

hangi dilde yazacağıma, hangi kültüre ait olduğuma karar veriyorlar. Onlar en yakın dostumun hayatını almaya ya da vermeye, kasabalarımızı yıkıp yıkmamaya, sokak adlarımızı değiştirmek için karar veriyorlar. Onlar geçmişimizi siliyor ve geleceğimizi belirliyorlar. [...]

Ugresic, s. 121.

 Dubravka Ugresic (1949'da doğdu), 1993'te savaş ve ulusal birlik sorunları üzerine kamuoyundaki ağır basan yaklaşımla barışamaması üzerine Hırvatistan'ı terk eden çok tanınmış bir romancıdır.

 Yazarın ifade ettiği duygular nelerdir? Politik değişiklikler sıradan insanların hayatlarının nasıl etkiliyordu? Politikacılar kararlarının insanların hayatlarını etkileyebileceğini düşünmüş müydü? Bu bağlamda, politik propagandanın, politikacıların sıradan insanları politikalarının doğru olduğuna ikna etmelerinin bir yolu olduğunu düşünebilir miyiz?

IV-19. Hırvat ve Sırp dilleri arasındaki ilişki hakkında Hırvat dilbilimci Stjepan Babić'in (2003) görüşleri

Hırvatça ve Sırpça'ya yakından baktığımızda, bu iki dilin farklılığını kolaylıkla görebiliriz. Bu konuda birçok teori ortaya atabiliriz; ancak bu kez meselenin püf noktasını göz ardı etmesek iyi olur. Bariz bir örneği ele alalım. Radyo istasyonlarını dolaşırken farklı dillerde sesler duyarız ve o dilleri biliyorsak hangileri olduklarını da seçebiliriz. Örneğin, İtalyanca, Fransızca, İspanyolca, Rusça deriz. [...] Aynı şekilde, Hırvatça ve Sırpça arasındaki farklılığı da ayırt edebiliriz. A radyosu istasyonunda spiker konuşmaya, "Danas je 30. kolovoza. Meteoroloji najavljuje lijepo i vedro vrijeme" ("Bugün 30 Ağustos. Meteoroloji açık ve ılık bir hava tahmin ediyor") diye girmişse, bunun bir Hırvat radyosu olduğunu; spiker, "Danas je 30. avgusta. Meteoroloji

najavljuje lepo i vedro vreme" diyorsa, bunun bir Sırp radyosu olduğunu biliriz.

www.fokus-tjednik.hr

 19. yüzyılda, standart yazılı "ulusal" diller, çeşitli bölgeler ve çevrelerde konuşulan çeşitli lehçelerden ortaya çıkmıştır. Hırvatlar örneğinde, 19. yüzyıl dilcileri üç ana lehçe olan Stokavian, Kajkavian ve Chakavian arasından Stokavian'ı ortak standart dil olarak seçmişlerdir. Bu lehçe Sırpça'ya en yakın olanıydı ve aslında standart Sırp dilinin de temelini oluşturuyordu. Komünist Yugoslavya döneminde (1945-1991) bu standart dile genellikle Sırbo-Hırvatça (ya da Hıvato-Sırpça) denmiş ve sıklıkla Sırpça ve Hırvatça'nın aslında aynı dil olduğu, yalnızca farklı alfabeler kullandıkları ileri sürülmüştür. Yugoslavya'nın dağılması ve yeni ulus-devletlerin kurulma döneminde, Hırvatça ve Sırpça'nın birbirinden tamamen farklı iki dil olduğu fikri yaygın kabul görmüş ve hatta bazı insanlar Bosnaca diye ayrı bir dilin varlığını ileri sürmüştür.

 Dilbilimci Babić'in Hırvatça-Sırpça dil tartışması konusundaki gerçek görüşü nedir? İki alıntıya daha yakından bakın. İki tümce arasındaki somut farklılıklar hakkındaki fikriniz nedir? Bu iki tümce karşımızda iki farklı dil olduğu önermesini haklı çıkaracak nitelikte midir?

IV-20. Bir Sırp filminin Hırvatistan'da Hırvatça altyazılarla gösterilmesine tepkiler (1999)

"Vezite se, polecemo" (Kemerlerinizi bağlayın; kalkıyoruz) diyor filmin kahramanı, altında da "Vezite se, polijecemo" yazıyor. Tamı tamına böyle. Sonra perdede Latin alfabesiyle "Beograd, jesen 1991" (Belgrad, 1991 güzü) yazısı beliriyor ve altında yine Latince bir altyazı: "Beograd, jesen 1991." Bu, sinemada tam bir delilik hali. Daha film başlayalı bir dakika bile olmamış, kahkaha-

lar, sevinç gözyaşları ve heyecan içinde alkışlar duyuluyor. Hiç kuşkusuz, bu, sinema tarihinin en çılgın filmidir; belki ancak Amerikan sessiz komedilerinin başlangıcıyla karşılaştırılabilir. Elbette, bu resmi ve egemen Hırvat film dağıtım ağı içindeki ilk Sırp filmi: “Yaralar ve Altyazılar.” [...] Gerisi daha şimdiden bir efsane.

Jurak.

Hırvatça-Sırpça dil sorunu hakkında vardığınız sonuç nedir? Ulusal kimlik neden bu kadar önemli sizce? Dil sorunu tek başına dilbilimcilerin meselesi midir yoksa uzman olmayan kişilerin de dille ilgilenmeye hakkı var mıdır? Hırvatça-Sırpça dil meselesi neden böylesine komik durumlara yol açıyor?

IV-21. Hırvatistan'da bir genç kızın bölünmüş kimliği

Ben kaybedenleri sevmem. Yabancıları. Gülen insanları. Ve nazik olmayı. Hırvatistan'daki Sırları da sevmem. Ne zaman “Babic” deseler, her zaman “Korcula'dan” diye eklerler. Ve onlar Korcula'dan değildir. Dalmatinska Zagora'dandırlar. Babic'in başka bir şey olduğu lanet ormanlardan geliyorlar. Tamam. Babic Hırvatlar da var; kabul. Ama Babic Hırvat hiçbir şey açıklamıyor. Ve o “Korcula'dan” diye eklemiyor da. [...]

Yine de bazı insanlar Sırp ve onlar kendilerini bir Sırp gibi hissediyorlar. Onlar bir Sırp olmanın normal bir şey olduğunu düşünüyorlar. Bilirsiniz işte. Anne Sırp; büyükbaba Benkovac'ta bir Sırp

mezarlığına gömüldü. Yüksek otların arasındaki mezar taşında Kiril alfabesiyle bir şeyler yazıyor. Onların ailelerinin koruyucu melekler günü var; onların pederleri saçlı sakallı ve evlenebiliyorlar... Küçük bir Sırp doğduğunda, onlar Alimpije ya da Sava ya da Tanasije adını koyuyorlar çocuğa. Ve küçük bir Sırp çocuk doğum yoluyla Sırp olduğunu bilir. Onlar için her şey açık. Onlar bazen “Korcula'dan” olduklarını söyleyebilirler ama değildirler. Anlatabildim mi? Ama benim için durum bu değil; bir sorun var. Ben Sırp değilim. Ve ben “Korcula” diye eklemeliyim. Ben Sırp değilim ha! Şimdi, şu an, memnuniyetle ayağa kalkacağım ve boşluğa bağıracağım: “Ben Sırp değilim.”

Rudan, s. 14-15.

Bu metin, bir yazar, gazeteci ve emlakçı olan Vedrana Rudan'ın (1949 doğumlu) *Kulak, Gırtlak, Bıçak* adlı romanından bir alıntıdır. Kitabın başkahramanı, Tonka Babic adında, Hırvat bir anne ve Sırp bir babadan olma bir gençtir.

Tonka Babic'in kimlik sorununu anlatınız. Tonka'nın ulusal duyguları nedir? “Hırvat Babic” orijini hakkında ek bir açıklamaya gerek duymazken, “Sırp Babic”in aksi bir tutum sergilemesini nasıl açıklarsınız? Ülkenizde benzer, bölünmüş ulusal kimlik örnekleri var mı?

IVc. MİLLİYETÇİLİĞİ ALT ETMEK?

IV-22. Bosna ve Hersek'te "Barış"ı sağlamak için Genel Çerçeve Anlaşma (1995)

("Taraflar"): Bosna ve Hersek Cumhuriyeti, Hırvatistan Cumhuriyeti ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, Bölgedeki trajik çatışmanın sona erdirilmesi için kapsamlı bir düzenlemenin yapılması gerektiğini kabul ediyor,

Bu sonuca ulaşmayı ve kalıcı barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmayı arzu ediyor, 8 Eylül 1995'te yayımlanan Temel Mutabakat İlkeleri'ne, 26 Eylül 1995'te yayımlanan Ek Temel Mutabakat İlkeleri'ne ve 14 Eylül ve 5 Ekim tarihlerinde imzalanan ateşkes antlaşmalarına bağlılığını onaylıyor,

Federal Yugoslavya Cumhuriyeti delegasyonunun Sırp Cumhuriyeti adına imzalama yetkisi bulunan, 29 Ağustos 1995 tarihli anlaşmaya, bu anlaşmanın barış planına ve sıkı çalışmalar sonucunda erişilen bu anlaşmanın yerine getirilme yükümlülüğüne dikkat çekiyor.

Bu anlaşmaya göre:

Madde I

Taraflar, aralarındaki ilişkileri, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi yanında Helsinki Nihai Bildirgesi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü'nün diğer belgelerine uygun olarak yürüteceklerdir. Taraflar, özellikle, birbirlerinin egemen eşitliğine tam saygı gösterecek; anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözecek; Bosna ve Hersek'in ya da başka bir devletin toprak bütünlüğü ve politik bağımsızlığına karşı tehdit, güç kullanma ya da başka türlü herhangi bir eylemlilikten kaçınacaktır.

Madde II

Taraflar, Anlaşma'nın Ek 1-A ve Ek 1-B Maddeleri'nde belirtilen, barış koşullarının askeri yönleriyle ve bölgesel istikrar yönleriyle ilgili yapılan düzenlemeleri memnuniyetle karşılamak tadır ve onaylamaktadır. Taraflar, Ek 1-A'da yer alan taahhütlere tamamen saygılıdır ve bunları yerine getirecektir ve yine Taraflar Ek 1-B'deki taahhütleri de eksiksiz yerine getirecektir.

Madde III

Taraflar, Anlaşma'nın Ek 2 Maddesi'nde belirtildiği gibi, Bosna ve Hersek Cumhuriyeti ve Sırbistan Cumhuriyeti adıyla iki birim arasında yapılan sınır çizgileriyle ilgili düzenlemeleri memnuniyetle karşılar ve onaylar. Taraflar bu maddelerde yer alan taahhütlere sonuna kadar saygı gösterecek ve bunları yerine getirecektir.

Madde IV

Taraflar, Ek 3'te belirlendiği üzere, Bosna ve Hersek seçim takvimini memnuniyetle karşılar ve onaylar. Taraflar bu takvime sonuna kadar saygı gösterecek ve bu takvimi hayata geçirmekle yükümlü olacaktır.

Madde V

Taraflar, Ek 4'te belirlendiği üzere, Bosna ve Hersek Anayasası'yla ilgili yapılan düzenlemeleri memnuniyetle karşılar ve onaylar. Taraflar bu maddede yer alan taahhütlere sonuna kadar saygı gösterecek ve bunları yerine getirecektir.

Madde VI

Taraflar, Ek 5-9'da belirlendiği üzere, bir uzlaşma mahkemesi, bir İnsan Hakları Komisyonu, bir Sığınmacılar ve Yerinden Edilen İnsanlar Komisyonu, bir Ulusal Anıtları Koruma Komisyonu kurulmasıyla ilgili düzenlemeleri memnuniyetle karşılar ve onaylar. Taraflar bu maddede yer alan taahhütlere sonuna kadar saygı gösterecek ve bunları yerine getirecektir.

Madde VII

İnsan haklarının gözetilmesinin, sığınmacıların ve yerinden edilmiş insanların korunmasının kalıcı bir barış için hayati önem taşıdığını kabul eden Taraflar, Anlaşma'nın Ek 6. Maddesi'nin Bölüm Bir'de belirlenen insan haklarıyla ilgili ve yine Anlaşma'nın Ek 7. Maddesi'nin Bölüm Bir'de belirlenen sığınmacılar ve yerinden edilmiş insanlarla ilgili düzenlemelerini kabul eder ve eksiksiz uygular.

Madde VIII

Taraflar, Anlaşma'nın Ek 10. Maddesi'nde belirtildiği üzere, bu barış anlaşmasının, özellikle sivillere (askeri olmayan) ilişkin uygulamaların hayata geçirilmesiyle ve Anlaşma'nın Ek 11.

Maddesi'nde belirlenen, uluslararası polis görev gücüyle ilgili yapılan düzenlemeleri memnuniyetle karşılar ve onaylar. Taraflar bu maddede yapılan taahhütlere sonuna kadar saygı gösterecek ve bunları yerine getirecektir.

Madde IX

Taraflar, Bu Anlaşma'nın Ekler'inde anlatıldığı üzere, bu barış anlaşmasının yürütülmesiyle ilgili olan ya da bütün Taraflar'ın savaş suçlarının ve uluslararası insan hakları hükümlerine karşı öteki ihlallerin soruşturulması ve yargılanmasında işbirliği yapma yükümlülüğüne uygun olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirdiği bütün birimlerle eksiksiz bir işbirliği yapacaktır.

Madde X

Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve Bosna ve Hersek Cumhuriyeti karşılıklı olarak birbirlerini uluslararası sınırları olan bağımsız ve egemen devletler olarak tanıır. Bu karşılıklı tanımının diğer özellikleri bundan sonra yapılacak tartışmaların konusudur.

Madde XI

Bu anlaşma Taraflar'ın imzalarıyla yürürlüğe girecektir.

Bu anlaşma, Paris'te, 14 Aralık 1995 tarihinde, Bosnaca, Hırvatça, İngilizce ve Sırpça dillerinde, her metin eşit oranda orijinal olacak şekilde hazırlanıp imzalanmıştır.

http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379

1992-1995 Bosna Savaşı'nı bitiren barış anlaşması Dayton'da (ABD) müzakere edilmiş ancak son hali, tanık sıfatıyla, Avrupa Birliği Özel Temsilcisi ve Fransa, Almanya, Rusya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri temsilcilerinin huzurunda Paris'te imzalanmıştır. Bu anlaşmadaki somut düzenlemelerin çoğu Anlaşma'nın sonuna eklenen 12 ek maddede anlatılmıştır.

IV-23. Macaristan Cumhuriyeti ve Romanya arasında, Anlayış, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması (1996)

Madde 1

(1) Macaristan Cumhuriyeti ve Romanya (bundan sonra "Anlaşmanın Tarafları" denecektir) ilişkilerini güven, işbirliği ve karşılıklı saygı temelinde yürütecektir.

[...]

Madde 3

(1) Anlaşmanın Tarafları, karşılıklı ilişkilerinde, Anlaşmaya Taraf öteki ülkenin toprak bütünlüğü ve politik bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmaktan ya da kuvvet kullanma tehdidinden, Birleşmiş Milletler ve Helsinki Nihai Kararları'nın amaçlarıyla uyuşmayan her türlü eylemden kaçınacaklarını teyit ederler. Anlaşmanın Tarafları aynı şekilde, bu tür eylemleri desteklemekten kaçınacaklar ve üçüncü bir tarafın Anlaşmaya Taraf diğer ülkeye karşı olası benzer eylemleri için kendi topraklarını kullanmasına izin veremeyeceklerdir.

(2) Anlaşmanın Tarafları aralarında çıkabilecek her türlü anlaşmazlığı sadece barışçıl yollarla çözeceklerdir.

Madde 4

Anlaşmanın Tarafları, uluslararası hukuk normları ve ilkelerine ve Helsinki Nihai Kararları'nın ilkelerine uygun olarak, ortak sınırlarının ve öteki Taraf'ın toprak bütünlüğünün ihlal edilemezliğine saygı göstereceklerini teyit ederler. Ayrıca Anlaşmanın Tarafları birbirlerinden toprak taleplerinin olmadığını ve gelecekte de böyle bir talep ortaya atmayacaklarını teyit ederler.

Madde 5

(1) Anlaşmanın Tarafları, bu Anlaşma'nın amaçlarının hayata geçirilmesi açısından, karşılıklı çıkarların olduğu her alanda işbirliği yapmak için uygun bir zemin oluşturacaklardır. [...]

Madde 7

(1) Anlaşmanın Tarafları, bölgesel ve yöresel örgütlenmeler de dahil olmak üzere, uluslararası örgütlerle ilişkilerini genişletecek ve işbirliğine gideceklerdir. Taraflar karşılıklı olarak birbirlerinin NATO, Avrupa Birliği ve Batı Avrupa

Birliği'yle bütünleşme amaçlı çabalarını destekleyeceklerdir. [...]

Madde 14

Anlaşmanın Tarafları, yurttaşları arasında etnik, dinsel, kültürel ve dilsel kaynaklı farklılıklar konusunda hoşgörü ve anlayış ortamı yaratacaktır. Taraflar yabancı düşmanlığını ve ırksal, etnik ya da dinsel nefret kaynaklı her türlü eylemi ve söylemi mâhkum eder ve bunların ortaya çıkışını engellemek için etkili önlemler almayı taahhüt ederler.

Madde 15

(1) a) Kendi toprak sınırları içinde yaşayan ulusal azınlıklardan birine mensup kişilerin haklarını ve ödevlerini belirlerken, Anlaşmanın Tarafları, eğer yerel yasalar içinde ulusal azınlık mensubu kişilerin haklarıyla ilgili daha uygun düzenlemeler yoksa, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Avrupa Konseyi Çerçeve Anlaşması hükümlerini uygulamayı taahhüt ederler.

b) Bir önceki paragraftaki hükmün içeriğine ilişkin bir önyargısı olmayan Anlaşmanın Tarafları, Romanya sınırları içindeki Macar azınlığının ve Macaristan sınırları içindeki Rumen azınlığının etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini korumaları ve geliştirmeleri amacıyla, bu Anlaşma'nın Ek'inde sıralanmış Birleşmiş Milletler, Avrupa

Güvenlik ve İşbirliği Örgütü, Avrupa Konseyi belgelerinde bulunan, söz konusu azınlık mensubu kişilerin haklarını belirleyen hükümleri yasal yükümlülükler olarak kabul ederler. [...]

Madde 19

(1) Anlaşmanın Tarafları, yurttaşları arasında doğrudan ilişkileri destekleyecek ve kolaylaştıracaktır.

(2) Anlaşmanın Tarafları, konsolosluk düzeyindeki ilişkileri genişletecek ve sınır geçişlerini, gümrük kontrollerini kolaylaştıracaktır; buna bağlı olarak, Taraflar insanların ve malların geçişini kolaylaştırmak için yeni sınır kapıları açacak ve mevcut kapıların kapasitelerini artıracaklardır. Taraflar, bu amaca uygun anlaşmalar yapıp hayata geçireceklerdir.

<http://www.htmh.hu/dokumentumok/asz-ro-e.htm>

1996 Romanya - Macaristan

Anlaşması'ndaki güvenlik ve "yüksek politika" meseleleri üzerine yapılan düzenlemelerin bir listesini yapınız. Sıradan insanların yaşamlarıyla ilgili koşullar da bu anlaşmaya dahil edilmiş midir? Bu tür anlaşma koşulları hakkında ne düşünüyorsunuz? Bunların haklılık gerekçesi var mıdır?

IV-24. Nüfusun karma olduğu bölgelerde yaşayan Rumenler ve Macarlar arasındaki ilişkiler deneyimi temelinde bir değerlendirme (2001)

	Çatışma var	İşbirliği var	Anlamsız&Yanıt Yok
Etnik Rumenler (tüm)	%3	%20	%77
Transilvanya'da yaşayan etnik Rumenler	%5	%46	%49
Etnik Macarlar	%6	%70	%24

http://www.intercultural.ro/carti/interculturalitate_capitol2-1.html#mirceakivu

? Bu kamuoyu yoklamasının sonuçlarına bakarak ne gibi yorumlar yapabiliriz? Transilvanya'daki, ulusal ortalamanın üzerinde, karışık nüfuslu alanlarda (bu alanlara Romanya'nın uzak köşeleri de dahildir) yaşayan insanların durumunu göz önünde bulundurarak, Rumenlerle Macarlar arasındaki ilişkilerin iyi olduğunu söyleyebilir miyiz?

IV-25. Milliyetçiliğin üstesinden gelmenin bir yolu olarak spor. Kıbrıslı Türklerden oluşan mahalli bir futbol takımını tutan Kıbrıslı Rumlar (2003)

Afania³³ hakkında söylenecek şeyler biraz daha fazla. Kuzeyde birinci ligde oynayan bir futbol takımı var köyün. Bu takım düşme hattının az üzerinde ve gelecek yıl ikinci lige düşebilir. Birkaç gün sonra takım birinci ligde kalıp kalamayacağını belirleyecek hayati bir maça çıkacak. 29 yıldır sürgünde yaşayan Afania'lı Kıbrıslı Rumlar hep birlikte maça gidip köylerinin takımını desteklemeye karar verdiler. Hatta bunlar Kıbrıs Rum basınında da duyurular yaparak Afania'lı her Rum'u maça davet ettiler...

Report, 46, s. 27.

? Bu metinde ne tür bir dayanışma görülüyor? Bunu metin IV-16'yla kıyaslayın. Dikkatinizi çeken nedir?

➤ G30. Lefkoşe'yi ayıran sınır çizgisi ("Yeşil Hat")

IV-26. Kıbrıs'ın Rum ve Türk bölgelerini ayıran Yeşil Hat'ın açılışı üzerine iki görüş

A. Nicos Anastasiou'nun, internet üzerinden gönderilen, değerlendirmesi

Dünden itibaren artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. 2.000 Kıbrıslı Türk ve 1.000'den

³³ 1974'te Kıbrıslı Rum nüfusun terk ettiği, şimdi büyük oranda Kıbrıslı Türklerin ikamet ettiği bir köy.

fazla Kıbrıslı Rum, kendi küçük “evren”lerinde, olup bitenlerin büyüklüğünü anlamaktan aciz bir çok politikacının gözleri önünde, karşılıklı olarak hattın öte tarafına geçtiler. 1974’ten sonra ilk kez, hayatlarımıza bütün bu kısıtlamaları getiren insanlar şimdi de onları kaldırmaya başladılar. Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler bir taraftan diğerine geçiyor, arkalarında bir polis olmadan, sorgu sualden geçirilmeksizin istediği yere -köylere, kasabalara- gidiyor, eskiden beri göremedikleri dostlarını ziyaret ediyor. Gittikleri her yerde sevinçle ve sıcak duygularla, gülümseyen yüzlerle ve mutluluk gözyaşlarıyla karşılaşıyorlar. Evet, her yerde! Yurttaşlar gerçekten politikacıları aştı. Olanlar, elbette, gereken kalıcı politik çözüm değil; ama çözüm için güçlü bir göstergedir.

Report, 46, s. 26.

B. Magosa’dan bir Türk öğretmen Kıbrıslı Rum bir ailenin ziyaretini anlatıyor (2003)

Bugün öteki taraftan bir çifti konuk ettik. Görünen o ki, (Kıbrıslı) birçok Rum ve Türk gibi, onlar da doğdukları ve hayatlarının bir kısmını geçirdikleri yerleri görmek fırsatından yararlanmak istemişler. Onlar bölünmemiş bir adada yaşamayı diliyorlardı ve yüreklerinde her zaman sıcak tuttukları duygularını paylaşıyorlardı.

Evimize girmediler ama arabalarını tam köşede park etmişlerdi ve anladığım kadarıyla, uzun süre önce yeni bir isim verilmiş sokaklardan birini arıyorlardı. Ama bölgenin yeni sakinleri eski ismi, Mozart Sokağı ismini hemen hatırladılar. Karım ve ben de gittik yanlarına. [...] Sonradan adının Eleni olduğunu öğrendiğimiz hanım, “Büyükanne buradaki bir evde yaşardı; gelip gör-

mek istedim o evi. Hatıralarımda o ev hâlâ çok canlı. Büyükanne beni buraya getirirdi ve ben de ağaçların altında oynardım. Şurada iki palmye ağacı vardı.” [...] Zaman acımasız yüzünü göstermiş ve ev ilgisizlikten yıkılıp gitmiş. Ama palmye ağacı hâlâ orada duruyor. [...] Onları evimize davet ettik. [...] Kıbrıslılar olarak bir dakika içinde kaynaşıp samimi olduk. Sonra Eleni anlattı hikâyesini. [...] “Radyodan haberleri duydum. Barikatlar kaldırılmış. İçimde güçlü bir biçimde büyükanne evini görme isteği kabardı. Tatlı anılarım var o eve dair. Büyükanne evini ziyaret etmek istediğimi söyleyip, doktorlarımdan bu konuda izin talep ettim. [...]”

Sonra erkek [Nicolas] açıkladı: “Gösterilerinizi izledim. İnsanların ‘İrini’, ‘Bütün Kıbrıs’a barış’, ‘Kıbrıs Türklerin de Rumların da vatanıdır’ diye sloganlar attıklarını, konuştuklarını duydum. Hâlâ kulaklarımda yankılanıyor bunlar. Ben de artık duygularımı saklayamıyorum. Ağladım. Hepimiz için ağladım. Ağladım ve Kıbrıs’ı bölen herkese lanetler yağdırdım. Bunu hak etmedik biz.”

Son sözleri yüreğimi bir ateş gibi dağladı.

Report, 46, s. 25.

Metinde yansıyan biçimiyle, sıradan insanların politikaya ve politikacılara karşı tavrı nedir? Nicolas’ın “Bunu hak etmedik biz” sözünü yorumlayın. Milliyetçiliğin alt edilmesinde sıradan insanların rolü olabilir mi? Nasıl? 20. Yüzyıl Avrupa’sında, bölünmüş ülkelere ya da kentlere başka örnekler verebilir misiniz?

Son Soru:

Eğer geçmişte milliyetçiliğin eğitim yoluyla güçlendirilmiş olduğunu düşünürsek, gelecekte milli gerilimleri azaltmanın bir yolunu bulma konusunda neler düşünüyorsunuz?

KAYNAKÇA

- ACIME (Arhiva concursului ISTORIA MEAEUSTORY) [TARİHİM – EUSTORY Tarihi Araştırma Yarışması arşivi].
- Ahmed S. Alicic, *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832 [1831'den 1832'ye Bosna'nın özerkliğini savunan hareket]*, Saraybosna 1996.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, İstanbul 1945-1952.
- Jim Bennett, Robert Brain, Simon Schaffer, Heinz Otto Sibum, Richard Staley, *1900: The New Age. A Guide to the Exhibition*, Cambridge 1994.
- Dimitrie Bolintineanu, *Opere alese [Seçilmiş eserler]*, Bükreş 1961.
- Hristo Botev, *Complete Works, Toplu Eserler*, Sofya 1986.
- Mahmud Esad Bozkurt, *Atatürk İhtilâli*, İstanbul 1967.
- Razi Brahimi, *Kënga Popullore e Rilindjes Kombëtare [Ulusal Rönesans'ın Halk Şarkıları]*, Shtëpia Botuese "Naim Frasheri", Tiran 1979.
- H.N. Brailsford, *Macedonia. Its Races and their Future*, New York 1971.
- [C.I. Brătianu], *Missiunea Căilor Ferate Române. Studii politice, economice, sociale și tencice*, Paris 1870.
- Cemal Paşa, *Hatıralar*, İstanbul 1959.
- Ion Codru-Drăgușanu, *Peregrinul transilvan*, Bükreş [1956].
- Rodoljub Colakovic vd., *AVNOJ i narodnooslobodilačka borba u Bosni i Hercegovini (1942-1943)[AVNOJ ve Bosna ve Hersek'te ulusal kurtuluş savaşı (1942-1943)]*, Belgrad 1974.
- *Constitutiile române. Texte, note, prezentare comparativă* (ed. Mona-Lisa Puchianu, Corneliu Lungu, Gheorghe Iancu, Ioan Muraru), Bükreş 1993.
- Христоматия по история на България. Българско Възраждане. Втората и третата четвърт на 19 век [*Bulgar tarihinden derlemeler. Bulgarların dirilişi. 19. yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreği*], Sofya 1996.
- *Crnogorski zakonici. Pravni izvori i politički akti od značaja za istoriju državnosti Crne Gore [Karadağ Kanunları. Karadağ'da devletleşmeyle ilgili yasal kaynaklar ve siyasi belgeler]* (ed. Dr. Branko Pavičević, Dr. Radoslav Raspopović), Podgorica 1998.
- Dinko Davidov, *Stematgrafija. Izobraženije oružij iliričeskih. Izreza u bakru Hristofor Žefarović i Toma Mesmer [Derleme. Illirya Armalarının tasvirleri. Hristofor Žefarović ve Toma Mesmer tarafından bakıra oyulmuştur]*, Novi Sad 1972.
- *Resmi gazete*, Sofya.
- K. Th. Dimaras, *Ο Κοραΐς και η εποή του [Korai ve dönemi]*, Atina 1953.
- Ljubodrag Dimić, *Istorija srpske državnosti. Kniga III. Srbija u Jugoslaviji [Sırp devletinin tarihi. III. Kitap. Yugoslavya'nın bir parçası olarak Sırbistan]*, Novi Sad 2001.
- *Документи за българската история [Bulgar tarihi hakkında belgeler]*, Sofya 1931, c. I.
- Edith M. Durham, *Albania and the Albanians, Selected articles and letters, 1903-1944*, Centre for Albanian Studies (Arnavutluk Araştırmaları Merkezi), Londra 2001.
- Sir Henry Eliot, *Some Revolutions and Other Diplomatic Experiences*, Londra 1922.
- Bernd J. Fischer, "Albanian Nationalism in the Twentieth Century", Peter F. Sugar (ed.), *Eastern European Nationalism in the Twentieth Century*, Washington 1995.
- Dionyssis Fotopoulos, *Athenian Fashions at the turn of the 19th century*, Atina 1999.

- Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Ankara [1923].
- Vlado Gotovac, *Zvezdana kuga*, Zagreb 1995.
- Στρατηγού Γεωργίου Γρίβα-Διγενή, *Απομνημονεύματα Αγώνος ΕΟΚΑ 1955-1959* [*General Grivas Dighenis, EOKA Mücadelesi Anıları 1955-1959*], Atina 1961.
- Josip Horvat, *Politicka povijest Hrvatske* [*Hrvatistan'ın Siyasi Tarihi*], cilt I-II, Zagreb 1990.
- Ferid Hudhri, *Albania and Albanians in world art*, çev. Zef Simoni ve Palvi Qesku, Atina 1990.
- Θέματα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας από τις πηγές [*Kaynaklara Dayanarak Modern ve Çağdaş Tarihe Dair Meseleler*], Atina 2003.
- IEE, [*Yunan Ulusunun Tarihi*], cilt 12.
- D. Ionescu, *Albina. Revista populara*, I, sayı 35, 31 Mayıs 1898.
- George Ionescu-Gion, *Studiul istoriei nationale în școalele noastre* [*Okullarımızda Milli Tarih Nasıl İşleniyor*], Bükreş 1889.
- Ιστορία της Κύπρου Μεσαιωνική-Νεότερη (1192-1974) (1192-1974) [*Kıbrıs'ın Ortaçağ ve Modern Dönem tarihi*], Lefkoşa, Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 2001.
- Konstantin Jirecek, *Български дневник* [*Bulgar Günlüğü*], cilt I (1879-1881), Sofya 1995.
- Miodrag Jovicić (ed.), *Ustavi Knezevine i Kraljevine Srbije* [*Sırbistan Prensliği'nin ve Krallığı'nın Anayasası*], Belgrad 1888.
- Ivan Frano Jukic, *Putopisi i istorisko-etnografski radovi* [*Seyahatnameler ve Tarihi-etnografik Çalışmalar*], Saraybosna 1953.
- Dragan Jurak, "Feral Tribune"de film ve video köşesi, sayı 707, 5 Nisan 1999.
- E. Kapsomenos, Διονύσιος Σολωμός. Ανθολόγιο Θεμάτων της Σολωμικής Ποίησης [*Dionysios Solomos. Solomos'un Şiirlerindeki Temalar Antolojisi*], Atina 1998; İngilizce'ye çeviren Prof. Nina Gatzoulis,
- Dionysios Solomos'un Portresi ve İki Şiiri*, <http://www.helleniccomserve.com/solomos.html>
- Vuk Stefanoviç Karadžić, *Prepiska IV* (*Yazışmalar IV*) (1829 – 1832), Belgrad, 1988.
- Lyuben Karavelov Любен Каравелов. Събрани съчинения (Tüm Eserler), cilt 7, Sofya 1985.
- Dimitrios Katartzis, "Συμβουλή στους νέους πως να ωφελιούνται και να μη βλάπτονται απτά βιβλία τα φράγκικα και τα τούρκικα, και ποια 'ναι η καθ'αυτό τους σπουδή" [Gençlere Frenklerin ve Türklerin kitaplarından zarar görmek yerine nasıl fayda sağlayacaklarına, esas neyin eğitimini almaları gerektiğine dair tavsiyeler], (ed. C.Th. Dimaras), Atina 1970.
- Καθημερινή – Επτά Ημέρες [*Kathimerini – Epta Imeres*], 30-12-01, [Özel makale: Drahmiye veda], s. 4.
- Paschalis M. Kitromilides, Ιώσηπος Μοισιόδαξ. Οι συντεταγμένες της βαλκανικής σκέψης τον 18ο αιώνα [*Iosipos Moesiodax. 18. yüzyılda Balkan düşüncesinin temel noktaları*], Atina 2004.
- Ahmed Kondo, *Jeronim de Rada. Flamuri i Arbrit* (*Jeronim de Rada. Arnavutluk Bayrağı*), Tiran 1967.
- Faik Konitza, *Vepra te Zgjedhura* [Seçilmiş eserler], Tiran, "Naim Frasheri", 1993.
- Faik Konitza, *Seçilmiş Mektuplar 1896-1942*, Londra 2000.
- *Konstitucix na Bqlgarskoto knx'estvo* [*Bulgar Prensliğinin Anayasası*], Sofya 1879.
- Konstantin Konstantinov, *Pqt prez vekovite* [*Yüzyılları aşan bir yol*], Sofya 1997.
- Christina Koulouri, Ιστορία και γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία (1834-1914). Γνωστικό αντικείμενο και ιδεολογικές προεκτάσεις. Ανθολόγιο κειμένων. Βιβλιογραφία σχολικών εγχειριδίων (1834-1914). [*Yunan okullarında tarih ve coğrafya (1834-1914). İçerik ve ideolojik imalar. Metin derlemesi. Okul kitaplarının bibliyografyası*], Atina, 1988.

- Emilij Laszowsky, *Stari i novi Zagreb* [Eski ve yeni Zagreb]. Zagreb 1994.
- Bernard Lewis, *The emergence of modern Turkey*, Oxford 1968.
- Rados Ljusic, *Knjiga o nacertaniju* [Nacertanije Kitabı], Belgrad 1993.
- Rados Ljusić, *Istrojia srpske drzavnosti. Kniga II. Srbija i Crna Gora – novovekonve srpske drzave* [Sırbistan'da Devletleşmenin Tarihi. II. Kitap. Sırbistan ve Karadağ – Modern dönem Sırp devletleri], Novi Sad 2001.
- Lina Louvi, Περιγέλωτος Βασίλειον, Οι σατυρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886) (1875-1886) [Perigelotos Vassilion- Hiciv Gazeteleri ve Milli Dava (1875-1886)], Atina, Hestia, 2002.
- Corneliu Mihai Lungu (koord.), *De la Pronunciament to the Memorandum 1868-1892. Mişcarea memorandista, expresie a luptei nationale a romanilor* [Muhtiraya dair. Muhtıra hareketi, Rumen milli mücadelesinin ifadesi], Bükreş 1993.
- Titu Maiorescu, *Opere* [Eserler], (ed. Georgeta Radulescu-Dulgheru, Domnica Filimon), Bükreş 1978.
- *Makedonium, Antologija na makedonskata nacionalno-politichka misla* [Makedonium, Makedon ulusal-siyasi düşüncesi antolojisi], Üsküp 2003.
- Sp. Markezinis, Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος [Modern Yunanistan'ın Siyasi Tarihi], cilt B, Atina 1966.
- P. Matalas, Έθνος και ορθοδοξία. Οι περιπέτειες μιας σχέσης. Από το «Ελλαδικό» στο Βουλγαρικό σχίσμα [Ulus ve Ortodoksluk. Bir İlişkinin İnış Çıkışları. “Yunandan” Bulgarların ayrılmasına], Herakleion 2002.
- *Memoari prote Mateje Nenadovica* [Din adamı Mateja Nenadoviç'in Anıları], Belgrad 1867.
- “Monitorul Oficial” [Resmi Gazete], 19 Temmuz 1921.
- Bogdan Murgescu (koord.), *Istoria Romaniei in texte* [Metinlerde Rumen tarihi], Bükreş 2001.
- Hysni Myzyri, *Shkollat e Para Kombetare Shqipe* [İlk Milli Arnavut Okulları], Tiran 1978.
- *Nacak gazetesi*, 73, 7 Ekim 1960.
- Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım I*, İstanbul 1992.
- *Odbрани tekstovi za istorijata na makedonskiot narod*, II del [Makedon halkının tarihi hakkında seçilmiş metinler], ikinci bölüm, Üsküp 1976.
- Konstantinos Oekonomos, Επίκρισις εις την περί Νεοελληνικής Εκκλησίας σύντομον απάντησις του σοφού διδασκάλου Κ. Νεόφυτου Βάμβρα [Değerli öğretmen Neophytos Vamvas'ın, modern Yunan kilisesi hakkındaki kısa cevabı üzerine bir değerlendirme], Atina 1839.
- K. Öztürk, *Atatürk*, İstanbul, tarihsiz.
- Paisiy Hilendarski, *Slavonic-Bulgarian History*, V. Turnovo 1922.
- Spyros Papageorgiou (ed.), Αρχείο των παρανόμων εγγράφων του Κυπριακού Αγώνος 1955-1959 [Kıbrıs'taki gizli mücadelenin arşivleri], Lefkoşa 1984.
- Παρθενών [Parthenon] dergisi, Aralık 1871.
- Nikola Pasić, *Sloga Srbo-Hrvata* [Sırp-Hırvat Birliği], Belgrad 1995.
- Branko Petravonić, Momcilo Zecević (ed.), *Jugoslavija 1918-1988. Zbirka dokumenta*. [Yugoslavya 1918-1988. Belgeler], gözden geçirilmiş 2. basım, Belgrad 1988.
- A. Politis, Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880 [Romantik yıllar. Yunanistan'da ideolojiler ve zihniyetler, 1830-1880], Atina 1993.
- Aurel C. Popovici, *Stat și Natiune. Statele-Unite ale Austriei Mari. Studii politice in vederea rezolvarii problemei nationale și a crizelor constitutionale din Austro-Ungaria* [Devlet ve ulus. Büyük Avusturya Birleşik Devletleri. Avusturya-Macaristan'da ulus meselesini ve anayasal krizleri]

çözmeyi hedefleyen siyasi çalışmalar], (ed. Petre Pandrea ve Constantin Schifirnet), Bükreş 1997.

■ David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum or The Political Struggle of the Romanians in Transylvania during the 18th century*, Bükreş, 1971.

■ Janko Prunk, *Slovenski narodni vzpon [Sloven ulusunun yükselişi]*, Ljubljana 1992.

■ M. Psalidopoulos (ed.), Κείμενα για την ελληνική βιομηχανία τον 19ο αιώνα. Φυσική εξέλιξη ή προστασία [19. yüzyılda Yunan sanayi üzerine belgeler. Doğal olarak mı gelişti, himaye mi edildi?], Atina 1994.

■ Gjorgji Pulevski, *Izbrani tekstovi [Seçilmiş metinler]*, Üsküp 1985.

■ Stjepan Radic, *Izabrani politicki spisi [Seçilmiş siyasi yazılar]*, Opatija 1995.

■ Bozo Repe, *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (I. Del: Opozicija in oblast) [Slovenya'nın demokratikleşmesi ve bağımsızlığını kazanması üzerine kaynaklar (1. bölüm, Muhalefet ve otorite)]*, Ljubljana 2002.

■ "Report. Friends of Cyprus" (Rapor. Kıbrıs dostları), sayı 46, Güz 2003.

■ Ρήγα Βελεστινλή Απαντα τα σωζόμενα [Rigas Velestinlis'in tüm eserleri], cilt V (ed. Paschalis M. Kitrolimilides), Atina 2000.

■ *Romania in chipuri și vederi [Resimlerde ve kartpostallarda Romanya]*, Bükreş 1926.

■ Vedrana Rudan, *Uho, grlo, noz [Kulak, boğaz, bıçak]*, Zagreb 2002.

■ August Senoa, *Zagrebulje [Zagreb yazıları]*, Zagreb 1980.

■ Σημείες ελευθερίας. Συλλογή του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου [Özgürlüğün bayrakları. Milli Tarih Müzesi'nden bir koleksiyon], giriş-metinler I.K. Mazarakis-Ainian, Atina 1996.

■ *Slovenska kronika 19. stoletja (Slovenlerin 19. yüzyıl vakayinamesi) 1861-1883*, Nova revija, Ljubljana 2003.

■ *Srpska citanka za nize gimnazije i realke [Ortaokul alt sınıflar ve kraliyet okulları için Sırp ders kitapları]* (ed. Stojan Novaković), Belgrad 1870.

■ *Автобиография, дневници, спомени [Hristo Stambolski Otobiyografi. Günlükler. Anıları]*, Sofya 1927, cilt 2.

■ Gale Stokes (ed.), *From Stalinism to Pluralism. A Documentary history of Eastern Europe since 1945*, ikinci baskı, New York 1996.

■ Dubravka Ugresic, *Americki fikcinonar [Amerikan kelime oyunu]*, Zagreb / Belgrad 2002.

■ A. E. Vakalopoulos, Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της ελληνικής επαναστάσεως [Yunan devrimi üzerine seçilmiş temel tarihi kaynaklar], Selanik, Vantias, 1990.

■ Paško Vasa, *The truth on Albania and the Albanians, historical and critical essays*, Londra 1999.

■ Evgenios Voulgaris, Στοχασμοί εις τους παρόντας κρίσιμους καιρούς του Οθωμανικού Κράτους [Osmanlı devletinin bugünkü kritik durumu hakkında düşünceler], Kerkyra 1851.

■ Wayne S. Vucinich, *The Ottoman Empire: Its record and legacy*, New Jersey 1965.

■ Martin Wein, *Dodjoh, vidjeh, zapisah [Geldim, gördüm, yazdım]*, Zagreb 1966.

■ A. D. Xenopol, *Istoria romanilor din Dacia Traiana [Trajan'ın Daçya'sından bugüne Rumenlerin tarihi]*, 4. baskı (ed. V. Mihaescu-Birliba ve Al. Zub), Bükreş 1985.

■ Sarl Irljar, *Putopis po Bosni 1875-1876 [Charles Yriarte, Bosna seyahatnamesi 1875-1876]*, Saraybosna 1981.

■ *Za Hrvatsku [Hırvatistan için]*, Zagreb 1992.

Haritaların referansları

Harita I: Dennis P. Pupchick, Harold E. Cox, The Palgrave Concise Historical Atlas of the Balkans, New York, 2001, harita 25.

Harita II: a.y., harita 28.

Harita III: a.y., harita 35.

Harita IV: Patrick K. O' Brien (ed.), Philipp's Atlas of World History, London: George Philip, 1999, s. 220.

